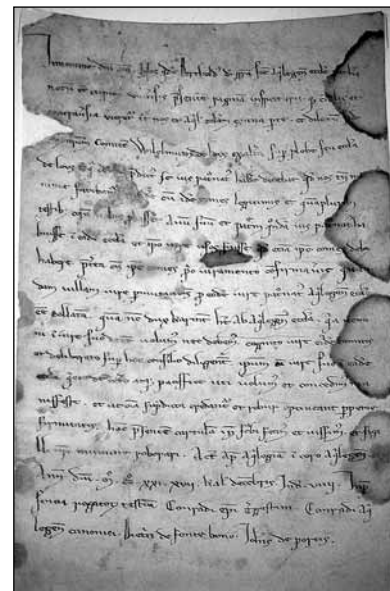

ŽUPNIJA IN DEKANIJA STARI TRG TER NJENI DUHOVNIKI

A. ŽUPNIJA IN DEKANIJA STARI TRG (LOŽ)

Naši kraji so prejeli blagovest iz Ogleja. Misijone je v Posočju, na Krasu in v Posavju vodil učen in delaven patriarh sv. Pavlin II. (787–802). V pomoč so mu bili menihi iz samostana Štivan. Tudi Salzburg je pod svojim škofom Arnom pridobil nove dežele za Kristusa na vzhodu. Meja obeh misijonov je bila na reki Dravi. Ko je Salzburg leta 798 postal nadškofija, je Drava ostala meja obeh glavnih metropolij za Slovenijo. To mejo je leta 811 potrdil cesar Karel Veliki in obdržala se je polnih 975 let.¹

Župnija Stari trg pri Ložu je **pražupnija ali profara**, ker je obstajala že okoli leta 1160. To sklepamo iz listine, ki jo je 15. novembra 1221 v Ogleju izdal patriarh Bertold. V njej patriarh naznanja, da se je vnel prepir med njim in Vovbrškim grofom Vilijemom (imenovanem iz Loža, Willelmum de Lous) zaradi pravice do patronata nad župnijo in cerkvijo v Ložu (super plebe seu ecclesia de Lous).

Listina, ki jo je leta 1221 izdal patriarh Bertold v Ogleju, je izredno pomembna za določitev starosti starotrške župnije. V listini je vovbrški grof Viljem dokazal patriarhu, da sta imela že njegov ded in oče patronat nad starotrško (loško) župnijo. Originalna pergamentna listina 1221, november, 15. v Kapiteljskem arhivu v Čedadu. Foto: Marko Kapus.

Stari trg z župnijsko cerkvijo leta 1935. Sedanji Rožnik je bil še poraščen z grmovjem.

Ker je grof z mnogimi verodostojnimi pričami dokazal, da sta imela že njegov ded in oče nad omenjeno cerkvijo pravico do patronata in jo tudi uporabljala, in ker je s prisego potrdil, da je za patronsko pravico odstopil oglejski cerkvi neko vas, ki jo ima sedaj od oglejske cerkve koroški vojvoda, je patriarh izjavil, da noče nikomur kratiti njegovih pravic ter da želi, da grof pri imenovanju cerkvi odslej uživa vse svoje pravice.² Vovbržani so uporabljali pravico patronata, oglejska cerkev pa tega ni priznavala. Takšno nasprotovanje tej pravici bi lahko pomenilo, da starotrška župnija ni vovbrška ustanova, ampak **oglejska**. Če bi bila vovbrška, se zaradi patronata ne bi prepirali, ker bi ostal na Vovbržanih. Ti so dokazali, da so za pravico patronata patriarhu odstopili eno vas. Lahko sklepamo, da je patriarh imel neko osnovo, na katero se je skliceval, in je zato tako ostro nastopil, ko je zahteval zase pravico patronata nad župnijo.

¹ Cerkev na Slovenskem, Ljubljana 1971, str. 25.

² Listina 1221, november, 15.; F. Schumi, Urkunden, II, št. 41, str. 31; F. Kos, Gradivo, V, št. 346, str. 179–180. Originalna pergamentna listina je v Kapiteljskem arhivu v Čedadu in ne v Vidmu, kot navaja Kos.

Na Notranjskem je **prazupnija še Cerknica**, ki je obstajala že leta 1247.³

Zanimivo je, kako se je razvijalo **ime kraja in župnije**. Prvotno se je sedanje naselje Stari trg imenovalo Lož. Leta 1341 pa so pod loškim gradom začeli graditi novo naselje, ki je prevzelo tržne pravice in ime starega naselja.⁴ Prvotni trg Lož so začeli imenovati Stari trg, prvič leta 1384 v nemški obliki Altenmarckht.⁵ Čeprav je Lož postal leta 1477 mesto, je župnija vedno ostala v Starem trgu, do leta 1830 pa se je v latinski obliki (parochia Laas) imenovala po Ložu. Leta 1831 se župnija prvič imenuje Stari trg pri Ložu (Altenmarckht penes Laas).⁶ Po zanesljivih ugotovitvah akademika Milka Kosa se v 13. stoletju kot Lož ne označuje samo kraj ali grad nad njim, temveč tudi ves okoliš, predel oziroma pokrajina tod okoli (latinsko provincia, praedeum).⁷

Starotrška župnija je mati naslednjih župnij:

Bloke. Te so bile vikariat že leta 1332. Tega leta se v listini omenja kot priča duhovnik Friderik, ki je bil upravitelj na Blokah (herre Friderich verweser za Oblok).⁸ Župnija je omenjena leta 1366 (in Oblocker pharr).⁹ V spisku papeških desetih na Kranjskem iz leta 1370 sta med župnijami na Notranjskem omenjeni le dve: Lož (Stari trg) in Cerknica. Obe sta za papeža prispevali enako vsoto, in sicer 15 mark solidov.¹⁰

Loški Potok. Ta se je odcepil od Blok leta 1666, ko je postal vikariat. Ime kraja je povezano z Ložem.

Sveti Vid nad Cerknico, ki je izšel iz bloške župnije, je leta 1753 postal lokalija.

Sveta Trojica se je leta 1808 ločila od bloške župnije in je postala lokalija.

Babno Polje se je ločilo od Starega trga in je bilo leta 1829 lokalija.

Prezid je od začetka do leta 1663 spadal pod starotrško župnijo, tega leta pa je bil priključen lokaliji v Čabru.¹¹

Patriarh Janez je Frideriku Ortenburžanu leta 1394 podelil oziroma ponovno potrdil patronat nad župnijami v Ribnici, Ložu (Starem trgu), Radovljici, Gorjah, Naklem in Mošnjah, in to kot priznanje za velike zasluge, ki jih imajo za oglejsko cerkev on in njegovi predniki, posebno še njegov oče. Friderika so zaradi njegove zveste službe oglejski cerkvi ujeli njeni sovražniki in ga oropali gradov in vseh posestev. Ker je pa kljub nasprotnemu prigovarjanju ostal iz srca naklonjen oglejski cerkvi, mu je patriarh kot osebno priznanje in v zadoščenje podelil patronat nad omenjenimi župnijami. Patronat je dodelil njemu in njegovim naslednikom.

Duhovnike za navedene župnije so imeli pravico predlagati grof Friderik in njegovi nasledniki, kar je bilo za Ribnico že od davnih časov v navadi. Župnika v Radovljici in Ribnici je potrdil patriarh. Za župnijo Gorje, Naklo in Mošnje je potrdil duhovnike radovljiški župnik, za župnijo Lož pa ribniški. To pravico je dobil ribniški župnik za vedno.¹²

To oblast nad starotrškim župnikom so ribniškemu župniku pri patriarhu gotovo priskrbeli Ortenburžani, ki so v tem času postali gospodarji loškega gospostva; očitno so želeli v Ribnici, kjer so imeli že od nekdaj svoje gospostvo in so tam večinoma bivali, povzdigniti tudi župnika. Podobne pravice nad novo ustanovljenimi kočevskimi župnijami v Kočevju, Poljanah, Kostelu, Osilnici in Gotenici je namreč

³ Cerkev na Slovenskem, str. 68; F. M. Dolinar, Cerkve na Kočevskem nekoč in danes, Kočevje 1993, str. 8; Slovenska cerkvena pokrajina (Acta Ecclesiastica Sloveniae, 11), Ljubljana 1989.

⁴ M. Kos, Gradivo, str. 344.

⁵ F. Komatar, MMVK, 19 (1906), str. 124; M. Kos, Gradivo, str. 645.

⁶ Šematizem ljubljanske škofije (Catalogus cleri Diocesis Labacensis), Ljubljana 1830 in 1831.

⁷ M. Kos, Gradivo za historično topografijo, str. 343.

⁸ 1332, avgust, 10., AS, prepis v CKSL.

⁹ M. Kos, Gradivo, str. 29, listina 1366, marec, 29.

¹⁰ F. Schumi, Archiv für Heimatkunde, I, Ljubljana 1882/3, str. 95.

¹¹ Šematizem ljubljanske nadškofije leta 1993; za Prezid glej sestavek Zrinjski osvajajo Prezidansko in Čabransko v 19. poglavju.

¹² A. Skubic, Zgodovina, str. 319.

ribniški župnik dobil že leta 1363. V teh naseljih so tedaj na pobudo Ortenburškega grofa Otona, ki je zagotovil potrebna finančna sredstva, zgradili nove cerkve.¹³ Na ta način se je pripravljala pot poznejšemu ribniškemu naddiakonatu, izpričanemu okoli leta 1490.¹⁴

Vendar ribniški župnik ni začel takoj potrjevati starotrških župnikov. Od leta 1398 do 1415 je bil starotrški župnik Jakob iz Sušja, ki je bil tudi naddiakon Kranjske in Slovenske marke. Na predlog Viljema Lamberga, gradiščana na gradu Waldenberg pri Radovljici, je leta 1398 župnik in naddiakon Jakob z listino, izdano v Ložu, potrdil duhovnika Petra iz Radovljice, imenovanega Nayger, na župnijo Zasip pri Bledu.¹⁵ Vsaj župnika in naddiakona Jakoba iz Sušja ni mogel potrditi ribniški župnik, čeprav je imel naddiakonske pravice nad starotrško župnijo od leta 1394, kajti enak v službi ne more izvrševati oblasti nad enakim.

Ribniški župnik je imel pri uveljavljanju naddiakonskih pravic nad starotrškim župnikom težave. Leta 1490 se je ribniški župnik Jakob Zobelsperger pritožil pri generalnem vikarju v Vidmu, češ da gorenjski naddiakon Matija Operta sili Martina Ratgeba, ki je bil župnik v Starem trgu in na Blokah, ter starotrško duhovščino, da bi spadali pod gorenjski naddiakonat. Operta je terjal od ribniškega župnika, naj mu dokaže ribniške pravice (nad starotrško župnijo, op. J. K.), in hotel je vedeti, "zakaj so nekatere župnije, ki so bile nekdanj pod Ribnico, sedaj pod neposredno patriarhovo oblastjo". Ribniški župnik je nato zatrdil: "Nad mojimi predniki v Ribnici ni imel nikoli oblasti (jurisdikcije) noben gorenjski naddiakon, le zdaj si to drzne Operta. Cerkev v Ložu (Starem trgu) je navezana (annexa) na ribniško in zato naj bodo njeni župniki meni poslušni, kakor so bili vedno mojim prednikom."¹⁶ Župnik Zobelsperger je bil prvi ribniški naddiakon, imenovan od patriarha.¹⁷

Toda ribniški župnik se je tu motil. Vsaj dva starotrška župnika, Otokar (leta 1340) in prej imenovani Jakob iz Sušja, sta bila tudi naddiakona Kranjske in Slovenske marke, v to področje pa je spadala tudi Ribnica.

Tudi Oglej ni bil naklonjen taki samozavesti ribniškega župnika pri uveljavljanju naddiakonske oblasti nad starotrško župnijo. Še leta 1492 je oglejski generalni vikar pooblastil gorenjskega naddiakona Leonarda Seidla iz Kamnika, naj razišče pritožbo čez starotrškega kaplana Gregorja Pora, s čimer je gladko obšel ribniškega župnika.¹⁸

V začetku 16. stoletja se je vnela dolga pravda zaradi bloške župnije in beneficija sv. Petra v Ložu. Jurij Slatkonja, ki je bil tudi pičenjski škof, stolni ljubljanski in novomeški prošt ter starotrški župnik, je hotel imeti tudi bloško župnijo, češ da jo je cesar pridružil pičenjski škofiji. Zato je terjal, naj bloški župnik od njega prejme umeščenje (investituro) in mu letno plačuje šest navadnih solidov. Ker bloški župnik na to ni pristal, je Slatkonja prosil cesarja, naj bloško župnijo podeli duhovniku Jerneju Kerchu z Iga. Ribniški župnik pa je menil, da ima cesar (s pravico patronata, op. J. K.) pravico bloškega župnika le predlagati (prezentirati), ribniški župnik pa ga ima pravico umestiti. Starotrški župnik namreč sam spada pod ribniški naddiakonat in mora prejeti umeščenje od ondod. Ribniški župnik in naddiakon Leonard Würfel je svojo pravico utemeljeval takole: Ko so Ortenburški grofje dali zemljo, da so se na njej zidale nove cerkve in ustanovljale nove župnije, jim je patriarh dal nad temi cerkvami patronat, ribniškemu župniku pa pravico potrjevati dušne pastirje pri teh cerkvah,

¹³ A. Skubic, Zgodovina, str. 317; F. M. Dolinar, Cerkve na Kočevskem, str. 8.

¹⁴ J. Höfler, O prvih cerkvah in pražupnijah na Slovenskem, Ljubljana 1986, str. 41; A. Skubic, Zgodovina, str. 100 in 316.

¹⁵ "...parrochialis ecclesia sancti Johannis Baptiste in Asp." Listina 1398, september, 15., Lož v AS; B. Otorepec, NL, I (1977), str. 68; J. Höfler, O prvih cerkvah, str. 24.

¹⁶ A. Koblar, Drobtinice iz furlanskih arhivov, IMD, II (1892), str. 86.

¹⁷ A. Skubic, Zgodovina, str. 100.

¹⁸ J. Gruden, Cerkevne razmere med Slovenci v 15. stol. in ustanovitev ljubljanske škofije, Ljubljana 1908, str. 145. Glej sestavek Starotrški kaplani, str. 126.

npr. v Ložu in na Blokah. Od Ortenburžanov je prešel patronat kot dediščina na cesarja, pravice ribniškega župnika pa so ostale iste.

Pravda se je vlekla več let. Cesar je 18. julija 1507 postavil za komisarja v tej pravdi tržaškega škofa in cesarskega svetnika Petra Bonoma. Zadnjič se pravda omenja leta 1509, vendar nam listine ne povedo, kdo je pravdo dobil.¹⁹

Trditev naddiakona Würfla, da so Ortenburžani dali zemljo za zidanje novih cerkva in ustanavljanje novih župnij, drži le za kočevske župnije, ne pa za Stari trg in Bloke. Slatkonja je pravico do umeščanja bloškega župnika zahteval kot pičenjski škof, kot starotrški župnik tega ne bi mogel storiti. Zanimivo pa je, da v listini patriarha Janeza iz leta 1394 o naddiakonskih pravicah ribniškega župnika nad starotrškim ni omenjena župnija Bloke, ki je obstajala že leta 1366. Iz tega sledi, da potrditvena pravica ribniškega župnika nad bloškim župnikom ne velja. Mogoče se je škof Slatkonja skliceval tudi na to, ko je zahteval, da umeščenje bloškega župnika pripada njemu.

Würflova pripomba, da "mora" starotrški župnik pristati na to, da ga bo umestil ribniški naddiakon, nakazuje na to, da Slatkonja kot starotrški župnik ni bil potrjen od ribniškega naddiakona, ampak od patriarha.

Naddiakon (arhidiakon ali nadduhovnik) je bil v hierarhiji oblasti med škofom in župniki imenovan od škofa. Ker je avstrijska oblast več stoletij branila oglejskemu patriarhu ali njegovemu namestniku vizitirati župnije, ki so ležale v avstrijski državi, so naddiakoni prejeli od patriarha vedno več oblasti.

Župnija Stari trg pri Ložu je cerkvenoupravno **pripadala do leta 1749 oglejskemu patriarhatu**. Tega leta pa je papež Benedikt IV. patriarhat ukinit in namesto njega leta 1752 ustanovil dve nadškofiji: v Vidmu za beneški in v Gorici za habsburški del.²⁰

Starotrška župnija je **prišla pod goriško nadškofijo**. Prvi goriški nadškof je postal grof Karel Mihael Attems. Z ustanovitvijo goriške nadškofije je bil končan večstoletni spor med avstrijsko in beneško vlado v zvezi s škofijskimi mejami. Nadškof Attems je vodil prostrano nadškofijo do leta 1774. Postal je zelo ugleden, posebno zaradi radodarnosti do revežev, ki so navadno kar oblegali njegovo palačo. Da bi obvaroval ljudstvo pred oderuhi, je na lastne stroške in v svoji hiši ustanovil posojilnico (monte di pieta), v katero so nalagali cerkveni denar tudi starotrški župniki.²¹

Ker naddiakoni niso mogli sami v celoti nadzirati obširnega ozemlja, jim je nadškof Attems dodelil dekane. Iz zapisov goriške sinode leta 1786 je vidno, da je bil v Starem trgu takrat že **dekan**. Leta 1787 so bili naddiakonati odpravljeni, hkrati pa so bile vpeljane dekanije.²²

S papeško bulo In universa gregis Dominica cura je papež Pij VI. 8. marca 1787 namesto Gorice povzdignil v nadškofijo in sedež metropolije Ljubljano. Starotrška župnija je leta 1787 postala **dekanat** (Decanatus Laas) in bila priključena **ljublanski nadškofiji**.²³

Stari trg (Lož) je bil dekanija do leta **1811**, ko je bila dekanija zaradi boleznih dekana Jožefa Klemenčiča prestavljena v **Cerknico**. Od leta **1827 do 1844** je bila dekanija ponovno v Starem trgu (Ložu), potem pa se imenuje Cerknica (Decanatus Zirkniz). Leta 1788 je dekanija obsegala **župniji Lož** (Stari trg) in **Cerknica, vikariat Planina in lokaliji Grahovo in Unec**. Leta 1793 se je dekaniji

¹⁹ A. Koblar, Drobtinice, IMD, II (1892), str. 32–33.

²⁰ F. M. Dolinar, Cerkve na Kočevskem, str. 11.

²¹ J. Gruden, Zgodovina, str. 967; ŽA, računi cerkva za leta 1779–1789.

²² Goriški vizitacijski zapisnik iz leta 1767; cit. A. Skubic, Zgodovina, str. 190–191.

²³ M. Miklavčič, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave, Ljubljana 1945, str. 21.

pridružila **župnija Bloke**, ki je leta 1788 pripadala dekaniji Dobropolje. Leta 1800 se je dekaniji pridružila **ekspozitura Sveta Trojica**, ki je prav tako pripadala dekaniji Dobropolje, in to v letih 1788–1799. Leta 1813 se je dekaniji pridružil še **vikariat Sveti Vid**, ki je pripadal dekaniji Dobropolje od leta 1788 do 1808. Leta 1829 se je dekaniji pridružila še novo ustanovljena **lokalija Babno Polje**. Leta 1848 postanejo **Begunje kaplanija**. Leta 1852 dobi dekanija Cerknica od dekanije Postojna **župnijo Studeno**, ki se leta 1905 spet vrne k Postojni. Dne 1. januarja 1940 je bila ustanovljena nova **župnija Rakek**.²⁴

Iz šematizmov dobimo tudi podatke o **številu prebivalstva**.

Leta **1819** je bilo v dekaniji 15.226 ljudi. Po župnijah je bilo: Stari trg 4.226, Cerknica 3.490, Bloke 2.243, Sv. Vid 1.259, Planina 1.558, Grahovo 830, Unec 811 in Sv. Trojica 803 prebivalci. Iz primerjav vidimo, da je število prebivalstva precej naraščalo.

Leta **1851** je bilo v dekaniji 19.268 ljudi: Stari trg 5.015, Babno Polje 462, Cerknica 3.690, Begunje 998, Bloke 2.665, Planina 1.012, Grahovo 984, Sv. Vid 1.451, Unec 1.012 in Sv. Trojica 879.

Leta **1900** je bilo v dekaniji 21.948 ljudi: Stari trg 5.304, Babno Polje 583, Cerknica 4.300, Begunje 1.375, Bloke 3.413, Grahovo 1.208, Planina 2.231, Sv. Trojica 1.024, Sv. Vid 1.507 in Unec 998.

Leta **1935** je bilo v dekaniji 18.012 ljudi: Stari trg 4.395, Babno Polje 462, Cerknica 4.128, Begunje 1.276, Bloke 2.208, Grahovo 1.219, Planina 1.446, Sv. Trojica 713, Sv. Vid 1.216 in Unec 949.

Leta **1967** je bilo v dekaniji 15.142 ljudi: Stari trg 3.455, Babno Polje 324, Begunje 966, Bloke 1.753, Cerknica 3.000, Grahovo 970, Planina 1.150, Rakek 1.450, Sv. Trojica 396, Sv. Vid 795 in Unec 883.

Duhovniki cerkniške dekanije ob koncu leta 1935. Od leve sedijo: Anton Kovačič, kaplan v Cerknici, Ivan Lovšin, župnik v Planini, Alojzij Wester, župnik in dekan v Grahovem, Ivan Strajhar, župnik v Cerknici, in Viktor Švigelj, župnik na Blokah; stojijo: Anton Črnugelj, župnik v Babnem Polju, Andrej Martinčič, župnik na Uncu, Matej Ježek, župnik v Begunjah, Karel Žužek, župnik pri Svetem Vidu, Anton Hren, kaplan na Blokah, Franc Jeraša, župnik pri Sveti Trojici, Franc Urbanec, kaplan v Cerknici, Jože Lušin, kaplan v Starem trgu, Alojzij Strah, kaplan v Starem trgu, in Jernej Hafner, župnik v Starem trgu. Foto: Josip Šega, Grahovo.

²⁴ Šematizmi ljubljanske škofije 1788 do 1940. Pri imenovanju dekanov v Starem trgu in Cerknici navajam uradne letnice ordinariata; letnice v šematizmih se od uradnih aktov razlikujejo za kakšno leto. Prim. R. Lešnik, Dekanije v ljubljanski škofiji od leta 1788 do leta 1968, Bogoslovni vestnik, XXIX (1969), zv. 1–2, str. 104–138.

Podatki so bolj zaokroženi, ker državne institucije župnikom po 2. svetovni vojni niso hotele dati podatkov o številu prebivalstva.

Leta **1993** je bilo v dekaniji 15.972 ljudi: Stari trg 3.650, Babno Polje 276, Begunje 916, Bloke 1.180, Cerknica 4.600. Grahovo 910, Planina 1.016, Rakek 1.697, Sv. Trojica 267, Sv. Vid 618 in Unec 842.²⁵

B. STAROTRŠKI ŽUPNIKI, VIKARJI, NADDIAKONI IN DEKANI

Gotovo je imela župnija že od vsega začetka redne dušne pastirje, vendar za starejše obdobje ni ohranjenega seznama. Njihova imena je mogoče najti le v starih zapiskih in listinah. Vzporedno z njimi so zbrani tudi nekateri dogodki iz tistega časa.

RUDOLF, župnik (1230)

Prvi župnik, z imenom Rudolf, se omenja leta 1230 kot priča. Grof Viljem starejši Vovbrški (Heuneburg), imenovan tudi Loški, se je tega leta pobotal s stiškimi samostanom. Prepričan se je vnel zaradi meje na Veliki Slevici pri Laščah. Stiški menihi so z delavci sekali gozdove in jih spreminjali v rodovitna polja. Grof Viljem je imel zemljišče na bloškem svetu. V listini pravi, da je spor za zemljišče na Slevici končan. Sam odstopa oziroma podarja zemljišče Slevico (Zillovecz) stiškemu samostanu v svoj dušni blagor in v dušni blagor svojih roditeljev. Med pričami je na prvem mestu imenovan Rudolf, loški župnik (Rudolfus plebanus de Los).²⁶ Listino so podpisali tudi stiški menihi: opat Konrad, prior Janez, kletar Oton, oskrbnik Hernado, učitelj v Laščah (magistro in Lasis), bolničar (infirmario) Heiderico in pisar Konrad. Grof Viljem je listino tudi potrdil (opremil) s pečatom. Leta 1237 se Lož (sedanji Stari trg) prvič omenja kot trg.²⁷

ANZELM, duhovnik (1269)

Leta 1269 se v listinah dvakrat omenja duhovnik Anzelm iz Loža (Anselmo presbytero de Los). Bil je priča 9. julija, ko je Majnhard Snežniški (Meynardus de Sneiderch) z drugimi oglejskimi nižjimi plemiči (ministeriali) iz Loža, Pudoba, Postojne in od drugod jamčil patriarhu Gregoriju za dolg 50 mark. Patriarhov dolžnik je bil Karloss iz Loža.²⁸ In koliko je bil takrat vreden denar? Leta 1202 je lisičji kožuh veljal eno marko.²⁹ Tega leta (1269) se snežniški gospodje prvič omenjajo.³⁰

Drugič se duhovnik Anzelm omenja v listini, ki ima isti datum kot prva; tudi tokrat je priča za neki dolg.³¹ V obeh listinah se omenja kot priča tudi cerkniški župnik Lupold (Lupoldo plebano de Circhniz). Prvi znani cerkniški župnik Leopold pa se omenja leta 1261.³²

HERMAN, župnik (1288)

Do 14. aprila 1288 je pastiroval župnik Herman. Tega dne je namreč patriarh Rajmund, in sicer po odpovedi dotedanjega župnika Hermana, podelil župnijo sv. Jurija v Starem trgu (plebem sancti Georgii de Los) novemu župniku.

FRIDERIK, župnik (1288–1320)

To je bil novi župnik, ki ga omenja listina z dne 14. aprila 1288. V tej listini se prvič omenja zavetnik župnije sveti Jurij.³³ Friderik je bil sin plemiča Janeza de Castra Venerisa. Župnik je bil do leta 1320, naslednje leto pa je bil vikar v Preserju (in Stein), kjer se omenja kot priča v raznih prodajnih listinah bistriškega samostana.³⁴ Leta 1293 so

²⁵ Šematizmi ljubljanske škofije za navedena leta.

²⁶ F. Schumi, Urkunden, II, str. 55, št. 70.

²⁷ F. Kos, Gradivo, V, 1928, str. 325, št. 682.

²⁸ F. Schumi, Urkunden, II, str. 303, št. 396.

²⁹ F. Kos, Gradivo, V, str. 30.

³⁰ B. Otorepec, Grad Snežnik, NL, III (1986), str. 31.

³¹ F. Schumi, Urkunden, II, št. 396a.

³² F. Schumi, Urkunden, II, str. 222, št. 286.

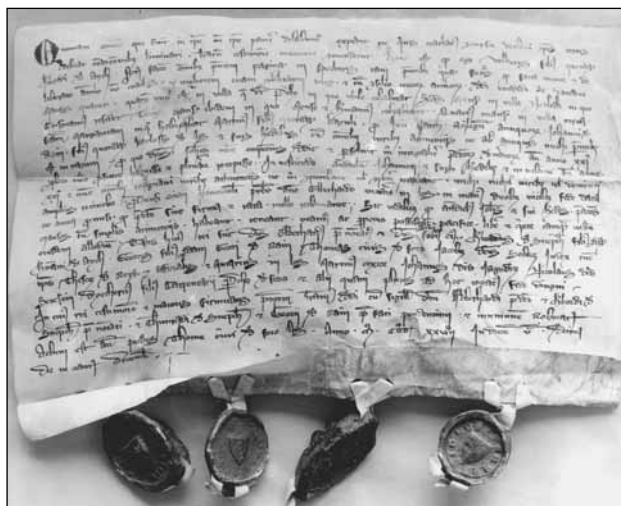
³³ Listina je v državnem arhivu na Dunaju. – B. Otorepec, Srednjeveški pečati in grbi mest in trgov na Slovenskem, Ljubljana 1988, str. 294; M. Kos, Gradivo, str. 644.

³⁴ MMVK, 13 (1900), str. 51, št. 23, 25 in 27.

se oglejski ministeriali iz Loža: Herman, Oto, Herbard, Ruczgoj in njegov sin ter njihovi pomagači in prijatelji nasilno polastili devetih kmetij od samostana Bistra (od tega jih je bilo pet v Topolu in štiri v Begunjah). Oglejski patriarh Rajmund della Torre je zato ukazal decembra istega leta župnikom v Cerknici, Ložu in na Igu, da so ob nedeljah in praznikih v cerkvah med zvonjenjem in pri prižganih svečah javno oznanili sodbo izobčenja nad omenjenimi plemiči.³⁵ Leta 1306 je bil obtožen izdajalske prodaje loškega gradu Goriškemu grofu Henrik V. Goriški grofje so bili namreč patriarhovi nasprotniki.³⁶ Zadeva se je potem poravnala.³⁷

EBERHARD, župnik (1327)

Kot župnik se omenja v listini leta 1327 (Dominus Eberhard plebanus in Los). Bil je priča, ko je Volker iz Loža, sin pokojnega snežniškega gospoda Herborda iz Pudoba (Herbordi de Ayh), prodal Janezu z Brega, ki je bil sin prej omenjenega Karlossa iz Loža, štiri kmetije na Babni Polici (in villa Paben Polz), v Nadlesku (in villa Nadlesk) in Šmarati (in villa sancte Margarete). Na listini visijo štirje pečati: Herborda Snežniškega (Snežniški so se imenovali tudi Pudobski ali z Brega), Konrada Snežniškega, župnika Eberharda in Jurija z Brega.³⁸ Najlepši je župnikov pečat, čeprav je vosek že malo poškodovan. V elipsastem polkrogu je upodobljen golob z oljčno vejico. Ob straneh se vije napis: EBERHARDUS PLI LOS.

Listina iz leta 1327, s katero je Herbord iz Pudoba prodal Johannesu z Brega štiri kmetije na Babni Polici, v Nadlesku in Šmarati. Tretji z leve je pečat starotrškega župnika Eberharda. Listina 1327, december, 10., Stari trg pri Ložu je v AS.

Pečat starotrškega župnika Eberharda z golobom miru na listini iz leta 1327.

V listini so omenjeni: Jakob, imenovan Zobec, takratni sodnik v Starem trgu (sedanjega Loža še ni bilo), Martin – tkalec, Ditrih, sin kolarja, Perko (Percho) iz trga in drugi.³⁹

VULFING, vikar (1332)

Vikar Vulfing iz Loža (herre Wlfinch vicari von Los) je bil leta 1332 priča, ko je Elizabeta, hči Hermana iz Viševka v Loški dolini, prodala Dominiku iz Čušperka dve kmetiji na Blokah.⁴⁰

VINCENCIJ, župnik (1335)

O župniku Vincenciju je znano samo to, da je bil čedajski monsinjor in da se je že 1335. leta odpovedal župniji.⁴¹

³⁵ S. Okoliš, Izseki iz zgodovine Loža in okolice, Zgodovinski časopis, 49 (1995), št. 4, str. 560–561.

³⁶ J. Zahn, Austro-Friulana, Wien 1877, II/40, št. 17, str. 30–31; S. Okoliš, Izsek, str. 14.

³⁷ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 4 (rokopis).

³⁸ B. Otorepec, Grad Snežnik, NL, III (1986), str. 32.

³⁹ B. Otorepec, Srednjeveški pečati, str. 96; listina 1327, december, 10., v AS.

⁴⁰ 1332, avgust, 10., AS, prepis v CKSL.

⁴¹ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 189.

FRANČIŠEK RONZA, župnik (1335-?)

Frančišek Ronza je bil doma iz Čedad. Župnik je postal 9. septembra neznanega leta⁴², vsekakor po letu 1335. V njegovem času so verjetno tudi naše kraje uničevale kobilice. Valvasor pravi, da so "letale skozi Poljsko, Češko in Avstrijo in nato nadaljevale svoj polet v rimsko cesarstvo. Iz tega se da domnevati, da niso pustile Kranjske in sosednjih dežel v miru.

Ker Turki ne pijejo vina in ker so kobilice prizanašale vinogradom, so nekateri po pravici menili, da so bile kobilice predhodniki, prednje straže in podoba Turkov, saj so le-ti le nekaj let kasneje prišli v Evropo..."⁴³

OTOKAR, župnik in naddiakon (1341)

Otokar je bil doma iz Ljubljane. V Starem trgu je bil le dobrih pet let, ker je že 20. februarja 1341 prevzel župnijo sv. Petra v Ljubljani.⁴⁴ Leta 1340 ni v listini imenovan samo kot starotrški župnik, ampak tudi kot naddiakon Gorenjske in Slovenske marke.⁴⁵ Iz tega časa se je v župnijskem arhivu ohranila najstarejša župnijska pergamentna listina.

MATEJ IZ MOŽACA (DE MOTIO ali MOGGIO), župnik (1341-1349)

Istega dne, ko je Otokar prevzel župnijo sv. Petra v Ljubljani, je patriarh Bertrand imenoval za starotrškega župnika svojega kaplana Mateja iz Možaca (de Motio ali Moggio). Tu je pastiroval do leta 1349, ko je postal župnik v Ljubljani.⁴⁶ V letu njegovega prihoda (1341) so se v Ložu začele prelomne spremembe. Tega leta je oglejski patriarh Bertrand podelil Ložu (na prošnjo svojega loškega glavarja Dyetrica de Werdenstaina) pravico, da imajo sejem pod gradom vsako nedeljo. Velik del prebivalcev se je takrat preselil iz Starega trga v današnji Lož, kjer so zgradili novo naselje.⁴⁷ Najkasneje leta 1384 je poleg nekdanjega trga Loža obstajalo že novo naselje (sedanji Lož). Tega leta namreč prvič srečamo v listini ime Stari trg (Altenmarcht).⁴⁸

V tem času so grofje Ortenburžani na Kočevskem in Ribniškem na veliko izsekavali gozdove in pridobivali plodno zemljo. Ker so Ortenburžani v letih naseljevanja kočevske pokrajine gospodovali tudi Ložu, so verjetno tja naselili tudi ljudi iz Loške doline. To sklepamo iz tega, da je bilo do zadnje vojne na Kočevskem pogosto družinsko ime "Losser" ali "Lossar", tj. Ložan.⁴⁹ Ljudje s Kočevskega pa so se tudi priseljevali v naše kraje. Že pred 350 leti je v starotrških matičnih knjigah dokaj pogost priimek Kočevar (Gotschevar).

KONRAD FRIEDENBURG, župnik (1351)

Konrad Friedenborg se omenja 2. junija 1351, ko mu je patriarh izročil župnijo. Bil je Nemeč, duhovnik salzburške škofije.⁵⁰

HENRIK TULLER, župnik (1374)

O župniku Henriku Tullerju je znano samo to, da je 4. decembra 1374 služboval v Starem trgu.⁵¹

JAKOB IZ SUŠJA, župnik in naddiakon (1398-1415)

Jakob iz Sušja (von der Dürr) je bil pomemben starotrški župnik ter naddiakon Kranjske in Slovenske marke. Z listino, ki jo je izdal 15. septembra 1398 v Ložu, je na predlog Viljema Lambergerja (gradiščan na gradu Waldenberg pri Radovljici) podelil faro v Zasipu duhovniku Petru, imenovanemu Neyger, Nikolajevemu sinu iz Radovljice.⁵²

⁴² Letnice nastopa službe na zapisu v Nadškofijskem arhivu v Vidmu ni bilo mogoče prebrati.

⁴³ M. Rupel, Valvasorjevo berilo, Ljubljana 1969, str. 445-446.

⁴⁴ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

⁴⁵ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 5.

⁴⁶ A. Koblar, Drobtinice, IMD III (1893), str. 190, 61.

⁴⁷ M. Kos, Gradivo, str. 343-344; prim. tudi B. Otorepec, NL, I (1977), str. 66. Več o tem glej v sestavku Lož in loško gospostvo, str. 18.

⁴⁸ F. Komatar, MMVK, 19 (1906), št. 234, str. 123.

⁴⁹ Anton Golob, dolgoletni kočevski župnik, ustni vir.

⁵⁰ A. Koblar, Drobtinice, IMD, I (1891), str. 26.

⁵¹ Prav tam.

⁵² Listina se začne: "Jacobus de Diurr plebanus in Los Carniole et Marchie Aqviligenensis diocesis archidiaconus dicto prezbytero Petro...", kar pomeni: "Jakob iz Sušja, župnik v Ložu in naddiakon Kranjske in Slovenske marke, oglejske škofije, imenovanega duhovnika Petra..."

Listina, s katero starotrški župnik in naddiakon Kranjske in Slovenske marke Jakob iz Sušja leta 1398 podeljuje župnijo Zasip duhovniku Petru. Na listini je župnikov pečat s podobo sv. Jurija.

Župnik Jakob je opremil listino z lastnim pečatom. To je najstarejši pečat s podobo loškega farnega patrona sv. Jurija, ki je danes znan in še ohranjen. Na dnu pečata je majhen grb župnikove plemiške rodbine Dürr: iztegnjena desna roka. Rob pečata nosi napis: S. IACOBI PLEB(ANI) I(N) LOS, tj.: Pečat (sigillum) Jakoba, župnika v Ložu. Pečat prištevajo med lepše srednjeveške duhovniške pečate na Slovenskem.⁵³ Leta 1399 je s pečatom potrdil prodajno pismo dveh kmetij iz Zelš bistrškemu samostanu.⁵⁴ Mož je bil denaren, saj mu je leta 1404 plemič Peter Novograjski (de Castro novo) prodal v Danah kmetijo za 55 mark beneških šilingov.⁵⁵ Iz cerkvenega urbarja leta 1843 je vidno, da se je pozneje ta kmetija razdelila na tri dele. Danes se reče tem kmetijam po domače Andretovi, Špeharjevi in Zevnikovi.⁵⁶ Vidimo, da Cerkev zemljišč in kmetij ni dobivala samo v dar, ampak jih je tudi kupovala. Ker je bil župnik Jakob plemiškega rodu, točneje iz rodbine Dürr, sta bila morda njegova sorodnika Bertold iz Sušja, ki se omenja v župnijski listini leta 1428 kot pečatnik pogodbe, in Baltazar iz Sušja, ki ga leta 1447 omenja župnijska listina, v Ložu kot gradiščana. V tej dobi, tj. okoli leta 1400, je bil ulit zvon, ki je do prve svetovne vojne zvonil pri šmaraški cerkvi.⁵⁷

Župnik Jakob je umrl 17. junija 1415.⁵⁸ Prav tedaj so Turki navalili čez Kolpo in sam patriarh Ludvik pl. Teck je šel nadnje 21. maja s svojo vojsko iz Vidma preko naših krajev, in to do Ribnice. Na poti iz Ljubljane jih je hotel tu prestreči, vendar so mu prej ušli na Hrvaško.⁵⁹

Patriarh Ludvik pl. Teck je leta 1425 v Ljubljani podelil plemiču Baltazarju Lambergu s Snežnika v fevd več kmetij in drugih dohodkov v loški fari.⁶⁰

⁵³ B. Otorepec, Srednjeveški pečati, str. 100; B. Otorepec, Grb in pečat mesta Loža, NL, I (1977), str. 68.

⁵⁴ Pergamentna listina je v NSALJ; cit. F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 6.

⁵⁵ Listina 1404, december, 13., v AS.

⁵⁶ Glej sestavek Župnijski urbar 1843 v 13. poglavju, str. 362.

⁵⁷ Prim. A. Gnirs, Alte und neue Kirchenglocken, Dunaj 1917, str. 177.

⁵⁸ Valvasor, VIII, str. 758, navaja leto 1514, kar je pomota. Glej še NSALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 6.

⁵⁹ J. Gruden, Cerkevne razmere, str. 2.

⁶⁰ Vsebina darilne listine: "Mi Ludvik, po božji milosti svetega sedeža v Ogleju patriarh, priznavamo s tem pismom in spričujemo vsem, ki jim bo to pismo prišlo v roke. Ko smo naše fevde prej imenovane oglejske cerkve razglasili na Kranjskem in so naši in naše prej imenovane cerkve fevdniki prišli na določen dan k nam v Ljubljano, da prejmejo skupno svoje fevde iz naših rok. In ko smo tu v Ljubljani javno sedeli na svojem fevdnem stolu, je prišel k nam plemeniti Baltazar Lamberg, naš in naše cerkve fevdnik in nas nujno prosil, da naj izvolimo dobrotno podeliti njemu in njegovim dedičem spodaj napisana zemljišča in kose... smo temu Baltazarju, ko je stopil pred nas s pripogojnim kolenom, s pravom podelili spodaj zapisana zemljišča in kose... Ena četrtna pri trdnjavi Snežnik (ain viertel an der Vesten Sneperg), en dvorec pri Snežniku (ain Hof zu Sneperg), ena kmetija v Smarati (ain Hueben zw Sand Margareten), pet kmetij in pol v Kozariščah (Kasraz), ena kmetija na Vrhu (am Perg), ena kmetija v Iga vasi (Igendorf), ena kmetija v Pudobu (Aych), ena kmetija v Nadlesku (Nedleskh), eno podružništvo v Starem trgu (Hofstand in alten Markht). Dalje desetina od sedmih kmetij v Podložu (Podlass), od petih kmetij v Babnem Polju (Paben feld), od dveh kmetij na Babni Polici (Pabenfelder Polz), od treh kmetij v Markovcu (Mozdorf?), od šestih kmetij v Pudobu, od treh kmetij na Vrhu, od dveh kmetij v Vrhniku (Werchnikh), vse v loški župniji ležeče (alles gelegen in Lasserpharr). V potrditev resničnosti mu damo pričujoče pismo, zapečatenost z našim visečim pečatom." A. Skubic, Zgodovina, str. 482 in 600. Prepis listine se je ohranil v ribniškem grajskem arhivu.

Patriarh je kot državnik koval tudi svoj denar. Precej so ga našli leta 1838 v Cerknici. M. Verne je najdbo opisal: "V Cerknici so v letu 1838 nekoliko prej ko sim tje prišel na nekim vertu poln lonec starih majhnih srebrnih denarjev izkopali. Nekoliko jih je g. Detoni, ki je nekdej v Postojni z menoj v šolo hodil, tudi meni podaril, pa sim jih bil zanemaril in skoraj pozabil, ker takrat nisim časa imel se s stari-noslovjem pečati. Ko jih pa pozneje bolj natanjko ogledam, najdem de so denarji nekdanjih oglejskih patriarhov, toda moji – devet jih še imam, druge sim razdal – so vsi patriarhov Antona Pancera in Ludovika žlahtniga Tecka. Kam so ti denarji najdeni prešli, ne vem, in močno mi je žal, de si nisim bolj prizadjal jih več dobiti, ker znabiti, de niso bili vsi omenjenih patriarhov, temuč tudi drugih in morde bi se bila dala lepa nabira za kakšen muzeum napraviti."⁶¹

JANEZ RUSSBACHER, župnik (1415–1419)

O Janezu Russbacherju je znano samo to, da je že po štirih letih, torej leta 1419, umrl v Starem trgu.⁶²

JURIJ VERNEŠKI, župnik (1432)

Jurij Verneški se kot župnik omenja 14. marca 1432 (Georgius Werneck, plebanus in Los). Bil je porok za 40 mark, ki jih je bil dolžan Friderik Celjski Jurkloštru.⁶³ Že v letih 1413 in 1418 se omenja kot župnik na Blokah.⁶⁴ Bil je plemiškega rodu. Verneški so imeli svoj grad ob Savi pri Litiji.⁶⁵ Tudi drugi Verneški se v tem času večkrat omenjajo. Tako je Majncel Verneški leta 1403 prodal bratovščini sv. Antona na Babni Polici travnik pri Babnem Polju. Na tej župnijski listini je lepo ohranjen njegov pečat. Leto prej se v neki listini omenja Benedikt Verneški, gradiščan v Ložu.⁶⁶ Jurij je pozneje (1433–1447) župnikoval v Slovenj Gradcu pri sv. Martinu, kjer je 22. maja 1447 kupil za 42 mark dunajskih pfenigov desetino od Andreja Hareca.⁶⁷

NIKOLAJ ROT, župnik (1447)

Nikolaj Rot se kot starotrški župnik omenja 28. marca 1447 v župnijski listini.

JURIJ KLAMPERLE, vikar (1473)

Jurij Klamperle je kot župnik vikar (namestnik neznanega pravega župnika) pastiroval v hudih časih, ko so po župniji divjali in ropali Turki. Patriarhov generalni vikar Angelus de Feltre mu je 20. januarja 1473 naročil, naj bo pozoren, da se ne bo po župniji širilo prešuštvo, ker so Turki odvedli v sužnost veliko zakonskih žena.⁶⁸ Leto prej pa je patriarhova pisarna ukazala sodniku Krizonu Čudku, "naj plača večno luč v kostnici svetega Mihaela v Ložu, kakor se je bil zavezal".⁶⁹ Loški sodnik se je namreč v neki listini obvezal, da bo nosil stroške večne luči v kostnici.⁷⁰ Ker obljube ni držal, je verjetno župnik obvestil višjo instanco. Zadnja kostnica je bila pod sedanjo krstilnico. Kamnit obok vhoda s severne strani je pri cerkvi sv. Jurija še viden.

MARTIN RATGEB, župnik (1490)

Ribniški župnik Zobelsperger je 30. julija 1490 tožil v Videm kranjskega naddiakona Operta, ker je silil Martina Ratgeba, župnika v Ložu in na Blokah, da naj bi spadal pod gorenjski naddiakonat.⁷¹ Ratgeb je oskrboval tudi bloško župnijo, v kateri je prej, točneje leta 1472, dejansko pastiroval.⁷²

LENARD, vikar (1498)

Lenard, vikar v Ložu, se omenja samo enkrat, in sicer 18. septembra 1498 v neki listini v Vidmu.

⁶¹ M. Verne, Potovanje po nekaterih jugo-slavenjskih krajih, Novice, 10 (1852), str. 139.

⁶² Hrenov dnevnik v NŠALJ, Protokoli, I, prepis F. Pokorn, str. 479.

⁶³ F. Komatar, MMVK, 19 (1906), str. 150.

⁶⁴ NŠALJ, Hrenov dnevnik, fasc. Ia.

⁶⁵ Za časa Valvasorja je bil razvalina. Valvasor pravi, da so Verneški v 16. stoletju zapustili Vernek in sezidali grad Poganik (Die Ehre, XI, str. 649).

⁶⁶ Listina 1402, april, 19., v AS.

⁶⁷ NŠALJ, Hrenov dnevnik, fasc. Ia. Prim. še NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 6.

⁶⁸ A. Koblar, Drobtinice, IMD, I (1891), str. 26.

⁶⁹ Prav tam.

⁷⁰ Kostnica je bila prostor, v katerem so spoštljivo hranili nestrohnjene kosti s pokopališča.

⁷¹ A. Koblar, Drobtinice, IMD, II (1892), str. 32.

⁷² A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

ŠTEFAN, vikar (1505)

Vikar Štefan se omenja v listini 27. januarja 1505. leta,⁷³ ko je imel starotrško župnijo in beneficij sv. Petra v Ložu.

JURIJ MANINGER, župnik (1498–1501) in pičenski škof

Jurij Maninger je bil starotrški župnik, a tudi škof v Istri, v Pičnu.⁷⁴ Lahko trdimo, da se ni veliko mudil v Ložu. Namesto njega so župnijo vodili vikarji. V tem času je bila že ustaljena navada, da je imel en župnik več župnij. Župnik Ratgeb je imel npr. tudi bloško župnijo. Za eno je skrbel osebno (ali pa tudi ne), druge pa je izročal v oskrbo svojim namestnikom ali vikarjem, katerim je zato odmeril nekaj dohodkov, večino pa je spravljal sam. To kopičenje služb (comulatio beneficiorum) je imelo za versko življenje in cerkveno disciplino kvarne posledice in je pripravljalo pot reformaciji. Verski pouk je bil pomanjkljiv, duhovščina pogosto nevedna (škofijskih semenišč še ni bilo), kar je slabilo zdravo versko življenje.

Da ni bilo prave cerkvene discipline, je bila kriva tudi avstrijska oblast, saj je ovirala patriarhovo duhovno oblast v naših krajih, in to iz bojazni, češ da so patriarhi samo ogleduhi Avstrijcem sovražne beneške republike.

JURIJ SLATKONJA, župnik (1501–1522), novomeški in ljubljanski prošt, pičenski in dunajski škof

Jurij Slatkonja (Slachcogna) je bil ljubljanski in novomeški prošt ter pičenski škof, pozneje pa tudi prvi redni dunajski škof. Od leta 1506 do 1509 župnika Slatkonjo večkrat omenjajo listine v zvezi s pravdo z ribniškim župnikom in naddiakonom zaradi bloške fare in beneficija sv. Petra v Ložu.⁷⁵

Slatkonja je umrl 1522. leta kot dunajski škof. Zelo verjetno je, da je starotrško župnijo obdržal do svoje smrti. Leta 1511 je slikar Tomaž iz Senja naslikal znamenite freske Marijinega oznanjenja, Jezusovega rojstva in obiska treh kraljev v cerkvi sv. Jedrt v Nadlesku.

BLAŽ, vikar (1515)

Plemkinja Katarina Ravbar (Rauber) iz jamskega gradu pri Postojni je leta 1515 prosila starotrškega vikarja Blaža, naj bo pozoren, da bodo predstojniki bratovščine sv. Rešnjega Telesa v Starem trgu plodno nalagali dohodke darovane kmetije, namenjene za večno luč v cerkvi sv. Jurija.⁷⁶ To je vse, kar vemo o njem.

PAVEL VERBIČ, vikar (1526–1542)

Pavel Verbič (Werbitsch) se omenja leta 1526 kot župnik, verjetno pa je bil le župnikov vikar; tako ga namreč srečamo v vseh naslednjih listinah. Za cerkev sv. Martina v Podcerkvi je od patriarha prejel odpustek.⁷⁷ Kot vikar⁷⁸ se omenja še leta 1542. V župnijskem arhivu je na dveh pergamentnih listinah ohranjen del inventarja župnijske cerkve. Na prvem je spisek knjig in predmetov, ki jih je "leta 1542 zapustil Pavel Verbič, rajni vikar cerkve sv. Jurija v Ložu". Na drugem spisku je inventar župnijske cerkve.⁷⁹

Ker so deželne oblasti na ukaz nadvojvoda Ferdinanda v obrambi pred turškimi vpadi vzele leta 1526 v starotrški župniji dve monštran-ci in 24 kelihov, je Verbič priskrbel novo cerkveno posodo. Del te je naveden na spisku.⁸⁰ Za cerkev na Križni gori je dal uliti zvon z letnico 1532.⁸¹ Tudi lep gotski kelih z letnico 1539 je bil izdelan v njegovem času.⁸²

Starotrški župnik, novomeški prošt ter pičenski in prvi redni dunajski škof Jurij Slatkonja.

⁷³ Prav tam.

⁷⁴ Od 1491 do 1501 je bil škof v Pičnu. Glej prav tam in Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji, Zagreb 1975, str. 476.

⁷⁵ A. Koblar, Drobtinice, IMD, II (1982), str. 32–33. Glej sestavek Župnija in dekanija Stari trg v tem poglavju, str. 35.

⁷⁶ Župnijska listina 1515, oktober, 15. v 4. poglavju.

⁷⁷ P. Hitzinger, Geschichtliche Notizen, MHVK, 9 (1855), str. 55.

⁷⁸ Pri imenu župnik, vikar v nekem dokumentu je napaka.

⁷⁹ Oba spiska glej v 4. poglavju. Prim. tudi MMVK, XVII (1904), str. 48.

⁸⁰ Spisek cerkva, odvzetih kelihov in denarja loškega selskega sodišča glej v 8. poglavju, Turški vpadi, str. 287.

⁸¹ A. Gnirs, Alte und neue Kirchenglocken, str. 176.

⁸² Kelih je z drugimi starimi predmeti dala župnija 11. septembra 1929 v varstvo Narodnemu muzeju v Ljubljano, vendar so še naprej last starotrške župnije. Seznam predmetov je v ZA, fasc. 11.

PRIMOŽ TREBAJEC, župnik (?–1550)

Primož Trebajec je bil starotrški župnik do leta 1550, ko je umrl. Valvasor je leta 1680 poslal vsem župnikom, samostanom in gradovom okrožnico, v kateri jih naproša za zgodovinske podatke in informacije o drugih znamenitostih.⁸³ Župnik Matija Ložar je leta 1684 napisal nekaj podatkov o župniji. Valvasor popisa očitno ni dobil, ker ga ni objavil. Ohranil pa se je v arhivu. Tu pravi Ložar, da je bila po smrti župnika Primoža Trebajca župnija malo časa vakantna, 26. januarja 1551 pa je bil umeščen župnik Gašper Lipec.⁸⁴

GAŠPER LIPEC (tudi Lipar), župnik (1551–1614)

Gašper Lipec je župnikoval od vseh najdlje, od leta 1551 do svoje smrti 1614.⁸⁵ Ob vizitaciji leta 1581 ga je škof Bizancij slabo ocenil, češ da je neveden, da se peča s krčmarstvom in konjerejo ter da ne živi zgledno.⁸⁶ Ker je pismo obljubil, da se bo poboljšal, je ostal župnik do smrti.⁸⁷ To je bil čas protestantizma in velikih zmešnjav, ki so pljusknile tudi v naše kraje. V cerkvenem življenju je vladal velik nered.

Že pred letom 1551 so pozidali cerkev sv. Benedikta v Kozariščah in jo leta 1597 poslikali. V času njegovega dolgega župnikovanja so ulili še nova zvonova za cerkev na Otoku (l. 1559) in za cerkev sv. Petra na Ulaki (l. 1565), povečali cerkev sv. Antona na Babni Polici (l. 1589) ter postavili nov zvonik na Gornjih Poljanah (l. 1594).

JANEZ ŠERCA, župnik (1616–1645)

Z župnikom Janezom Šercem (Scherza) preneha obdobje protestantskih zmešnjav.

Ribniški naddiakon Nikolaj Mrav je 10. novembra 1622 prosil patriarha v Vidmu, naj starotrškemu župniku Janezu Šercu za priboljšek podeli beneficij sv. Barbare. Šerca je namreč pred kratkim podrl leseno župnišče in sezidal novega.⁸⁸ Patriarh je 17. aprila 1624 beneficij župniku Šercu res podelil.

Šerca je leta 1635 skrbel za zidavo cerkve sv. Roka v Ložu. Istega leta je začel tudi pisati krstno matično knjigo. To leto je imel tri kaplane: Jurija Kobeta (tudi Kebe), Andreja Wilda in Jurija Prumerja.

MATIJA LOSSAR (Ložar), župnik (1646–1690)

Za Šercem je leta 1646 postal župnik Matija Lossar (tudi Lasser). Bil je magister filozofije.⁸⁹ Kaplan je v krstno knjigo zapisal dan njegovega prihoda: 29. junija 1646 je prišel župnik.

Pod njim so v župniji veliko zidali: novo baročno cerkev sv. Martina v Podcerkvi (1647), gotski prezbitarij in zakristijo v župnijski cerkvi (1648), novo cerkev Marije Vnebovzete v Viševku (1652) s čudovitim baročnim oltarjem (1658), cerkev sv. Primoža in Felicijana na Otoku – portal in nov portal pri vratih župnijske cerkve na južni strani (1647), nov prezbitarij pri cerkvi v Šmarati (1683)... V njegovi dobi so podružne cerkve dobile več novih zvonov.

Janez Ule, doma iz Loža, ki je bil župnik pri sv. Petru pod Svetimi gorami na Štajerskem, nam je ohranil del cerkvene discipline tega časa. Ob vizitaciji leta 1657 je ugotovil, da gredo za veliko noč vsi farani k spovedi. Če kdo umre brez duhovnika in za veliko noč ni bil pri spovedi, ga župnik noče pokopati. Za pridigo se s kaplanom vsako drugo nedeljo izmenjata, mašujeta pa oba.⁹⁰

Ložar je 29. marca 1657 zaprosil ljubljanskega škofa za podelitev subdiakonata, prvega višjega mašniškega reda, Adamu Hlapsetu (Clapshe) iz Loža. V pismu zatrjuje, da je po človeški presoji kandidat vreden mašniške službe. Na pismu je ohranjen Ložarjev osebni pečat.⁹¹

Podpis župnika Gašperja Lipca leta 1582.

Podpis župnika Janeza Šerca leta 1624.

Podpis župnika Matija Ložarja (Lossar) v krstni knjigi.

⁸³ Prim. B. Reisp, Kranjski polihistor J. W. Valvasor, Ljubljana 1983, str. 155.

⁸⁴ Prim. KAL, fasc. 102/14, št. 11.

⁸⁵ KAL, prav tam; IMD, III (1893), str. 190.

⁸⁶ J. Gruden, Doneski k zgodovini protestantizma, IMD, XVII (1907), str. 129.

⁸⁷ Glej 9. poglavje, Protestantizem v naših krajih, str. 296.

⁸⁸ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 191.

⁸⁹ F. Pokorn (Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, rokopis v NSALJ) domneva, da je bil domačin, kar bo verjetno držalo. Loški (Lasser) so se imenovali tudi plemiči. V župnijskem arhivu se je ohranila listina, s katero sta 21. januarja 1518 Jurij Loški (Lasser) in njegova žena Maruša prodala loškemu meščanu Štefanu Erretu kmetijo v Danah (in Poden) in dve njivi v Skopicah (in Koppys).

⁹⁰ KAL, fasc. 23/14.

⁹¹ KAL, fasc. 55/73.

Župnik Ložar je umrl leta 1691, leto prej pa je stopil v pokoj. V Starem trgu je obhajal zlato mašo.

JANEZ PAVEL pl. ŠVENK,
župnik in opat (1690–1735) ter arhidiakon

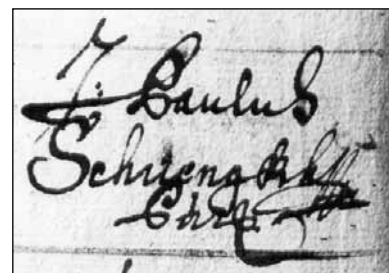
Janez Pavel pl. Švenk (Schwengkh, Svenck)⁹² je postal starotrški župnik takoj po Ložarjevem odstopu, čeprav je bil od cesarja predlagan in od patriarha potrjen šele 6. aprila 1691. Ob nastopu je bil star 36 let in je bil župnik do svoje smrti, 9. avgusta 1735, ko je bil star 81 let. Od papeža je dobil najvišje odlikovanje apostolskega protonotarja. Bil je tudi infulirani opat opatije "B. M. V. in Valle" (Blažene Device Marije v Dolini) na Ogrskem.⁹³ Ker je bila župnija cesarska, se je imenoval cesarski župnik, "parcho caesareo". Napis na oltarju v Šmarati z datumom 25. oktober 1696 nam pove, da je bil oltar pozlačen v času Janeza Pavla Švenka, opata Blažene Device v Dolini, apostolskega protonotarja in cesarskega župnika v Ložu⁹⁴. Pri slovesni maši je nosil opatovo pokrivalo – mitro in palico.

Bil je silno podjeten, posebno prvih petindvajset let, zadnjih dvajset let pa je bolehal za protinom. Takoj ko je prišel, je dal postaviti v zakristiji kamnit portal z železnimi vrati, kar potrjuje napis na portalu: "16 J. P. S. P. L. 90."⁹⁵ Istega leta je s prezbiterijem povečal cerkev v Nadlesku, leta 1693 pa na Škriljah. Tega leta (1693) je dal izdelati lep poslikan in kasetiran strop v cerkvi na Bloški Polici. Leta 1695 so v viševski cerkvi naredili z ornamenti okrašen kor. 25. oktobra 1696 je bil pozlačen eden izmed najlepših baročnih oltarjev župnije v cerkvi v Šmarati. Švenk je dal narediti še tri baročne oltarje, in to v cerkvah v Nadlesku (1708), na Babni Polici (1716) in na Škriljah (1726), oltar v Podcerkvi pa je dal pozlatiti (1714). Gregorju Špeharju je dal leta 1723 izdelati in poslikati lep kasetiran strop v cerkvi v Nadlesku, leta 1725 pa še kor. Okrog leta 1700 je naročil tudi kasetiran in poslikan strop za cerkev na Gornjih Poljanah. Pospesheval je tudi cerkveno glasbo. Dve leti pred smrtjo (1733) je dal v cerkvi v Viševku postaviti orgle – pozitiv s šestimi registri – ki še danes pojejo v vsej baročni lepoti.

Ohranjena sta dva vizitacijska zapisa. Prvo vizitacijo leta 1713 je imel tajnik vicedomskega urada za Kranjsko Franc Krištof Bogataj. V njej pravi: "V župniji Lož je Janez Pavel Švenk v splošno zadovoljstvo faranov župnik že 24 let. Beneficija sv. Petra in sv. Barbare v Ložu uživa kanonik Jurij Gladič. Patronske pravice beneficija sv. Barbare si laste grofje Lambergi, vendar bi kazalo od njih zahtevati pravna dokazila."⁹⁶

Drugo znano vizitacijo je leta 1731 opravil ribniški naddiakon Karel Petazzi. Vse je našel v najlepšem redu.⁹⁷ 9. novembra 1708 je Švenk sporočil kranjskemu vicedomu, da že šest let ni zapustil svoje župnije in da s pomočjo dveh kaplanov z veseljem opravlja dušnopastirske dolžnosti.⁹⁸ Tudi preprostim ljudem je pri krstu rad in pogosto botroval, krščevali pa so kaplani. Od leta 1699 do svoje smrti je šel 124-krat za botra.⁹⁹ Večkrat je botroval tudi v Cerknici.¹⁰⁰ Lahko trdimo, da je bila ta služba oblika karitativnega dela do ljudi iz revnejših slojev.

V mlajših letih je bil navdušen lovec. Njegov nečak Franc Steinberg je takole opisal njegov lov na labode in race na Cerkniskem jezeru: "Labodi so najopreznejši ptiči, zato jih je težko ujeti. Kljub temu je v zimskem času leta 1694 gospod Janez Pavel Švenk (Schwenck), opat Naše ljube Gospe v Dolini na Madžarskem in pa župnik v Ložu, na Gorenjem Jezeru okrog polnoči z enim strelom uplenil pet labodov (fünf Schwane auf einem Schus geschossen).

Podpis župnika Švenka v krstni knjigi leta 1699.

Kratice na vratih starotrške zakristije pomenijo: Janez Pavel Švenk, župnik loški.

⁹² L. Schviz von Schvizhoffen, Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain, Gorica 1905. Na str. 441 mu podeljuje naslov "von Schwenc".

⁹³ A. Koblar, Drobotnice, IMD, III (1893), str. 191.

⁹⁴ "... IOANNE PAVLO SCHVENGKH ABBATE B. M. V. IN VALLE NEC N. PROTHONOTARIO APLIO ATQVE PAROCHO CAESAREO LOOSENSE..."

⁹⁵ J. P. Švenk, loški župnik.

⁹⁶ Leta 1673 je kranjski deželni vicedom ugotovil, da so ti dokumenti Lambergov zgoreli že pred leti ob požaru v Sevnici. Vizitator je dalje ugotovil, da bloški župnik J. Slekovič že sedem let uživa beneficij Matere božje v Šteberku. Bloško župnišče je zelo razmajano, vendar je že vse pripravljeno za njegovo obnovo. Župnik pa trpi veliko škodo, ker si gospostvo Turjak lasti polovico župniške desetine. Prim. M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko, 13. stol.–1747, 2. del, Ljubljana 1988, str. 26 in 326.

⁹⁷ A. Skubic, Zgodovina, str. 158.

⁹⁸ M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko, 13. stol.–1747, 2. del, Ljubljana 1988, str. 154.

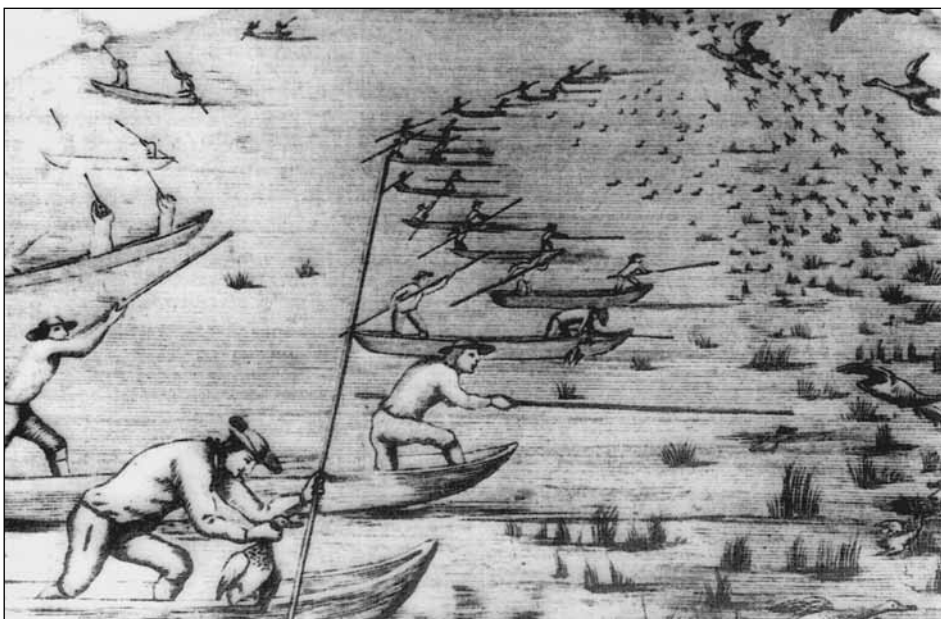
⁹⁹ Od leta 1690 do 1699 se krstna knjiga ni ohranila.

¹⁰⁰ Krstne knjige župnij Stari trg pri Ložu in Cerknica v NSALJ.

Lov na labode na Cerkniskem jezeru – po knjigi *Gründliche Nachricht...* Knjigo je leta 1758 napisal Franz A. Steinberg, nečak župnika Svenka.

Ves dan jih je zaman opazoval in odpravil se je domov spat, ne da bi kaj opravil. Čez malo časa pa je slišal, da se labodi, ki navadno sedijo sredi jezera, oglašajo s kričanjem v strugi Veliki Obrh čisto blizu njega. Naglo se je oblekel in v spremstvu svojega sluga, ki mu je nosil puško, prišel po snegu tako daleč, dokler ni bila razdalja ugodna za strel. Z dobro srečo je ustrelil na jato. Dva laboda sta takoj obležala mrtva, trije pa so odleteli iz vode; eden izmed njih se je zatekel na drugo stran struge, zato ga ni več zasledoval, medtem ko je ostala dva z veliko muko dobil. Ta vrsta ptic gre takoj, ko je ranjena, iz vode na kopno. Sam sem imel laboda, ki je bil ranjen v levo krilo in je takoj odletel z jezera v bližnji gozd na hribu Javornika. Tam ga je našel neki kmet in mi ga po mojem hlapcu na pristavi (Marof pri Martinjaku, op. J. K.) poslal v Ljubljano. Tako sem se sam prepričal, da je to, kar sem zgoraj povedal, resnica. Zgoraj omenjeni duhovnik je leta 1692 v družbi nekaterih dobrih prijateljev ustrelil toliko rac na tem jezeru, da so jih prinesli domov v vrečah na dveh konjih, pri tem pa ne upoštevam tistih, ki so jih med lovom pojedli. Kot majhen deček sem to videl na svoje oči.¹⁰¹

Lov na race golice na Cerkniskem jezeru (po F. A. Steinbergu).

¹⁰¹ F. A. Steinberg, *Gründliche Nachricht von dem in dem Inner Crain liegenden Czirknizer See*, Ljubljana 1758, str. 62. Dr. J. Šumradu se lepo zahvaljujem, ker me je opozoril na ta zapis.

V Švenkovi zapuščini so popisali dve puški, ena je bila španska, in štiri pištole. Vse orožje je vzel deželni odvetnik in dedič (bil je sin Švenkove sestre Barbare) Jožef Anton Verniz za plačilo ob zapuščinski obravnavi.¹⁰²

Župnik Švenk je bil velik častilec trsatske Matere božje. Iz pobožnosti do nje je leta 1705 podaril svetišču veliko sliko "Izraelci v puščavi nabirajo čudežno mano", ki še danes visi v samostanski obednici. Slika je oljno platno, široka 5,75 m in visoka 2,10 m. Naslikal jo je beneški slikar Kristofor Tascha. Na levi strani je napis: "Reverendissimi et Amplissimi D. D. Joann. Pauli Svengkh, Abbatis Infulati Valis B. V. in Hungaria, Protonotarii Aplici et Parochi Caesarei in Loss pietas posuit 1705."¹⁰³ Napis pravi, da je Švenk, opat opatije Device Marije v Dolini na Madžarskem, apostolski protonotar in cesarski župnik v Ložu, daroval sliko iz pobožnosti. P. Cvekan je napis napačno prebral, češ da je bil Švenk iz "Lossa u Ugarskoj". Tako sem (J. K.) šele junija 1989 našel v samostanski obednici to Švenkovo sliko in ob 700-letnici trsatskega svetišča (1991) v Družini opozoril na Dolničarjev zapis o kronanju milostne podobe.¹⁰⁴

Župnik Švenk je leta 1705 podaril frančiškanskem samostanu na Trsatu sliko Izraelci nabirajo mano, delo slikarja Kristofa Tascha.

Kot velikega dobrotnika (tako velika slika pač ni bila poceni) so ga trsatski frančiškani povabili, da je 1715. leta skupaj s škofom kronal milostno podobo Matere božje. Natančni kronist Janez Dolničar je zapisal: "Leta 1715 je bilo slovesno kronanje Marijine milostne podobe na Trsatu. 11. avgusta so vsi uradi na Kranjskem naznanili, da bo slovesnost na praznik Marijinega rojstva, 8. septembra. Tega dne sta milostno podobo kronala z zlato krono novomeški prošt in pičenski škof Marotti in opat Schwenkh."¹⁰⁵

Na slavlju, ki je trajalo tri dni, se je zbralo okoli 60.000 romarjev, čeprav je to leto razsajala huda kuga. Prišlo je tudi več kot 200 duhovnikov. Milostno podobo je v procesiji okoli cerkve in samostana spremljalo 80 bander.¹⁰⁶

Tudi v svoji dnevni sobi je imel Švenk veliko sliko Naše ljube Gospe (verjetno s Trsata) v izrezanem in pozlačenem okvirju.¹⁰⁷

Neljub incident z Ložani pa se je zgodil poleti 1732. Župnik Švenk je 7. junija t. l. pisal ribniškemu naddiakonu Petazziju, da se je držal navodil, ki mu jih je dal o novem redu pri procesijah. Dogajalo se je namreč, da so se loški fantje pri procesijah kosali s starotrškimi (farnimi), kdo bo višje nosil bandero. Ložani in Starotržani so šli za banderi kakor ovce in navijali za svoje. Švenk je na prižnici oznanil, da naj gre prvo farno bandero, za njim po dva in dva kaplani in drugi verniki, nato pa naj gre loško bandero in za njim meščani.

Nekateri meščani so od župnika zahtevali, da bi šlo njihovo bandero skupaj s farnim kot prej. Ker župnik njihovi prošnji ni ugodil, je skupinica meščanov naščuvala še druge, ki so župniku Švenku grozili

¹⁰² AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 91–180.

¹⁰³ Prim. tudi P. Cvekan, Trsatsko svetišče Majke Milosti, Trsat 1985, str. 98.

¹⁰⁴ Družina, 40 (1991), 9. junij.

¹⁰⁵ V. Steska, Dolničarjeva kronika, IMD, XI (1901), str. 177.

¹⁰⁶ Trsatski romar, ki obsega Zgodovino in popis božje poti na Trsat, Celovec 1873, str. 21–22.

¹⁰⁷ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 91–180.

celo s smrtjo. Vzklikali so, da bodo farno cerkev sv. Jurija podrli in drugje sezidali novo. "Kar je najbolj boleče," pravi Švenk, "pa je to, da je skupinica (Ložanov) raztrgala bandero bratovščine Brezmadežnega spočetja Device Marije, kar je druge vernike močno vznemirilo." Raztrgano bandero je poslal naddiakonu.

Župnik Švenk je prosil naddiakona, naj uporne meščane zaradi večvredne in prazne prevzetnosti (elationem superbiam inanem), ki je bila vzrok za neposlušnost župnikovi besedi, na primeren način kaznuje.

Iz Švenkovega poročila, ki ga je tri dni zatem poslal vicedomu, pa izvemo, da je bila to prošnja procesija za odvrnitev živinske kuge. Pri incidentu so raztrgali bandero, ženske pa so duhovnike obmetavale (s kamenjem?) in jih zasramovale. Njemu, ki je že 40 let župnik, so grozili s smrtjo. "Storilce je treba eksemplarično kaznovati!"¹⁰⁸ Lahko sklepamo, da so se loški udeleženci procesije prej podprli z vinom...

Po smrti dolenskega naddiakona Ludvika Kobala je 3. marca 1729 cesar Karel VI. imenoval Švenka za začasnega dolenskega naddiakona.¹⁰⁹ Naddiakonsko službo je vršil eno leto.

V poročni knjigi je 15. maja 1731 vpisana zlata poroka Martina in Margarete Avsec, po domače Lukovih, s Knežje Njive. Zapis kaplana Coplona pravi, da sta slavila svojo drugo poroko pred visoko spoštovanim gospodom opatom, apostolskim protonotarjem in cesarskim župnikom J. P. Švenkom. Poleg prič je bilo navzočih še veliko visokih in plemenitih mož. Župnik ju je blagoslovil, opravil predpisane molitve in druge svečane obrede.¹¹⁰

Švenk se je dobro razumel tudi z ljudmi višjih slojev. V Starem trgu je 20. januarja 1696 poročil barona Janeza Rudolfa Coraduzzija iz Ljubljane z grofico Maksimilijano Felicito Attems.¹¹¹ Janez Rudolf Coraduzzi je bil predsednik ljubljanske Academie Operosorum in pesnik. Tako je npr. spesnil v latinščini verze za akademike, ki so se nanašali na njihove simbole in reke.¹¹² Rojen je bil v graščini Koča vas 10. aprila 1663. Mati Kristina Schönleben je bila sestra teologa in zgodovinarja Janeza Ludvika Schönlebna.¹¹³

Dvajset let pred smrtjo je župnik Švenk začel bolehati. V letu njegove smrti je kranjski vicedom prosil naddiakona Petazzija, naj mu posreduje svoje mnenje o prosilcih za loško župnijo, kajti župnija potrebuje dobrega in delavnega dušnega pastirja; zaradi bolehnosti pokojnega župnika Švenka je namreč bila dvajset let zanemarjena. Na razpis za podelitev župnije se je oglasilo kar enajst kandidatov. Med njimi so bili: sam dolenski naddiakon Karel Petazzi, čabranski župnik Ivan Buratelli, grobniški župnik Andrej Gerdaković, bivši metliški župnik Jožef Lojk, kanonik v Landshutu (Bavarska) Janez Pavel Kalin, kamniški župnik in gorenjski naddiakon Maksimilijan Leopold grof Rasp idr. Kranjski vicedom je istega leta predlagal cesarju v ožji izbor tri kandidate: Filipa Jakoba Uršiča, župnika v Spodnji Idriji, ter že omenjena Jožefa Lojka in Ivana Buratellija. Cesarju je tudi sporočil, da je župnišče zelo razmajano in potrebno popravila. Zato je iz Švenkove zapuščine izločil v ta namen 150 goldinarjev nemške veljave.¹¹⁴ Imenovana vsota je veljala pet parov najboljših Švenkovih volov.

Loški zemljiški gospod Jurij Ludvik Lichtenberg je decembra 1735 zaprosil, naj bo za župnika v Ložu imenovan res pobožen, učen in slovenskega jezika (kreinische Sprache) več duhovnik.¹¹⁵

Osební pečat župnika in opata Janeza Pavla Švenka iz leta 1691 z začetnicami I P S.

¹⁰⁸ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 197, fasc. 184, sign. I/104, L-I.

¹⁰⁹ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 443.

¹¹⁰ Poročna župnijska knjiga v NŠALJ.

¹¹¹ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 11.

¹¹² Prim. V. Steska, Academia operosorum, IMD, X (1900), str. 80.

¹¹³ Krstna knjiga župnije Stari trg; J. Barle, Iz Schönlebnovih zapiskov o Kranjskem plemstvu, IMD, VIII (1898), str. 132.

¹¹⁴ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 347-374 (tipkopis M. Smole).

¹¹⁵ Prav tam, str. 379.

Iz te opombe pa tudi iz drugih dejstev sklepamo, da je bil Švenk nemškega rodu. Njegova sestra je bila Margareta pl. Steinberg, mati Franca Antona pl. Steinberga. Ta je bil lastnik pristave sv. Marije Magdalene med Martinjakom in Cerknico¹¹⁶ in cesarski nadzornik pri gradnji cest. Dolničar leta 1718 poroča, da je pl. Steinberg zaradi v prihodnosti načrtovane trgovine z veliko vnemo popravljajl ceste na Notranjskem, ki so vodile proti Reki.¹¹⁷

Na podlagi opazovanj Cerkniskega jezera je F. A. Steinberg leta 1758 izdal znamenito knjigo. Kot smo videli, v njej omenja tudi svoje-ga strica župnika. Ko se je leta 1703 v ljubljanski stolnici poročil z Marijo Ano Cecilijo Logar, mu je bil Švenk za pričo. Pri krstu prvega otroka Marije Frančiške, ki je bil naslednje leto v Postojni, je bil Švenk za botra.¹¹⁸ Iz Švenkove zapuščine je Marija Ana Steinberg, sestra Franca Antona, kot dedinja po materi Margareti zahtevala poleg rednega deleža še 200 goldinarjev in jih je verjetno tudi dobila.¹¹⁹

Seveda je Švenk znal naš jezik, saj so v tistem času slovensko pisali celo nemški plemiči.¹²⁰ Iz njegove zapuščine so popisali veliko knjig, med njimi tudi katekizem v slovenskem jeziku.

Švenk je pred smrtjo užival tudi beneficij sv. Petra v Ložu.¹²¹ Bil je premožen, kar potrjuje, da je izhajal iz višjih slojev takratne družbe. Pri popisu zapuščine so ugotovili, da je imel v gotovini 49 goldinarjev nemške veljave. Med to so šteli en srebrn denarič papeža Aleksandra VIII. in dve bakreni medalji, vredni tri groše. Dolžan je bil 28 goldinarjev, sam pa je bil upnik za 1101 goldinar, 15 krajcarjev.¹²²

V zapuščini so našli ducat srebrnih žlic, vilic in nožev. Takrat je bila cenjena kositrna posoda. Švenk je imel ducat velikih skled, ducat malih in prav toliko velikih krožnikov, vse v kositru. Od dragocenosti je imel pozlačen srebrn vrč s pokrovom in zlato tehtnico v mali leseni skrinjici. Imel je več parov čevljev, en par pa je imel srebrne zaponke. V pisarni je imel dva pečatnika. Od obleke naj omenimo: plašč iz sukna, svilen črn talar, kamižolo iz kožuhovine, ki je imela podlogo iz kože divje mačke, par svilenih rdečih prelatskih rokavic itd. Odej je bilo šest. Od teh je bila ena turška, dve boljši in tri iz platna.

V dnevni sobi je bilo 13 stolov, naslonjač, ogledalo v pozlačenem okvirju, več slik in križ. V spalnici je bila postelja, dalje miza, dve skrinji, naslonjač, ogledalo, križ in več slik. Oba križa je vzel Vernic. V dnevni sobi je bila še okrogla miza na turški preprogi. V hlevu je bilo 19 glav živine, od tega pet parov volov. Najtežji so bili vredni 15 kron (kar znese nekaj več kot 30 goldinarjev), drugi par 14 kron, tretji 12 kron, četrti 11 kron, peti par (junci) pa je bil vreden 6 kron. Konja ni imel, ker ga na starost za ježo ni rabil. Imel pa je sedlo z ostrogami. Krave so bile tri s teleti in še mlajša goved. Našteli so sedem prašičev, od teh so bili trije mladi pujski, vredni štiri goldinarje. V župnišču so imeli še osem kokoši, tri kapune in dva petelina. Vozovi so bili štirje, vsi neokovani. Popisali so še 11 telečjih in 15 ovčjih kož ter pet kož za podplate. Od žita je bilo 25 mernikov pšenice, 2 mernika prosa, 6 mernikov ječmena, 49 mernikov mešanega žita in 9 mernikov ajde.

Vina je bilo štiri sode: trije so bili majhni in eden večji, ki je držal 150 četrtink (okrog 370 l). Ta sod je dobil kaplan Mihael Kuret. Sodček vina je dobila nečakinja Marija Ana Steinberg, enega vikar Matija Fabjan, eden je bil še zapečaten. V kleti so bile tri steklenice žganja, ki so držale po štiri in pol četrtinke (okoli 11 l).¹²³

Švenk je imel v zakupu tudi pet njiv, ki so ležale blizu Pudoba. Od dediča Jožefa Antona Vernica jih je leta 1736 kupil za 150 goldinarjev loški mestni sodnik Anton Zabukovec.¹²⁴

Mašni knjigi iz leta 1654 in 1683 v župnijskem arhivu. Foto: Marijan Smerke.

¹¹⁶ M. Smole, Graščine na nekdanjem Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 686.

¹¹⁷ V. Steska, Dolničarjeva kronika, IMD, XI (1901), str. 184.

¹¹⁸ L. Schiviz von Schivizhoffen, Der Adel in den Matriken, str. 155 in 272.

¹¹⁹ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. 32 I/17, L-XV, str. 79–82 (tipkopis M. Smole).

¹²⁰ Glej 10. poglavje, Slovenska plemiška in druga pisma.

¹²¹ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 1027 (tipkopis M. Smole).

¹²² Kakšna je bila takrat vrednost denarja? Leta 1734 je dobil tesar, ki je popravljajl streho, ob svoji hrani na dan po 20 krajcarjev kranjske veljave (ta je bila nekoliko manjša od nemške), dninar, ki je tudi živel ob svojem, pa samo po 13 krajcarjev. Prim. IMD, II (1892), str. 28.

¹²³ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 211–230.

¹²⁴ Prav tam, str. 421–424.

Ob zapuščinskem postopku je moral kaplan Mihael Kurent leta 1736 dvakrat zavriniti sumničenja, da je po smrti župnika Švenka zagrešil neupravičene posege v župnijsko premoženje in da je s tem kršil pravice deželnega kneza. Kot vidimo iz popisa zapuščine, je bila oblast pri tem delu zelo natančna, saj so morali dediči plačati poseben davek od vrednosti zapuščine.¹²⁵

Zgodovinar dr. Janez Dolničar je ohranil tudi dva dogodka iz Cerknice.

"3. aprila 1694 je za vročinsko boleznijo umrl Jurij Červič, opat "in Budna ad mare" in župnik, splošno imenovan cerkniški škof. Znan je bil daleč naokrog. Mnogi božjepotniki so prihajali zlasti s Koroške. Ondi je povzdignil pobožnost. Pomagal je mnogim bolnikom, ob postnih pridigah se je na prižnici bičal do krvi in več takega storil.

Leta 1714. 8. februarja je odteklo Cerkniško jezero po posebni božji previdnosti še pred postnim časom. Zajetih je bilo toliko rib, da se kaj takega nihče ne spominja. Z njim so preskrbeli ne le Ljubljano, ampak našo in sosednje dežele. Več bogatinov iz Ljubljane je šlo tja gledat izredni lov. Samo bistriški prelat (samostan) je dobil 20 voz rib. Drugi del jezera pa je odtekel 20. marca. Bistriški opat se je lova zopet osebno udeležil."¹²⁶

FILIP JAKOB URŠIČ, župnik (1736–1741)

Župnik je postal 12. avgusta 1736. Doma je bil iz Vipave.¹²⁷ V letih 1715–1716 je kaplanoval v Postojni kot novomašnik. Od tam je šel v Senožeče, nato pa v Vipavo (1718–1724). Vmes je bil nekaj časa provizor v Šturjah (1723) in v Črnem Vrhu nad Idrijo (1724).¹²⁸ Od avgusta 1727 do prihoda v Stari trg je bil župnik v Spodnji Idriji. Tu je imel Uršič boje z idrijskim rudniškim oskrbnikom Stembergom, ker si je ta prilastil župnijske dokumente in ključe, cerkveni denar, milodarne ustanove itd. Župnik Uršič je s svojimi konji in s konji svojega bratranca Petra Slika pripeljal s seboj v Stari trg precej sena.¹²⁹

Iz zapuščine župnika Švenka je prejel: par volov, enega velikega in enega majhnega prašiča, žito, sočivje, osem sodčkov vina, šest tovorov sena, železen drog, dve sekiri, žago, plug, dve brani, ene vile za gnoj, dve kosi, štiri vozove – neokovane, klešče, kramp, pet vrvi, plenkačo, sveder, imenovan pestnik (pestnick genand), več kadi za zelje, šest stolov, prevlečenih z usnjem, mizo na turški preprogi, sliko loretske Matere božje, sliko Ecce homo, omaro, kozarce, majolko itd. Vso prejetjo zapuščino so ocenili na 484 goldinarjev nemške veljave.¹³⁰

V njegovem času se je močno širilo češčenje sv. Frančiška Ksaverja. Njemu na čast so leta 1738 v Vrhniku pri Ložu postavili lepo baročno cerkev z veliko kupolo. Pri popravilu cesarsko-kraljeve ceste na Vrhniku pri Ljubljani je imela obveznosti tudi starotrška župnija. Župnik Uršič je 12. februarja 1739 sporočil zastopniku okrajnega sodišča Janezu Jerneju pl. Merzenheimbu, da 16. februarja ne bo mogel priti v Ljubljano na posvet o popravilu ceste na Vrhniku. Zastopnika prosi, naj se seje udeleži namesto njega. Pove naj, da ima župnija Lož 32 podložnikov, ki so od Vrhniko oddaljeni 12 debelih ur hoda in so prerevni, da bi se mogli na tej poti sami prehranjevati. Cestne tlake se bodo zato skušali rešiti s pobegom, kar bo seveda v škodo župniji.¹³¹

Ribniški naddiakon Karel Petazzi je 7. junija 1741 imel vizitacijo, ki je trajala tri dni, saj je župnija imela 26 cerkva. Naddiakonu je lahko vsak potožil, kar se mu ni zdelo prav. Soseščani Sv. Križa

Cerkniško jezero je že od nekdaj slovelo po ščukah. Bogatega ulova se leta 1964 veselita brata Iztok in Stojan Ščuka iz Postoje.

¹²⁵ Za posredovanje podatkov o Švenkovi zapuščini se dr. Emi Umek iz Arhiva Republike Slovenije lepo zahvaljujem.

¹²⁶ V. Steska, Dolničarjeva kronika, IMD, XI (1901), str. 80 in 172.

¹²⁷ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 273.

¹²⁸ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 11 in A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

¹²⁹ M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko 13. stoletje – 1747, 3. del, Ljubljana 1989, str. 92–96.

¹³⁰ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, 211–230.

¹³¹ M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko, 3. del, Ljubljana 1989, str. 96.

(verjetno prebivalci Podloža ali Sv. Ane) so potožili, da jim dela procesija, ki gre 5. nedeljo po veliki noči na Križno goro, škodo na polju. Naddiakon je določil, da mora iti procesija skozi mesto Lož. Odredil je tudi, da morajo meščani iz cerkve sv. Petra takoj odstraniti žitne predale, isto velja za sosednjo cerkev sv. Martina v Podcerkvi.¹³² To sta bili vaški kašči na korih cerkva. Petazzi je tudi naročil, da si mora farna cerkev čim prej oskrbeti nov obrednik, da bodo cerkveni obredi povsod enaki. Uršič je verjetno rabil še stari oglejski obrednik. Župnik Uršič je umrl 5. oktobra 1741, star 60 let in previden s sv. zakramenti. Bolan ni bil dolgo, ker je še 17. septembra istega leta pokopaval. Bloški župnik Janez Šmalc je na pokopališču sv. Jurija vodil njegov pogreb.¹³³

V oporoki je Jakob Uršič zapisal bratoma Andreju in Marku po en par volov, vsaki sestri pa 50 mernikov mešanega žita. Kranjski deželni vicedom je leta 1711 potrdil, da je Filip Jakob Uršič prejel od svojega očeta Andreja Uršiča v dar njivo in dva vinograda, kar je kot dediščino prejel po njegovi smrti brat Jožef Uršič.¹³⁴

Po Uršičevi smrti so se za mesto starotrškega župnika potegovali: Frančišek Ksaverij Pogačnik, kaplan na Blokah, Luka Sigur, kaplan v Dobropolju, Mihael Kuret, kaplan na Blokah in bivši starotrški kaplan, in Jožef Jurij Slatkonja, vikar v Laščah.¹³⁵ Eno leto je župnijo vodil kaplan Peter Slejko kot župnijski upravitelj, dokler ni bil 4. novembra 1742 umeščen naslednji župnik.

ANDREJ TELBAN, župnik (1742–1777), dekan (1767–1777)

Andrej Telban je bil ob nastopu star 34 let in po priimku sodeč je bil tudi on verjetno Primorec. Od leta 1767 do svoje smrti je bil tudi dekan. Ker župnija šest mesecev ni bila zasedena, je moral Telban po posebnem zakonu ob nastopu plačati 80 goldinarjev v sklad za cerkvene zadeve. V prošnji, naslovljeni na cesarico Marijo Terezijo, je navedel, da so izdatki, ki jih je imel ob nastopu službe, daleč presegli dohodke. Cesarica je prošnjo zavrnila.¹³⁶ Prej je kaplanoval v Stari Loki (1734), Žireh (1737) in Ribnici (1742). V Ribnici je bil nekaj časa tudi naddiakonov notar. V njegovem času je bila božja pot na Križni gori na višku. Postaje križevega pota so postavili takoj drugo leto po njegovem prihodu, leta 1743. Tega leta je že obstajala bratovščina Jezusovega smrtnega boja pa tudi Žalostne Matere božje v cerkvi na Križni gori.¹³⁷

V njegovem času so v naših krajih pastirovali tudi glagoljaši. Naddiakon Lovrencij Revec je 23. aprila 1749 nastavljal na Križni gori za dušnega pastirja Mihaela Redeta. Ta je bil glagoljaš (prezbyter glagolita).¹³⁸ V letih od 1729 do 1736 je Rede kaplanoval v Prezidu, ki se je imenoval Babno Polje. V matične knjige v Prezidu je vse zapisoval v domačem jeziku, ne pa v latinskem kot drugi duhovniki. Npr.: "14. ienia (junija) 1733 kerschena Agata kschi Petra Pavlina y njegove zakonske sene Helenne, od mene Mihoiela Reddeta, kum je bil Luka Repinec a kuma Maria sena Gorgria Sagaria od Babina Polia."¹³⁹

Cesarica Marija Terezija je hotela imeti o štolnini posebno poročilo, kajti ljudje iz mest in z dežele so se včasih pritoževali, da morajo ob porokah, krstih in pogrebih plačevati prevelike prispevke. Ribniški naddiakon Lovrencij Revec je leta 1747 pisal cesarici, da je pred enim letom pregledal vse župnije razen dobropoljske. Povsod je sklical cerkvene ključarje in starešine ljudstva ter jih vprašal, če duhovniki redno delijo sv. zakramente revnim in bogatim in če za krste, poroke in pogrebe zahtevajo preveliko štolnino. Na prvo vprašanje so povsod odgovorili, da se sv. zakramenti revnim in bogatim v redu delijo. Ob drugem vprašanju pa je bilo nekaj pritožb.

Podpis župnika Uršiča v krstni knjigi.

Podpis župnika Andreja Telbana.

Pečat župnika Andreja Telbana na listini iz leta 1750.

¹³² Ribniška župnijska kronika, str. 108; cit. A. Škubic, Zgodovina, str. 172.

¹³³ Župnijska mrliška knjiga v NŠALJ.

¹³⁴ AS, Vicedomski urad za Kranjsko, fasc. I/17, L-XV, str. 273–274.

¹³⁵ KAL, fasc. 17, št. 27.

¹³⁶ M. Smole, Vicedomski urad za Kranjsko, 2. del, Ljubljana 1988, str. 100–101.

¹³⁷ Glej 7. poglavje, Bratovščine in J. Kebe, Križna gora nad Ložem, Stari trg pri Ložu 1987, str. 25.

¹³⁸ Zapis njegove smrti 13. januarja 1769 v župnijski knjigi v Prezidu.

¹³⁹ Krstna knjiga župnije Čabar.

V starotrški župniji je bila od starih časov navada, da so župniku po veliki noči in binkoštih, ko se je prenovila krstna voda, plačevali za prvi krst 41 krajcarjev nemške veljave, za drugega 40 in za vsakega naslednjega po krajcar manj, dokler niso prišli do rednega plačila 10 krajcarjev. Za revne je bilo hudo, če so prinesli h krstu takoj po veliki noči ali binkoštih. Naddiakon je štolni dohodek od vsakega krsta izenačil za vse leto na 10 krajcarjev, s čimer so vsi farani soglašali. Nekaj nejasnega je bilo v zvezi z žegnanjem na Gornjih Poljanah. Naddiakon je potrdil, da naj bo na binkoštni ponedeljek tu slovesna božja služba, kakor je bila v navadi od pradavnih časov. Na vprašanje, kako dolga in široka (merjeno časovno) je vsaka fara in koliko ur potrebuje duhovnik, da pride do bolnikov, je naddiakon odgovoril, da je fara Lož dolga šest ur in prav toliko široka. Duhovnik ima do bolnikov tri ure hoda, ob zametih pa okrog sedem.¹⁴⁰

V času Telbanovega župnikovanja, leta 1750, so sezidali novo cerkev na Križni gori. Ob vizitaciji leta 1761 je župnika Telbana nadškof Attems pohvalil, "da mu je bila ta vizitacija v tolažbo in da ga lahko imenuje dobrega in zvestega služabnika. Naj nadaljuje po tej poti. Nič ni našel graje vrednega: ne v cerkvi, ne pri duhovščini, ne med ljudstvom."¹⁴¹

Ob tej vizitaciji je isti nadškof posvetil precej spremenjeno župniško cerkev. Arhitekturo romanske bazilike so spremenili v baročno cerkev. Lesen raven strop je zamenjal precej nižji kamnit obok. Verjetno so to storili zaradi bojazni pred požarom.

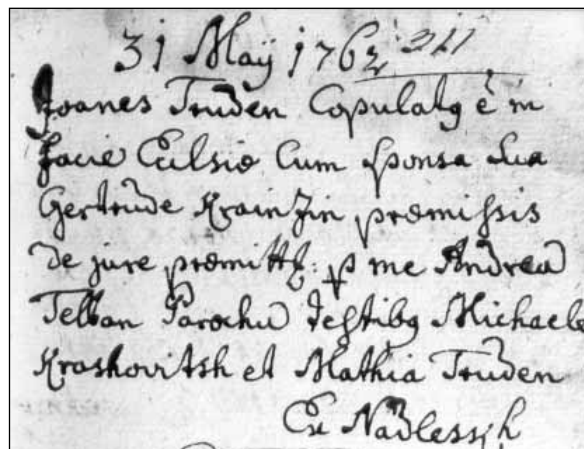
Župnik Andrej Telban je bil od leta 1767 tudi dekan novo ustanovljene dekanije Lož.¹⁴² Pri njem je leta 1755 umrl tudi njegov brat Jakob Telban, star 75 let. Sam župnik in dekan Telban je previden s sv. zakramenti umrl 13. oktobra 1777, star 69 let. Na pokopališču pri farni cerkvi ga je pokopal ribniški naddiakon Janez Krstnik Kobal, ki je bil leta 1745 kurat na Križni gori.¹⁴³ Po Telbanovi smrti je župnijo vodil upravitelj Anton Puščavnik Eržen, in sicer do 25. aprila 1778, ko je nastopil nov župnik.

DR. FERDINAND KAREL IGNACIJ grof LICHTENBERG, župnik (1778–1785)

Rojen je bil leta 1748 v Ljubljani, v znani plemiški družini Lichtenbergov očetu grofu Marku Ferdinandu in materi Mariji Elizabeti.¹⁴⁴ V letih 1765–1769 je s pohvalo študiral v Rimu¹⁴⁵ in postal doktor bogoslovja. Leta 1775 je bil hišni duhovnik na ortneškem gradu pri Ribnici.¹⁴⁶ V Starem trgu je župnikoval do začetka 1785. leta. Pod njim se je leta 1782 snoval prvi načrt za preureditev starotrške župnije v sedem manjših dušnopastirskih enot¹⁴⁷ in ustanovitev starotrške šole (1783) pod Jožefom II.¹⁴⁸

URBAN KRIVEC, župnik (1785–1790), dekan (1788–1790)

Doma je bil iz Zasipa pri Bledu. Rojen je bil leta 1741, mašnik pa je postal leta 1766 v Ljubljani na naslov zasipljanških kmetov (to pomeni, da so mu jamčili stanu primerno vzdrževanje, če ne bi mogel opravljati duhovniške službe). V šolo je hodil v Ljubljani, bogoslovne študije pa je končal na Dunaju. Služboval je na Brdu, dve leti v Trstu, od 1775 do 1779 pa je bil kaplan v Starem trgu pri Ložu. Nato je bil

Župnik Andrej Telban je 31. maja 1762 poročil in vpisal v poročno knjigo Janeza Trudna in Jero Kranjcz iz Nadleska.

Pečat in podpis župnika grofa Ferdinanda Lichtenberga.

¹⁴⁰ A. Skubic, Zgodovina, str. 62.

¹⁴¹ Glej 5. poglavje, Vizitacije in poročila, str. 226.

¹⁴² Pod ribniškim naddiakonom so tega leta nastale še dekanije v Kočevju, Krškem in Dobropolju. – Prim. Zapisnik goriške sinode pod nadškofom Attemsom, Stefanus Kocijančič, Historia Archidieceos Goritiensis, 1875; cit. A. Skubic, Zgodovina, str. 191.

¹⁴³ Mrliška knjiga v NŠALJ.

¹⁴⁴ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, rokopis, str. 12.

¹⁴⁵ J. Benkovič, Kranjski bogoslovci v Rimu, IMD, VIII (1898), str. 61.

¹⁴⁶ Vizitacijski zapisnik nadškofa Edlinga; cit. A. Skubic, Zgodovina, str. 191.

¹⁴⁷ Glej 11. poglavje, Loška dolina z okolico v času Jožefa II.

¹⁴⁸ Glej sestavek Šolstvo v Starem trgu v 14. poglavju.

moderator pri grofu Lambergu in upravitelj stiške župnije, nakar je spet prišel v Stari trg. Umrl je kot župnik in dekan v Gorjah leta 1807.¹⁴⁹

To je bil čas janzenizma, razumarstva in jožefinizma. Krivec je bil skupaj z ljubljanskim nadškofom Mihaelom Brigidom predan tem tokovom, ki so pljusknili tudi v Cerkev v naših krajih. Odredbe o zapiranju "odvečnih" cerkva je spolnjeval poslušno.¹⁵⁰ Podpiral je načrt, da bi v starotrški fari nastale tri nove lokalne kaplanije: Babna Polica, mesto Lož in Gorenje Jezero. Prizadeval si je tudi za ustanovitev unške in grahovske lokalne kaplanije.¹⁵¹ Domnevam, da je bil prav upor Cerknčanov pri zapiranju cerkve sv. Janeza povod, da se je dekan Urban Krivec 6. maja 1790 župniji odpovedal in sprejel novo službo župnika in dekana v Gorjah.¹⁵²

JAKOB NEBOIS, župnik in dekan (1790–1796)

Jakob Nebois je postal župnik in dekan 21. oktobra 1790. Rodil se je 4. julija 1738 na Jesenicah. Mašnik je postal leta 1763 na naslov belopeških kmetov. Brez uradne službe je bil v Moravčah, nato je bil pomočnik na Jesenicah, kaplan v Radovljici, beneficiat v Rodinah in leta 1788 mestni vikar v Radovljici, od koder je prišel v Lož. Bil je bister ter krepak človek in dober govornik. Narave je bil gospodovalne in bil je velik nasprotnik ustanavljanja novih župnij. V Starem trgu se je pritoževal nad premajhnimi dohodki in je prosil, da bi šel proč. Rad je čebelaril in imel stike s plemstvom.¹⁵³ Posebej je nasprotoval temu, da bi mesto Lož postalo lokalna kaplanija. Umrl je 27. junija 1796 ob 2. uri popoldne v župnišču v Starem trgu na št. 1 za notranjo mrzlico, "intridge febris", star 58 let. Na pokopališče sv. Jurija ga je pokopal Jožef Klemenčič, župnik na Blokah, ki ga je tudi nasledil.¹⁵⁴

JERNEJ KRAŠEVEC, župnijski upravitelj (1796)

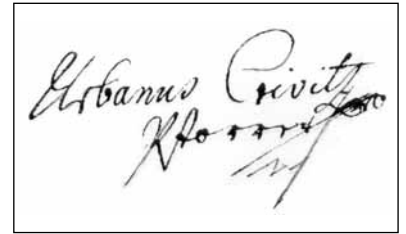
Bil je domačin, Malnarjev iz Dan. Škof ga je hotel imenovati za župnika, a Kraševc se je branil, češ da je že 28 let duhovnik in da je služboval v težkih pogojih, zato je slabega zdravja. Pred tremi leti je bil npr. v rokah šestih razbojnikov, ki so ga imeli štiri ure v svoji tiranski oblasti.¹⁵⁵

JOŽEF KLEMENČIČ, župnik (1796–1813), dekan (1796–1811)

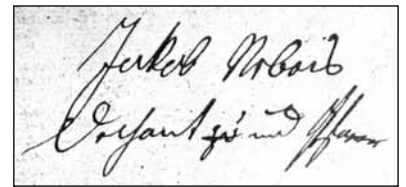
Rojen je bil v Škofji Loki leta 1750. V mašnika je bil posvečen leta 1775 v Vidmu na naslov gospoda Garzarollija. Šolal se je v Ljubljani, bogoslovne študije pa je končal v Gorici. Kurat in kaplan je bil eno leto v Dobropolju, pet let v Laščah. Župnik na Blokah je bil pet let in šest mesecev. Ljudstvo ga je imelo rado. Žal ni imel prijetnega glasu, kar je škodilo njegovim pridigam.¹⁵⁶ Nato je prišel leta 1796 za župnika v Stari trg. Leta 1800 je bilo v župniji Lož 4.218 ljudi, v Cerknici okrog 4.000 in na Blokah 2.200.¹⁵⁷

Klemenčič ni soglašal s hladnim janzenizmom, ki je v Cerkvi naredil veliko škode. V nasprotju s predhodnikoma je podpiral ljudske pobožnosti, npr. križev pot in romanja na Križno goro, za kar mu je nadškof Brigido očital, da "se ne dvigne nad predsodke neukega ljudstva".¹⁵⁸ Tudi novozgrajeno cerkev v Babnem Polju je opisal kot "na novo obnovljeno", da so oblasti, ki so bile do podružnih cerkva neprijazne, lažje dale dovoljenje za ponovno odprtje.¹⁵⁹ Dekan Klemenčič je zgradil tudi sedanje župnišče.

Klemenčič je bil župnik v času francoske Ilirije. Izmed vseh novotarj, ki jih je vpeljala francosko-ilirska vlada, sta verski čut prebivalstva

Podpis župnika in dekana Urbana Krivca.

Podpis župnika in dekana Jakoba Neboisa.

¹⁴⁹ F. Pokorn, Šematizem duhovnikov v ljubljanski nadškofiji l. 1788, Ljubljana 1908, str. 132.

¹⁵⁰ Glej sestavek Zapiranje cerkva v 11. poglavju in Vizitacijsko poročilo dekana Urbana Krivca 1789 za dekanijo Lož v 5. poglavju.

¹⁵¹ Glej sestavek Zapiranje cerkva in načrti novih župnij v 11. poglavju.

¹⁵² Glej prav tam.

¹⁵³ Šematizem l. 1788, str. 259.

¹⁵⁴ Župnijska mrliška knjiga v NŠALJ.

¹⁵⁵ NŠALJ, Spisi III, fasc. 26.

¹⁵⁶ Šematizem l. 1788, str. 133.

¹⁵⁷ NŠALJ, Spisi IV, fasc. 25/25, dekanjska tabela, leta 1800.

¹⁵⁸ Glej sestavek Zapiranje cerkva in načrti novih župnij v 11. poglavju, str. 313.

¹⁵⁹ NŠALJ, 1798, protokol št. 346.

užalili zlasti dve: **uvedba revolucionarnega koledarja in civilne poroke**. Klemenčič in drugi župniki so prvo nedeljo v decembru 1811 ljudem oznanili: "Cesarski sklep od 15. dne maliga travna 1811 zapoveda, de ima francoska pratika, kar uzdignene, al neuzdignene praznike zadene na Ilirskim veljati. Za to od prviga dne prosenca 1812 zraven nedel od Cerkve zapovedanih praznikov za naprej ne bo več, kakor ti štirji:

- Kristusovi v nebu hod
- velik šmarn (orig. sharm)
- vsi sveti
- Kristusovo rojstvo, al božični dan.

Vsi drugi prazniki bodo delavniki. Gnadljivi škof s škofjo oblastjo vse verne svoje škofije odvežejo od dolžnosti a tih uzdignenih praznikih mašo in pridigo slišati, ino od težkih deil se zderžati. Procesija s S. R. Telesom bo samo pervo nedelo po S. R. Telesi per farah, vikariah ino lokaliah.

B. Se Vam oznani, de (župljan) ino (župljanka) zakrament s. zakona prejeti želita. Če kdo kaki cerkovni zaderžek ve, je prošén, ga nam razodeti. Se vam tudi oznani, de sta se že per deželski gosposki oglasila za opraviti to, kar postava zapove, in ono kar je treba, de bo niju zaveza velala, ino de jima zakrament s. zakona drugač ne bo udeljen, kakor če sta že ta 54. člen postave od 18. maliga travna desetiga lejta dopolnila.¹¹⁶⁰

Francozi so dovolili praznovati le nedelje, od praznikov pa le vnebohod, veliki šmaren (ki je bil Napoleonov rojstni dan), vse svete in božič. Vsi drugi prazniki so bili odpravljeni. Ljubljanski škof Anton Kavčič je v oznanilu svoje vernike odvezal dolžnosti, da bi bili ob odpravljenih praznikih pri sv. maši in pridigi ter da bi se takrat zdržali težkih del. Ker je bil odpravljen tudi praznik sv. Rešnjega Telesa, je bila procesija naslednjo nedeljo. Toda ljudje so se tudi ob odpravljenih praznikih zdržali dela in hodili v cerkve, kjer je bilo bolj tiho bogoslužje. Celo trgovci so zaprli svoje prodajalne.

Po novi postavi so smeli župniki poročati le tiste zaročence, ki so dokazali, da so zakonsko pogodbo že sklenili pred občinskim uradnikom ali merom. Duhovniku, ki je to postavo kršil, so naložili 16 do 100 frankov globe, če se je to zgodilo drugič, so ga vklenili za dobo 2 do 5 let v ječo, in če bi se pregrešil še tretjič, bi ga izgnali.

Civilna poroka je bila v občinski hiši pred uradnikom in štirimi pričami, ki so listino podpisale.

Toda civilna poroka se pri ljudstvu ni priljubila. Zbijali so šale, češ "po cigansko" ali "pod tepko si se poročil", pa "ali me češ, če te čem" in podobne hudomušne so letele vseprek. Zaročenci so se pri nas potem vselej še cerkveno poročili, kar pa se je smelo zgoditi le na tiho in brez večjih svečanosti.¹⁶¹

Dve leti pred smrtjo je Klemenčič začel bolehati, zato je bil 23. julija 1811 imenovan za dekana cerkniški župnik Jurij Pfajfar, za župnijskega upravitelja pa Gregor Jereb. Klemenčič je zadnjič krščeval 16. julija 1811. Umril je v župnišču v Starem trgu 2. julija 1813, zadet od kapi. Pokopal ga je cerkniški dekan Pfajfar. Tega leta so v enem mesecu umrli v župniji trije duhovniki: Matija Kalčič, grajski kaplan v snežniškem gradu, je bil ubit 12. junija, Jernej Kraševac, kaplan, je umrl 30. junija in dekan Jože Klemenčič. Za Kalčičevo smrt je bila kriva razbojniška tolpa, ki je napadla grad Snežnik.¹⁶²

Pečat župnika in dekana Jožefa Klemenčiča.

Podpis dekana Jožefa Klemenčiča.

Kantonski ilirski žig, ki je na listinah iz tistega časa. ZA.

Listine imajo vtisnjen francoski kolek za 75 centimov. Kolec predstavlja Ilirijo v ženski podobi, ki se sede opira z desno roko na veslo, z levo roko pa ponuja francoskemu orlu lovorov venec. ZA.

¹⁶⁰ ŽA, fasc. 8. Originalni zapis v rokopisni knjigi protokolov dekanije Lož od 1788–1818.

¹⁶¹ J. Mal, Zgodovina slovenskega naroda, Celje 1928, str. 144.

¹⁶² Župnijska krstna in mrliška knjiga v NSALJ. Glej 1. poglavje, str. 28.

GREGOR JEREB, župnijski upravitelj (1811–1813), župnik (1813–1831) in dekan (1827–1831)

V času boleznj župnika Klemenčiča je bil župnijski upravitelj (1811–1813), župnik je postal oktobra 1813, dekan pa leta 1827; prvič se je kot dekan podpisal 26. maja 1827. Tako je dekanija zopet prišla v Lož.¹⁶³ Doma je bil iz Žabnice pri Stari Loki, po domače Mežnarjev. Rojen je bil 27. februarja 1780, novomašnik pa je postal 31. avgusta 1806. Kaplanoval je v Škofji Loki (do oktobra 1807), pri sv. Petru v Ljubljani (do oktobra 1808), od koder je prišel v stolnico za vikarja. Od tam je prišel v Stari trg. Tu je bil duhovni svetnik in okrajni šolski nadzornik.¹⁶⁴

Zanimiv in pomemben je njegov opis župnije iz leta 1823.¹⁶⁵ Tu so pomembni zapisi o podnebjju, prebivalstvu, obrti in šolstvu. Iz tega vidimo, da je bil zelo izobražen. Škof Wolf ga je ob vizitaciji leta 1827 pohvalil, da je z majhnimi stroški zgradil prostorno kaplanijo, ravno nasprotno kot občina, ki je novo šolsko zgradbo sezidala slabo in z velikimi izdatki.¹⁶⁶ Leta 1819 je prosil za tretjega kaplana. Prošnjo je utemeljil tako: "Že od nekdanj sta bila dva kaplana in ni bilo niti 2/3 toliko ljudi kot sedaj, ko jih je več kot 4.200. Poleg tega so tri vasi oddaljene dve uri hoda in štejejo 700 duš. Predvsem pozimi je po podružnicah otroke težko učiti verouk. Kaplan Mihael Peternel ima kroničen glavobol in kadar ima napade, težko opravlja dušnopastirska dela." Odgovor škofije ni znan. Maja 1831 je bil Jereb imenovan za župnika in dekana v Stari Loki.

FRANČIŠEK KOZOGLAV, župnijski upravitelj (1831)

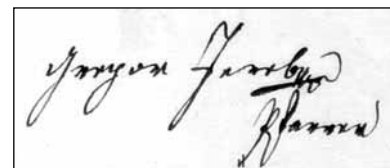
Od maja do jeseni 1831 je župnijo upravljal Frančišek Kozoglav, potem pa je bil eno leto kaplan. Čez njega so se 28. aprila 1832 pritožili farani, da je prestrog z otroki, da po svoje ravna pri cerkvenih obredih ter da nima spoštovanja do okrajne oblasti. V slovensko pisanem pismu z datumom 25. travna istega leta pa so se drugi krajani zanj zavzeli, češ da so ga prej po krivem tožili, "de so se enem in drugem grosno samerle". Kljub temu da se je opravičil, je bil še isto leto prestavljen.¹⁶⁷

KAREL ŽEROVEC, župnik in dekan (1831–1844)

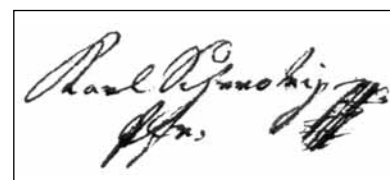
Tu je služboval od jeseni leta 1831 do svoje smrti, 4. junija 1844; umrl je v Starem trgu za jetiko. Luč sveta je zagledal v Idriji 1. novembra 1779, mašništvo je sprejel 1803. Kaplanoval je v Poljanah nad Škofjo Loko (do sv. Jurija 1804), v Zavratcu (do 1809) in Žireh (do leta 1812). Takrat je postal župnijski upravitelj v Rovtah. Ker je strela precej poškodovala cerkev, je maševal na podružnici. Hotel je, da bi zgradili novo cerkev, ljudje pa so vztrajali pri tem, da bo zadoščalo le popravilo stare. Zato je odšel v Žiri, kjer je aprila 1822 postal župnik, od tam pa se je preselil v Stari trg.¹⁶⁸

Žerovec je popravljaj župnišče. Leta 1838 je pri vhodnih vratih dal postaviti lep kamnit portal z napisom: C. S. (Carolus Sheroviz) 1838. Leta 1841 je sporočil škofijski pisarni: "Od 1831 do 1841 so v župniji trije najdenčki. Težave pa so z oskrbo. Za enega je prosil neki kovač, pa je predan pitju. Nato se je javila neka kmetica, misleč, da bo z dohodki za najdenčka poravnala hišne dolgove. Mislila je, da bo zanj dobila pet goldinarjev na mesec. Ko je zvedela, da bo dobila le dva in pol goldinarja, ga ni hotela vzeti."¹⁶⁹

Imenovan je bil tudi za duhovnega svetnika in okrajnega šolskega nadzornika. S starotrškim učiteljstvom pa se je slabo razumel, za kar ga je škof Wolf trdo prijel.¹⁷⁰ Ker je cerkniški učitelj Franc Šerko vse

Podpis župnika Gregorja Jereba.

Podpis župnika in dekana Karla Žerovca.

¹⁶³ Šematizem ljubljanske škofije (Catalogus cleri) navaja spremembo dekanije v Cerknici in v Starem trgu z nekaj let razlike.

¹⁶⁴ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 13.

¹⁶⁵ Glej sestavek Opis župnije župnika Gregorja Jereba 1823 v 5. poglavju.

¹⁶⁶ Glej sestavek Vizitacije škofa Antona Alojzija Wolfa v 5. poglavju, str. 239.

¹⁶⁷ NŠALJ, fasc. 326.

¹⁶⁸ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 13.

¹⁶⁹ NŠALJ, Župnija Stari trg, fasc. 326.

¹⁷⁰ Glej sestavek Šolstvo v Starem trgu v 14. poglavju, str. 378.

poučevanje prepustil šolskemu pomočniku, je škof Wolf ob vizitaciji leta 1837 grajal tudi šolskega nadzornika dekana Žerovca, češ da slabo opravlja svojo službo, če lahko učitelj povsem opusti šolski pouk.¹⁷¹ Sklepam, da je bila tudi premajhna zavzetost Karla Žerovca za šolske in dekanijske zadeve vzrok, da je škof Wolf po njegovi smrti leta 1844 **prestavil dekanat v Cerknico**. Ime dekanije se je iz loška (Lass) spremenilo v cerkniška (Zirkniz).¹⁷²

GAŠPER KANKELJ, župnijski upravitelj (1845)

Do aprila 1845 je bil župnijski upravitelj Gašper Kankelj. Od 1843 do 1860 je bil kaplan. Doma je bil iz Selc nad Škofjo Loko. Posebej se je zanimal za zgodovino kraja. Kot poverjenik Historičnega društva (Mitteilungen des Historischen Vereins für Krain) je ljubljanskemu muzeju dvakrat poklonil več rimskih kovancev, ki so se našli na Ulaki nad Starim trgom. Leta 1850 je poklonil en srebrn in deset bakrenih novcev,¹⁷³ naslednje leto pa tri srebrnike in 17 bakrenih novcev.¹⁷⁴

Kaplan Kankelj je bil v letih 1844–1847 tudi naročnik Bleiweisovih Novic, od začetka izhajanja (1858) in do konca službovanja v Starem trgu pa je prejemal tudi Janežičev Slovenski glasnik iz Celovca.¹⁷⁵

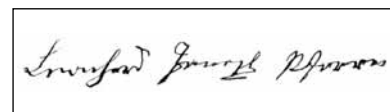
LEONARD JANEŽ, župnik (1845–1858)

Rodil se je 2. novembra 1782 na Kozjem Vrhu pri Prezidu. Po domače se je reklo pri Kunšlovih. Mašnik je postal 22. septembra 1810 v Šentandražu v lavantinski škofiji na Koroškem, kjer je tudi 14 let služboval. Do 1812 je kaplanoval v Dobrli vesi in obenem nekaj časa pomagal v Globasnici. Nato je do leta 1813 služboval v Libeličah (do leta 1821) in Haimburgu ob Velikovcu (do leta 1824). Tega leta je sprejel službo župnika v Osilnici, kjer je pokazal svoje gospodarske sposobnosti, ko je leta 1830 v celoti popravil župnijsko cerkev.¹⁷⁶

Župnikoval je v **času revolucije, odprave tlake** in uresničitve zemljiške odveze. Leta 1848 so razjarjeni kmetje prišli na snežniški grad in zahtevali odpravo tlake in zemljo. Še danes lahko vidimo na grajskih vratih sledove sekirinih udarcev. Alojz Baraga iz Kozarišč (roj. 1894, +13. maja 1991) mi je povedal, da naj bi bila od Pudoba do Kozarišč cesta polna ljudi. Oboroženi s kosami, vilami in sekirami so hiteli nad grad. (Baraga je to ustno izročilo prejel od Ifkenega, pastirja iz Kozarišč, ko je na Kuclju pasel živino.) Najprej so začeli sekati vrata, potem pa so na premo voza naložili hlod, da bi si z njim odprli vhod. Tedaj se je skozi okno oglasil grajski oskrbnik in jih miril: "Ljudje, imejte pamet, saj je tlaka odpravljena!"¹⁷⁷ Baraga je povedal še naslednje, kar so mu prav tako prenesli stari: "Potem pa so sledili davki, kar je bilo še huje od tlake, ker ni bilo denarja."

Leta 1847 je bil naročnik Kmetijskih in rokodelskih novic.¹⁷⁸ Od leta 1852 pa je bil član podružnice Kmetijske družbe v Ložu.¹⁷⁹

Njegov nečak je bil duhovnik Jurij Janež, rojen 12. aprila 1803 v isti hiši na Kozjem Vrhu. V letih od 1837 do 1844 je bil na Križni gori kurat. Župnik Janež je umrl 1. januarja 1858 v Starem trgu zaradi mrtvouda. Pogreb je vodil cerkniški dekan Franc Anžlovar.¹⁸⁰ V oporoki je iz 200 goldinarjev kapitala določil ustanovne maše v Prezidu. Leta 1910 je bila obveznost skržena (zaradi zmanjšane vrednosti denarja) na eno péto mašo v župnijski cerkvi v Prezidu.¹⁸¹ V cerkvi sv. Jurija pa se je za njega opravljalo sedem maš.¹⁸²

Podpis župnika Leonarda Janeža.

¹⁷¹ Več o tem glej v sestavku Šolstvo v Cerknici v 14. poglavju, str. 396.

¹⁷² Glej Šematizem ljubljanske škofije (Catalogus cleri Dioecensis Labacensis) 1845, str.51.

¹⁷³ MHVK, 5 (1850), str. 32.

¹⁷⁴ MHVK, 6 (1851), str. 46. Glej sestavek Loška dolina v pravadnini v 1. poglavju, str. 15 in 16.

¹⁷⁵ Slovenski glasnik, 5 (1858), št. 3 in 7 (1860), str. 128. Glej spisek naročnikov na koncu vsakega letnika.

¹⁷⁶ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg, str. 14.

¹⁷⁷ Kako so se lotili grajskih vrat, je Alojzu Baragu povedal Janez Špeh iz Kozarišč, roj. 1839. leta.

¹⁷⁸ Glej spisek naročnikov v zadnji številki tega leta.

¹⁷⁹ ŽA, fasc. 6. Glej Podružnica c.-kr. kmetijske družbe v Ložu v 12. poglavju.

¹⁸⁰ Župnijska mrliška knjiga.

¹⁸¹ Iz dveh zadolžnic po 100 goldinarjev vidimo, da je bila v letih 1882 in 1887 4-odstotna obrestna mera. ŽA Prezid, Imovnik župe Prezid, 1910, str. 9. Podatek je našel Bogdan Mlakar iz Prezida.

¹⁸² Glej sestavek Ustanovne maše v 6. poglavju.

JURIJ KRIŽAJ, župnik (1858–1872)

Kmečka zibka mu je stekla 2. aprila 1809 na Godešiču v hiši št. 12, župnija Reteče. Mašnik je postal leta 1835. Kaplanoval je v župnijah Sv. Križu - Gabrovka 1837, v Stari Cerkvi pri Kočevju 1838, v Dolu 1840, Kamni Gorici 1842–1845 in Trziču 1846, leta 1851 pa je postal župnik v Kočevski Reki.¹⁸³

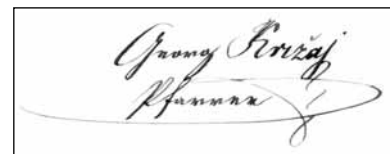
Bil je gospodarsko sposoben, saj so v času njegovega župnikovanja v župniji obnovili in polepšali marsikatero cerkev. Ker je bilo zidovje stare cerkve sv. Roka v Ložu zelo razpokano, so leta 1863 zgradili sedanjo cerkev. Leta 1864 so v Pudobu zgradili zvonik, leta 1860 na Otoku obokali cerkev, prav tako tudi leta 1871 v Kozariščah. Slikar in pozlatar Štefan Šubic je po farni in podružnih cerkvah naslikal veliko slik v olju in fresk, Janez Šubic pa je leta 1869 v cerkvi na Križni gori poslikal prezbiterij. Zadnje leto (1872) sta Janez in Jurij Šubic naslikala veličastno fresko glavnega oltarja v cerkvi sv. Roka v Ložu. To leto je Križaj poklical tudi menihe – pozlatarje,¹⁸⁴ ki so bogato pozlatili veličasten oltar Marije Vnebovzete v cerkvi v Viševku.

Župnik Križaj je dal slikarju Štefanu Šubicu leta 1868 naslikati tudi župnijske jaslice na lesenih tablah. Veljale so 54 goldinarjev.¹⁸⁵ Od prve svetovne vojne so bile na podstrešju župnijske cerkve, leta 1991 pa jih je restavrirala akademska slikarka Stanislava S. Pudobska.

Že v tem času so se pojavili liberalni glasovi zoper župnika Križaja, ker ni dovolil, da bi v šolski sobi igrali igro Strup, združeno z veselico. Tako se je znašel skupaj z močno nepriljubljenim nemškutarskim glavarjem Antonom Ogrincem. Dobiček od igre in veselice je bil namenjen revnim otrokom domače šole. Takole ga je z Ogrincem napadel v Novicah nepodpisan Ložan: "Uno nedeljo smo namenili na korist revnim otrokom naše šole napraviti 'besedo' in predstavljati gledališčno igro 'Strup'. Vse je bilo že pripravljeno in naši ljudje so že komaj čakali domače veselice. Pa čujte kaj se nam zgodi? Prosili smo g. fajmoštra Križaja in okrajnega glavarja g. Ogrinca, naj se nam prepusti šolska soba v ta milodarni namen, ker na kmetih je težava za primeren prostor. Al kaj se nam zgodi? Uni gospod je rekel: Jaz bi dovolil, pa kaj bodo ljudje rekli? Ta pa se je v sveti švabski jezi zarežal: 'Ich erlaube durchaus nicht!' (Za nobeno ceno ne dovolim!) Potem pravi, da nam ne ostaja družega kot gostilnico izvoliti za igro, omenjenima gospodoma pa očitno v obraz reči, da nobena zapreka ne bo ustavila domoljubja našega!"¹⁸⁶

Tudi v Slovenskem narodu se je prav to leto oglasil nekdo iz Loške doline. Najprej hvali Cerkničane, da so narodno zavedni. "Med tem, ko so naši sosedje vrli narodnjaki in ponosni na to, da so Slovenci, ter se za rabo materinega slovenskega jezika vedno možato potezajo, se vendar naše občinstvo za kaj tacega še ne zmeni, marveč se domorodcem posmehuje. Vzroki temu so pa tile: Gospod Ogrinec, nekdam tukaj načelnik cesarsko kraljevega okrajnega urada in sedaj naš okrajni glavar v Planini, se je v svojem poslovanju obnašal kot samovladan mogotec. On slovenščine se v mladih letih ni privadil, tedaj jej je bil in jej je še strasten zopernik. Koder on pride k nam na vsakomesečni izlet, zbere si svoje kimovce okolo sebe in sliši se le priljubljena nemščina..."

Vso čast naši narodni duhovščini, sploh le malo imamo odpadnikov." Nato pravi, da "je tudi naš gospod farman (župnik) vnet za nemščino". (Cerkveno uradovanje in dopisovanje je bilo še v nemščini.) Na koncu ugotavlja, da bo spomladi v Cerknici slovenski tabor in "mi smo prepričani, da bo potem nemškutarjem in germanizatorjem v loški in cerkniški dolini kakor na obloških višavah za zmerom odklenkalo".¹⁸⁷

Podpis župnika Jurija Križaja.

¹⁸³ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu. Prim. tudi šematizme ljubljanske škofije.

¹⁸⁴ Ustno izročilo iz Viševka (Andrej Ravšelj) pravi, da so oltar zlatili menihi v kutah.

¹⁸⁵ ŽA, ekshibitni protokol za 1868, fasc. 39.

¹⁸⁶ Novice, 28 (1870), str. 14.

¹⁸⁷ Slovenski narod, 3 (1870), št. 20. O slovenskem taboru v Cerknici glej Slovenski narod, 3 (1870), št. 66 in 78.

Naslednje leto pa je nekdo v imenu Ložanov takole poročal: "Zdaj pa še nekaj o novi volitvi. Ker je ravno mnogo besedovanja o tem, ne bomo naštevati oseb z imenom in njih namernost za naš narod. Rečemo tedaj le to: Ako bi si občina v starešinstvo izvolila onega moža, ki je lansko leto od konstitucionalnega društva tiste 'rdeče cegelce' polne laži zoper častito duhovščino in naše vrle deželne poslance po okolici naši raztresal, bi si menda ravno sami svojo hišo zažgali. Zatorej mislimo za trdno, da si naša dolina take sramote ne bo na nos obesla, posebno ker čuti živo potrebo, da pridemo v vsem do svojih narodnih poštenih pravic. Radostno pa naznanjamo, da se napravlja **čitalnica**, ki je bila že davno potrebna, zato hvala tistim, kateri se trudijo za njeno osnovo.

Izvoljen je pri nas tudi občinski šolski svet, kateri pa ni prav po našem gođu. Zatorej še enkrat priporočamo vsem volilcem: ne volite takih mož, katerim smo mi domači – mi Slovenci – 'osli'! Zato prevdarite, kogar volite. Kakor si posteljemo, tako bomo ležali!"¹⁸⁸ Zanimivo je, da liberalni Slovenski narod piše Bog vedno z malo začetnico, Novice pa vedno z veliko.

Župnik Križaj se je že leta 1871 odločil za nove župnijske orgle. Ob novem letu se je pri darovanju v ta namen zbralo 34 goldinarjev, 60 krajcarjev. O sv. Juriju (po stari navadi so se vse spremembe v Cerkvi vršile na ta dan) se je v Starem trgu poslovil in nastopil službo župnika in dekana v Kamniku.¹⁸⁹

BLAŽ LENČEK, župnik (1872–1890)

Blaž Lenček je bil imenovan za župnika 17. avgusta 1872, v Stari trg je prišel 6. septembra, umeščen pa je bil 8. septembra in je ostal tu za župnika vse do svoje smrti, 15. januarja 1890. Rodil se je 3. februarja 1831 na Brezovici št. 17, po domače se je reklo pri Kopaču. V mašnika je bil posvečen 30. julija 1854. Kaplanoval je v Žužemberku do septembra 1856, na Ježici do julija 1861, v Škocjanu pri Šmarjeti do leta 1863 in v Šentrupertu do leta 1869. Na Robu je bil od 1869 do 1872 lokalni kaplan. Od tod je prišel v Stari trg.¹⁹⁰

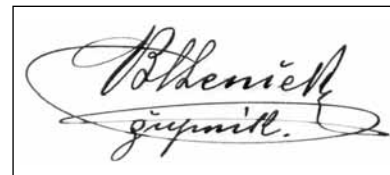
Neki J. Š. iz Loške doline je takole opisal njegov sprejem: "6. t. m. so nas razveselili novi fajmoštar čast. g. Blaž Lenček, ki smo jih željno pričakovali. Naproti so jim šli g. administrator, župan in več veljavnih mož. Ko so se ob 6. pop. bližali k nam, pozdravili so jih napervo zvonovi na Križni gori in strel iz možnarjev, potem iz Loškega mesta in zadnjič zvonovi pri fari. Ko so se pripeljali do nas, so se podali v cerkev obiskat Rešnje Telo. Bila je cerkev kaj lepo okinčana, napravljena sta bila dva slavoloka, eden v Ložu, drugi v Starem trgu pri šoli."

O njegovi umestitvi na Marijin praznik 8. septembra imamo naslednje poročilo: "Obloški gospod fajmošter so se posebno dobro obnesli s svojim govorom in nam močno ustregli. Povedali so med drugim, kako je že stara Loška fara, da se je nekđaj merila s Šempeter-sko v Ljubljani. Potem so tri vprašanja pojasnili:

- a) Kaj bodo tirjali novi fajmošter od nas,
- b) kaj mi od njih,
- c) kaj bo Bog tirjal od obojih.

Ljudstvo je bilo do solz ganjeno. Pri naslednji veliki maši je vsa pričujoča velika množica ljudstva vesela Boga hvalila, da nam je zopet dal dobrega pastirja."¹⁹¹

V župniji je posebno med inteligenco (snežniški in mestni uslužbenci ter učitelji) že vel veter liberalizma. Župnika Lenčka in

Podpis župnika Blaža Lenčka.

¹⁸⁸ Novice, 29 (1871), str. 38.

¹⁸⁹ ŽA, oznanilna knjiga, leto 1872.

¹⁹⁰ Zgodovina brezovške župnije, str. 210; cit. F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, rokopis v NSALJ, str. 17.

¹⁹¹ Zgodnja danica, 25 (1872), št. 38.

tudi kaplane so liberalci obtoževali, "da ne morejo trpeti svobodjakov poleg sebe in pravijo, da se ti morajo kar povrniti v naročje matere cerkve". Neki "r" iz Loške doline je Lenčku zameril, ker je nekega "civiliziranega" (označil J. K.) moža, "posestnika v naši dolini, ki se pa 'gospudom' (označba od r-a) ne da v kozji rog vgnati", pri nekem krstu vprašal, kako more iti za botra, ko pa ne opravlja dolžnosti kristjana. R pravi, da je ta boter le "parkrat mašo zamudil zaradi slabega vremena in nij fajmoštru prišel k spovednici pokorit svojo pregrešno dušo".¹⁹²

Leta 1872 se je v Zgodnji danici oglašil iz Loške doline cerkovnik (mežnar) Jožef Škerbec. Uredniku je predlagal, da naj za sveti večer izdajo božični oficij (bogosluzhne molitve) za laike v latinščini in slovenščini. Pravi, da pride veliko ljudi "na sveti večer k službi božji in cerkve so razsvetljene, da se več del lahko povsod bere. Res ljudje molijo ta čas, drugi kaj berejo iz bukev, ker petje terpi po celo uro. Ljudstvo je že tako ginjeno od petja, kako bi še bilo, če bi mogli saj bolj izurjeni iz bukev duhovne spremljati, drugi pa v domačem jeziku brati in moliti, kar oni prepevajo v latinskem."¹⁹³

Leta 1874 so za župnijsko cerkev kupili nov Samassov zvon, ki je veljal 805 goldinarjev.¹⁹⁴ V tem času so obnovili več podružnih cerkva. Velika Lenčkova zasluga pa je, da je leta 1881 za župnijsko cerkev oskrbel nove, Goršičeve orgle, ki pojejo v vsej lepoti še danes. Stare orgle so dali v cerkev na Križno goro.¹⁹⁵

Župnik Lenček se je zanimal tudi za zgodovino. O tem pričujeta dva zvezka Schumijeve izdaje Listin in registov vojvodine Kranjske (Urkunden und Regestenbuch) ter Domoznanskega arhiva (Archiv für Heimatkunde). Pri tem delu sem uporabil precej podatkov iz obeh knjig.

Župnik Blaž Lenček je umrl 15. januarja 1890 v Starem trgu. Na grob v Podcerkvi so mu župljani zapisali: "Pri Stvarniku na boljšem sveti, daj prošnjo našo razodeti. Na nas ti blag spomin ostani, hvaležni tvoji smo župljani."

Lenčkov starejši brat Jernej je bil prav tako duhovnik, hkrati pa tudi nabožni pesnik in pisatelj. Za leto 1857 in 1858 je izdal knjigo Slovenski romar, koledar v poduk in kratek čas. Med sodelavci je bil tudi svetokriški kurat Jože Bevk, ki je prispeval opis božje poti Križna gora.¹⁹⁶

JAKOB KORITNIK, župnijski upravitelj (1890)

Od 15. januarja do 1. oktobra 1890 je bil župnijski upravitelj. Rodil se je 25. julija 1848 v Polhovem Gradcu. Leta 1893 je šel na Bloke, kjer je leta 1926 umrl kot upokojeni župnik.

ANTON PONIKVAR, župnik (1890–1902)

Rojen je bil 31. maja 1837 v Hribljanah, župnija Sv. Vid nad Cerknico. V mašnika je bil posvečen 3. avgusta 1862. Najprej je bil kaplan v Poljanah nad Škofjo Loko, beneficiat v Idriji (1864–1867), kaplan v Cerknici (do 1870), ekspozit v Harijah (1870–1878) in župnik v Knežaku. Od tam je prišel 1. oktobra 1890 v Stari trg.¹⁹⁷ Veliko si je prizadeval za **duhovno življenje** v župniji in za **lepoto župnijske cerkve in podružnic**. Ponikvar je 7. julija 1892 pisal na ordinariat, da bi v fari radi imeli misijon. Nato pravi, da bodo imeli misijonarji veliko dela in nasprotovanja, "ker menda ni kraja na Kranjskem, kjer bi tudi preprosto ljudstvo bilo tako krivo liberalnega duha navzeto".¹⁹⁸

Uspeh ljudskega misijona je bil vseeno zelo velik. Celih 13 dni sta ga vodila jezuita Doljak in Tomažetič. "Nad 4000 ljudi je prejelo svete zakramente, med njimi so se taki spreobrnili k Bogu, ki po več let o

¹⁹² Slovenski narod, 8 (1875), št. 101.

¹⁹³ Zgodnja danica, 25 (1872), št. 17.

¹⁹⁴ ŽA, ekshibitni protokol za leto 1874, fasc. 39.

¹⁹⁵ ŽA, kronika cerkve na Križni gori, str. 6.

¹⁹⁶ SBL, I, Ljubljana 1925–32, str. 634.

¹⁹⁷ Šematizmi ljubljanske škofije.

¹⁹⁸ NŠALJ, fasc. 327.

kaki spovedi nič slišati niso hoteli." Cerkniški dekan Kunstelj je z dvanajstimi duhovniki vodil po Starem trgu procesijo z misijonskim križem, ki so ga nato postavili pred župnijsko cerkev. Križ je spremljalo dvajset "belooblečenih deklic s svečami in z venci okinčanih". Dopisnik je ugotovil, da je "g. župnik v teku treh let službovanja v tej fari veliko dobrega storil, kar pričajo popravljene in prenovljene podružnice, ali krona njegovega župnikovanja je letošnji sv. misijon. Pač lepše ni mogel g. župnik letos obhajati in slaviti svojega imendana, kot s sklepom sv. misijona." Pri misijonu so poleg domačih in sosednjih duhovnikov spovedovali tudi redovniki z Reke in iz Ljubljane.¹⁹⁹

Skupaj s kaplanom Hauptmanom je bil hud boj z liberalci. Že ko je kupoval apno za nov zid okoli cerkve in nov tlak v njej, so liberalni trgovci hujskali ljudi, naj ne pomagajo pri prevozu apna. V cerkvi je oznanil: "Čudno se mi pač zdi, da celo tisti, ki bi morali siliti v to, da bi se za popravo in olepšanje farne cerkve kaj storilo, nasprotujejo. Sim se mar pregrešil, ker nisem prosil privoljenja, da smem za apno skrbeti. Povejte mi, kam naj se v enakem slučaju obrnem na prvo, npr. če hočem zopet kaj kupiti, da ne bom razžalil nikogar. Ako bi šel na prvo k enemu, bo drugi razžaljen... Pa apno je doma. Kako bo z gašenjem, kam se je treba obrniti... Jest vaših navad in razmer še ne poznam."²⁰⁰

Pod njim so se pri župnijski cerkvi opravila velika dela. Od temeljev so sezidali širok kamnit zid okrog starega pokopališča. Izravnali so viseči kamniti teren pred cerkvijo in župniščem. Prej so bile v cerkvi ozke stopnice in viseč teren. Ročnega dela pri odstranjevanju velikih količin kamenja in pri njegovem odvozu je bilo ogromno. Ko je bil kamnit svet pred cerkvijo in župniščem izravnal, je oznanil: "Veliko se je storilo in veselilo vas bo, da je vaša cerkev vendar neko podobo zadobila, da človek vsaj varno stopi po ravnem in da se ni treba drenjati."²⁰¹ Ko je naprošal voznike iz posameznih vasi, je v cerkvi govoril: "Ne poslušajte onih, ki nasprotujejo. Nekteri nimajo več krščanskega duha. Nikar ne glejte na to, da eni nočejo nič storiti za olepšavo cerkve."²⁰²

Leta 1897 so odstranili stari tlak s kamnitih šesterokotnih plošč (ohranile so se v vežici pred zakristijo v župnijski cerkvi in v cerkvi sv. Roka v prezbiteriju) in naredili sedanjega. Istega leta je cerkniški mizar Janez Turšič naredil za 1.236 goldinarjev nove hrastove klopi. Leta 1900 so napravili kamnite stebre z železno ograjo za 4.063 kron.

Podpis župnika Antona Ponikvarja.

Janez Lekan – Štancarjev iz Starega trga, rojen leta 1855, izredno sposoben kamnosek. Pri župnijski cerkvi je leta 1900 naredil severni portal. Tudi pri podružnih cerkvah je naredil več portalov. Prav tako so njegovo delo vsi portali pri kmečkih hišah po vaseh od leta 1881 dalje. Posnetek je iz leta 1920. Mojster je v sredini.

¹⁹⁹ Zgodnja danica, 46 (1893), str. 205.

²⁰⁰ ŽA, oznanilna knjiga, leto 1891, XXI. nedelja po binkoštih.

²⁰¹ ŽA, oznanilna knjiga, leto 1899, XXII. nedelja po binkoštih.

²⁰² Prav tam, XXIII. nedelja po binkoštih.

Kamnosek je računal za vsak steber 11 kron, meter kovane železne ograje pa je stal 19 kron. Tega leta so razširili zakristijo (hodnik in korček), kar je veljalo 2.300 kron.²⁰³

Organiziral je kar **tri misijone**. Od 1. do 13. junija 1893 je bilo 4.000 obhajil, od 9. do 18. septembra 1895 je prejelo svete zakramente 3.500 ljudi, od 21. do 29. junija 1900 pa jih je bilo obhajanih 3.200. To leto je še pripisal: "Šlo jih je veliko v Ameriko." Misijone so vodili očetje jezuiti: Doljak, Tomazetič, Vrhovc in Žužek. Leta 1900 je v oznanilih zapisal, da so "nekateri od misijona izostali, drugi so celo zabavljali čez ponudeni čas milosti. Veren kristjan porabi vsako priliko – mlačnemu in slabovernemu je pa celo nedelja odveč."²⁰⁴

Ko so pobirali prostovoljne darove za katoliško gimnazijo v Šentvidu pri Ljubljani, je oznanil: "Kdor noče nič dati, naj pobiralca ne žali. Kdor hoče, naj da iz dobrega srca za te toliko potrebne šole, kjer se bodo otroci v krščanskem duhu poučevali – kar nasprotnike vere silno peče. Kdor vpije zoper katoliške naprave, kaže, da tudi za eno ped naprej ne misli ali pa je nesrečno popačen."²⁰⁵

Škof Jeglič je župnika Ponikvarja ob birmi in vizitaciji 20. septembra 1900 pohvalil, da duhovno in gospodarsko dobro vodi župnijo. "Farno cerkev ste znotraj in zunaj, posebno na pročelju lepo prenovili... Bog naj Vam plača trud in potrpežljivo prenašano preganjanje. Čudil sem se tudi lepim podružnicam, od katerih sem jih nad polovico obiskal, pri večih ste dozidali nove zakristije. Bog naj Vam plača trud za dobro duhovno pastirovanje. Vi vodite bratovščino živega rožnega venca, sv. Uršule, sv. Rešnjega Telesa in tretji red sv. Frančiška. Opazil sem, da posebno tretji red mnogo vpliva na moralnost dotičnika. Za mladino Vas prosim, da vodite Marijino družbo. Naj g. kaplani zbirajo pod Marijino zastavo mladenče in dekleta, dobro vodite mesečne shode, vnemajte jih za pogostejše prejemanje sv. zakramentov in poboljšali boste duhovno stanje v župniji. Marijina društva so se pri duhovnem vodstvu najuspešnejše pokazala. Vpeljite tudi skupno češčenje sv. Rešnjega Telesa ako ne vsako, vsaj prvo nedeljo v mesecu."²⁰⁶

V dnevnik si je ob tem obisku poleg drugega zapisal: "V Starem trgu sprejem prav lep, le loški uradniki in trgovci se ga niso udeležili. V cerkvi dosti prenovljenega, mnogo dela je bilo na pročelju, pred katerim je bil nerodni teren izravnani. G. župnik Anton Ponikvar je delo izvrstno izpeljal, četudi so mu liberalci silno nasprotovali. Popoldne sem obiskal precej podružnic: na Vrhnikih, v Viševku, v Kozariščah, v Pudobu, na Škriljah, v Danah, v Nadlesku. Vse so popravljene in prenovljene, tudi mašna obleka je prav čedna. Sprejem je bil povsod prav prisrčen. Zjutraj (21. septembra) smo šli na Križno goro, kjer je božja pot. Tu sem maševal in ker se je tudi precej ljudi zbralo, sem tudi nekoliko pridigoval. Nazaj grede sem pogledal podružnico v Ložu in kapelo na pokopališču. Oboje je kaj lepo in uredno, posebno kapela sv. Roka na pokopališču."²⁰⁷

Župnik Ponikvar je bil tudi **izreden vremenski opazovalec**. Ohranjen je njegov Vremenski zapisnik za čas od 1888 do 1894, ki nosi št. VII. Iz tega sklepamo, da si je vse življenje vsak dan zapisoval vremenske pojave, zjutraj, opoldne in zvečer meril temperaturo in celo zračni tlak. Vmes je zaznamoval tudi požare, viharje in točo. "Silna burja je 4. januarja 1888 razkrila v Knežaku zvonik krit s pločevino." 19. julija 1892 je zapisal: "Včeraj je toča pobila na Blokah in v Babnem polju." Spomladi 1893 je bila velika suša. 12. maja je označil: "Nič dežja! Gorje! Kazen je. Zvečer začelo rositi. Hvala Bogu. Zahvala."²⁰⁸

Misijonski križ so pred župnijsko cerkev postavili leta 1893.

²⁰³ ŽA, fasc. 6.

²⁰⁴ ŽA, oznanilna knjiga, leto 1900, 8. julija.

²⁰⁵ Prav tam, 8. aprila in 5. avgusta.

²⁰⁶ NŠALJ, Župnija Stari trg pri Ložu, vizitacije škofa Jegliča, 1900, fasc. 4.

²⁰⁷ NŠALJ, Dnevnik škofa A. B. Jegliča, 1900.

²⁰⁸ ŽA, vremenski zapisnik, 1888–1894, fasc. 6.

Umril je 19. januarja 1902, star 64 let, za kapjo in pljučnico. Pogreb je vodil cerkniški dekan Kunstelj. Na pokopališču v Podcerkvi so mu župljani postavili lep nagrobnik.

PETER HAUPTMAN, župnijski upravitelj (1902–1911)

Luč sveta je zagledal 27. junija 1863 na Vačah, mašnik pa je postal 1889. Najprej je kaplanoval v Črnem Vrhu nad Idrijo, od maja 1893 do januarja 1902 pa je bil kaplan v Starem trgu pri Ložu. Po smrti župnika Ponikvarja je bil do decembra 1911 župnijski upravitelj. Zaradi njegovega intenzivnega udejstvovanja na socialnem in političnem področju je vlada nasprotovala, da bi postal redni župnik; najbolj so temu nasprotovali liberalci. Ti so hoteli za župnika Jakoba Koritnika z Blok.²⁰⁹ Pozneje mu je oblast potrditev ponujala, a je ni hotel sprejeti. Ostal je župnijski upravitelj.

Kot drugi okoliški kaplani je po Krekovem krščanskem socialnem gibanju leta 1895 ustanovil v Starem trgu posojilnico in hranilnico (po načinu V. Raiffeisen) ter konzumno zadrugo. Na ta način je začel izboljševati ekonomski položaj kmeta in ga reševati iz rok vaških oderuhov – trgovcev in gostilničarjev.²¹⁰ Slednji so storili vse, da bi ga z lažjo in obrekovanjem očrnili pred škofom in ljudmi, kar jim pa ni uspelo.

Škof Jeglič si je v svoj dnevnik po vizitaciji leta 1900 zapisal: "Tukaj se bije hud socialen boj s krivičnimi in oderuški gostilničarji in trgovci, ki so vsi liberalci, pa so zadolžene kmete tudi pri volitvah za svoje liberalne težnje zlorabili. Gospod kaplan Hauptman je ustanovil posojilnico in konzumno društvo, pa je v Starem trgu liberalno gospostvo zrušil. Pripovedoval je o preganjanju, ki ga je preстал: uporabljali so proti njemu opravljanja, obrekovanja in krive prisege. Še meni so prinesli koj po mojem prihodu v Ljubljano leta 1898 spomenico polno obtožb s podpisi: a vse zlagano, kar se je sodnijsko dokazalo. Trgovci trže z lesom, kmetom dajo z vožnjo zaslužek in jih imajo mnoge pod komando, ako kdo ne voli liberalno, zaslužek izgubi."²¹¹

Tudi **vizitacija leta 1905** je škofa Jegliča prepričala, "da veliko in važno župnijo upravljate točno po navodilih naše sinode, da je versko, pa tudi družbeno življenje jako in vsestransko razvito," kot je zapisal v poročilu. Hauptmanu je škof dal priznanje, ker je s kaplani ustanovil fantovsko in dekliško Marijino družbo ter poživil pobožnost češčenja sv. Rešnjega Telesa. V poročilu leta 1905 pa je upravitelj zapisal: "Središče vseh pobožnosti je češčenje presv. Rešnjega Telesa. Vsako nedeljo in praznik se mnogoštevilno zbirajo župljani od 2. ure popoldne in z napovedano molitveno uro časte sveto Rešnje Telo. Po možnosti je tudi duhovnik med njimi. Leta 1905 se je vpeljala 40 urna pobožnost med pustnimi dnevi. V postnem času so za vse stanove šestdnevne duhovne vaje z dvakratnim govorom na dan, litanijami in križevim potom. Cerkev je večinoma polna. Okrog 1.900 odraslih ljudi je za veliko noč prejelo svete zakramente.

Pri podružnici sv. Križa je vsako leto šest shodov, kjer okoli 3.000 romarjev prejme sv. zakramente. Zapovedani govori za matere so se v letu 1904 vršili trikrat. Matere so govore poslušale v velikem številu. Nedeljsko sv. mašo opuščajo uradniki in nekateri liberalnega mišljenja. Nekateri fantje ostanejo pred cerkvijo, kljub vsem naporom, da bi jih odvrnili od tega. Na splošno je ljudstvo dobro, pošteno, delovno in zmerno. Relativno ni veliko alkoholikov, a žal se pijači vdajajo nekateri fantje. Proti temu zlu, ki pa zelo pojema, se prepričuje z govori in tudi občinski odbor je točenju žganja naložil poseben občinski davek.

Spominska podobica ob smrti župnika Petra Hauptmana leta 1934.

²⁰⁹ Kronika župnije Babno Polje, II, str. 115; je v ZA.

²¹⁰ Glej sestavek Socialni boj in združništvo v 12. poglavju.

²¹¹ NŠALJ, dnevnik škofa Jegliča, 1900, str. 33.

Takole so naši delavci okoli leta 1910 podirali drevesa v Ameriki. Na desni je Janez Škrbec iz Starega trga. Njegov oče Janez (rojen leta 1857) je 31 zim sekal slavonske hraste. (Povedal sin oz. vnuk Janez Škrbec.)

Veliko župljanov je v Ameriki, okrog 500. V Trstu in na Reki pa služi veliko deklet. Prebivalstvo je politično v veliki večini katoliškega narodnega mišljenja. Le magnati, trgovci, veliko krčmarjev in uradnikov ter od njih odvisnih župljanov, so liberalnega mišljenja. Vsled tega je tudi dvojni razvoj društvenega in združnega življenja. Pri ločitvi nazorov pred 11 leti je bila razburjenost velika. Zdaj so se ti pojavi polegli, a ločitev ostaja vedno ista. Uvidelo se je, da brutalno divjanje proti Cerkvi in duhovnikom ne rodi uspeha.

Društva so: 1. Katoliško narodno društvo obstaja od leta 1895 in ima 250 udov. Prireja shode in predstave. 2. Katoliško izobraževalno društvo za mladeniče ima okoli 100 udov. Prireja predstave in podučne govore. Vodi kaplan Vovko. 3. Knjižnica Katoliškega narodnega društva iz leta 1895 ima okrog 300 knjig za ude Marijinih družb in društvenike. Vodi jo kaplan Kovič.

Liberalna društva so: Čitalnica, Gasilsko društvo v Starem trgu, Gospodarsko društvo (Postojna), Delavsko društvo, Družba sv. Cirila in Metoda ter Pogrebno društvo v Ložu.

Gmotno stanje v župniji je vedno ugodnejše. Leta 1895 je bilo treba posojil (začetek posojilnice in konzumnega društva), zdaj je v Ljubljani naloženo 230.000 kron. Zaradi tedanjih razmer so se ustanovile sledeče zadruge: 1. Kmetijska hranilnica in posojilnica (raiffeisenovka) z lepim napredkom vsako leto. Ima 500 udov in 500.000 kron prometa. Ima okoli 12.000 kron rezerve. Obresti od posojil so 4,5 % in 5,5 %. Načeluje župnijski upravitelj. 2. Konzumno društvo. Gmotno stanje je zelo ugodno. Vrednost deležev je narasla za 150 %. Udov je 500. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1895. Načeluje Jernej Poje, posestnik in občinski svetovalec. 3. Čebelica. Hranilnica za otroke. Ima 38 vlog s 1.600 kronami. Ustanovljena je bila 1905. Vodi jo kaplan Vovko.

Pogled na Stari trg z loškega gradu.
Foto: Stanislav Kočar, 1994.

Liberalna zadruga: Posojilnica Stari trg-Lož (Schulze-Delitzsch) ima posojila po 6,5 % obrestni meri in mlekarno, ki posluje precej slabo.

Časniki: Slovenca je 12 izvodov in 10 izvodov nedeljske izdaje, Domoljuba je okrog 150 izvodov, Bogoljuba je 40 izvodov, nekaj je še drugih.

Liberalni časniki: Slovenskega naroda je okrog 10 izvodov in se skuša skrivaj vtihotapljati. Blagovestnik se je opazil, a nima naročnikov."²¹²

Mnogi izseljenci so odšli v neznano z vso družino. Družina Andreja Kordiša – Hostovega z Gornjih Poljan leta 1946 v Michiganu. Andrej je bil rojen leta 1870. Z ženo, ki je bila doma iz Novega Kota, sta s tremi otroki odšla v Ameriko. Tam se jima je rodilo še pet otrok. Vseh šest fantov se je iz druge svetovne vojne srečno vrnilo. Bili so po Evropi in Aziji, vsak v drugi državi. Ob fotografiji so ameriški časopisi pisali o "armadi Kordiš".

²¹² NŠALJ, vizitacijsko poročilo, 1905, fasc. 4.

V **poročilu** upravitelja Hauptmana **za leto 1910** so zanimivi nekateri podatki. "Nekdanjega pijančevanja ni več, pitje žganja se zmanjšuje. Pleše se poredkoma, v pustnem času pa še v liberalnih gostilnah. Telovadni odsek Orel šteje 36 članov. Mladenci prihajajo k telovadnim vajam redno. Letos so orli priredili skupni shod na Križni gori. Ker ni bilo prostorov za prireditve in predstave, je Kmetijska hranilnica zgradila društveni dom z dvorano za 500 do 600 oseb, ki se ravno dovršuje. Kmetijska hranilnica dobro deluje in ima en milijon kron letnega prometa. Tudi Konzumno društvo dobro deluje in ima 553 članov, kar krepi samozavest kmečkega prebivalstva. Razmerje strank v starotrškem občinskem odboru je: SLS 26, liberalna stranka 4, v Ložu SLS 5 in liberalci 7. Liberalna stranka se je leta 1907 udeležila državnih in občinskih volitev, leta 1910 pa se jih po razredih ni udeležila. Politično Katoliško narodno društvo se bo preosnovalo v Kmetijsko zvezo. Ustanovila se je podružnica Slovenske straže, ki ima okoli 100 članov."²¹³

Decembra 1911 je Hauptman odstopil in živel v pokoju v svoji hiši v Danah (Albinova hiša) do 13. novembra 1914, ko je bil imenovan za župnika na Dobrovi, kjer je umrl 1934. leta. Ob njegovi smrti je v nekrologu nekdo iz Loške doline zapisal: "Peter Hauptman ali gospod Peter, kakor so ga imenovali v Loški dolini, je bil izrazit predstavnik one preroditvene dobe, ki je tako globoko zarezala v našo novejšo zgodovino. Kot kaplan in župnijski upravitelj v Starem trgu je kmalu organiziral vso dolino versko, politično in gospodarsko. Po hudih bojih je leta 1895 ustanovil posojilnico, konzumno društvo, zraven pa pridno prirejal duhovne vaje. Čeprav je bil kaplan, je kmalu postal središče vsega dogajanja v fari, steber vsega katoliškega dela, os vsega gibanja. Iz njega so izhajale misli, načrti, navodila, vanj so se obračale oči ljudstva, k njemu so se iztegovale proseče roke, vanj letele puščice nasprotnikov osvoboditve kmeta, nanj izlival ves njihov srd in strup. Gospod Peter pa je bil velik mojster, brihten, navihan, iznajdljiv, odločen, podjeten, priden, delaven, stanoviten, vztrajen. Posojilnici in konzumnemu društvu je vzgojil poslovodje in odbornike. V cerkvi, na gruntu, v zadrugah, v društvih, v politiki, v šoli, med kmeti in med gospodo, ki ga ni mogla streti, povsod je gospod Peter postavil svojega moža.

Ob njegovi smrti niso zajokali le zvonovi te čudovite župnije in njenih 22 podružnic, zašumeli so tudi nepregledni gozdovi, kjer je junal velik lovec g. Peter, zabučale so gore, ki obkrožajo njegovo dolino, katero je obvladal kakor velik umetnik svoje orgle, najbolj pa so zajokala srca njegovih faranov, sodelavcev, učencev. Ti tudi hvaležno prosijo Boga, naj gospodu Petru povrne v večnosti, kar je storil zanje tukaj, svojim pa pripovedujejo, kdo je bil in kaj je storil za kmeta in reveža Loške doline gospod Peter, ki še živi v ljudski povesti. Naj ne pozabijo novi rodovi: Gospod Peter je bil katoliški – slovenski duhovnik! Naj pomnijo: Gospod Peter je dosegel veliko, ker je delal za ljudstvo z božjo pomočjo in na združni podlagi! Če bi postavila starotrška župnija komu spomenik, bi ga morala gospodu Petru Hauptmanu!"

Nekdo z Dobrove pa je pisal: "Ko je pred 20 leti prišel kot župnik na Dobrovo, je tu nadaljeval versko-socialno delo. Ustanovil je posojilnico in izobraževalno društvo, zgradil Društveni dom in se vneto udeleževal dela pri podružnici Kmetijske družbe. Pri vsem tem različnem delu je ves čas svojega mašništva ostal duhovnik. S kako vestnostjo je opravljal svoj brevir še do zadnjega. Lani je oskrbel nenavadno blagoslovljen misijon in v zadnjem času se je posebno radoval razcveta Apostolstva mož in fantov."²¹⁴

²¹³ NŠALJ, vizitacijsko poročilo Promemoria, 1910, fasc. 4.

²¹⁴ Slovenec, 62 (1934), št. 230 in 232.

JANEZ KROMAR, župnik (1912–1923)

V Kroniki je zapisal, da je prišel v Stari trg 17. januarja 1912 v najhujšem mrazu. Rojen je bil 3. julija 1868 v Dolenji vasi št. 88 pri Ribnici. Posvečen je bil 23. julija 1892. Bil je kaplan na Poljanah nad Škofjo Loko in od leta 1897 do prihoda v Stari trg župnik v Šturjah na Primorskem.

V Kroniki pravi, da je bil prvi vtis, ki ga je dobil, ko je prišel: "Tukaj bo delo." V času Kromarjevega župnikovanja so opravili velika obnovitvena dela po cerkvah na Lazah, Vrhju in Škriljah, v Viševku (novo hrastovo ostrešje na zvoniku, pokrito z dunajsko pločevino, ki še ni preminila), na Babni Polici, Gornjih Poljanah, največja pa pri farni cerkvi (nov oltar, nova streha zvonika).

Dalje je zapisal v Kroniko: "V letih 1912 in 1913 je **odšlo veliko ljudi v Ameriko**. Vsaka svarilna beseda je bila zaman. Skoraj vsakdo je trdil, da doma ni več mogoče živeti. Leta 1913 smo ob pobiranju velikonočnih listkov popisali v Ameriki 450 do 500 faranov. Šele v začetku prve svetovne vojne se je izseljevanje ustavilo. Po izjavi svojcev se je izgubilo veliko izseljencev. Domov se vračajo še precej dobri, a sledovi ameriške svobode se vidijo povsod. Do leta 1915 so tri poročene žene, ki imajo može v Ameriki, nezakonsko porodile.

Od 30. marca do 6. aprila 1913 se je vršil misijon. Vodili so ga jezuiti: Janez Kunstelj, Alojzij Žužek, Janez Pristov iz Ljubljane in frančiškan z Brezij. Uspeh je bil še precej velik, vendar se ga stari trdovratneži niso udeležili."²¹⁵

Župnik Kromar je poleg drugega uredil župnijski arhiv, prepisal najstarejše župnijske listine (česar ni mogel prebrati, je spustil), zbral zgodovinske podatke o nekaterih podružnicah in napisal nov status animarum, ki je še sedaj v rabi.

Kronika nadaljuje: "Dne 29. junija 1914 je ravno pred deseto sveto mašo prišla brzjavka, da sta bila v Sarajevu umorjena prestolonaslednik Franc Ferdinand in vojvodinja Zofija Hohenberška. Kakšen žalosten vtis je vest napravila na vse prisotne, se ne da zapisati. Saj smo vedeli, da je umrl najboljši član cesarske hiše, od katerega smo Slovenci pričakovali najboljše. 26. julija na god sv. Ane se je s Srbijo začela vojna. Vse prebivalstvo je pretresel cesarjev klic. Vojna je pobrala 82 moških in fantov (veliko jih je rešila Amerika!) in skoraj vse zvonove. Posamezni vojaški oddelki so začasno obiskali tudi te kraje."²¹⁶

V **vizitacijskem poročilu** župnika Kromarja za leto 1916 so zanimive nekatere ugotovitve. "Ob nedeljah in praznikih prihajajo k sv. maši redno vsi farani razen uradnikov (sodnik, davkar, kontrolor, notar), graščinskih uslužbencev in približno šestih moških. Velika nesreča je v Starem trgu sedem gostiln, ki so odprte med božjo službo. Veliko faranov pride do cerkve, se zunaj pogovarja, po povzdigovanju pa odide. V fari je to največja žalost. Hlapčevska dela ob nedeljah počivajo, v sili dam dovoljenje za delo. Pri podružnicah se strogo pazi, da se ob žegnanju ne pleše.

V Starem trgu je v občini na krmilu SLS, v Ložu liberalna stranka. Liberalci nimajo posebne organizacije: čitalnica je samo na papirju, mlekarňa je opuščena, posojilnica ima približno enak promet kot Kmetijska. Četudi neorganizirani se v odločilnih časih strnejo v falango in vsi skupaj potegnejo. Pri zadnjih volitvah so imeli nekaj prirastka, kar je iznenadilo.

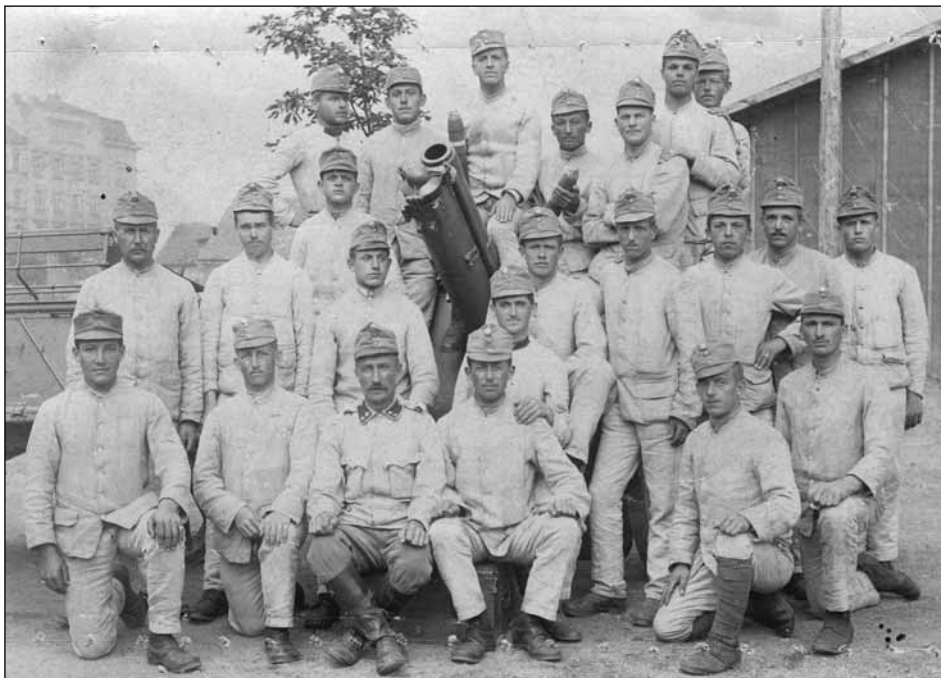

Izseljenci so se v tujini tudi poročali. Jakob Kandare, rojen leta 1875 v Danah (Gorenji Kandare), se je leta 1901 v Minnesoti poročil z Belokranjko Marjeto Švab iz Vojne vasi. Čez nekaj let sta se vrnila in se naselila na Mandergah.

²¹⁵ ŽA, župnijska kronika v Starem trgu pri Ložu, str. 1–4.

²¹⁶ ŽA, župnijska kronika, str. 5.

Ljudje radi berejo. Domoljuba je veliko. Tudi Slovenca se v Konzumu precej razpeča. V delu je združitev farne knjižnice s knjižnico Katoliškega izobraževalnega društva. Za veliko noč prejme zakrament sv. pokore vsa fara razen zgoraj omenjenih in še kakih 25 do 30 oseb. Možje pridejo k spovedi še za božič, žene in dekleta, ki so v III. redu in Marijini družbi, pa vsak mesec.²¹⁷

Anton Truden iz Kozarišč in Franc Pavlič – Lekanov iz Iga vasi v prvi svetovni vojni. Oba sta doma pustila ženo in otroke in se ob koncu vojne srečno vrnila.

Vojaki v delovnih oblekah v prvi svetovni vojni. Kartico je z Dunaja poslal Alojz Baraga – Anžicov iz Kozarišč, v zadnji vrsti na levi.

Iz popisa služb vidimo, da je bilo na duhovščini veliko bremen tudi v javnem in gospodarskem življenju. Župnik Kromar je poučeval na Poljanah in na ponavljalni šoli v Starem trgu. Vodil je Frančiškov III. red in Marijino družbo za dekleta in žene. Kmetijski hranilnici in posojilnici je bil načelnik. Predsedoval je nadzorstvu Lesne zadruge in Krajevnomu šolskemu svetu v Iga vasi. V Krajevnom odboru SLS je bil podpredsednik.

Kaplan Anton Demšar je poučeval verouk v Iga vasi, bil predsednik Izobraževalnega društva v Starem trgu in tajnik v Krajevnom odboru SLS. Kaplan Anton Črnugelj je poučeval verouk na šoli v Starem trgu, na Gorenjem Jezeru in Otoku. Vodil je tudi Marijin vrtec za otroke, ki ga je prav on oživil.

Marsikateri vojak je med vojno pustil doma ženo in otroke. Družina Jakoba Kandareta iz Manderg leta 1916. Zadaj na desni je Marjeta, pozneje poročena z Andrejem Janežičem v Kozarišče, pred njo Olga, pozneje poročena z Andrejem Ravšljem v Viševak. Foto: Josip Šega, Grahovo.

²¹⁷ NŠALJ, vizitacijsko poročilo Promemoria, 1916, fasc. 4.

Fantje in moške, padli v prvi svetovni vojni

V župnijskem arhivu se je ohranil seznam ubitih in pogrešanih v 1. svetovni vojni.

Ime in priimek:	leto rojstva:	kraj rojstva:	podatki o smrti:	
1. ANDREJ ŠUMRADA	1895	Babna Polica 8	pogrešan od	1916
2. JOŽE OVSEC	1898	Babna Polica 13	pogrešan	
3. IVAN TROHA	1891	Babna Polica 10	Rusija	1916
4. ALOJZIJ TROHA	1895	Babna Polica 10	Rusija	1915
5. JANEZ ULE – poročen	1876	Babna Polica 7	pogrešan od	1918
6. FRANC HACE – por.	1882	Dane 30	Rusija	1917
7. IVAN ŠUMRADA	1890	Dane 41	pogrešan	
8. JANEZ STERLE	1860	Dane 16	pogrešan	
9. ALOJZIJ KRAŠEVEC	1876	Dane 2	Sežana	1917
10. ANTON MLAKAR	1890	Dane 26	pogrešan	
11. JAKOB MARTINČIČ	1898	Gor. Jezero 6	Koroško	1919
12. FRANC TELIČ	1890	Gor. Jezero 23	Galicija	1914
13. ANDREJ ŠKRBEČ	1896	Gor. Jezero 13	Ljubljana	1918
14. IVAN LOGAR – por.	1881	Gor. Jezero 2	pogrešan	
15. RUDOLF RAZDRIH	1894	Gor. Jezero 9	Ogrsko	1915
16. ANDREJ KOMIDAR – p.	1879	Gor. Jezero 8	umrl doma	1917
17. AVSEC MATJAŽ	1893	Gor. Jezero 26	pogrešan od	1916
18. PAVLOVČIČ JAKOB	1893	Iga vas 27	Italija	1917
19. MARTIN STERLE	1887	Iga vas 15	Rusija	1915
20. MATEVŽ PALČIČ	1893	Iga vas 7	Galicija	1916
21. MATEVŽ ŠEMEC	1884	Iga vas 9	pogrešan od	1915
22. FRANC MLAKAR – por.	1866	Kozarišče 10	Semmering	1917
23. ANDREJ MULEC – por.	1872	Kozarišče 30	Miren - Gorica	1915
24. FRANC ŽNIDARŠIČ	1874	Kozarišče 27	pogrešan	
25. ALOJZIJ DROBNIČ	1887	Knezja Njiva 6	Rusija, pogrešan	
26. JAKOB MLAKAR	1886	Knezja Njiva 13	Tirole	1916
27. ANTON STERLE	1892	Markovec 3	Rusija, pogrešan	
28. JAKOB KOMIDAR	1892	Markovec 13	Italija	1918
29. ANDREJ BAVEC	1897	Nadlesk 11	Opčine	1918
30. VALENTIN BENČINA	1900	Nadlesk 25	Udine	1918
31. FRANC MIHELČIČ	1892	Nadlesk 13	pogrešan od	1919
32. ALOJZIJ PAVLIČ	1890	Nadlesk 21	pogrešan	
33. FELIKS MULEC	1898	Otok 4	pogrešan	
34. IVAN MULEC	1896	Otok 4	pogrešan od	1919
35. ANDREJ DEBELJAK	1898	Podgora 14	Karpati	1914
36. FRANC MARAMOR – p.	1886	Podgora 5	pogrešan od	1918
37. JOŽEF MARTINČIČ	1897	Pudob 37	Doberdob	1917
38. JOŽEF BARAGA	1888	Pudob 17	Italija	1916
39. JAKOB KOROŠEC – por.	1887	Pudob 29	Rottenman	1916
40. FRANC PALČIČ	1892	Pudob 32	Galicija	1915
41. FRANC KRAŠEVEC	1885	Pudob 7	Premisl	1914
42. JOŽE KRAŠEVEC	1887	Pudob 7	Galicija	1914
43. JANEZ KRAŠEVEC	1893	Pudob 7	Galicija	1915
44. ANTON MULEC	1881	Pudob 35	Rusija	1917
45. JANEZ ŽNIDARŠIČ – p.	1878	Podcerkev 6	Italija	1919
46. FRANC GRM	1886	Stari trg 44	Galicija	1915
47. JOŽEF NAMRE	1897	Stari trg 34	Italija	1918
48. JAKOB NAMRE	1889	Stari trg 34	Galicija, pogrešan	
49. FRANC NAMRE	1887	Stari trg 34	Trst, pogrešan	
50. JANEZ KRAŠEVEC	1895	Stari trg 10	Galicija	1915
51. ANTON KRAŠEVEC	1891	Stari trg 10	Rusija	1917
52. IVAN ŽNIDARŠIČ	1888	Stari trg 46	Galicija	1914
53. IVAN OVSEC – por.	1872	Stari trg 52	Italija	1917
54. JOŽE TRUDEN – por.	1886	Stari trg 48	razgl. za mrtv. .	1921
55. ANDREJ RAVŠELJ	1881	Poljane 2	Galicija	1915

Ime in priimek:	leto rojstva:	kraj rojstva:	podatki o smrti:	
56. MATEVŽ BAVEC	1892	Šmarata 7	Galicija	1917
57. JAKOB KRŽIČ	1878	Šmarata 17	pogrešan	
58. RUDOLF KRŽIČ	1896	Šmarata 17	pogrešan	
59. JAKOB KOTNIK	1895	Šmarata 21	Italija	1918
60. ANTON KANDARE	1894	Šmarata 18	Rusija, pogrešan	
61. RUDOLF TOMEČ	1895	Viševak 16	pogrešan od	1916
62. VINKO LEVSTEK – por.	1877	Viševak 35	Galicija	1916
63. JOŽEF LEVEC	1893	Viševak 44	Galicija	1916
64. MATEVŽ RAVŠELJ	1898	Viševak 41	Radgona	1917
65. RUDOLF KOŠIR	1897	Viševak 40	Rusija	1915
66. FRANC MLAKAR	1896	Viševak 25	pogrešan od	1915
67. IVAN KOTNIK – por.	1887	Vrh 11	razgl. za mrtv.	1921
68. JANEZ ANTONČIČ – por.	1873	Vrh 12	Gorica	1917
69. JANEZ KOTNIK	1898	Vrh 8	pogrešan od	1918
70. JURIJ BAVEC	1900	Vrh 3	razgl. za mrtv.	1921
71. FRANC PIRNAT	1878	Vrhnika 6	Gorica, pogrešan	
72. STANKO POJE	1896	Vrhnika 39	Galicija	1915
73. ANDREJ JANEŽIČ – por.	1875	Vrhnika 25	Albanija	1916
74. ANDREJ BAVEC	1887	Vrhnika 45	pogrešan	
75. IVAN POROK – por.	1874	Laze 3	Italija	1919
76. IVAN KOTNIK – por.	1883	Lož, mesto 11	pogrešan od	1916
77. JANEZ VITRIH	1897	Lož, mesto 12	pogrešan od	1916
78. ANTON LAVRIČ	1900	Lož, mesto 25	Italija	1919
79. FRANC KUKEC	1881	Lož, predm.20	pogrešan od	1914
80. FRANC ZIGMUND	1891	Podlož 14	pogrešan od	1914
81. JOŽE KOČEVAR	1895	Podlož 8	pogrešan	
82. FRANC OVSEC	1898	Podlož 13	Italija	1916

Poleg četovodja Jožeta Kraševca sta bila znana vodnika (Zugführer) Peter Poje – Šuštarjev iz Babnega Polja in Jože Šumrada – Jurčkov iz Podgore (ta je bil tudi v "šturbataljonu").²¹⁸

V vizitacijskem **poročilu za leto 1921** je župnik Kromar zabeležil tudi tole: "Pri sv. maši je cerkev ob nedeljah polna. Veliko fantov še vedno ostaja pred cerkvijo in v gostilnah, ki so odprte. Na zadnji seji krajevnega odbora so sklenili, da bo županstvo zapovedalo, da bodo gostilne med božjo službo ob nedeljah zaprte. Pri večernicah je malo moških in otrok. Med vojno se je ta obisk močno poslabšal. Ples se je v tem času silno razpasel. Zaradi plesa ne bo letos na nekaterih podružnicah žegnanja. Pije se precej, ker je denarja veliko. Žgajnarjev, vsaj notoričnih ni. Tihotapci so obogateli, med njimi so tudi mladi. Med mladino se čuti poslabšanje, zlasti med vojno so bila dekleta precej lahkomišljena.

Pri občinskih volitvah je dobila SLS 391 glasov, demokrati 132, socialisti pa 131 glasov. V Ložu: demokrati 37, opozicija (SKS, socialisti in komunisti) 125. Razveseljivo je, da so fantje volili SLS ali pa so se volitev vzdržali. Komunisti v Ložu – razen dve osebi – niso pravi komunisti, ampak le bolj nezadovoljni ljudje, ki še vedno izpolnjujejo krščanske dolžnosti. Upam, da bodo vendarle sprejeli krščanska socialna načela, ker je boj naperjen proti lokalnim mogotcem. V Ložu se občinski odbor še ni sestal, ker vlada noče za župana potrditi komunista.

Knjižnico ima samo Katoliško izobraževalno društvo, posluhuje pa se je precej mladina. Liberalci imajo čitalnico samo na papirju. Izobraževalno društvo ima 176 moških in okrog 100 ženskih članic. Dekleta imajo svojo Zvezo. Vadijo z deklamacijami, govori in igrami. Večinoma so članice Marijine družbe, drugih skoraj ni. Orel šteje 30

²¹⁸ ŽA, fasc. 6.

fantov, deklet je manj. Liberalno društvo Sokol je letos imelo 5. junija prvokrat nastop. Nastop se ni posrečil. V Sokolu je devet fantov iz bogatih hiš, osem deklet, 20 pa naraščaja. Za fante in dekleta iz kmečkih hiš to društvo ni privlačno.

Vojni ujetniki in vojaki so s seboj prinesli precej boljše vizma. Ob preobratu (koncu vojne) se je začelo nevarno (nasilno) gibanje proti graščini in kapitalistom. (V graščini zaplenjeno živino (okoli 10 glav) so po vseh vaseh klali in meso delili med ljudi.) Iz strahu pred vdorom Italijanov čez mejo, so se ljudje umirili. Na graščinski parni žagi je strojnik Jernej Dimic iz Ljubljane izrabil priliko, da je organiziral delavce, da so na volitvah nastopili samostojno. Voditelja ni v cerkev, drugi krščanske dolžnosti še spolnujejo.¹²¹⁹

Kromar je bil **trn v peti liberalnim prosrbskim težnjam** v javnem življenju. Delni vpogled v takratno dogajanje je zapis v Domoljubu iz leta 1922 in dokumenti, ki se nanašajo na tožbo zoper župnika Kromarja. Poglejmo Domoljuba. "Kar počenja po naši dolini g. komisar sekvestirane graščine v Snežniku g. Nikasimović, je skoraj neverjetno in neznosno. Gotovo misli, da je tam doli kje na Balkanu, kjer govori vsakdo, kar hoče in strahuje ljudi, kakor hoče. Pred kratkim je udarjal po naši splošno priljubljeni in mirni duhovščini, zato je bil obsojen na 10 dni zopora ali 500 dinarjev globe. In ker je sodnik, namestnik našega sodnika, sodil nepristransko, se je g. komisar pritožil na vzklicno sodišče.

Zadnjič so prosili graščinski delavci, da naj priboljša plačo, ker je umevno, da mati s 40 kronami in oče s 60 kronami in več otroki doma ne more shajati. G. komisar je rekel, da naj hodijo raztrgani in bos, in ne tako gosposki, češ, da tudi v Srbiji bos hodijo, on pa da plače ne bo izboljšal. Čudno se nam zdi, da nihče ne dobi nikakega lesa iz graščinskih gozdov, zadnjič pa je g. Korle, milijonar, dobil nekaj 'vagonov komisijona'. Čudna uprava!

Najbolj pa ga bode v oči, da je pri nas toliko Orlov in samo mala skupina brezverskega Sokola. Ni dolgo tega, ko je priredil Sokol v naši dolini svojo drugo polomijo. O javni telovadbi ne govorimo, ker je razumljivo, da devet Sokolov in dvanajst Sokolic pri nas ne pomeni nič. Le veselico omenimo, ker se je končala letošnja, kakor tudi lanska, s pijančevanjem in pretepom. Sokoli so nosili 14 dni obvezane glave. Čudno se nam zdi, zakaj je sodišče ustavilo tožbo proti njim, ker so na dan razprave vsi ostali doma, boječ se kazni in sramote. To je neumljivo! G. komisarju pa povemo v obraz, naj ne izrablja svoje uradniške oblasti v politične namene. Zato naj ne sprašuje, kdo je Sokol in kdo Orel, ter naj ne ukazuje, kdo bo dobil delo in kdo ne, drugače bo okusil, kdo smo mi. Še nekdo je, ki nastopa po istem vzrocu, tudi goreč Sokol, to je g. major, poveljnik obmejnih straž. Pri nas smo že deset let brez zdravnika. In veliko ljudi je umrlo, radi kasne zdravniške pomoči. Sedaj je vendar imenovan k nam zdravnik iz Velikih Lašč. Mestna občina mu je odkazala stanovanje v mestni hiši nad davkarijo, toda g. major se noče umakniti, čeprav mu je občina drugje preskrbela stanovanje. G. major je sam, neoženjen in ima šest sob s kuhinjo, premislite! Pravi, da se ne umakne, čeprav pridejo nad njega s topništvo. Kdo je torej bolj potreben naši dolini, ali zdravnik ali poveljnik teh Vranglovcev. Krivice, ki se nam gode, ne bomo pozabili. Sicer se pa kolesa obračajo in tudi to se bo obrnilo.¹²²⁰

Nikasimović je obtožbe zoper župnika Kromarja res predal višjemu sodišču. O tem pričajo dopisi Kromarjevega odvetnika dr. Jura

²¹⁹ NŠALJ, vizitacijsko poročilo Promemoria, 1921, fasc. 4.

²²⁰ Domoljub, 35 (1922), str. 337.

Adlešiča iz Ljubljane, ki so se ohranili v župnijskem arhivu. Tožitelj je 5. oktobra 1922 v pritožbi navajal, da je župnik Kromar "na dan kraljeve poroke prikrival cerkveno prireditve, maše se je udeležila samo četica orlov, drugih društev o cerkveni prireditvi ni obvestil". Napredna (liberalna) društva so imela 2. maja t. l. v Starem trgu sejo za proslavo kraljeve poroke. Določila so delegata Kosima in Dimca, naj se z župnikom pogovorita o slovesnosti. Odvetnik piše Kromarju: "Na vprašanje glede cerkvene slovesnosti ste odgovorili, da še nimate naloga in pristavili, 'če dobim od cerkvene oblasti nalog, ga bom izvršil, nič več nič manj'. Obljubili ste, da obvestite odposlanca o navodilih. Oni so čakali, obvestila ni bilo. Zato so napredna društva od maše izostala. Radi male udeležbe v cerkvi je bilo med navzočimi ogorčenje. To je dalo Nikasimoviću povod, da je šel k županu protestirat. Na Petrov dan 1921 so peli pevci v cerkvi Lepo našo domovino namesto Bože pravde, tako da se je čutil polkovnik Daskalović dolžnega protestirati.

Na Vidov dan 1921 ste vsi trije gospodje duhovniki demonstrativno zapustili cerkev, ko so učitelji z otroci vred intonirali Bože pravde. Pevci in pevke so takrat s kora sploh izostali. Takrat je bil pri maši navzoč tudi general Maister. Uradništvo je proti postopanju duhovnikov poslalo na generala Maistra pismen protest. (General Rudolf Maister se je kot vodja jugoslovanske delegacije v komisiji za dokončno določitev meje med Italijo in Jugoslavijo mudil cel mesec v snežniški graščini.)²²¹ Ko je umrl Karel (član Habsburške dinastije), je nekdo iz Vaše družbe, v kateri ste bili Vi, g. Demšar, Škrbec, Zalar, Udovič in Lavrič, rekel: 'Bolje bi bilo, da je umrl Aleksander.' In nihče ni protestiral."

Iz gradiva vidimo, da so bili domači liberalni krogi v gonji zoper župnika Kromarja močno povezani s srbskim uradništvom. Adlešič je sporočil, da bo na razpravi predložil dobre dokaze proti **loškim abderitom**.

V zadevo se je vmešal sam minister Ivan Hribar. Od Škofijskega ordinariata v Ljubljani je 16. avgusta 1921 zahteval pojasnilo, zakaj se je na rojstni dan kralja Petra I., dne 12. julija 1921, v Starem trgu pri Ložu v cerkvi pela himna Lepa naša domovina in ne državna himna Bože pravde. V pismu tudi pravi, da je bilo prijavljeno, da je na Vidov dan župnik Ivan Kromar odšel od oltarja, še predno je šolska mladina pričela peti državno himno.²²²

Odgovor ordinariata mi ni znan.

Zagovornik Adlešič je 16. januarja 1923 sporočil župniku Kromarju: "Vzklicna razprava se bo vršila 19. t. m. ob 10. uri. Zadeva se je zavlekla, ker dolgo časa niso mogli najti generala Maistra v svrhu zaslišanja. Končno so ga dobili v Mariboru. Pri zaslišanju je izpovedal, da ste se demonstrativno odstranili izpred oltarja, ko so šolski učenci zapeli državno himno in se je on radi tega pritožil pri pokrajinskem namestniku. Kasneje pa je slišal, da ste Vi pravilno postopali po cerkvenih predpisih. Vzklicne razprave se lahko udeležite. Ni pa Vaša navzočnost nikakor potrebna. O izidu Vas bom takoj obvestil." Še isti dan je javil: "Pri današnji razpravi je bila po daljšem razpravljanju sodba prve inštanice v celem obsegu potrjena in s tem je zadeva za Vas častno urejena."²²³

Po kratki bolezni (zaplet črevesja) je 18. julija 1923 v ljubljanski bolnici župnik Janez Kromar umrl. Pokopali so ga v domači župniji Dolenja vas pri Ribnici.

²²¹ Prim. ŽA, kronika župnije Babno Polje, zvezek II, str. 33.

²²² NŠALJ, Župnija Stari trg pri Ložu, fasc. 188.

²²³ ŽA, fasc. 6.

ANTON DEMŠAR, župnijski upravitelj (1923–1924)

Od leta 1919 je bil v župniji kaplan. Rojen je bil 14. januarja 1882 v Tržiču. Bil je silno podjeten. Veliko si je prizadeval zlasti za popravilo cerkva. Od snežniške graščinske uprave (upravitelj Leon Schauta) je izposloval skoraj brezplačno električno napeljavo za farno cerkev, od občine pa za župnišče. Za skoraj vse cerkve v župniji je oskrbel nove zvonove. Spretno je pozitivno vplival na gospodarske in politične razmere v župniji – tako je o njem zapisal novi župnik Jernej Hafner. Ljudje so ga želeli za rednega župnika, ker pa ni pravočasno naredil župnijskega izpita, je 5. septembra 1924 župnijo prevzel Jernej Hafner. Anton Demšar je 6. septembra 1924 odšel za kaplana v Mengeš.²²⁴

JERNEJ HAFNER, župnik (1924–1937)

Rojen je bil 8. septembra 1888 v Kropi. Po posvetitvi je bil od leta 1913 do februarja 1915 kaplan v Velikih Laščah. Nato je bil vojni kurat do novembra 1918, do februarja 1920 pa kaplan v Kranju. Potem je služboval pri sv. Petru v Ljubljani in bil tajnik orlovske in nato prosvetne zveze. V nedeljo 9. novembra 1924 ga je slovesno uvedel v službo v farni cerkvi cerkniški dekan. Za božič pa je v Kroniko zapisal: "Med polnočnico so leta 1924 v cerkvi prvič zagorele vse električne luči. Ob tem je polna cerkev ljudstva od začudenja in veselja glasno vzklikala." Takoj po nastopu si je veliko prizadeval za popravilo župnišča. Kuhinjo, ki je bila ob župnišču v posebnem prizidku, so prestavili v družinsko sobo, kjer je še sedaj. Župnišče je dobilo novo ostrešje, okna in druge izboljšave. Od 23. do 30. marca 1925 so bile v župniji **osemdnevne duhovne vaje**, nekak misijon. V osmih dneh je bilo 21 govorov. Vaje je vodil kapucin Karel iz Škofje Loke ob pomoči treh domačinov duhovnikov in župnika Franca Kanduča iz Babnega Polja. Sodalitetna konferenca je bila v Starem trgu 18. februarja t. l. Prišla sta tudi župnik iz Prezida in dekan iz Tršča.

Kronika nadaljuje: "Med vojno je Križna gora posebej na poslopjih veliko trpela. Spomladi 1926 je po prizadevanju Turka in ključarjev Levca in Zigmunda dobila nove železne zvonove. Popravljal se je razdrti križev pot, zvonik in okna na cerkvenih hišah. Še vedno pa so nujna večja popravila, a ni sredstev." Tega leta (1925) je v kroniko tudi zapisal: "V gospodarskem oziru se je vse obrnilo na slabše, ker je zaslužek z vožnjo, od katerega živi veliko hiš, padel za polovico.

Pogreb Franca Peruška iz Podcerkve maja 1936. Ubili so ga srbski vojaki na meji pri tihotapstvu z živino. Spredaj so na konjih z venci njegovi tovariši.

²²⁴ ŽA, župnijska kronika, str. 6.

Gospodarska odvisnost (od kapitalistov) rodi politično omahljivost, kar se čuti ob volitvah in drugih javnih zadevah. Lansko leto in letos so začeli ljudje v velikem številu odhajati na delo v Francijo. Odšlo je par sto fantov in mož. Smrtonosno tihotapstvo je ponehalo. V tem letu je bilo pet samomorov.¹²²⁵

V poročilu za leto 1926 pa stoji med drugim tudi tole: "V župniji se na šestih šolah (Stari trg, Iga vas, Babna Polica, Poljane, Gorenje Jezero, Otok) uči verouk. Maše ob nedeljah so ob 6. uri in 10. uri pri fari in 8. uri v Ložu. Med tednom je vsak dan ena maša pri fari, ostali dve pa sta na podružnicah. Šolske spovedi so štirikrat v letu. Pri božjem grobu in vremenskih procesijah je velik obisk. K božjemu grobu privedejo matere otroke prvokrat v cerkev. V navadi je predpostna tridnevnik in v postu večdnevne duhovne vaje z govori in več duhovniki za spovedovanje."

Moralno stanje v župniji je označil: "Prav mnogi možje in fantje preveč pijejo, pogosti so plesi, tudi v krščanskih gostilnah. Zlasti med vozniki je dosti kletvine. Tatvin je malo, le da na pokopališčih jemljejo z grobov cvetlice in sveče, pasejo živino na tujem in pokradejo skoraj vse sadje. Smrtno nevarno tihotapstvo je precej ponehalo, preteпов ni dosti. Vzgoja otrok je v mnogih hišah premehka. Z užitkarji marsikje ravnajo grdo."

O gmotnem in družbenem stanju je zapisal: "Farani so večinoma kmetje, ki živijo težko. Zemlje imajo malo in je slaba. Postranskega zaslužka je premalo. Vožnja (na Rakek) je slabo plačana. Zato hoče vse v tujino, mnogi so v Ameriki, Franciji in drugje."

Delavci v francoskih gozdovih leta 1937. Od leve: Franc Plos – Jernusov (Viševak), Jernej Šraj – Šumradov (Vrhnik), Lojze Sterle – Potošken (Viševak), Lojze Matevžič – Petruškov (Vrhnik), Andrej Lekšan (Klance), Franc Kočevar – Kordisev (Viševak), Lojze ? (Loški Potok) in Franc Baraga – Baziljev (Viševak).

Delavci so večinoma domačini z malim posestvom. Obrtnikov je malo in zdaj nimajo dosti dela, ker kmetom manjka denarja. Lesne zadruge slabo plačujejo. Ubožcev ni dosti, vsaka vas skrbi za svoje. Brez zadostne obleke pa je veliko otrok. Kapitalistov ni veliko, skoraj vsi so versko indiferentni, politično liberalci, a do duhovnikov so na zunaj prijazni.

Velika Konzumna zadruga, hranilnica in na novo poživljena Lesna zadruga so največja opora vernega ljudstva, da ne pride v popolno odvisnost od kapitalistov. Škoda, da se je nekdanje navdušenje zelo poleglo in so ljudje nekako do zadrug brezbrizni. Od župnika pričakujejo vso pomoč, ta pa ima za zadruge premalo časa. Edinega delavnega krščanskega učitelja Smolika so nam predstavili drugam, zato delavni člani Orla nimajo pravega vodnika. Orli in orlice imajo lep naraščaj. Kmetijska zveza, hranilnica, Gospodarska zadruga, Konzumna zadruga,

²²⁵ ŽA, župnijska kronika, str. 10.

Lesna zadruga se solidno vodijo in imajo mnogo somišljenikov, a malo sposobnih, delavnih odbornikov. Katoliško časopisje je udomačeno, a še premalo razširjeno. Ljudje berejo premalo. Mohorjeva družba ima le 196 članov, kar je proti 850 hišam v fari malo.

Nasprotniki Cerkve in njenih naprav, ki so bili pred 30 leti poraženi, nimajo nikjer večine, a imajo vedno večjo gospodarsko moč in z njo napredujejo tudi politično. Številke volitev za sedaj še ne kažejo tega, a bodo kmalu. Še nevarnejše je dejstvo, da SDS področno veliko dela, zida sokolski dom (poleti ga bodo odprli), ima par delavnih učiteljev za petje in sokolsko delo. Bogati trgovci in uradniki izdatno gmotno pomagajo. Tako se množi število mladine, ki jo vzgajajo oni. Obenem se večja število staršev, ki jim (liberalci) režejo kruh in diktirajo mišljenje. Delajo modro, izogibajo se konfliktom, pritegujejo nove ljudi in skušajo z indiferentnimi sredstvi slepomišiti naši stvari v škodo. Imajo pevski zbor, ki ga sestavljajo tudi najboljše cerkvene pevke in nekaj deklet Marijine družbe! Nasprotniki cerkve imajo Sokola z naraščanjem, Orjuno, prosvetno društvo, politično organizacijo, hranilnico, lovsko društvo, Ciril-Methodovo podružnico, Jugoslovansko matico, zvezo lesnih trgovcev, skoraj vse uradnike in učiteljsstvo. Jutra se bere dosti, Domovino vsiljujejo..."

Dalje pravi, da modri možje v fari (iz vrst SLS) menijo, da bi morali preobrat v korist katolištva tudi na družbenem in političnem področju "izvršiti mi duhovniki". Potem ugotavlja, da za to delo "nimam osebne odgovornosti".

Nato piše o političnem stanju delavstva. "Kolikor vem, so doslej (župniki, op. J. K.) v fari vedno prezrli ali vsaj podcenjevali gibanje socialistov. Ti imajo strokovno društvo in prosvetno 'Svobodo', ki pogosto prireja igre in plese s pijačo. Vodi jih star socialist, prekanjen delovodja velike žage. Oportunist, ki vzgaja, vodi in predeluje naše ljudi v nekakšne socialiste. Večjih zunanjih uspehov še nima, a jih mora kmalu doseči. Od naše strani se za delavstvo nič ne stori, izvzemši par mojih poskusov. V naše organizacije mora priti življenje, smotrno delo." Na koncu poročila je ugotovil: "Smatram celotni položaj te župnije, v gospodarskem, političnem, kulturnem in moralnem oziru za mnogo slabši, kot se splošno sodi."²²⁶

Oglejmo si še zanimivejše dogodke, ki jih je Hafner zapisal v **Kroniko**. "Slovesna **birma je bila maja 1926**. Škof dr. Anton B. **Jeglič** je prišel v župnijo 11. maja. Na Bloški Polici so ga sprejeli župnik Hafner in nekaj odbornikov iz starotrške občine, v Ložu pa mestni župan z odborom, orožniki, notar in množica. Pri starotrški šoli so ga pričakali vsi šolarji in učitelji iz te in igovske šole, kateheti, orli, orlice, orličiči, občinski odbor in upravitelj snežniške graščine. Pri župnijski cerkvi pa so ga pozdravili člani III. reda, Marijina družba deklet in ključarji. Po blagoslovu je bilo srečanje s ključarji in vizitacija pisarne. Zvečer so škofu fantje pod vodstvom organista Turka zapeli podoknico. Z možnarjem je streljal Matej Potecin, z granatami pa Udovič. Ložani so z ognji razsvetlili grajske razvaline.

Drugi dan ob 7. uri je škof maševal v Ložu pri sv. Petru in obiskal organista Turka ter notarja Poznika. Nato se je v šoli srečal po razredih z vsemi šolarji. H kosilu ga je na grad Snežnik povabil princ Herman Schönburg – Waldenburg. Nato si je ogledal cerkev v Kozariščah in obiskal trgovca Šumrada. V igovski šoli se je srečal s šolarji in nato v Koči vasi obiskal grofico Lichtenberg in upravitelja Schollmayerja. Gredoč si je ogledal tudi cerkvi v Viševku in Vrhniki. Tu je obiskal tudi hišo Jerneja Pojeta. Zvečer je bil gost Katoliškega prosvetnega društva, kjer so mu pripravili kulturni program.

²²⁶ NŠALJ, vizitacijsko poročilo Promemoria, 1926, fasc. 4.

Tretji dan, v sredo, je šel na Gorenje Jezero, kjer so ga slovesno sprejeli jezdeci, šolarji, možje, dekleta itd. V cerkvi je maševal in pridigal. Po maši si je ogledal cerkvi na Škriljah in v Danah ter v Nadlesku obiskal župana Kržiča. Na kosilo v župnišče sta bila povabljeni tudi princ Herman in upravitelj Schauta. Popoldne je bilo določeno za spovedovanje. Četrty dan, na vnebohod, je bilo birmanih 315 otrok. Cerkev je bila okrašena z nageljni in rožami iz Trsta, ki jih je darovala gospa Rozina iz Pudoba. Slovesnost je potekala lepo. Popoldne po litanijah se je škof odpeljal birmovat v Babno Polje.

Nov **sokolski** dom v hiši hranilnice so v Starem trgu z veselico odprli 8. septembra 1926. Istega leta so zgradili nova gasilska domova v Starem trgu in Ložu. Obe požarni brambi sta prosili župnika Hafnerja za blagoslovitev. Ta je bila v Starem trgu na malo mašo 8. septembra 1926.

Od 6. do 14. aprila **1927** se je v Starem trgu mudilo 12 generalov in 8 višjih častnikov iz Beograda, ki so študirali obmejno ozemlje. Leta 1927 naj bi bile občinske volitve, vendar jih sploh ni bilo, ker je SLS dokazala, da so liberalci (Samostojna demokratska stranka, SDS) ponaredili več podpisov na svoji listi. Tako so bili kandidati SLS izvoljeni brez volitev. Na Križni gori je bil 31. julija t. l. shod bivših vojakov prve svetovne vojne z Notranjske. V tem letu je bilo v župniji več družin posvečenih Srcu Jezusovemu.

Uspešen **misijon** je bil od 18. do 28. februarja **1928**. Vodili so ga lazaristi Flis, Kerin, Šavelj in Fiedler. Udeležba je bila zelo velika. Udeležili so se ga vsi, razen več liberalnih trgovcev in gostilničarjev in nekaj uradnikov. Na spoved so nekateri čakali celo noč ali po par dni. Vsi govori so bili pred nabito polno cerkvijo. Ugodno vreme (suh mraz, kopno) je pospeševalo udeležbo. Če ne bi bilo mraza, bi ljudje omedlevali. Obhajali smo cele ure. Ob času misijona je bilo razdeljenih nad 6.000 obhajil. V novo ustanovljeno Apostolstvo mož se je prijavilo 145 članov.

Nov gasilski dom v Ložu je župnik blagoslovil 3. junija 1928. V nedeljo 5. avgusta 1928 ob 5. uri popoldne je na Gorenjem Jezeru pogorelo 23 hiš.¹²²⁷

Kroniko je nadaljeval: "**Leto 1929**. Novi red v državi je zelo zadel občino Stari trg. Izgubila je zagotovljeno državno podporo 100.000 dinarjev za popravilo ceste (kot podpora zaradi suše) in 200.000 dinarjev državne in 200.000 dinarjev oblastne podpore za vodovod. Dograjena nova cesta Markovec-Viševak je bila blagoslovljena 10. novembra 1929. Pri blagoslovitvi je bil navzoč tudi predsednik oblasti dr. Marko Natlačen iz Ljubljane. Streha župnijske cerkve je to leto dobila novo opeko (bobrovec) in nad prezbiterijem novo pločevino. V tem letu povzročile nujno potrebne spremembe v hranilnici in Kmetijski zadrugi ter likvidacija zavožene Lesne zadruge veliko razburjenje posebno proti župniku. Ta je moral zaradi zanikrnega poslovanja načelnikov Lesne zadruge in hranilnice in pomanjkanja poguma le-teh, vzeti vse boleče reforme nase. Nekateri fantje so pod vplivom Krekove mladine iz Ljubljane in pod vodstvom J. Intiharja iz Pudoba dvakrat zbirali podpise za izredni občni zbor Kmetijske zadruge. Le za malo število glasov tega niso dosegli. Poznejši potek dogodkov je pokazal, da je imel župnik prav in da so reforme odvrnile popoln propad vseh institucij v katoliških rokah. Nastop žandarmerije v Ložu je zelo ogrožal sanacijo. Pomagali pa so uvidevni odbori in poslovodje Kmetijske zadruge (Škerbec Jožef iz Nadleska, Ivana Turk iz Loža in Ivan Lavrič, občinski tajnik) ter dr. Basaj in dr. Milavec iz Zadružne zveze v Ljubljani."

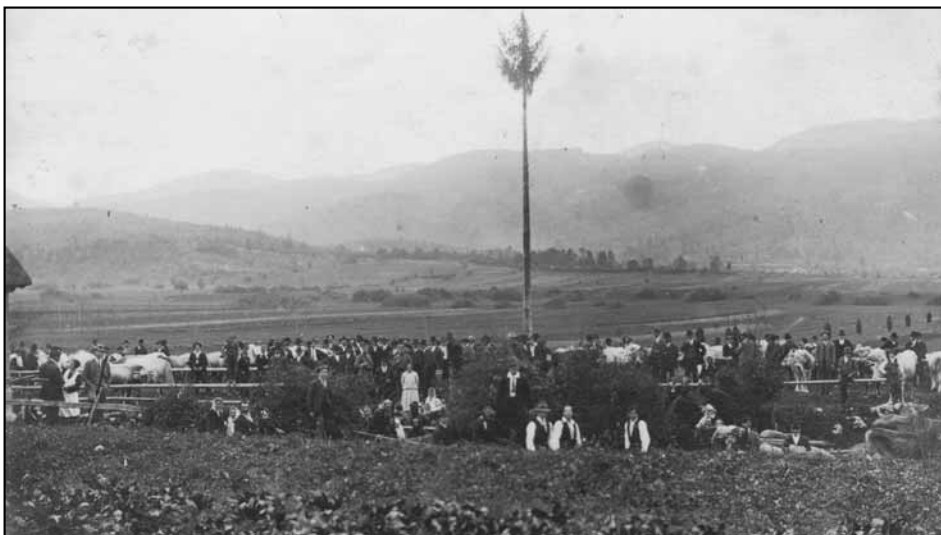

Podobica ob odhodu župnika Jerneja Hafnerja v Moravče leta 1937.

²²⁷ Več o tem požaru glej v sestavku Požari v 16. poglavju.

V oktobru, novembru in decembru t. l. je bil v Starem trgu v župnišču gospodinjski tečaj za dekleta. Tečaj sta vodili Minka Odlasek (kuhanje) in Jožica Hribar (šivanje) iz Ljubljane.

Leta 1930 se Kronika nadaljuje: "Zgodaj spomladi so bila izvršena razna dela okrog župnijske cerkve in nove stopnice k cerkvi. Starotrška občina je prispevala 10.000 dinarjev. V januarju, februarju in marcu se je vršil v župnišču drugi gospodinjski tečaj z istim vodstvom kot jeseni leta 1929. Dvanajsttedenskega tečaja se je udeležilo 20 deklet. Za župnijskim hlevom je bil narejen nov vrt. Lesna trgovina je povsem zastala, kar je povzročilo veliko obubožanje faranov. V Francijo so se ljudje še naprej izseljevali.

Velika razstava goveje živine okoli leta 1929 pri Nadlesku. Župnik Hafner je zapisal: "Avgusta 1929 ustanovljena živinorejska zadruga uvaja (v Loški dolini) montafonsko govedo."

Avgusta 1929 ustanovljena Živinorejska zadruga uvaja montafonsko govedo in nemške prašiče. Novi srenjski ekonom Konrad Pečovnik je v prizadevanju za napredek zelo uspešen. Davščine rastejo in trgovci vedno manj prodajo. Letos je letina pičila. Učiteljstvo vedno bolj sili otroke v državnega Sokola. Farani pa so po večini apatični. Odseljevanje v Francijo se nadaljuje.²²⁸

O ljudski prosveti leta 1930 je pisal Domoljub: "Čeprav je naša dolina oddaljena skoraj pet ur od železnice, vendar je ljudstvo za izobrazbo zelo dovezetno. To so pokazali zlasti številni obiski raznih tečajev, ki smo jih imeli v naši župniji to zimo. Tako je vzbudil veliko zanimanje med ženami in dekleti desetdnevni (od 23. februarja do 5. marca) tečaj o higijeni dojenčkov. Tečaj je priredil 'Dečji dom' iz Ljubljane. Dobro je bil obiskan tudi dvodnevni kmetijski tečaj (9. in 10. t. m.). Predavali so okrajni kmetijski referent iz Logatca in dva inženirja iz Ljubljane. Drugi dan so šli predavatelji tudi po vrtovih in poljih in pokazali, kako se naj praktično uporabijo njihova navodila. Od 16. do 23. marca pa je bila potujoča higijenska razstava iz Ljubljane. Skoraj vsak dan so bila zdravniška predavanja s kino predstavami ali skioptičnimi slikami. Udeležba je bila ogromna, zlasti na nedelje in praznike. V nedeljo 30. marca pa bo zaključek drugega trimesečnega kmetijsko-gospodinjskega tečaja. Oba tečaja sta se vršila pod spretnim vodstvom gospe Odlaskove in gdč. Hribarjeve. V vsakem tečaju je bilo po 20 deklet. Tudi drugi tečaj se bo zaključil z razstavo, ki bo v marsičem še zanimivejša, kot je bila prva. Zato bodo farani za trud, ki so ga imele voditeljici in gojenke, pokazali hvaležnost vsaj s tem, da si bodo ogledali uspehe, ki so si jih priborile v teh treh mesecih. Upamo, da bo delo za ljudstvo, izvršeno to zimo, rodilo več let sadu tako na gospodarskem, kakor tudi na prosvetnem polju."²²⁹

²²⁸ ŽA, župnijska kronika, str. 6–16.

²²⁹ Domoljub, 43 (1930), str. 162.

Leta 1931 nadaljuje Kronika: "Zima je bila mila, šele v februarju je padlo malo več snega. V starotrški šoli je g. Pečovnik vodil kmetijski tečaj. Pomlad je bila deževna in hladna, krompir se je sadil šele sredi maja. V župnišču smo namesto kamnitih križev vzdali lesena okna (škastle). **Birma g. škofa Gregorija Rožmana** je bila 16. maja 1931. K sprejemu pred župnijsko cerkev so prišli šolarji iz Starega trga in Ige vasi z učiteljstvom, loška in starotrška požarna bramba, oba občinska odbora, žandarji, financarji, notar, Marijina družba, ključarji vseh cerkva, Križarji, Apostolstvo mož. Slovesnost je lepo potekala."

Škof dr. Gregorij Rožman se je leta 1931 srečal s cerkvenimi ključarji. Levo od škofa je župnik Jernej Hafner, na desni najmlajša ključarja Janez Ravšelj – Martinov iz Markovca in Anton Sepec iz Starega trga. Foto: V. Bavec, Sevnica.

Leto 1932. "Zaradi dežja ni bilo procesije sv. Rešnjega Telesa. V cerkvi jo je vodil holandski pater van Velzen. Vse cerkveno življenje se vrši redno, zunaj cerkve pa je **zaradi diktature vse organizirano katoliško življenje zamrlo.**"²³⁰ Jeseni leta 1933 ter pozimi 1933 in 1934 je v Koči vasi bival pesnik Oton Župančič. Ker je bilo v Loški dolini malo izobraženih ljudi, se je seznanil tudi z župnikom Hafnerjem; v gradiču Koči vasi sta v zimskih večerih vrgla tudi partijo taroka. Napisal mu je tudi kitico pesmi.²³¹

*Župnik ima roke ko kládiva,
pozna se mu, da je doma iz Kroke;
nevarno priti je v njegove stope –
no, midva, upam, se že zvádiva...*

Igavaščani so želeli zidati cerkev. V rešitvi kanonične vizitacije je leta 1932 škof Rožman sporočil: "Zastopniki vasi Iga vas so mi oddali prošnjo, naj bi se jim dovolilo pozidati podružnico. Iz vloge se more razbrati njihovo pričakovanje, da bi v tej novi podružnici bila redna nedeljska božja služba. Župnijski urad naj vaščanom Iga vasi pove, da škofijstvo načelno ne nasprotuje zidavi nove podružnice, dasi jih ima starotrška župnija že itak dovolj. Ako ljudje hočejo toliko žrtvovati, da cerkev postavijo, opremijo in vzdržujejo, je to samo hvalevredno. Sicer v sedanjih razmerah gotovo sami uvidijo, da zaenkrat ni misliti na zvršitev takih načrtov. Redna božja služba ob nedeljah se jim pa nikakor ne more obljubiti, ker se v Ložu ne more opustiti, na dva kraja redno pa kaplana ne moreta hoditi."²³²

Zdi se, da je v tem času hude gospodarske krize zidavi nove podružnice v Iga vasi nasprotoval župnik Hafner. Župančiču naj bi zaupal: "Z eno vasjo sem si v laseh." Župančič je na to temo napisal tudi verze: "Župnik pa si z vaščani je v laseh, kaj cerkev bi zidali... Mar bi tesali in vozili hlode... v teh resnih dneh."²³³

²³⁰ ŽA, Župnijska kronika, str. 17.

²³¹ O. Župančič, Med ostrnicami, Ljubljana 1978, str. 48.

²³² ŽA, vizitacijsko poročilo, 9. januar 1932.

²³³ O. Župančič, prav tam.

V času diktature so Hafnerja žandarji ovadili državnemu tožilstvu v Ljubljani, da je 12. junija 1932 pri božji službi v Starem trgu in v Ložu oznanil, naj verniki molijo za zaprte duhovnike. Med zaprtimi duhovniki je bil kranjski župnik Matija Škrbec, doma z Gorenjega Jezera.²³⁴

Leto 1933. Kroniko nadaljuje: "Tega leta se je v cerkvi vpeljalo ljudsko petje. Na italijanski meji se zaradi tihotapstva množe nesreče. Zaradi občutnega pomanjkanja III. red zbira darove za reveže. Darovi so se delili o božiču in na veliko noč. Ker je pomanjkanje, kaplani dobijo le malo bere."

Leto 1934. "V juniju je bil v Prezidu sv. misijon. Vodili so ga očetje dominikanci. Dekanijsko romanje na Brezje in Bled je bilo 10. in 11. septembra. Za podpiranje dijakov (Slomškov zavod) smo vpeljali mašno zvezo. Oktobra je na Dobrovi umrl bivši župnijski upravitelj Peter Hauptman. Na pogreb je šlo z avtobusom 22 faranov in dva duhovnika. S seboj so nesli tri vence."

Leto 1935. "Priprave na evharistični kongres v Ljubljani so se vršile uspešno. Udeležilo se ga je lepo število odraslih in otrok. Začelo se je novo katoliško in politično delovanje. Pokazalo se je, da je komunizem v dolini zelo napredoval in da med verniki ni več stare edinosti. Velika regulacijska dela pri Golobini so bila to leto končana. Gospodarska stiska je neznosna."

Leto 1936. "Zima je bila zelo mila. Dobrotnik Janez Jožef Intihar iz Pudoba je kupil župnijski cerkvi novo nebo, fantovska Marijina družba novo zastavo, Marijin vrtec pa je dobil nov prapor (J. Šumrada je dal 1.300 dinarjev, Katarina Telič pa 200 dinarjev). **Na občinskih volitvah** jeseni izrabijo zgoraj omenjeni (zgoraj so napisana imena 'mladih', ki naj bi napravili v tej stranki razkol, potem pa jih je sam Hafner prečrtal, da imen ni moč prebrati) priliko in z razkolom v stranki JRZ in konspiracijo (podtalni domenek) z nasprotniki dosežejo svoj cilj: izriniti dolgoletne voditelje (med temi župnika) iz občine. Ta tako pade v roke komunistom. Dva meseca potem dobi župnik Jernej Hafner župnijo Moravče in 30. marca 1937 odide."²³⁵ Tako končuje Kroniko župnik Hafner.

Da je bil razcep razlog za poraz do takrat nikdar premagane stranke v starotrški občini, potrjuje izid volitev.²³⁶ Združena opozicija s kandidatom Jožetom Mlakarjem na listi je dobila 350 glasov, lista

Birma leta 1936. Botra Frančiška Pelan – Kolarjeva iz Starega trga se spominja, da so tisto leto, ko so povečali šolo (l. 1871), zasadili pred njo tri lipe. Pri eni so dali v korenine steklenico, v kateri je spisek vseh učencev z učiteljema. (Povedal Tone Sepec iz Starega trga.) Birmanki sta Terezija Sterle iz Vrhnike in (na desni) Marija Pavlič iz Starega trga.

Župnik Jernej Hafner se je leta 1937 poslovil od pevcev.

²³⁴ Glej sestavek Duhovniki, rojeni v starotrški župniji, v 2. poglavju.

²³⁵ ŽA, župnijska kronika, str. 16–18.

²³⁶ "Nastopali so s skupno listo – komunisti, socialisti, mačkovci, ljotičevci, pofovci in orjunci pod imenom 'Slovenska ljudska fronta'. 'Ljudske fronte' se na ukaz boljševikov iz Moskve ustanovljajo zadnje čase po vsem svetu. Kaj hočejo, nam je pokazala Španija, kjer teče že mesece dolgo kri. V nedeljo moramo pokazati, da je prva fronta slovenskega ljudstva zbrana okrog dr. Korošca." Tako je pisal o nasprotnikih v Loški dolini Domoljub, 63 (1936), str. 665.

JRZ I. s kandidatom Kržičem je dobila 320 glasov in lista JRZ II. s kandidatom Janežičem 150 glasov.²³⁷ Če bi do tedaj vodilna stranka (JRZ, ki je zastopala pozicije bivše SLS) nastopila enotno, bi porazila opozicijo s 120 glasovi.

Rojak **msgr. Matija Škrbec**, rojen v Podcerkvi, je takole opisal razmere v Loški dolini pred prvo svetovno vojno in po njej: "Loška dolina je med najbolj gosto naseljenimi predeli v vsej Sloveniji. K občini Stari trg spada samostojna župnija Babno Polje ob hrvaški meji proti Čabru in pa zgornji del Cerkniške doline. Pred drugo svetovno vojno je štela občina okrog 5.300 prebivalcev.

Pred prvo svetovno vojno ni bilo v dolini skoraj nobene industrije, razen nekaj žag in mlinov, v Ložu pa nekaj malega usnjarske obrti, zato so rekli Ložanom 'kožarji'. Ker številno prebivalstvo ni moglo najti zaslужka doma, so že od nekdanj ljudje zelo hodili na Hrvaško in Ogrsko drvarit. Ko pa se je začelo izseljevanje v Združene države Amerike, so se pa selili v množicah tja. Sorazmerno je iz malokaterne občine toliko izseljencev v Ameriki kot ravno iz Loške doline. Redka je hiša, ki ne bi imela enega, dva ali še več članov v Ameriki.

V tej lepi župniji je do prve svetovne vojne bival veren, značajan, zdrav in zaveden slovenski rod. Versko je bila to do takrat ena najboljših župnij v škofiji. Politično je bila to trdnjava Slovenske ljudske stranke.

Po prvi svetovni vojni pa so se razmere v župniji zelo spremenile. Loška in Cerkniška dolina sta postali obmejni občini. Vrh Snežnika in vrh Javornika so se ugnezdili Italijani. V obeh dolinah se je razvilo bohotno tihotapstvo. V Italijo so gonili živino, nosili mast in tobak, od tam pa kavo, sladkor, predvsem pa lire. S tem poslom se je bavila posebno mladina, ki je pri tem sicer zaslužila dosti denarja, obenem pa je versko in moralno propadala.

Vse te obmejne razmere so ustvarjale ugodna tla za komunistično ljujko, ki so jo ta čas pričeli sejati razni komunistični 'apostoli' po tej župniji. V Jugoslaviji se je v Loški dolini zelo razvila lesna industrija, tako je naraslo število delavstva.

Iz Rusije se je po prvi svetovni vojni zaneslo tudi v to dolino seme komunizma. Od tedaj so zahajali med delavstvo razni 'strokovni' voditelji, ki so pod okriljem socialistične organizacije 'Svoboda' širili socialistične oziroma komunistične nazore. Deloma med delavci po žagah, deloma med tihotapci in faliranimi študenti se je pričelo organizirano delo brezbožnega komunizma.

K vsemu temu se je pridružil še razdor v Slovenski ljudski stranki. Deloma pod vplivom krščansko-socialističnega gibanja, deloma iz osebnih razlogov sta nastali v SLS dve struji – 'mladi' in 'stari'. Pri zadnjih občinskih volitvah se obe struji nista mogli sporazumeti za enoten nastop oziroma skupno listo. Vsi nasprotniki SLS – to je pristaši Narodne napredne stranke, ali kot so kratko rekli 'liberalci', pristaši Pucljeve Samostojne kmetijske stranke, socialisti in komunisti so se združili in so nastopili z enotno in skupno listo. Dasi so imeli pristaši SLS v občini še večino glasov, je dobila lista združenih nasprotnikov relativno večino in tako radi takega volilnega reda tudi večino občinskih odbornikov in seveda tudi župana. Tako je prišla zaradi prekletstva razdora ena najboljših slovenskih občin v roke oziroma pod vpliv komunistične stranke.

Sedaj se je mogel komunizem pod varstvom občinske uprave širiti na vse strani in osvajati duhove po občini. Vse to so podprli, vede ali

²³⁷ Slovenec, 63 (1936), 26. oktober.

nevede, hote ali nehote, razni 'napredni' kapitalisti, trgovci, obrtniki in meščanstvo. Danes vsi ti krogi delajo pokoro, ko jih je komunizem 'osvobodil' denarja in premoženja.

Nekako središče komunizma je bil Lož. Sicer je bilo tam tako, da ni bilo nobenega meščana doma, kadar so šli kmetje na polje. Toda Ložani so bili ponosni na to, da so 'meščani' in prav ta malomeščanska domišljavost je bila največji vzrok, da je imela v samem Ložu 'liberalna' ali 'napredna' stranka vedno večino. Zdaj je pa komunizem oblekel 'napredno' uniformo in se pod kuliso 'naprednosti' lepo kotil in gojil."²³⁸

K razcepu so pripomogli mladi, ki so videli, da stranka izgublja med delavstvom, kajzarji ter malimi kmeti in da je treba iskati rešitev v krščanskem socializmu.²³⁹ V nekem pismu Matevž Hace pravi, da je na razkol vplivala tudi Hafnerjeva absolutistična narava, ker da ni pustil do veljave mlajšim kadrom. Širjenje "odrešitvenih" komunističnih idej v dolini je spodbujala huda gospodarska kriza, ki je izkoristila težko socialno stanje žagarskih in gozdnih delavcev ter kajzarjev in malih posestnikov.²⁴⁰ Župana Kržiča je podpiral Nadlesk, druge vasi pa manj.

Marca 1938 so bile v dolini spet volitve. Levica je oblast v občini dobro izkoristila. Krščansko opozicijo je porazila s 27 glasovi. Franc Štefančič, nosilec listine JRZ, je dobil 492 glasov, Jože Mlakar, nosilec liste združene levice, pa 519.²⁴¹ K tej zmagi levih strank so pripomogli volilci iz Loža. Občina Lož se je namreč združila z občino Stari trg in nastala je nova občina Stari trg. Znano je, da so Ložani v večini volili liberalno stranko.²⁴²

Matevž Hace je v omenjenem pismu takole opisal vzrok zmage levih strank v Loški dolini: načrtnost nekajletnega²⁴³ marksističnega gibanja, gospodarska kriza, španska vojna, akcija za rdečo pomoč, uspešno izvršena delavska stavka na žagi Kovač in v znak solidarnosti s Kovačevimi delavci še uspešne stavke na žagah Marof in Markovec. Nadalje uspešno organizirana vozniška organizacija, ki se je postavljala na lastne noge.²⁴⁴ Župnik Jernej Hafner je umrl kot begunec 12. junija 1955 v Špitalu ob Dravi na Koroškem.

Zanimivo je, kako je Domoljub že v tem času pisal o boljševizmu. Že leta 1935 je pisal **o preganjanju vere in kristjanov** pod komunizmom v Rusiji in Španiji. Med drugim je zapisal: "Meseca junija 1929 so v Rusiji pripravili velik kongres brezbožnikov. Glavni poročevalec je bil Buharin, ki je dejal, da predstavljajo Bog, angeli in svetniki le stari gospodujoči razred, zato mora vera izginiti. Kolinin je dejal: 'Boj proti veri je neobhodno, v najvišji meri učinkovito sredstvo, kako odpreti vrata komunizmu.' S tem kongresom se je začel najstrašnejši boj proti Bogu in proti veri, kar jih pozna človekova zgodovina."²⁴⁵

Leta 1937 je isti časopis pisal: "Po najnovejših podatkih so samo na Španskem komunisti pobili 12.000 duhovnikov, redovnikov in redovnic. Polovico vseh, koliko pa še drugih! Cerkve so v dveh največjih mestih – Madridu in Barceloni porušili vse – razen ene. Pa bo še kak sanjač sanjaril, kako lepo bo v komunističnem paradizu, kjer bomo vsi enaki!"²⁴⁶

Čez teden dni zopet prav tam beremo: "Saj ni v nobeni deželi po vojski bilo toliko lakote, kakor na Ruskem. Milijoni so od lakote umrli, kakor v nobeni drugi deželi. Prva leta te lakote je papež pošiljal tem ubogim lakotnikom veliko pomoč. V zahvalo za to ga na najostudnejši način neprestano sramote."²⁴⁷

²³⁸ Loška dolina žrtev revolucije, Buenos Aires 1980, str. 35–38.

²³⁹ Ustni vir: Anton Šepec, 5. oktober 1987.

²⁴⁰ Pismo Matevža Haceta župniku Francetu Lokarju 16. marca 1962 v ZA, župnijska kronika.

²⁴¹ Slovenec, 65 (1938), 29. marec.

²⁴² S. Okoliš, Žrtve druge svetovne vojne na ožjem Notranjskem, Ljubljana 1996, str. 22.

²⁴³ Gibanje je bilo večletno. Loška občina je dobila prvega komunističnega župana že leta 1920.

²⁴⁴ M. Hace, omenjeno pismo.

²⁴⁵ Domoljub, 48 (1935), št. 8.

²⁴⁶ Domoljub 50 (1937), št. 1, 1. januar. Herderjev Lexikon für Theologie und Kirche, 1957–67, zv. 8, str. 879, našteva 6.000 pobitih duhovnikov, med njimi 13 škofov, in 2.000 porušeni cerkva.

²⁴⁷ Domoljub, 50 (1937), št. 4.

O komunizmu je januarja 1939 pisal Domoljub takole: "Prvi, ki je spoznal veliko nevarnost komunizma, ni bil nihče drug kakor papež. V okrožnicah je opozarjal svet in odgovorne na veliko nevarnost komunizma. Rim je bil tisti, ki je opozoril svet, da hoče komunizem pod krinko gospodarskega in socialnega zboljšanja zanetiti svetovno revolucijo. Ker so komunistični veljaki dobro vedeli, da jim je edini resni nasprotnik krščanstvo, so besno napadli Cerkev. Kjer koli je prišel komunizem do oblasti, ni utegnil reševati perečih gospodarskih in socialnih vprašanj, pač pa je imel dovolj časa, da je z vso satansko zlobo nastopil proti vsemu, kar ni bilo z njim v zvezi. Zapiral je in streljal predstavnike Cerkve, to je škofove, duhovnike, podiral cerkve ali pa jih spreminjal v komunistične klube in gledališča. Komunizem je preganjal in moril zavedne katoličane ter trdil, da so ravno oni nasprotniki delavskih slojev in nasprotniki komunistične revolucije. Nešteti so bili zato postavljeni pred puškine cevi."²⁴⁸

FRANC PRESETNIK, župnik (1937–1946)

Rodil se je 27. novembra 1894 v Klečah, župnija Ježica. Mašnik je postal 2. junija 1918. Kaplanoval je v Koroški Beli, v Srednji vasi v Bohinju, Smledniku in Dobropolju. Od tam je prišel za župnika v Stari trg. Službo je nastopil 28. aprila 1937. Župnija mu je priredila veličasten sprejem. Naslednjo nedeljo se je zahvalil in dejal: "Pripravili ste mi cvetno nedeljo, a bojim se velikega petka." Na žalost ga je tudi doživel. Čas od 5. januarja 1946 do aprila 1955 je prebil z mnogimi slovenskimi duhovniki v zaporu.

Ob srebrni maši leta 1943 je pisal Slovenec: "Še nikoli ni starotrška župnija tako željno pričakovala svojega župnika kakor prav njega. Ljudje so ga sprejeli odprtih rok in skoraj kilometrski venci so se razprezali čez vasi ob njegovem prihodu. Kamor koli je prišel, povsod je prijel za delo, ki ga je čakalo vsepovsod. Njegovo geslo je: delo, delo. Pa se tudi pozna, kjer poprime on s svojo krepko roko, tam gre, tam mora iti! Kaj zato, če je nasprotnikom trn v peti? Kaj zato, če so oni, ki se sami imenujejo osvoboditelji slovenskega naroda, podpisali zanj smrtno obsodbo? – Nič. Ima veliko prijateljev in znancev, pa tudi prehodil je že vse, tudi najbolj skrite koticke Slovenije. Morda ste se kdaj srečali z njim tam na vrhovih Triglava, Stola in Krvavca; morda v zgodnjem julijskem jutru, ob čudovitem pogledu na morje, tam na Snežniku; morda celo tam daleč na zasneženem Mt. Blancu ali kje drugod v kakšni planinski koči in ste z neštetimi lepimi spomini prinesli s planin tudi spomin na njegov vedri, nasmejani obraz."²⁴⁹

Iz oznanilne knjige je znanih nekaj obvestil, ki so jih v medvojnem času prebrali v cerkvi. Na cvetno nedeljo, ko so Nemci napadli Slovenijo in Jugoslavijo, so med drugim oznanili: "Začel se je veliki teden našega naroda – bodimo močni v trpljenju in molimo." V nedeljo 26. oktobra 1941: "Molimo, veliko molimo za blagor domovine. Kletev ne bo nič koristila, molimo, tako bije resna ura časa." V nedeljo 17. maja 1942: "Prihodnjo nedeljo bomo v obeh cerkvah opravili darovanje za pogorelce, ki so zaradi znanih dogodkov izgubili vse svoje imetje in so v veliki revščini. Priporočamo vam, da se tega darovanja udeležite vsi in tako pokažete svojo krščansko ljubezen do svojcev, ki so pomoči potrebni."²⁵⁰

Ko je Loško dolino obiskal italijanski visoki komisar Ljubljanske pokrajine, je starotrška občina poslala župnijskemu uradu Stari trg tole obvestilo: "Prosimo, da v nedeljo dne 13. julija 1941 faranom objavite sledeči program obiska Visokega komisarja, kakor ga je sporočilo Okrajno glavarstvo iz Logatca:

²⁴⁸ Domoljub, 52 (1939), št. 5.

²⁴⁹ Slovenec, 70 (1943), 15. junij.

²⁵⁰ ŽA, oznanilna knjiga, leto 1941, 1942. Pogorelcem so zažgali hiše Italijani.

1. Prihod v Lož ob 11.50.
 2. Obisk cerkve v Ložu.
 3. Ob 12.05 odhod v Stari trg, ob 12.15 prihod pred občino in obisk občinskega urada ter centra asistenze.
 4. Ob 12.20 obisk cerkve Stari trg.
 5. Ob 12.30 uri obisk razstave govedi.
- Vse farane se vljudno vabi, da se sprejema gotovo udeležje.
Občinski urad v Starem trgu, dne 8. julija 1941.
Predsednik: J. M., l. r., tajnik (podpis nečitljiv)."

Vršilec dolžnosti šolskega upravitelja France Č. pa je 12. julija 1941 pisмено prosil župnijski urad v Starem trgu, da oznani v nedeljo pri obeh mašah, "naj se vsa šolska mladina starotrške šole takoj po drugi maši zbere pred šolo. Udeležba pri sprejemu Visokega gosta je za šolsko mladino obvezna."²⁵¹

Od leta 1955 pa do svoje smrti, 6. novembra 1982, je bil Franc Presetnik ekspozit na Bregu pri Kranju. Med vojno je mnoge rešil pred italijanskimi ustrelitvami, a vseh ni mogel. Videl je nedolžno ustreljenega kaplana Kramariča in vse gorje, ki se je godilo v Loški dolini. Za temeljito in nepristransko osvetlitev medvojnega dogajanja v Loški dolini bodo na podlagi že zbranega gradiva na obeh straneh in s pomočjo še neobjavljenih dokumentov po arhivih gotovo poskrbeli mlajši zgodovinarji. Dobro kronološko sliko medvojnega dogajanja na ožjem Notranjskem je leta 1996 napisal prof. Stane Okoliš.²⁵²

Na medvojna dogajanja lahko gledamo tudi s stališča žrtev. Nekdaj je bilo za naš narod človekovo življenje velika vrednota. Med drugo svetovno vojno in po njej pa je prišlo do množičnega medsebojnega pobijanja, ko je človekovo življenje izgubilo vsako ceno. Zavedati se moramo, da žrtve niso številke, ampak ljudje, in da nam mora biti za vse žal. V župniji Stari trg pri Ložu je bilo **610** medvojnih in povojnih žrtev.

Gradivo Komisije za raziskavo povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti bivše občine Cerknica (predsednik komisije je bil dr. Janez Šumrada, podpredsednik prof. Anton Avsec; člani: prof. Stane Okoliš, g. Franc Opeka, prof. Valentin Schein, prof. Milan Škrabec, prof. Branko Troha in prof. Anton Žnidaršič) je v imenu komisije zbral in leta 1996 izdal prof. Stane Okoliš. Iz tega gradiva povzemam za župnijo Stari trg pri Ložu naslednje podatke.²⁵³

Hlapšetova gostilna v Ložu po italijanskem požigu avgusta 1942. Zadaj je zvonik cerkve sv. Petra.

Italijanski okupatorji po požigu mesta Lož avgusta 1942. 30. julija in 1. avgusta istega leta so ustrelili 26 talcev iz Loža. Veliko krajanov je prepričan, da je bilo to grozodejstvo italijansko maščevanje (...). Od leve proti desni so požgane hiše: Lončičeva, Opkova, Hribarjeva, Šepcova in Turkova.

²⁵¹ ŽA, oba dopisa sta v oznanilni knjigi, leto 1941. Solarji so morali iti v Lož, kjer so za sprejem komisarja dobili vsi italijanske zastavice. Franc Ovsec iz Starega trga, 30. 11. 1994, ustni vir.

²⁵² S. Okoliš, Žrtve druge svetovne vojne na ožjem Notranjskem, Gradivo Komisije za raziskavo povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti občine Cerknica, Ljubljana 1996, str. 22–29.

²⁵³ S. Okoliš, Žrtve druge svetovne vojne, str. 124–147.

Povzročitelji žrtev:

1. Italijanski okupator	154	25,2 %
Umrlo v internaciji	64	10,5 %
Skupaj	218	35,7 %
2. Nemški okupator	46	7,6 %
Umrlo v internaciji	13	2,1 %
Skupaj	59	9,7 %
3. Komunistična revolucija		
a) Med vojno	104	17 %
b) Po vojni (od 15. 5. 1945)	152	25 %
Skupaj	256	42,0 %
4. Protirevolucionarji		
a) Vaške straže	11	1,8 %
b) Domobranci	34	5,5 %
Skupaj	45	7,3 %
5. Sami	15	2,5 %
6. Drugi	7	1,1 %
7. Neugotovljeni	7	1,1 %
8. Anglo-Američani	3	0,5 %
	610	100 %

V italijanskem taborišču na Rabu je med vojno umrlo veliko ljudi iz Loške doline in Babnega Polja. Leta 1972 je 150 svojcev umrlih in še živih taboriščnikov obiskalo ta kraj. Na pokopališču in v cerkvi sta imela župnik Janez Voljc in kaplan Janez Kebe bogoslužje za rajne.

Tu objavljam sestavek Osvetlitev uboja kaplana Franca Kramariča, ki je bil januarja leta 1994 objavljen tudi v reviji Borec.

Osvetlitev uboja kaplana Franca Kramariča

*“Če pšenično zrno ne pade v zemljo
in ne umrje, ostane samo;
če pa umrje,
obrodi obilo sadu.”*

(Jn 12, 24)

Franc Kramarič je bil rojen 1. maja 1908 v Radovici pri Metliki. Po končani srednji šoli je vstopil v ljubljansko bogoslovje in bil 7. julija 1935 posvečen v mašnika. V družini je bilo dvanajst otrok, on je bil deseti. Njegov brat Janko je bil duhovnik v tržaški škofiji, drugi brat Lojze pa je bil zdravnik. Najmlajša sestra Ivanka še živi v Šmihelu pri Pivki. Belokranjsko podnebje je vplivalo tudi na njegov značaj. Bil je izredno blag, nežen in čuteč, a pokončen človek, ki svojega prepričanja ni prodal za nobeno stvar. Kaplansko mesto je v Starem trgu nastopil 20. avgusta 1936, dokončal pa 3. septembra 1942, ko je bil po nalogu Osvobodilne fronte ob enih ponoči ustreljen v stanovanju.

I. Česa je bil obtožen kaplan Kramarič?

1. Slovenski poročevalec je 29. septembra 1942 zapisal: "Dosti škode so napravili nekateri duhovniki, ki so ljudem v italijanskem imenu jamčili življenje, če se vrnejo. Kaplan Kramarič, ki so ga partizani pozneje ustrelili, je 15. avgusta pridigoval, naj se ljudje vrnejo iz gozdov, ker se ne bo nikomur nič hudega zgodilo. Med njegovo pridigo so sedem moških ustrelili, pozneje pa še šestdeset."²⁵⁴

Spominska podobica ob uboju kaplana Franca Kramariča.

²⁵⁴ Slovenski poročevalec, 29. september 1942, št. 38, str. 4.

2. Domačinka Anica Hribar – Smilka, ki je bila nekaj časa pomočnica politkomisarja bataljona, je leta 1950 opisala Kramariča: "Med vsemi nalogami pri izvajanju ljudske oblasti na terenu je bila gotovo ena najvažnejših agrarna reforma, ki se je pri nas začela. Pred tem izrazito vidnim političnim napredkom in močjo ljudske oblasti klerofašistična duhovščina ni mogla zatisniti očesa in mirno gledati na dejstva, s katerimi niso računali in so mislili, da do tega sploh ne more priti. Po svojih agentih so ščuvali kmete, češ vso zemljo vam bodo vzeli, kmet bo uničen in podobno. Kaplan Kramarič se je v zvezi s tem veliko ukvarjal v spovednici. Posameznike je po celo uro pridržal pri spovedi in se ni menil za njihove grehe, temveč jim je izsiljeval obljubo, da bodo skrbeli za to, da se v njihovi vasi vsi kmetje upro in da naj ne bo niti enega, ki bi vzel tujo zemljo. Kdor ni hotel spremeniti svojega prepričanja in mnenja, ni dobil odveze in v italijanski ofenzivi so ga med prvimi odpeljali v taborišče, kjer je potem od gladu umrl, ali pa so ga sežgali v krematoriju kot zločinca."²⁵⁵

3. In še: "(Italijani) so po vaseh izropali in pokradli vse, kar jim je bilo všeč. Odpeljali so ljudi, od katerih se mnogi niso več vrnili. Bližnje vasi na zapadni strani doline so bile vedno bolj v nevarnosti. V globino se sovražnik že ni več upal, kajti kljub močni oborožitvi so se bali težke, oborožene pesti delovnega ljudstva. Ljudje so trepetali pred nenasitno bando. Dobro so čutili zakulisno pest, ki je kovala svoje načrte. Saj je izdajalska duhovščina, posebno kaplan Kramarič že v času okupacije organiziral zbiranje orožja in osebno kupoval puške, mitraljeze, pištole in municijo od ljudi, ki so jih hranili od razpada stare Jugoslavije."²⁵⁶

4. Franček Saje je v Belogardizmu (1952, str. 416) te podatke o kaplanu Kramariču prepisal iz prispevka Anice Hribarjeve.

5. Lojze Mlakar je v Notranjskih listih 1981 navedel podatek Ivana Petriča, da je kaplan Kramarič jeseni 1941 skliceval v dvorani klerikalnega prosvetnega društva svoje fante na sestanke in jih navduševal za boj proti OF. Naročal jim je, naj si nabavijo orožje in ga skrijejo. "Orožje bomo potrebovali za boj proti komunistom," je zatrjeval Kramarič.²⁵⁷

6. Stavek se nadaljuje: "... ki je bil tudi sam zelo vnet zbiralec orožja, saj je ponujal za mitraljez 5.000 (pet tisoč, op. J. K.) lir, 'da ne bi orožje prišlo v roke komunistom'."²⁵⁸

7. Na isti strani je tudi podatek, ki ga je povedal Franc Kandare iz Starega trga, da mu je Lukov Jože iz Pudoba na vprašanje, koliko hoče za orožje, povedal: "Švigljeva in Lavričeva iz Starega trga mi plačujeta puške po 100 lir in mitraljeze po 300 lir."²⁵⁹

8. Franci Strle je februarja 1989 v reviji Borec napisal: "Kaplan France Kramarič je že jeseni 1941 prek Lavričevih in Švigljevih vodil nakup orožja za belo gardo. Za puške so ponujali po 100 lir, za puškomitraljeze pa po 300 lir, toda uspeha ni bilo."²⁶⁰

9. "Takrat je morala mučeniške smrti umreti tudi moja soseda Pepca Truden – Hlepinova. Kaplan France Kramarič jo je skušal pred smrtjo spraviti z bogom, in sicer tako, da jo je spraševal, komu je nosila obveščevalna poročila. To je prišlo na dan zato, ker je neki naklonjeni italijanski podoficir omogočil stik z materjo. Ko se je potem ta mati pred Kramaričem vrgla na kolena, ji je fanatični kaplan zabrusil: 'Kar je zaslužila, to bo dobila...' Taka je bila torej Kramaričeva pobožnost in nedolžnost, zaradi katere ga je v noči na 3. september 1942 zadela partizanska krogla."²⁶¹

Ekslibris kaplana Franca Kramariča.

²⁵⁵ A. Hribar – Smilka, Loška dolina med borbo, Spomini na partizansko leta, Ljubljana 1950, str. 86.

²⁵⁶ Prav tam, str. 90.

²⁵⁷ L. Mlakar, Pogled v dejavnost KPS in OF v Loški dolini v prvem letu NOB, NL, II (1981), str. 73, 85.

²⁵⁸ Opomba sodi k delu A. Avsec, Loška dolina med NOB v Muzeju ljudske revolucije v Ložu.

²⁵⁹ Podatek je prispeval F. Strle, dobil pa ga je ustno od Franca Kandareta. NL, II (1981), str. 85.

²⁶⁰ Borec, XLI (1989), št. 2, str. 284.

²⁶¹ Prav tam, str. 285.

10. Isti pisec se je o Kramariču še posebej razpisal naslednje leto v reviji *Obramba* v članku z naslovom **KAPLAN – USTRELJEN Z LASTNO PIŠTOLO**. Najprej je ponovil pripoved Ivana Petriča iz točke 5 in svojo razlago pripovedi Franca Kandareta iz točke 8 z dodatkom: "... toda to ni prineslo pravega uspeha. Kaplan Kramarič je postal zaradi tega tako nestrpen, da je začel kupovati orožje tudi sam. Za puškomitraljeze je ponujal celo 500 (petsto, op. J. K.) lir, samo da orožje ne bi prišlo v roke komunistom." Nato je ponovil pripoved Anice Hribarjeve pod točko 2 o spovedih, agrarni reformi in o internaciji tistih, ki v spovednici niso poslušali Kramariča.

11. V članku je nato ponovil, kar je zapisal o Hlepinovi Pepci pod točko 9, le da je namesto stavka: "Taka je bila torej Kramaričeva pobožnost..." vnesel pomenljivejšo trditev: "Iz tega izhaja, da je tudi Kramarič sodločal o tem, koga je treba ustreliti."

12. V naslednjem odstavku je zopet omenil Kramaričevo pridigo iz Slovenskega poročevalca iz točke 1. Nato je nadaljeval: "Na limanice pa je dobil le malokaterega, saj so Italijani samo med njegovo pridigo ustrelili sedem moških, kasneje pa še šestdeset."

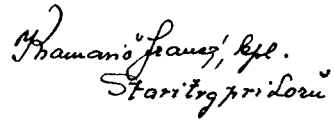
13. V tem članku je pomemben tudi Strletov opis usmrtitve kaplana Kramariča. Strle pravi, da je sodbo izvršil Rudi Kalc – Svoboda. Nato zapiše, da je eden še živečih udeležencev skupine, ki je šla ustreliti Kramariča, kar planil, rekoč: "Pa ti veš, da je bil kaplan Kramarič oborožen?" In Strle: "Kako naj bi vedel, ko nisem na to nikoli niti pomislil. Nemalo sem bil začuden, zato sem prisluhnil s posebnim zanimanjem. 'Naša skupina je imela nekaj smole,' je s poudarkom spregovoril moj gostitelj. 'Vrata kaplanije so bila namreč zapahnjena. T. Tone (Anton H. iz P.,²⁶² ki je medtem spomladi 1989 preminil) je besno udaril po njih s kopitom naprožene puške. Jeknil je strel, ki ga ni nihče pričakoval, a menda smo zaradi tega še hitreje prišli skozi vrata. Naš vodni komandir je takoj segel po pernatih blazinah na vzglavju Kramaričeve postelje in pod njo našel italijansko pištolo beretto, kar je kaplanu zaprlo sapo.'

Ta pištola, ki jo je kaplan Kramarič dobil od Italijanov, je bila za navzoče partizane samo še dokaz (*corpus delicti*), da imajo opraviti s človekom, ki ne zasluži nobene milosti. Likvidator je kaplana Kramariča spomnil na storjene zločine, vstevši ravnokar odvzeto pištolo, mu ukazal, naj poklekne, in ga ustrelil z njegovo lastno pištolo.²⁶³

14. O Kramaričevi vlogi, ki naj bi jo imel pri vaških stražah v posameznih vaseh, je Strle zapisal: "Kramarič je moral tekati od ene skupine vaških straž do druge, seveda ne brez oboroženega spremstva, zato so ljudje menili, da je bil glavni."²⁶⁴

15. Leta 1991 se je Franci Strle v reviji *Borec* (št. 4, 5, 6) o medvojnem dogajanju v Loški dolini spet razpisal. O Kramariču je ponovil podatek Ivana Petriča iz točke 5, ga združil s svojim podatkom iz točke 8 in mu dodal podatek iz točke 6, le da je kupnino za mitraljez zmanjšal na "500 lir in več".

16. V isti reviji je na strani 393 podrobno opisal vaške straže po vaseh in njihove voditelje, izpustil pa je podatek o Kramaričevem tekanju od straže do straže iz točke 14.²⁶⁵

Podpis kaplana Franca Kramariča.

²⁶² F. Strle je zapisal cela imena.

²⁶³ Revija *Obramba*, 1990, št. 3, str. 38–39.

²⁶⁴ Prav tam.

²⁶⁵ *Borec*, XLIII 1991, št. 4, 5, 6, str. 386–393. Vidimo, kako so se na Kramaričev račun z leti obtožbe množile.

II. Osvetlitev obtožb

K točki 1. Takratni Slovenski poročevalec je bil v veliki meri propagandnega značaja, zato njegovih podatkov ne smemo uporabljati kot zgodovinski vir. Na praznik velike maše, 15. avgusta 1942, Italijani v Loški dolini niso ustrelili nikogar, kar je razvidno iz starotrške mrliške knjige, knjige status animarum v župnijskem arhivu in iz pričevanja na desetine še živečih krajanov. Po tem datumu so 20. avgusta t. l. ustrelili Jožefo Truden – Hlepinovo, Alojzija Kraševca – Blažetovega iz Podcerkve in Franca Mlakarja – Dondčevega s Knežje Njive, torej tri ljudi in ne šestdeset, kot pravi Slovenski poročevalec. Torej je podatek o Kramaričevi pridigi na veliko mašo 1942 in o ustrelitvi sedmih moških med njo brez osnove.

14. avgusta 1942 pa so Italijani ustrelili pet Šmaratčanov (Franca Škrbca, roj. 6. septembra 1898, s št. 1; Antona Kočvarja, roj. 12. junija 1904, s št. 2; Stanislava Trudna, roj. 12. septembra 1913, s št. 12; Janeza Bavca, roj. 5. marca 1905, s št. 28 in Matevža Kočvarja, roj. 24. oktobra 1902, s št. 29) in dva prebivalca vasi Kozarišče (Janeza Baraga, roj. 1. februarja 1913, s št. 40 in Jožefa Bavca, roj. 10. septembra 1913, s št. 47 – podatki so po status animarum). Na sodnijskem procesu leta 1946 je obtoženi župnik Franc Presetnik s pričami dokazal, da so šli za te Šmaratčane in Kozarca prosit Italijane, naj jih ne ustrelje, najprej kaplan Jože Lušin, Franc Kvaternik iz Šmarate in nato še sam župnik Presetnik, a Italijani so jih zavrnil. ²⁶⁶ Ta podatek nam poročanje Slovenskega poročevalca o sedmih italijanskih ustrelitvah osvetli povsem drugače.

V Slovenskem poročevalcu je še veliko drugih neresnic. Italijanski vojaki naj bi kar vse prijete žene in dekleta posiljevali: Riglerjevo (28. julija 1942), Franciško in Angelo Mlakarjevo iz Viševka, Jožefo Truden – Hlepinovo iz Podcerkve in druge. ²⁶⁷ Čeprav so Italijani v Loški dolini zagrešili veliko hudodelstev, od streljanja nedolžnih ljudi, internacij, do požigov hiš in ropov (zanimivo, da oblast po vojni ni od italijanske države zahtevala nobenega hudodelca, da bi mu sodili), nihče od starejših krajanov v Loški dolini ne ve, da bi italijanski vojaki posiljevali dekleta. O Franciški in Angeli Mlakar iz Viševka piše Slovenski poročevalec: "Ženske so se skrivale na polju. Neki belogardist jih je izdal. Italijani so šli v 'strelcih' in jih obkolili. Privlekli so jih v vas, posiljevali, potem pa pri pokopališču postrelili. Še mrtve so onečaščali, privzdigovali krila, tlačili korenje med noge in se krohotali. Take stvari so počenjali predvsem z dvema sestrama, s Franciško in Angelo Mlakarjevo." Na desetine vprašanih pravi, da vojaki tega niso delali, da je bilo tako pisanje glasila OF čista propaganda.

To potrjuje tudi naslednje pričevanje: "Podpisana Kristina Žnidaršič, roj. 19. julija 1911 v Viševku 19, pričujem, da italijanski vojaki niso posiljevali Franciške in Angele Mlakar, predno so ju ustrelili. Jaz sem bila blizu kraja, kjer so ju ustrelili. In tudi potem niso mrtvih onečaščali. Bila sem med prvimi na kraju, kjer so ležale lepe kot na mrtvaškem odru." Viševak, 21. november 1992, l. r. ²⁶⁸

Da bi v Loški dolini Italijani "zažgali in ropali tudi cerkve", nihče ne ve. Prav tako ne, da bi neki italijanski oficir "zgrabil nebogljenega dečka in ga vrgel v ogenj" goreče hiše. ²⁶⁹

K točki 2. Hribarjeva spominja na Kramaričeve spovedi. Spovedna vsebina ni v nobenem pravu predmet razsojanja. Tudi če bi Kramarič živel, se pred temi obtožbami ne bi mogel braniti, ker bi ga vezala spovedna molčecnost. Mnogi, ki so kaplana Kramariča poznali, kako se je zavzemal za ljudi, ne dajo tem obtožbam nobene veljave. Spomniti se moramo, da so bile napisane leta 1950.

²⁶⁶ NŠALJ, podatki s sodnega procesa zoper župnika Franca Presetnika, str. 10, fasc. 188, Stari trg pri Ložu.

²⁶⁷ Slovenski poročevalec, prav tam.

²⁶⁸ Dokument je v ŽA.

²⁶⁹ Slovenski poročevalec, prav tam.

Kako se je Kramarič zavzemal za ljudi, tudi za partizane, in kako je čutil z njimi, dokazujejo tile izpričani primeri. Mati Marija Ž. je šla ob italijanski ofenzivi 1942 vprašat kaplana Kramariča, ali naj njen sin J. pride domov; bil je namreč partizan. O tem maminem posvetovanju ni sin nič vedel. Kaplan Kramarič je materi rekel, naj sinu sporoči, naj ne pride domov, ker ga bodo Italijani prijeli, ampak naj bo tam, kjer je. Ta Kramaričev odgovor je mati večkrat povedala svojim hčeram.²⁷⁰ To pričevanje tudi osvetli obtožbo pod točko 1.

Ko so Italijani poleti 1942 pobijali Ložane in druge v Loški dolini, je Kramarič pred skupino deklet Katoliške akcije izjavil, da je malokomu za pobitimi tako hudo kot njemu.²⁷¹

V zvezi z italijanskimi internacijami ni še noben pisec medvojne zgodovine omenil, da so Italijani izvedli prve množične aretacije 5. junija 1942, na prvi petek v mesecu. Škof Gregorij Rožman je v tem času v posebnem pismu prosil vernike, da naj v čim večjem številu opravijo pobožnost prvih petkov, zato je prišlo na ta dan k jutranji maši iz okoliških vasi veliko mož in fantov. Italijanski karabinjerji so vse fante in večino mož, ki se jim niso zdeli prestari, odgnali v internacijo **naravnost iz starotrške cerkve**.²⁷²

Italijani so internirali moške po vrsti in niso gledali, ali so iz "rdečih" ali iz "klerikalnih" hiš. Tu navajam le nekatere, ki so bili s Cerkvijo še posebej povezani. Iz cerkve so odgnali Andreja Ravšlja iz Viševka 7, cerkvenega ključarja viševske cerkve in člana cerkvenega pevskega zbora, Jožeta in Alojza Intiharja iz Viševka 22 (Alojz je bil cerkveni pevec), Franca Ovsca s Knežje Njive 1 (brat Vincencij je bil bogoslovec v samostanu Stična), Ivana Avsca s Knežje Njive 9 (bil je cerkveni pevec in član Katoliške akcije), Tomaža Drobniča s Knežje Njive 6 (bil je cerkveni pevec in član Orla). Od doma so internirali Starotržane: Franca Onušiča – Jerančetovega in njegovega sina Franca (sin Franc je bil nekdanji gojenec salezijanske gimnazije), Franca in Antona Lavriča – Švigljeva ter Dominika Zabukovca s št. 17 (pri hiši so bili cerkovniki, Franc je bil cerkveni pevec, član Marijine družbe in Katoliške akcije), Franca Lavriča s št. 26 (oče je bil do leta 1936 občinski tajnik in organizator Orla). V italijanski internaciji sta bila tudi Janez Ravšelj – Martinov iz Markovca, ki je bil od leta 1938 ključar župnijske cerkve in pevec cerkvenega pevskega zbora, in Jakob Mlakar – Lekčov iz Kozarišč 20. Bil je ključar podružne cerkve, cerkveni pevec in član Katoliškega prosvetnega društva v Starem trgu. Za več kot tri mesece je bil interniran tudi Anton Pavlič – Grmov iz Starega trga 44. Njegov sin Stanko je bil bogoslovec tretjega letnika in je imel leta 1944 novo mašo.²⁷³

Trditev Hribarjeve, da je kaplan Kramarič tistega, ki v spovednici ni hotel spremeniti svojega prepričanja, tako rekoč javil Italijanom in da je bil ta med ofenzivo "med prvimi odpeljan v taborišče", naj po zdravi pameti presodijo bralci.

K točki 3. Da so Italijani v Loški dolini delali preiskave in kradli, vedo še vsi starejši krajani. Malokdo pa ve, da so Italijani preiskali tudi župnišče in župniku Presetniku ukradli srebrno uro, fotoaparata, daljnogled, radio, perilo in kokoši. Krajo je župnik Presetnik na sodnem procesu leta 1946 dokazal s pričami.²⁷⁴

O Kramaričevem zbiranju in kupovanju orožja je prva v tem zapisu spregovorila Hribarjeva. Prvega marca 1990 sem pismeno prosil Anico Hribar – Smilko, naj mi posreduje dokument, ki bremeni kaplana Kramariča, da je vodil zbiranje orožja in ga tudi sam kupoval.

²⁷⁰ Lastnoročno je podpisano pričevanje hčerke te matere z dne 23. oktobra 1992 v župnijskem arhivu v Starem trgu. Žgodovinar, ki to želi, si ga lahko ogleda. Podpisana pa ne želi, da se njeno ime objavi.

²⁷¹ Podpisano pričevanje Frančiške Antončič z dne 25. oktobra 1992 je v ŽA.

²⁷² To vedo vsi starejši župljani.

²⁷³ Podatke o internirancih so dali po ustnem pričevanju: Olga Ravšelj, Frančiška Intihar iz Viševka, Terezija Avsec in Jože Drobnič s Knežje Njive, Marica Onušič iz Starega trga, Franc Ravšelj iz Markovca in Ivana Truden iz Nadeska. Vsi interniranci so že od leta internacije vpisani tudi v župnijsko knjigo status animarum.

²⁷⁴ NŠALJ, fasc. Stari trg pri Ložu, leto 1946.

Navajam svoje pismo: "Franček Saje navaja v knjigi Belogardizem, str. 416, tudi Vaše spomine: Loška dolina med borbo, Spomini na partizanska leta, str. 90, kjer pravite, da je kaplan Kramarič vodil belogardistično zbiranje orožja in ga tudi sam kupoval." Minilo je že več kot tri leta, a od Anice Hribar – Smilke nisem dobil nobenega odgovora.²⁷⁵

K točki 5. Nihče, ki je Kramariča poznal, ne verjame, da je dal tako militantno izjavo, da naj fantje zbirajo orožje, češ "orožje bomo potrebovali za boj proti komunistom". Oseba, ki dobro pozna takratno politično stanje, je to Petričevo trditev komentirala: "Kje pa si je Kramarič v tem času upal dati tako izjavo?!" Ta komentar podpira dejstvo, da je bila starotrška občinska uprava od leta 1936 v rokah komunistov. Anton Avsec je v Notranjskih listih zapisal: "Novoizvoljena (leta 1936) starotrška uprava je delovala do leta 1942. Izjave klerikalcev, da je občina v rokah komunistov, so bile resnične. Do razpada Jugoslavije so bili trije člani občinskega odbora že člani KP, nekateri pa so postali kmalu po okupaciji."²⁷⁶

Da ta izjava ne more biti Kramaričeva, dokazuje pričevanje šestih članov Katoliškega prosvetnega društva v Starem trgu. Član je bil tisti, ki se je v nedeljo po večernicah udeleževal sestankov in igral vloge pri igrah, ki so jih v konzumni dvorani igrali pod vodstvom kaplanov Kramariča in Lušina. "Podpisani Tinca Kandare iz Starega trga, sedaj v Domu upokojencev na Vrhniku, Marija Mulec iz Pudoba, Jakob Intihar iz Loža, Ludvik Srpan, Ivanka Gregorič in Ljudmila Intihar iz Nadleska pričujemo, da se Ivan Petrič – Maškov iz Dan ni nikoli udeleževal sestankov Katoliškega prosvetnega društva v konzumu in ni nikoli igral nobene vloge pri igrah tega društva, ki nas jih je učil kaplan Franc Kramarič." Vrhnika, Pudob, Lož, Nadlesk, 29. marca 1993, 3. in 4. aprila 1993, Tinca Kandare, Marija Mulec, Jakob Intihar, Ludvik Srpan, Ivanka Gregorič in Ljudmila Intihar, l. r.²⁷⁷ Iz tega sledi, da je ta obtožba brezpredmetna.

Izjavi o zbiranju orožja, ki naj bi jo dal kaplan Kramarič jeseni 1941, nasprotuje tudi stroga zahteva Italijanov, ki so jo razglasili takoj ob zasedbi naših krajev o veliki noči 1941, da mora vsak prebivalec takoj oddati vse orožje od razpadle jugoslovanske vojske, sicer mu grozi smrtna kazen.²⁷⁸ V nedeljo 20. aprila 1941 je sam kaplan Kramarič prebral v cerkvi oznanilo, ki ga je napisal župnik Presetnik: "Naproseni smo, naj vas opozorimo, da oddajate vse vojaško blago – orožje in drugo na občini, da ne bo nepotrebnih kazni. Zakoni so strogi."²⁷⁹

K točki 6. Podatek, da je Kramarič zbiral orožje in ponujal za mitraljez 5.000 lir, je prispeval Anton Avsec. 19. marca 1989 sem pisal Antonu Avsecu: "Lojze Mlakar navaja Vaš spis Loška dolina med NOB v Muzeju ljudske revolucije v Ložu. Oglasil sem se v muzeju in dali so mi Vaš spis v fotokopiji, kjer je na strani 22 ta podatek z opombo 35, vendar v spisu ni znanstvenega aparata. Lepo prosim, da mi v fotokopiji posredujete dokument, ki bremeni kaplana Kramariča, da je ponujal za mitraljez 5.000 lir."

Anton Avsec mi je 18. aprila 1989 odgovoril: "Vaši želji, da bi posredoval fotokopijo dokumenta, ki navaja dejavnost kaplana Kramariča pri zbiranju orožja, žal ne morem ugoditi iz naslednjih razlogov:

1. Ko sem delal to nalogo, še ni bilo fotokopiranja;
2. podatek je vzet iz spominskega gradiva 'Notranjska med NOB';
3. gradiva, ki sem ga uporabljal pri nalogi, nisem ohranil."²⁸⁰

²⁷⁵ Prepis pisma in poštno potrdilo, da sem pismo oddal, hranim.

²⁷⁶ A. Avsec, Gospodarske in politične razmere v Loški dolini med obema vojnama, NL, I (1977), str. 124.

²⁷⁷ Dokument je v ŽA. Jakob Intihar in Ludvik Srpan pričujeta do vojne, ostale štiri priče pa pričujejo do Kramaričeve smrti.

²⁷⁸ Pismeno pričevanje Jožeta Antončiča (roj. 1912), Mira Zakrajška (roj. 1916) iz Vrhnike pri Ložu ter Franca Levca (roj. 1907) iz Nadleska z dne 18. aprila 1994 je v ŽA. Miro Zakrajšek se spominja, da je ta Ducejev zakon veljal do 25. novembra 1941, potem pa je bila za isti prekršek predpisana kazen najmanj treh let zapora. Rok za oddajo orožja, ki so ga postavile italijanske okupacijske oblasti, je bil tri dni (Miro Zakrajšek). L. Mlakar pravi v Notranjskih listih, da so Italijani odredbo o zagroženih smrtni kazni za neodano orožje objavili na letakih in v dnevnem časopisu in da so zahtevali njeno strogo izpolnjevanje. Prim. L. Mlakar, n. d., str. 62.

²⁷⁹ ŽA, oznanilna knjiga, leto 1941.

²⁸⁰ Obe pismi sta v ŽA.

Kaj naj bi k temu rekel zgodovinar? Preprost človek bi pač rekel, da taki dokazni podatki **nimajo verodostojnosti**. 5.000 lir je bilo približno toliko, kot bi navaden delavec zaslužil v enem letu.

Naj še omenim, od kod prav ta številka 5.000 lir. To pove naslednje pričevanje: "Podpisana Terezija Čižman, rojena Presetnik, sem bila pri svojem stricu starotrškem župniku Francu Presetniku deset let gospodinjska pomočnica. Izjavljam, da so bile med vojno govorice, da moj stric župnik Presetnik in kaplan Kramarič zbirata orožje za belo gardo. Župnik Presetnik je zaradi teh govoric na prižnici oznanil, da ne vem koliko tisoč (5.000?) lir **podari vsakemu, ki bi dokazal**, da res zbirata orožje. To pričevanje lahko potrdim tudi s prisego!" Savlje pri Ježici, 19. junija 1990, Terezija Čižman, l. r. Podpisano v pričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu, l. r.²⁸¹

K točki 7. Franc Kandare iz Starega trga v pripovedi o kupovanju orožja ni niti z besedico omenil kaplana Franca Kramariča.

K točki 8. Kaplanu Kramariču je kupovanje orožja za "belo gardo preko Lavričevih in Švigljevih" **naprtil** Franci Strle v reviji (Borec 1989).²⁸² Da je Strletov podatek o Kramaričevem kupovanju orožja s posredovanjem Lavričeve in Švigljeve četverice **brez osnove**, dokazuje pričevanje l. 1992 še edinega živega Marjana Lavriča. "Podpisani Marjan Lavrič, rojen 31. julija 1928, pričujem, da med vojno nisem za kaplana Franca Kramariča nikdar kupoval ali zbiral orožja." Stari trg pri Ložu, 20. november 1992, Marjan Lavrič, l. r.²⁸³

Da kaplan Kramarič ni kupoval ali zbiral nikakršnega orožja, potrjuje prisega njegovega sodelavca kaplana Jožeta Lušina. "Podpisani Jože Lušin, prejšnji kaplan v Starem trgu pri Ložu, prisegam pred Bogom, da moj sodelavec kaplan Franc Kramarič od 20. avgusta 1936 do svoje smrti 3. septembra 1942 med vojno ni nikdar v moji vednosti zbiral ali kupoval nobenega orožja. Prav tako se ni nikdar pogovarjal, da bi bilo treba orožje zbirati ali kupovati." Brezovica – Log, 26. marca 1987, Jože Lušin, upokojeni župnik, l. r.²⁸⁴

K točkama 9 in 11. Kako neobjektiven je bil Franci Strle pri opisovanju medvojne zgodovine, dokazuje tale primer: F. Strle je februarja 1989 v Borcu zapisal, da je škof Rožman junija 1943 med birmo v starotrški cerkvi "zahteval, da morajo partizanske matere zapustiti hram božji. Odšla je iz cerkve (njegova mati, opomba J. K.) in z njo še mnoge partizanske matere..."²⁸⁵

Znano je, da so do sedaj medvojno zgodovino na domačih tleh pisali le pisci NOB. Čeprav vsa Loška dolina in vsak razumen človek ve, da ta podatek ni resničen (kateri škof bo med birmo ali kadarkoli sploh podil matere iz cerkve), si nihče ni upal te neresnice zanikati. Naslednje leto je Ivan Jan v Novi reviji ta Strletov podatek prepisal.²⁸⁶ V 101. št. Nove revije je izšlo pričevanje enajstih starejših krajanov, ki so bili pri birmanski slovesnosti; pravijo, da "škof Rožman ni pri birmi niti z besedo omenil partizanskih mater, kaj šele, da bi zahteval, naj cerkev zapustijo. Tak nastop škofa bi bil škandal prve vrste, ki bi ga ljudje pomnili vrsto let. Potvarjanje zgodovinskih dejstev pač ne služi pravi zgodovini." Loška dolina, 16. julija 1990, Kristina Komidar, Marija Mulec, Ivana Tomc, Olga Ravšelj, Kristina Žnidaršič in Gabrijela Žnidaršič iz Viševka; Franc Zabukovec in Marija Intihar iz Loža; Kristina Mlakar iz Kozarišč; Terezija Avsec s Knežje Njive in Marija Sterle z Vrha, l. r.

²⁸¹ Dokument je v ŽA.

²⁸² F. Strle, Kaplan Kramarič ni bil nedolžen, Borec, XLI (1989), št. 2, str. 284.

²⁸³ Dokument je v ŽA.

²⁸⁴ Dokument je v ŽA.

²⁸⁵ F. Strle, Odgovor na obtožbe škofa Leniča, Mladina, 1988, št. 54, Borec, XLI (1989), št. 2, str. 281.

²⁸⁶ Nova revija, 1990, št. 96–99, str. 900.

Ko je Francka Turk spomnila Francija Strleta na to pričevanje, je ta 22. decembra 1990 v Delu zapisal: "... zlonamerni objavi v Novi reviji ne dajem nikakršne veljave."²⁸⁷ France Baraga je ob tem čez mesec dni ugotovil: "Ugovori, ki so podprti z dokazi, so za njega (F. Strleta) 'zlonamerni', na primer pričevanje enajstih krajanov iz Loške doline v Novi reviji (na katero ga opozarja Turkova). Trditev o škofu Rožmanu, ki naj bi ob birmi nagnal njegovo in druge partizanske matere iz cerkve, imajo domačini za popolnoma izmišljeno, Strle pa jih odpravi z levo roko, češ da je bila njegova mati ob tej pridigi močno prizadeta. Upam, da resnim zgodovinarjem njegove 'ugotovitve' ne bodo služile kot zgodovinski vir."²⁸⁸

Ena takih Strletovih cvetk je tudi Kramaričevo spovedovanje Jožefe Truden – Hlepinove pred ustrelitvijo in neusmiljena zavrnitev njene matere.

Jožefe Truden – Hlepinove ni pred smrtjo spovedal noben duhovnik. Kaplan Franc Kramarič jo je pokopal, kar je povsem razvidno iz mrliške župnijske knjige, kjer je rubrika z vprašanji: Katere zakramente je prejel(a)? Kdo jih je podelil?²⁸⁹

Da Jožefe Truden – Hlepinove iz Podcerkve kaplan Kramarič pred njeno smrtjo ni "skušal" spovedati in da se njena mati Frančiška Truden ni nikdar vrgla pred njega na kolena ter ga prosila za hčer, dokazuje lastnoročno podpisano pričevanje Jožefinega sorodnika D. T. "Podpisani D. T., sorodnik ustreljene Jožefe Truden – Hlepinove, pričujem, da sem šel s staro mammo in svojo mammo na obisk v Stari trg k zaprti teti Jožefi. Teta Jožefa se v zaporu ni pogovarjala o spovedi. Moja mati in stara mati se nista nikdar pogovarjali, da je bila Jožefa pred smrtjo pri spovedi pri kaplanu Kramariču ali pri kakem drugem duhovniku. Moja stara mati ni pred kaplanom Kramaričem nikdar padla na kolena. To, kar je napisal Franci Strle o Pepci Truden in kaplanu Kramariču v Borcu 1989, št. 2, str. 284, in v Obrambi 1990, št. 3, ni resnica! Dopuščam pa možnost, da je šla stara mama za Pepco prosit župnika Presetnika." Podcerkev, 11. novembra 1992, D. T., l. r. Podpisano v pričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu.²⁹⁰

Po pripovedi D. T. so se v zaporu pogovarjali, kam je Pepca zakopala kuhinjsko posodo. Tik pred ustrelitvijo je padla na kolena in molila. Italijanske vojake je prosila – znala je italijansko – naj je ne ustrelijo v glavo; ustrelili so jo v prsi. D. T. se še spominja, da so Italijani povedali, da so o Pepci Truden vprašali župnika Presetnika, ki pa je ni poznal.²⁹¹ Vsi župljani, ki vejo, kako resno je Kramarič opravljal duhovniško delo, se zgražajo nad Strletovim podatkom "o poskušanem spovedovanju" Trudnove in nad tem, da je kaplan "soodločal o tem, koga je treba ustreliti".

Torej je Strletova pripoved o Kramaričevem spovedovanju Jožefe Truden in o njegovi grobi zavrnitvi materine prošnje **izmišljena konstrukcija**, ki ima namen Kramariča za vsako ceno **očrniti**.

K točki 10. Strle je v Obrambi vstavil nov podatek, da je Kramarič "začel kupovati orožje tudi sam. Za puškomitraljez je ponujal celo 500 lir". Strle je imel verjetno v mislih podatek Antona Avsca iz točke št. 6, le da je kupnino zmanjšal za desetkrat. Cena 5.000 lir za mitraljez se mu je zdela le pretirana...

K točki 12. Kot je razvidno iz Strletovega prispevka v Borcu 1991, št. 4, 5, 6, str. 394–408, kjer natančno navaja vse ustreljene in datume

²⁸⁷ Delo, 22. december 1990.

²⁸⁸ Delo, 19. januar 1991.

²⁸⁹ NŠALJ, mrliška župnijska knjiga za leto 1942, zaporedna številka 153.

²⁹⁰ Dokument je v ŽA. D. T. ne želi, da bi se njegovo ime objavilo. Zgodovinar, ki to želi, si njegovo pričevanje lahko ogleda.

²⁹¹ Zapisana pripoved D. T. je v ŽA.

ustrelitve, Italijani 15. avgusta 1942 v Loški dolini niso ustrelili nikogar. In vendar je v Obrambo prepisal podatek iz Slovenskega poročevalca o sedmih ustreljenih med Kramaričevo pridigo, in še o šestdesetih ustreljenih zatem, le datum, kdaj naj bi imel Kramarič to pridigo, je izpustil, da ne bi bila potvorba preveč očitna.

K točki 13. V Obrambi je Franci Strle objavil članek z velikim naslovom čez vso stran: KAPLAN – USTRELJEN Z LASTNO PIŠTOLO. Toda tudi ta podatek ne ustreza resničnosti. Da je bil Kramarič ustreljen s puško in ne s pištolo, govorijo naslednja sklepanja in dokazi.

1. Ta podatek se prvič pojavi šele osemindeset let po ustrelitvi kaplana Kramariča, ko Franci Strle ugotavlja, da je imel Kramarič pod vzglavjem postelje italijansko pištolo. Da bi partizanski pisci medvojne zgodovine podatek, ki se ga da propagandno-psihološko odlično uporabiti, tako dolgo prikrivali, je nenavadno.

2. Ko so eksekutorji vdrli v kaplanijo in ko je pred vrati počila puška, je bil Kramarič dovolj opozorjen, da gre zares. Vsak, kdor ima pod vzglavjem postelje pištolo, jo ima zato, da se ob napadu brani. Nobene bitke ni bilo, Kramarič se je pustil ustreliti kleče ob postelji. Kaplan Jože Lušin je v sosednji sobi slišal, kako je molil tik pred smrtjo: "Oče, ti veš, da sem pri tem nedolžen."²⁹²

3. Dva očitvidca, ki sta med prvimi prišla v sobo ustreljenega Kramariča, se spomnita, da sta ob postelji videla tulec od puškega zrna.²⁹³

4. Ivanka Strenar, rojena Kramarič, sestra +kaplana, pričuje: "Podpisana Ivanka Strenar, rojena Kramarič, rojena 17. marca 1910, sestra +kaplana Franca Kramariča, umorjenega v Starem trgu pri Ložu, pod prisego izjavljam, da mi je kroglo, s katero je bil ustreljen moj brat France, dala +sestra Karolina Kramarič. Kroglo pa je njej dal župnik Franc Presetnik, ko je prišla po bratovo pohištvo v Stari trg. Krogla je bila v posteljni stranici; dajem jo starotrškemu župniku Janezu Kebetu." Šmihel pri Pivki, 22. oktobra 1992, Ivanka Strenar, l. r. Podpisano vpričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu, l. r.²⁹⁴

Kroglo sem dal pregledati strokovnjakom iz Teritorialne obrambe in ti so soglasno ugotovili, da je krogla iz **puške mavzerice**. Dokumenta o tem žal nimam, kdor želi, pa si lahko kroglo pri meni sam ogleda.

5. Med ljudmi iz okoliških hiš kaplanije je še živ spomin, da je bil Kramarič ustreljen s puško in ne s pištolo.

6. Odkritje pištole je Strle opisal tako, kot da je vodja skupine vedel zanj, "ker je takoj segel po pernatih blazini na vzglavju Kramaričeve postelje in pod njo našel pištolo". V tem opisu se je Strle zapletel v nasprotje, ker je pozabil na prirojeni strah, ki je v vsakem človeku. Prav neverjetno se sliši, da gre nekdo, ki ve, da je nasprotnik oborožen, k njemu v sobo preiskovat posteljo, in to sredi noči...

7. Slovenski dom je 5. septembra 1942 poročal: "V Starem trgu so ubili partizani znanega kaplana Franca Kramariča. V sredo ponoči so vdrli v kaplanijo in ga ubili na postelji. Zločin je zbudil po vsej fari in še preko nje silno ogorčenje proti komunističnim morivcem, ki v svojem besu more še kar naprej vse, kar je na poti komunističnim nameram."²⁹⁵

Isti časopis je poročal še 24. septembra istega leta, da so partizani "s štirimi streli ubili kaplana Kramariča".²⁹⁶ Tudi ta podatek, da je bil

²⁹² Kaplan Jože Lušin je to Kramaričevo molitev večkrat povedal članicam Katoliške akcije. Podpisano pričevanje Kristine Znidaršič z dne 21. novembra 1992 je v ZA.

²⁹³ Podpisano pričevanje Kristine Komidar in J. S. z dne 27. oktobra in 6. novembra 1992 je v ZA. J. S. je tulec in kroglo videl v steklenem kozarčku na mizici. Tudi drugi, ki so prišli zjutraj v Kramaričevo sobo, se spominjajo, da so ljudje na mizici nekaj gledali, vendar se ne spomnijo, kaj je bilo. J. S. ne želi, da bi se njegovo ime objavilo. Zgodovinar si lahko lastnoročno podpisano pričevanje J. S. vpričo župnika Janeza Kebeta ogleda v ZA.

²⁹⁴ Dokument je v ZA.

²⁹⁵ Slovenski dom, 5. september 1942, št. 202.

²⁹⁶ Prav tam, št. 217.

Kramarič ustreljen s štirimi strelji, nam v primerjavi s Strletovo pripovedjo o ustrelitvi nekaj pove. Nenavadno je, da je moral dati Rudi Kalc pred seboj klečečemu Kramariču kar štiri smrtonosne strele.

8. Ko sem vsa gornja dejstva in logična sklepanja povedal zadnjemu še živemu iz skupine, ki je šla 3. septembra 1942 ob enih ponoči ustrelit kaplana Kramariča, mi je 6. novembra 1992 izjavil: "Dopuščam možnost, da je bil kaplan Kramarič ustreljen s puško."²⁹⁷

Torej je Strletova zgodbica, da je bil kaplan Kramarič ustreljen z lastno pištolo, **izmišljena**. Namen te Strletove pripovedi je jasen: najti še en dokaz, kar corpus delicti, "da imajo opraviti s človekom, ki ne zasluži nobene milosti", ga v očeh javnosti očrniti in pred njo umor opravičiti. Precej drugače od Strletove pripovedi o ustrelitvi Kramariča govori tole pričevanje: "Podpisana Terezija Avsec s Knežje Njive št. 9 pričujem, da sem bila z Marijo Truden – Pavličevo iz Starega trga pri Ložu leta 1944 deset mesecev v partizanski internaciji v Beli Krajini in tam mi je ta povedala, kaj je nekega dne doživela. Z njo se je zapletel v pogovor nek partizan – verjetno je bil pozoren na njeno gorenjsko narečje (bila je Gorenjka) – in jo vprašal, od kod je. Ko je izvedel, da je iz Loške doline, jo je vprašal, če je poznala duhovnika Kramariča. Potem ji je rekel: "Ali ste že videli sliko, kako Kristus nad Jeruzalemom kleči in moli? Prav tako je ta duhovnik molil pred sliko ob postelji in jaz sem ga moral ubiti."²⁹⁸ Med domačini je splošno razširjeno mnenje, da je na Kramariča streljalo več napadalcev.

K točkama 14 in 16. Da je kaplan Kramarič tekal od skupine do skupine vaških straž, je za desetine in desetine ljudi Loške doline, ki poznajo takratne razmere, čista izmišljotina, kaj šele da bi tekal z oboroženim spremstvom. Niti sam Franci Strle ji ni verjel, saj je naslednje leto, ko je v Borcu podrobno opisal vaše straže in njihove voditelje po vaseh, podatek o Kramaričevem tekanju z oboroženim spremstvom – izpustil.

III. Kaj pravijo ljudje o kaplanu Kramariču

Lahko rečem, da niso ljudje v Loški dolini še nobenega duhovnika tako vzljubili kot njega. Starejši pripovedujejo, da je bil njegov pogreb množičen (kljub temu, da so partizani po nekaterih vaseh grozili, da "nas bodo pobili, če bomo šli k pogrebu")²⁹⁹, pretresljiv in se je s svojo tragiko globoko zarezal v življenje Loške doline. Marsikateri fant je prav ob tem pogrebu sklenil, da ne bo šel k partizanom, ampak da se bo boril proti njim.³⁰⁰

O njegovi priljubljenosti govori tudi zapis v kroniki starotrške osnovne šole: "Dne 2. septembra 1942 ponoči je bil na svojem stanovanju ustreljen g. katehet Kramarič Franc. Priljubljenega kateheta je šolska mladina v spremstvu učiteljskega zbora spremila k večnemu počitku."³⁰¹

V lepem spominu ga imajo vsi njegovi učenci. B. Ž. pričuje: "Nam so Italijani ubili očeta in veljali smo za tako imenovano 'rdečo' hišo. Pri drugem kaplanu sem imela občutek, da nas zapostavlja. Toda za kaplana Kramariča smo bili vsi enaki, med učenci ni delal nobene razlike, vse nas je imel rad, nikdar ni nobenega udaril (takrat so v šoli še na splošno topli) in vsi smo ob njegovi smrti jokali."³⁰²

Vprašal sem tudi ljudi, ki niso imeli z duhovniki in Cerkvijo nobenih stikov: "Povejte, kaj veste slabega o kaplanu Kramariču?" Vse odgovore lahko strnem v stavek: "Nič slabega ne vemo povedati, le to se je med vojno o njem govorilo, da z župnikom Presetnikom zbirata

²⁹⁷ Zapis pisca z dne 6. novembra 1992 je v ZA.

²⁹⁸ Podpisano pričevanje Terezije Avsec z dne 8. maja 1993 je v ZA. Trudnova je pogovor s Kramaričevim eksekutorjem večkrat opisala domačim in drugim ter je v Starem trgu še znan.

²⁹⁹ Pisno pričevanje Frančiške Tomc, poročene Grom, iz Podloža št. 2 z dne 14. aprila 1993 je v ZA.

³⁰⁰ Prim. Jože Komidar, The glimmer of hope, A documented account of the revolution in Slovenia 1941–45, Oak Flats 1981, (Australia), str. 33.

³⁰¹ Zgodovinski arhiv Ljubljana, Šolska kronika Stari trg pri Ložu, leto 1941.

³⁰² Ustno pričevanje z dne 4. maja 1993. B. Ž. ne želi biti imenovana s polnim imenom.

orožje." Za te govorice smo slišali že zgoraj. Med zbiranjem podatkov sem slišal tudi govorice, da je Kramarič med vojno spraševal za orožje Karla Škrbca na Dolnjih Poljanah. Nemudoma sem šel o tem vprašat Škrbca – našel sem ga v gozdu pri delu – in ta je pričeval: "Podpisani Karel Škrbec, rojen 19. decembra 1912 na Dolnjih Poljanah 9, pričujem, da me kaplan Franc Kramarič ni med vojno nikdar spraševal za orožje." Dolnje Poljane, 17. maja 1993, Karel Škrbec, l. r. Podpisano vpričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu, l. r.³⁰³

Skupina deklet Katoliške akcije je Kramariča vprašala, ali je treba pomagati lačnemu in prezeblemu, čeprav izhaja z nasprotne strani. Odgovoril je, da je prva božja zapoved, da je treba lačnega nasititi in prezeblega ogreti, pa naj bo na katerikoli strani. Če je hotel kdo povedati o kom kaj slabega, ga je vedno prekinil, rekoč: "Greh se pove, grešnika pa ne!" Dekletom je zabičeval: "Ne vtikajte se v politiko!" Sam ni o politiki javno nikdar govoril. "Na sestankih nam je Kramarič hotel poglobiti le vero; razlagal nam je nedeljska berila, brali smo Sveto pismo in molili."³⁰⁴

Kaplan Kramarič je do smrti vodil odsek Katoliške akcije za dekleta; fantovski odsek Katoliške akcije je vsa leta obstoja vodil kaplan Jože Lušin.³⁰⁵

Dober teden pred smrtjo je izjavil svojemu prijatelju Mirku Jurjevčiču z Laz: "Zagotovo vem, da me bodo kmalu ubili. Mirko, kar skupaj umrimo, saj umiramo za pravično stvar." Jurjevčiču je tudi povedal, da je bil večkrat opozorjen, naj se pred partizani umakne, a v svoji pokončnosti tega ni hotel storiti.³⁰⁶

IV. Zakaj je pravzaprav moral umreti kaplan Franc Kramarič

1. Po prepričanju ljudi, ki poznajo takratne razmere in kaplana Kramariča, je moral umreti, ker je imel silen vpliv na mladino. S svojim duhovniškim delovanjem je močno motil cilje OF.

2. Ljudi si je upal svariti pred ateistično ideologijo, ki je prihajala z vzhoda. Spomladi 1942 je pred polno cerkvijo na Križni gori govoril, kako brezbožni komunizem v Ukrajini in Rusiji v mladem rodu načrtno uničuje vero. Pri tej pridigi je povedal tudi zgled, ki so si ga ljudje dobesedno zapomnili. Neka učiteljica je z učenci molila očenaš: "Daj nam danes naš vsakdanji kruh." Potem je rekla: "Počakajmo, ali nam bo Bog Oče dal kruha." Ker se to ni zgodilo, je otrokom ukazala, da naj takole molijo: "Oče naš, Stalin naš, daj nam kruha..." Takrat so se odprla vrata, med otroke pa so začeli na pladnjih prinašati sveže hlebčke. Na to učiteljica: "Vidite, otroci, Bog Oče nam ne daje kruha, daje nam ga oče Stalin!" Kramarič je nadaljeval: "Mi pa za vsakdanji kruh ne bomo prosili nobenega človeka, ampak samo Boga Očeta!"³⁰⁷

3. Na shodih Marijine družbe in Katoliške akcije je Kramarič vedno govoril le o veri in morali.³⁰⁸ Sestanki Katoliškega prosvetnega društva v konzumu so bili namenjeni izobraževanju in pripravam na igre, ki so jih fantje in dekleta igrali pod Kramaričevim vodstvom. Pogovor, ki se je razvil iz vprašanj fantov, je načenjal tudi teme: Kaj je komunizem? Kaj delajo boljševiki s kristjani v Ukrajini in Rusiji? Kakšen je kristjanov pogled na boljševiški totalitarizem?³⁰⁹ Seveda je za te pogovore izvedela OF.

³⁰³ Dokument je v ŽA.

³⁰⁴ Podpisano pričevanje Vere Škrbec iz Mirna z dne 20. maja 1993 in Francke Trape, roj. Antončič, Francke Antončič, Ivane Truden, roj. Mlakar, Ivanke Černe, roj. Sterle, z dne 25. oktobra 1992 in 13. novembra 1992 v Starem trgu je v ŽA.

³⁰⁵ Za to pričujejo: Jakob Intihar iz Loža, Frančiška Trape, roj. Antončič iz Ljubljane (rojena na Vrhju) in Ivanka Kandare iz Dan, in to dne 25. maja 1993, ter pisni pričevanji Frančiške Grom, roj. Tomc, iz Dolnjega Logatca (rojena v Podložju) z dne 14. aprila 1993 in Vere Škrbec iz Mirna pri Gorici (rojena v Nadlesku) z dne 20. maja 1993. Obe pričevanji sta v ŽA. To potrjuje tudi poročilo Katoliške akcije župnika Franca Presetnika za leto 1940 v NSALJ, Društva in ustanove, fasc. 74.

³⁰⁶ "Podpisani Viktor Ponikvar, Gorenje Jezero 28, pričujem, da mi je +Mirko Jurjevčič z Laz pred leti povedal, da je njemu kot prijatelju kakšnih 14 dni pred ustrelitvijo kaplan F. Kramarič rekel: 'Zagotovo vem, da me bodo kmalu ubili. Mirko, kar skupaj umrimo, saj umiramo za pravično stvar.' Mirko mi je tudi povedal, da mu je kaplan Kramarič dejal, da je bil večkrat opozorjen, da ga bodo ubili, vendar se ni hotel umakniti." Gorenje Jezero, 4. november 1992, Viktor Ponikvar, l. r. Podpisano vpričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu, l. r. Dokument je v ŽA.

³⁰⁷ Pisno pričevanje Franca Zabukovca z dne 27. oktobra 1992 je v ŽA.

³⁰⁸ Ustno pričevanje Ivanke Antončič, Frančiške Nanut, Frančiške Trape in Ivane Truden z dne 11. maja 1993.

³⁰⁹ Ustno pričevanje Ludvika Srpana z dne 5. maja 1993 v prisotnosti njegove žene in pisca.

Kaplan Kramarič je vedel, kaj je komunizem, saj je papež Pij XI. v svoji okrožnici *Divini Redemptoris* z dne 19. marca 1937 zapisal: "Komunizem nasprotuje po svoji naravi vsaki religiji. Komunizem je nekaj v bistvu slabega, zato v prav nobeni reči ne bo z njim sodeloval, komur je mar krščanske kulture." Škof Rožman pa je v nekakšni okrožnici leta 1941 pisal: "Za nas ta papeška načela veljajo, o njih ni več debate, držimo se jih po vesti in spoznanju. Od komunizma pričakovati kulturni napredek ali celo narodno svobodo je prazno, je usodna zmeta, ki bo narod uklenila v najhujšo sužnost in ga ugonobila."³¹⁰

Kako preroške so bile papeževe besede, se je v vsej polnosti pokazalo ob razsulu in posledicah tega totalitarizma. In prav pred to ideologijo je Kramarič ljudem odpiral oči (in to zelo umirjeno), ni pa imel nobenega opravka z orožjem. Nobeden od poskusov, da bi Kramariča zapletli v to, ne zdrži zgodovinske kritike.

Še to. Kaplanu Francu Kramariču so vzeli tudi pravico do groba. Že leto po smrti je bil grob vedno znova zravnan.³¹¹ Šele pred dobrimi tremi leti smo mu grob skromno uredili. Naj s svojo mučeniško smrtjo izprosi pri Bogu vsej Loški dolini odpuščanje, spravo in božje usmiljenje.³¹²

Ob tej osvetlitvi uboja kaplana Kramariča je zgodovinar dr. Bojan Godeša, ki proučuje drugo svetovno vojno na Slovenskem, zapisal, da bi bilo treba o medvojnih obtožbah duhovnikov narediti podrobne analize, "podobne tisti, ki jo je opravil Janez Kebe za kaplana Franca Kramariča".³¹³

NOVE OBTOŽBE IN PRIČEVANJA³¹⁴

1. Kaplana Franca Kramariča, župnika Presetnika in bivšega župana Kržiča je 29. in 30. maja 1942 obiskal kaplan Tone Duhovnik iz Ljubljane. Iz tega obiska Tone Avsec po nagibih Frančka Sajeta in Francija Strleta sklepa, da je kaplan Kramarič sodeloval pri organiziranju vaških straž v Loški dolini.

2. Zbiralci obtožb zoper kaplana Kramariča navajajo knjigo Francija Strleta *Partizanski volk samotar* iz leta 1975, v kateri pravi, da je na nekih pogajanjih v Vrhniki pri Ložu kaplan Kramarič "vsekakor moral nastopati v vlogi predstavnika vaških straž".

3. Tone Avsec navaja Franca Levca, ki je v neobjavljenih Spominih na Loško dolino zapisal, da je kaplan Kramarič "tudi odločal, kdo je za ustrelitev ali za odpeljati v internacijo. Da je on s svojo skupino resnično odločal o življenju in smrti naših ljudi, priča spisek 83 ljudi, ki so ga našli pri kaplanu Kramariču. Na tem spisku sta udeleženca napada poleg drugih našla tudi sebe. Tisti, ki so bili že pobiti, so imeli pred svojim imenom križec. Prvi je bil označen s križcem Pirnat Franc iz Vrhnike."

4. Po pisanju piscev NOB je Kramarič moral zbirati orožje, "ker je bil zagrizen nasprotnik komunistov". Kljub temu da sem s pričevanji zavrnil govorce o Kramaričevem kupovanju orožja tudi preko Lavričevih (te govorce so Kramaričevi nasprotniki po znani taktiki razširjali med ljudi), Tone Avsec navaja spomine Franca Levca, ki pravi, da "je kaplan Kramarič skladiščil orožje pri Lavrič Francetu, cerkovniku v Starem trgu, ki ga je hranil tudi na koru v (župnijski) cerkvi", in da "je komanda Zidanškovega bataljona organizirala akcijo za zaplembo tega orožja, ker se je že zgodaj spomladi leta 1942 zvedelo po naši obveščevalni službi, kje je skrivališče v Starem trgu".

³¹⁰ Navedeno po F. Saje, *Belogardizem*, Ljubljana 1952, str. 173.

³¹¹ To vedo vsi starejši krajanje Loške doline.

³¹² Moj odgovor na ta sestavek je izšel v reviji *Borec*, XLIX (1997), št. 555–556. Na glavne obtožbe odgovarjam tudi tukaj. Na moj sestavek *Osvetlitev uboja kaplana Franca Kramariča v Starem trgu pri Ložu* je odgovoril Tone Avsec: Še o Francu Kramariču in razmerah v Loški dolini med italijansko okupacijo, *Borec*, XLVII (1995), št. 542–543, str. 883–893. V tem sestavku ni nobenega mojega odgovora ovrigel z argumenti in navedel ni nobene nove obtožbe zoper kaplana Kramariča, ki bi zdržala zgodovinsko kritiko.

³¹³ B. Godeša, *Kdor ni z nami, je proti nam*, Slovenski izobraženci med okupatorji, Osvobodilno fronto in protirevolucionarnim taborom, Ljubljana 1995, str. 179.

³¹⁴ Glej op. 312.

Ugovori:

K točki 1. Kaj je obremenilnega za kaplana Kramariča, če ga je obiskal kaplan Tone Duhovnik? Ali je Kramarič zaradi tega že kriv za organiziranje vaških straž? Res svojevrstna razlaga argumentov zgoraj omenjenih piscev. Še živeči nekdanji župnik pri Sveti Trojici Ivan Mramor se spominja, da je leta 1942 omenjeni kaplan obiskal tudi njega in se zanimal, kakšno je medvojno stanje.³¹⁵

Še živeča Marija Sterle, hči bivšega župana Ludvika Kržiča, pričuje o tem dogodku: "Podpisana Marija Sterle, rojena Kržič, rojena 4. septembra 1910 v Nadlesku 20, pričujem, da je spomladi 1942 prišel k mojemu očetu Ludviku Kržiču v Nadlesk neki človek iz Ljubljane. Jaz sem bila takrat doma. Ta moški je povedal, da je prespal v župnišču v Starem trgu. Moj oče mu ni zaupal, zato je na skrivaj poslal hčerko Julko, naj gre vprašat v župnišče, če je ta človek res prespal tam. Julka je šla v Stari trg s kolesom. Župnik Presetnik ji je potrdil, da je ta moški res prespal v župnišču, vendar je zatrdil, da tega človeka ne pozna. Moj oče je bil do njega še bolj nezaupljiv. Kmalu je odšel od hiše. To pričevanje lahko potrdim tudi s prisego." Ljubljana, 18. februarja 1996, Marija Sterle, l. r. Podpisano v pričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu.³¹⁶

Marija Sterle se tudi spominja, da je sporočilo župnika Presetnika sestra Julka povedala njej, ona pa je za hrbtom tega moškega dajala očetu znamenja, naj mu ne zaupa. Preseneča Presetnikova izjava, da kaplana Toneta Duhovnika ni poznal. Gotovo ga ni poznal osebno, ker je bil sam ordiniran leta 1918, Tone Duhovnik pa 1933. Da je bil po poklicu duhovnik, pa je gotovo vedel od kaplanov Franca Kramariča in Jožeta Lušina. Vidimo, da se je v izjavi distanciral in da ni hotel informirati Ludvika Kržiča, kdo je ta človek.

Kaplana Toneta Duhovnika, rojenega 9. maja 1910 v Preski, so Nemci med vojno odpeljali v Matthesen in vrgli v krematorij.³¹⁷

K točki 2. Kaplan Kramarič je "vsekakor moral nastopati v vlogi predstavnika vaških straž v Loški dolini". Je moral nastopati. Mora biti kriv... To je še ena od značilnih domnev (zrežiranih obtožb) Francija Strleta na račun kaplana Kramariča.

K točki 3. Za vse ljudi, ki so kaplana Kramariča poznali, je taka obtožba proti njemu, ki je ljudi, kolikor je mogel, reševal pred italijanskimi ustrelitvami, "v nebo vpijoča" krivica. Starejši ljudje zatrjujejo, da ni nikoli nikogar prizadel, da je revnim otrokom kupoval obleke in da je zelo trpel ob vsaki krivici, ki so jo Italijani ali domačini storili krajanom.

Janeza Kandareta – Kosmačevega s št. 18 in Franca Petriča – Maškovega s št. 19 z Dan so Italijani obtožili, da sta v Ljubljani ubila nekega duhovnika. Čeprav sta dokazovala, da nista bila na kraju umora, so ju vseeno nameravali ustreliti. Kaplan Kramarič in župnik Presetnik sta Italijane preprosila, da ju niso ustrelili; poslana sta bila v internacijo.³¹⁸

Ne preseneča, da zgodovinarji NOB spiska niso objavili. Če bi napadalci tak Kramaričev spisek našli, sem prepričan, da bi ga Franček Saje objavil v Belogardizmu s fotografijo, za njim pa bi ga povzeli šolski učbeniki zgodovine NOB in Notranjski listi.³¹⁹

Tudi analiza poteka Kramaričevega uboja in spominov Franca Levca potrjuje, da za najdbo spiska ni osnove.

³¹⁵ Podpisano pričevanje Ivana Mramorja z dne 15. septembra 1995 je v ŽA.

³¹⁶ Dokument je v ŽA.

³¹⁷ Šematizem ljubljanske nadškofije, Ljubljana 1993, str. 547.

³¹⁸ NŠALJ, fasc. 188, Stari trg pri Ložu. Na sodnijskem procesu leta 1946 je župnik Presetnik to posredovanje dokazal s pričami. Za Kramaričevo posredovanje pa pisмено pričujeta sestri Janeza Kandareta Marija Kandare in Ivanka Baraga iz Dan št. 27. To je Janez Kandare povedal Mariji, ko mu je v zapor nosila hrano. Sestri Ivanki pa je povedal, ko se je vrnil z Raba. Podpisano pričevanje obeh v pričo župnika Janeza Kebeta nosi datum 19. marec 1994 in je v ŽA.

³¹⁹ Župnik Franc Presetnik je na sodnem procesu leta 1946 s pričami dokazal, da je na prošnjo žena treh Vrhničanov (med katerimi je bil Franc Pirnat) tekel na italijansko komando, da bi jih rešil. "Za Vrhničane sem zvedel, da je prepozno, Anton Lah iz Loža, ki še živi v Beogradu (tudi zanj sta ga prišli v župnišče prosit Marija Benčina in Milka Kovač), pa je skočil iz vrste, ker mu je oficir namignil, naj zbeži." Milan Lah, oče Antona Laha, je na tem procesu pričal: "Kot mi je znano, je Presetnik v več primerih uspešno interveniral, ne morem pa reči, da bi bil pri tem pristranski." Nadškofijski arhiv Ljubljana, župnija Stari trg pri Ložu, fasc. 188, spis Franc Presetnik, str. 3 in 18.

Tone Avsec je zapisal: "Točno je, da je skupina borcev Loškega odreda vdrla v naselje neopaženo³²⁰ v samo središče kraja in da so med strašnim grmenjem bomb in strelav iz pušk in mitraljezov napadli kantona italijanske posadke, da so pri poizkusu izpada Italijanov iz sokolskega doma ubili osem vojakov, s tem izpad zavrnil in jih držali v šahu vse do zaključka celotne akcije v dolini. Hkrati je bil izvršen še vpad v kaplanijo."

Tone Avsec navaja tudi vir iz Domobranskega arhiva, da so partizani nekako ob polnoči v kaplaniji "razbili četverna vrata, ki so vodila do stanovanja g. kaplana Kramariča. V njegovo stanovanje so vdrla zadaj s hriba in ga zavratno umorili v postelji. Takoj na mestu so ubili s štirimi streli dobrega in nepozabnega kaplana, nato so odšli..."

Iz teh virov je jasno, da so partizani med strašnim grmenjem orožja okoli polnoči napadli italijansko postojanko v kraju, hkrati vdrli v kaplanijo, razbili četverna vrata, ubili kaplana in odšli.

Kramarič je imel veliko knjig, napisanih pridig, prepisanih vlog raznih iger, ki jih je pripravljajl z mladimi, in drugih spisov. Če bi napadalci hoteli dobiti hipotetični spisek, bi morali temeljito preiskati kaplanovo stanovanje. To pa je bilo nemogoče, saj ni bilo časa za to. Viri pravijo: "Takoj na mestu so ubili s štirimi streli kaplana, nato so odšli," in hkrati (med bitko) je bil izvršen še vpad v kaplanijo. Brez dobre razsvetljave ni mogoče temeljito preiskati kaplanove pisarne in spalnice. Iz sobe, ki je bila Kramaričeva pisarna, pa se vidi skoraj v samo križišče trga. V stari pošti, ki je bila v križišču trga (do nedavnega je bila tu pisarna Krajevne skupnosti Loška dolina), je bila nastanjena italijanska vojaška komanda. V sosednji (sedaj novi zeleni hiši) so bili karabinjerji, v sosednjem sokolskem domu pa so bili italijanski vojaki.³²¹

In sedaj si predstavljajmo: okoli 150 m od kaplanije divja "med strašnim grmenjem bomb in strelav iz pušk in mitraljezov" bitka z Italijani (ti naj bi imeli osem mrtvih), skupina napadalcev pa v razsvetljeni kaplanovi pisarni, v katero se vidi skoraj s križišča trga (le 4 metre je treba iti od križišča proti kaplaniji; skozi okno poleg pisarninega, ki je bilo na hodniku, se vidi s samega križišča; v druga okna kaplanije se vidi naravnost iz sokolskega doma, kjer je bilo italijansko vojaštvo), temeljito prebira številne kaplanove spise... Sodbo o tem prepuščam bralcem.

Vsi starejši župljani vedo (kar sem v sestavku dokazal s številnimi pričami), da so italijanski karabinjerji na prvi petek v mesecu, tj. 5. junija 1942, celo iz cerkve, iz spovednic – pred jutranjo mašo kaplanu Kramariču in župniku Presetniku odgnali vse može, ki sem jim niso zdeli prestari, in vse fante naravnost v internacijo. Kaplan Kramarič pa naj bi delal spisek, koga je treba poslati v internacijo ali ga ubiti. Sodbo o obtožbi prepuščam bralcem.

K točki 4. V zgodbi bi moralo priti do razpleta, kaj je Zidanškov bataljon našel, kakšen je bil uspeh akcije, koliko orožja in kakšno so zaplenili; pa nič, niti besedice. Mimogrede: če bi orožje res zasegli, bi bilo do danes razstavljeno na javnih mestih v Loški dolini (podobno kot je še v starotrški pošti) in nad njim bi po možnosti visel dobro viden napis: OROŽJE KAPLANA FRANCA KRAMARIČA.

Naj zgodbo o "orožju v cerkvi" končam jaz. V začetku januarja 1946. leta, ko je ozna aretirala župnika Presetnika, navaja zapisnik sodnega procesa zoper njega: "Ovadba v cerkvi skritega zaboja cca 100 kg pšenice, en zabož raznih kuhinjskih servisov iz porcelana in en par

³²⁰ Natančno opolnoči so napadalci začeli pod Kukčevim kostanjem peti italijansko komunistično himno Avanti popolo – Marica in Ivana Onušič, ustni vir, 18. april 1996.

³²¹ Marica in Ivanka Onušič, 18. april 1996, ustni vir.

gozjarjev. Pšenica je last župnika Presetnika, kateri da jo je skrnil že leta 1942, porcelan je last Štefanije Zabukovec iz Starega trga, katerega je skrila istega leta, čevlji so last Franca Lavriča, domobranca na begu. Izpoved cerkvnice Terezije Lavrič. Pšenica in čevlji zaplenjeni.³²² To naj bi bilo orožje skrito v cerkvi. Štefanija Zabukovec je bila sestra Franca Lavriča.

Kramaričev pogum, da je jasno izrazil svoje mnenje o komunizmu, kar je takrat zadoščalo za smrtno obsodbo, nam pojasni naslednje pričevanje: "Podpisana Marija Kraševc, rojena Gerbec 28. oktobra 1919, iz Iga vasi 18 pričujem, da sem šla po smrti svojega brata 16. maja 1942 vsa žalostna naročit mašo h kaplanu Francu Kramariču. Mojega brata Ivana iz Dolnjih Poljan so partizani mobilizirali. Pred Italijani je stražil Stari trg in tu so ga Italijani ubili. Ob bratovi smrti me je kaplan Kramarič potolažil z upanjem vere. Med drugim mi je dejal, da teh ljudi (partizanov) ne smemo obsojati, ker so zavedeni. Rekel mi je, da je komunizem zmota, ki zmaguje z lažjo. Potem mi je dejal nekako takole: 'Če boste vsakemu, ki ga boste srečali, povedali, kako Vas je kaplan Kramarič ob smrti brata potolažil z vero v novo življenje po smrti, ne bo o tem govoril nihče. Če pa bi povedali samo enemu človeku kaj lažnivega, npr.: Bila sem pri kaplanu Kramariču in videla, da je imel pri oknu puško in gledal skozi okno, da bi ustrelil kakšnega partizana – bo jutri o tem govorila vsa fara. Vidite, kako se laž in in sovraštvo bolj širita kot resnica in dobrota.' Na to izjavo, da je kaplan Kramarič govoril nekako tako, lahko tudi prisežem." Iga vas, 25. julij 1994, Marija Kraševc, l. r. Podpisano v pričo mene, Janeza Kebeta, župnika v Starem trgu pri Ložu.³²³ Sarkastična izjava o puški in streljanju na partizana verjetno meri na govornice o zbiranju orožja, ki so jih Kramaričevi nasprotniki po znani taktiki širili med ljudmi.

Iz mojega sestavka je razvidno, da je bil kaplan Kramarič ideološki nasprotnik komunizma. Vsi poskusi številnih piscev NOB in tudi Toneta Avsca, da bi Kramariču dokazali praktično borbo proti komunizmu, so neprepričljivi, ker so brez pravih argumentov. Tako številne obtožbe brez dokazov je mogoče razložiti tudi psihološko – žrtev mora biti vedno kriva.

OSTRONIČ JANEZ,

vikar namestnik (1946–1955), župnijski upravitelj (1955–1959)

Rojen je bil 10. junija 1917 na Vinici 31 pri Črnomlju, posvečen pa je bil 4. julija 1943. Po novi maši na Vinici je bil takoj imenovan za župnika na Sinjem Vrhu pri Vinici, kjer je bil do 20. septembra 1945. Tega dne je že nastopil službo kaplana v Starem trgu. Ker so 16. avgusta 1944 oba kaplana, Jožeta Lušina in Franca Kozjeka, partizani internirali v Belo Krajino, je do njegovega prihoda ostal v župniji župnik Presetnik sam. Ko so Presetnika 5. januarja 1946 zaprli, je 6. januarja t. l. Ostronič postal vikar namestnik in ostal na župniji čisto sam do 7. marca 1951, ko je bil za kaplana imenovan novomašnik Stanislav Škufca. V avgustu in septembru je bil kaplan Kazimir Nastran dva meseca na orožnih vajah, 22. oktobra 1958 pa je Nastran odšel za župnika k Sv. Vidu. "Zopet sem ostal sam, le za adventni in postni čas je prišel spovedovat škofov tajnik g. Franc Vrhunc."

Janez Ostronič je odšel 7. aprila 1959 za župnika v Kostanjevico na Krki. Ob slovesu je zapisal: "V Starem trgu sem doživel veliko hudega, sončnih in veselih dni je bilo malo; moj Bog, daj mojemu nasledniku več uspehov in veselja." Upravitelja Janeza Ostroniča je silno bolelo razdejanje cerkve sv. Križa, "ki ga je 27. aprila 1948 pričel na

³²² NŠALJ, Župnija Stari trg pri Ložu, fasc. 188.

³²³ Dokument je v ŽA.

izletu sindikat iz Grahovega. Vdrli so v cerkev in začeli uničevati orgle. Vse je videla neka žena iz Dan.³²⁴ Rop sem takoj prijavil milici, vendar ni hotela poiskati krivcev... Z veliko težavo sem dal narediti nova vrata, ki pa niso nič pomagala. Vdirali so v cerkev naprej, z oltarjev pometali vse kipe, razbili steklen lesteneč in razbijali notranjo opremo. Razdejanje se je vedno bolj širilo. Iz starotrške šole so privedli otroke in ti so raznašali orgelske piščali in steklo iz lestence. Znamenite slike baročnega slikarja Berganta in mašna oblačila smo prenesli v starotrško župnišče. Razdejanje kaže žalostno nekulturnost tega časa. Hvala Bogu, vest mi ne očita, da se je razdejanje delalo zaradi moje krivde ali malomarnosti.

Takega početja pa ne bi bilo, če bi v župnijski hiši na Križni gori bival mežnar. Ta je v januarju 1946 odšel, ne da bi me obvestil, na Štajersko kot agrarni kolonist. To je storil samo z vednostjo Krajevnega odbora v Ložu. Ker so oblasti odpravile bero in zemljo na Križni gori nacionalizirale, nisem mogel dobiti novega mežnarja. Za bivanje na Križni gori se je ponudila Antonija Kočevar od Svete Ane. Toda Podložani so temu tako nasprotovali, da sem moral odnehati. Če bi na Križni gori živel mežnar, bi danes tam ne bilo razdejanja.¹³²⁵

To je bil čas najhujšega proticerkvenega pritiska takratnih oblasti. Devetega maja 1946 je država vzela sedemnajst krstnih, poročnih in mrljskih matičnih knjig od leta 1838 naprej. Knjige še danes niso vrnjene. Da bi lahko župniki naprej vodili matične knjige, so si morali oskrbeti prepise. To težaško delo sta za veliko let nazaj opravila Franci in Julka Turk iz Loža.

Pomožni škof Anton Vovk je 13. junija 1948 birmal 280 otrok. Ob vizitaciji je ugotovil, da vikar namestnik Janez Ostronič poučuje verouk na treh ljudskih šolah, na gimnaziji v Starem trgu pa za pouk ni dobil dovoljenja. Ko je vikar Ostronič zaprosil Krajevni ljudski odbor Lož za vrečo cementa, da bi popravil poškodovano cerkev na Križni gori, mu je tajnik Jože A. 27. septembra 1950 odgovoril: "Sporočam Vam, da sem zaprosil za cement pri predsedniku KDZ (Kmetijske delovne zadruga), ki ni mogel dati resnega odgovora; posvetovati se bo moral namreč z Upravnim odborom...". Jože A. je vikarju obljubil, da bo vrečo cementa poskušal dobiti na Rakeku pri Upravi za obnovo podeželja. 20. marca 1950 pa je predsednik KDZ "Heroj Daki" A. M. podpisal z župnijskim uradom najemno pogodbo za gospodarsko poslopje. Za najemnino je zadruga dala šest voz gnoja.

Prvoobhajanci leta 1950. Od leve so v prvi vrsti: Nada Prevec (Vrhnik), Adela Martinčič (Otok), Breda Rus, Milena Truden (obe Stari trg), Darinka Truden (Nadlesk), Janez Ostronič, vikar, Ivana Bavec (Nadlesk), Marija Znidaršič (Iga vas), Olga Kočevar (Viševsek), Ivanka Avsec (Kozarišče), Marija Porok (Gorenje Jezero), Marta Čampa (Vrhnik), Marija Intihar (Pudob); druga vrsta: Franc Bavec (Vrhnik), Vinko Sterle, Franc Urbiha (oba Podgora), Janez Mlakar (Kozarišče), Marino Lunder (Sneznič), Anton Mlakar (Babna Polica), Jože Mulec, Slavko Martinčič (oba Otok), Zdravko Mlakar (Iga vas), Alojzij Tomec (Stari trg), Jakob Palčič (Vrhnik); tretja vrsta: Alojzij Levcek (Dolnje Poljane), Anton Truden (Kozarišče), Franc Mlakar (Iga vas), Marijan Gerl (Gorenje Jezero), Anton Avsec (Knežja Njiva), Franc Zabukovec (Stari trg), Rudolf Markolčič (Stari trg), Stanko Prevec (Lož), Jože Debeljak (Podgora), Mirko Kočevar (Viševsek) in Slavko Sterle (Kozarišče).

³²⁴ Marija Krajc. Glej tudi sestavek Zanimivosti o orglah in cerkvenem petju v 7. poglavju, str. 274.

³²⁵ ŽA, župnijska kronika in knjiga z vpisi maš s Križne gore.

Za velikonočno procesijo leta 1951 je na vikarjevo prošnjo Poverjeništvu za notranje zadeve pri Okrajnem ljudskem odboru v Postojni 21. marca odgovorilo: "V zvezi z Vašo prijavo št. 37 z dne 19. t. m. Vas v skladu z obstoječimi predpisi o prometu na javnih cestah obveščamo, da javnih prometnih cest za procesijo ne smete uporabiti. Smrt fašizmu – svoboda narodu. Poverjenik Klemenčič Janko."

Za pobiranje darov v cerkvah je bilo potrebno posebno dovoljenje. Upravitelju Ostroniču so s Tajništva za notranje zadeve v Postojni 30. maja 1953 sporočili: "Prošnji župniškega urada Stari trg pri Rakeku z dne 24. aprila 1953 za nabiranje prostovoljnih prispevkov v župni cerkvi se ugotovi pod naslednjimi pogoji:

1. Nabiranje prostovoljnih prispevkov ob nedeljah in praznikih s pušico se dovoljuje za dobo 3 (tri) mesece;
2. zbirka prispevkov je dovoljena v višini 15.000 dinarjev;
3. nabrani denar se sme uporabiti izključno za vzdrževanje cerkvenih poslopij.

Smrt fašizmu – svoboda narodu!
Načelnik: Dimnik Adolf.
Dostavljeno postaji LM Stari trg."

Včasih je milica pušico tudi kontrolirala.³²⁶

Upravitelj Janez Ostronič je sam, brez pomočnika prestal izredne napore. Na podružnice je hodil peš ali se vozil po prašnih cestah s kolesom. Od hiš je iz vasi na pokopališče spremljal mrliča. Čakali so ga bolniki, otroci za verouk, krsti, poroke... Od leta 1980 do 1995 je bil župnik v Trbojeh pri Kranju. Sedaj živi v Duhovniškem domu – Trnovo.

FRANCE LOKAR,

župnijski upravitelj (1959–1967), župnik (1967–1970)

Rodil se je 13. marca 1917 v vasi Polje 4, župnija Višnja Gora, mašnik pa je postal 4. julija 1943. Po novi maši je bil kaplan v Kostanjevici na Krki, od leta 1945 do 1959 pa v isti župniji župnijski upravitelj. Četrtega aprila 1959 je postal župnijski upravitelj v Starem trgu pri Ložu, 9. aprila 1967 pa župnik. 5. avgusta 1970 je odšel za župnika v Gornji Logatec. Potem je bil od leta 1981 do 1991 župnik na Lipoglavu, ko je kot upokojeni duhovnik odšel v Stično.

Ministranti z župnikom Francetom Lokarjem okoli leta 1963. Od leve: Dušan Sterle (Podgora), Miloš Kovač (Lož), Anton Kordiš (Pudob), Jože Bavec (Šmarata), France Lokar, župnik, Rado Tomc (Podlož), Stane Urbiha (Podgora), Stane Vesel (Lož) in Stanko Intihar (Lož).

³²⁶ ŽA, fasc. 13.

Umrli je na pepelnično sredo 16. februarja 1994 nepričakovano zadet od kapi pri pogrebu svoje sorodnice v Višnji Gori. Na pogrebu v Stični sem se mu zahvalil za vse, kar je storil za starotrško župnijo. Izdal je tudi več pesniških zbirk.

Pod hudim protiverskim pritiskom je leta 1963 obiskovalo verouk le šest učencev iz sedmega in osmega razreda. Od leve spredaj: Ana Žnidaršič (Nadlesk), Marija Bavec (Šmarata) in France Lokar, župnik; zadaj so: Peter Kvaternik (Šmarata), Anton Ölhofer (Iga vas), Stane Gerbec (Pudob) in Peter Žagar (Kozarišče).

Med pridigo škofa Vovka ob 800-letnici župnije leta 1960.

Takoj po prihodu je leta 1960 pripravil lepo 800-letnico župnije. Na slovesnost se je župnija pripravila s celotedensko duhovno obnovo, beseda misijon je bila še preveč nevarna. Župnijsko cerkev so znotraj in zunaj lepo prenovili in uredili novo krstilnico. Slovesnost je 20. novembra vodil škof Anton Vovk. V veličastni pridigi je orisal zgodovino župnije in spodbujal verne k zvestobi koreninam vere in kulture. 24. julija istega leta je škof Vovk birmal 185 otrok. Ideološki pritisk na delavstvo se je čutil tudi v tem, da je leta 1960 le 49 % šoloobveznih otrok obiskovalo verouk. Leta 1959 je starotrška občina nacionalizirala kaplanijo, njene prostore je uporabljalo zdravstvo. Številne pritožbe in prošnje so bile zaman. Šele po posredovanju Cirilmetodijskega društva in upravitelja Lokarja je oblast oktobra 1962 vrnila kaplanijo.

Slovesno mašo ob 800-letnici župnije leta 1960 je vodil škof Anton Vovk.

Župnik France Lokar je leta 1967 priredil "dan starosti". K maši je še posebej povabil devetdesetletnike in druge starejše župljane ter njihove svojce.

V času Lokarjevega župnikovanja so začeli vzdrževalna dela na cerkvenih zgradbah. Njegova največja zasluga je, da je pred propadom rešil cerkev sv. Križa na Križni gori (cerkev je bila 12 let izpostavljena vandalizmu) in obnovil v viharju (1965) skoraj porušeno cerkev sv. Vincencija na Bloški Polici. Pri tem so mu s prostovoljnim delom požrtvovalno pomagali farani, posebej vaščani Podgore, Šmarate, Viševka, Pudoba in Iga vasi. Rezbarska in pozlatarska dela je dovršeno izdelal Franjo Vrabec.³²⁷ Župnik Lokar je vpeljal mesečna srečanja za moške in žene, ki so bila lepo obiskana. Nekaj časa je bil tudi upravitelj grahovske župnije; v župnišču je zgradil kapelo. Slika Brezmadežne, ki jo je naslikal Ivan Turk iz Loža za glavni oltar starotrške cerkve, so prenesli v novo grahovsko kapelo.³²⁸

JANEZ VOLJČ, **župnijski upravitelj (1970–1972), župnik (1972–1977)**

Rojen je bil 27. novembra 1934 na Vrhniki, posvečen pa 29. junija 1962. Po novi maši je bil eno leto prezbiter. Od leta 1963 do 1965 je bil kaplan v Metliki, nato do 1967 vikar v Novem mestu, do 1970 pa kaplan v Kranju. Od tod ga je 7. avgusta 1970 nadškof Jožef Pogačnik poslal v Stari trg. Najprej je bil župnijski upravitelj, 7. novembra 1972 pa je postal župnik.

Ko je maja 1972 ustanovil prvi župnijski pastoralni svet, je po tovarnah in v oblastnih strukturah zašumelo... Pisec je bil takrat kaplan. Čeprav je pastoralni svet čisto cerkveni organ – o tem je župnik Voljč tudi pisal v župnijskem listu – je bil strah enopartijske oblasti pred vzporednimi strukturami Cerkve silno velik. V tem letu je hodilo k verouku 75 % šoloobveznih otrok, kar je za župnijo zelo veliko.³²⁹

Takratno ozračje vzgoje in odločnost župnika Voljča nam kaže njegov uvodnik v župnijskih oznanilih junija 1972.

"OB NEKEM DOGODKU... Kar se je še pred desetletjem zdelo skoraj nemogoče, je danes povsem normalna stvar: Tito obiše papeža in se z njim prijateljsko in zaupno pogovori, Nixon se včeraj rokuje z Mao-ze-Dungom, danes napije zdravico Brežnjevju itd. Osnovne človečanske pravice, tako rasna enakost, verska svoboda in vse druge, so sprejele vse napredne države in narodi; kdor jih krši, je upravičeno deležen splošne obsodbe. Duh medsebojnega razumevanja, sožitja, spoštovanja in strpnosti očitno zmaguje.

³²⁷ ŽA, župnijska kronika.

³²⁸ Ustni vir z dne 11. februarja 1994, France Lokar, upokojeni župnik.

³²⁹ ŽA, Naše oznanilo, 1 (1972), št. 26, 25. junij.

Presenetljivo anahronistično zato izzvene žaljive in do vernih učencev nestrpne izjave, ki so bile te dni izrečene na mladinskem zboru osnovne šole Janeza Hribarja v Starem trgu: '... Menda ni med vami nobenega več, ki bi še veroval v pravljice in bajke o Bogu ... Za take ni mesta med nami!' Kaj neki potem misli ta tovariš storiti z večjim delom naše mladine, ki še veruje?

Vemo, da so učitelji danes dolžni znanstveno obravnavati in predavati učno snov. Toda v to, da spada izjava, da 'Boga ni, ker nam ni prinesel svobode, ampak smo si jo morali priboriti sami...!', v znanstveno razlago, močno dvomim. Z gotovostjo pa vemo, da se ta tovariš sam ni boril za svobodo, borili in krvaveli pa so zanjo z ramo ob rami tako neverni kakor tudi verni sinovi našega naroda.

Ali je res potrebno, da prihajajo učenci v letu 1972 iz šole ponižani, užaljeni, z občutkom krivde in manjvrednosti samo zato, ker so verni, kot je verna večina človeštva?

Nobenih privilegijev ne zahtevamo zase, upravičeno pa pričakujemo vsaj tisto mero strpnosti in spoštovanja našega prepričanja, ki nam jo zagotavljata ustava in zakon. Menda smemo to pričakovati tudi od prosvetnega delavca, pa čeprav je mladinski mentor!?"³³⁰

Osmi veroučni razred na izletu na mirenskem gradu leta 1975. Od leve so v prvi vrsti: Ida Debeljak, Vida Kočever, Olga Mihelčič (Babno Polje), Darinka Kandare, Janez Voljč, župnik, Jana Urbiha, Ivanka Solomun, Franc Truden in Lidija Ponuda; zadaj: Marija Ravšelj, Irena Drobnič, Marta Bavec, Branka Kočever, Janez Poje (Babno Polje), Martina Mlakar, Darko Sterle, Janez Šumrada in Peter Okoliš.

Ko pa se je Voljč v oznanilih aprila 1973 lotil svojega rojaka, samega Franca Popita, je to izbilo sodu dno. Kot odgovor na poročanje v časopisih je zapisal: "Pred dnevi je tov. France Popit, predsednik CK ZKS, v 'Kovinoplastiki' odločno poudaril, da oblast ne bo dopuščala, da duhovščina ustanavlja posebne verske organizacije, v katerih se zbirajo mladi. Zlahka in z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da rimskokatoliška Cerkev v Loški dolini po letu 1945 še ni ustanovila nobene take organizacije, in izjavljamo, da je tudi v prihodnje ne nameravamo. Odrekamo se slehernim političnim ambicijam. Menimo, da je vse naše delo v zakonitih okvirih in v smislu poslanstva Cerkve, torej ni naperjeno proti pridobitvam revolucije. Vse naše prizadevanje z mladimi teži k temu, da bi bil ta mladi rod boljši in srečnejši. S tem pa lahko tudi naši samoupravni socialistični družbi le koristimo."³³¹ Seveda je Voljča partija "vzela na piko".

³³⁰ ŽA, Naše oznanilo, 1 (1972), št. 23, 4. junij.

³³¹ ŽA, Naše oznanilo, 2 (1973), št. 16, 15. april.

Nova maša Petra Kvaternika 7. julija 1974. Od leve proti desni: prof. dr. Franc Rode (sedanji ljubljanski nadškof in slovenski metropolit), novomašnik, Janez Voljč, župnik, dr. Anton Požar, Janez Ostronič, prejšnji starotrški župnijski upravitelj, Kazimir Nastran, prejšnji starotrški kaplan.

Dne 7. julija 1974 je vsa župnija slovesno proslavljala **ново mašo g. Petra Kvaternika iz Šmarate**. Novomašni pridigar je bil dr. France Rode, profesor Teološke fakultete v Ljubljani, dovršeno pa so prepevali domači pevci pod vodstvom organistke Silve Česnik.

Dne 2. decembra 1974 je Voljč dobil odločbo občinske sodnice za prekrške Naste Katušin, da je kaznovan z globo 3.000 dinarjev (kar je bilo več kot delavska plača), ker je "v letu 1973 izdajal časopis NAŠE OZNANILO, ne da bi vložil pri pristojnem organu prijavo s prilogami". Na Republiški senat za prekrške v Ljubljani se je pritožil 17. decembra 1974. V pritožbi je dokazal, da Naše oznanilo ni časopis. Za dokaz je navedel ugotovitev Republiškega sekretariata za informacije, ki jo je Nadškofijski ordinariat dobil na vprašanje glede oznanila. Citiral je odgovor sekretariata: "Če gre za redna oznanila, potem to ne bi sodilo med tisk, ki ga je treba prijaviti."³³² Republiški senat za prekrške pod predsedstvom Marjana Šenka ter s članoma Ado Borštner in Milošem Ogrinom je 13. februarja 1975 kljub temu pritožbo zavrnil in potrdil prvostopenjsko odločbo.³³³

Z odločbo istega občinskega sodnika za prekrške je bil župnik Voljč 9. decembra 1976 kaznovan z globo 2.800 dinarjev:

"1. Od maja 1975 do septembra 1975 je v Starem trgu pri Ložu razširjal vesti, ki lahko izzovejo nerazpoloženje občanov proti državnim organom in njihovim zakonitim ukrepom; v časopisu Naše oznanilo, katerega odgovorni urednik je, je namreč objavil več člankov, s katerimi je napadel upravne organe Skupščine občine Cerknica, ki niso izdali dovoljenja za adaptacijo poslopja v Starem trgu za veroučne učilnice, in jim očital zavlačevanje, pri tem pa dvomil o koristnosti tega zavlačevanja za občane. V članku št. 34 pa je grajal krajevno organizacijo ZZB Loška dolina, ki je za opravljen pogreb, po katerem je bil grob blagoslovljen, poslala svojcem naknadno račun.

2. Dne 13. junija 1976 je v časopisu Naše oznanilo, št. 24, v rubriki Predbirmanska oznanila napisal, da bo birma v vsakem primeru prihodnjo nedeljo (razen seveda, če bi bil slučajno g. nadškof vpoklican na orožne vaje); s tem je v času, ko je bilo večje število občanov vpoklicanih na orožne vaje, izzval njihovo nerazpoloženje proti državnim organom in njihovim zakonitim ukrepom."³³⁴

³³² Okrožnica Nadškofijskega ordinariata v Ljubljani, 1974/2.

³³³ ŽA, odločba št. S/7-387/75-gk, fasc. 1/1.

³³⁴ ŽA, odločba o prekršku št. P 32/76, 348/76, fasc. 1/1.

Ker je bilo leta 1976 kar 60 prvoobhajancev, so se postavili v dve skupini. Od leve so v prvi vrsti: Boštjan Ovsec, Roman Kraševac, Bogdan Avšec, Andrej Šepc, Damjan Janež, Rado Žnidaršič, Franc Sebenik, Janez Gerl, Vinko Andrejčič, Bojan Stefančič, Darko Ozbolt; druga vrsta: Adolf Košmrlj, Boštjan Palčič, Franci Bavec, Roman Debeljak, Damjan Drobnič, Bogdan Kraševac, Vido Kočevar, Damjan Baraga, Evgenij Kraševac, Marko Urbiha, Jože Debeljak; tretja vrsta: Janez Voljč, župnik, Franc Žnidaršič, Robert Truden, Andrej Širaj, Tomaž Bavec, Boštjan Kočevar, Tomaž Antončič, Peter Sterle, Roman Jenc, Aleš Truden, Dražen Tomac, Dušan Ovsec in Tone Ferlic, kaplan.

Deklice prvoobhajanke leta 1976. Od leve so v prvi vrsti: Marija Mlakar, Martina Truden, Savina Levec, Suzana Žnidarič, Alenka Glažar, Marjetka Šebenik, Darinka Žnidaršič, Andreja Škrbec, Danica Poje; druga vrsta: Ida Onušič, Rosana Nikolič, Bernarda Sterle, Mojca Žnidaršič, Marjana Suhadolnik, Martina Levec, Mojca Mulec, Mira Prevec, Martina Kočevar, Veronika Drobnič; tretja vrsta: Janez Voljč, župnik, Damjana Palčič, Marija Mlakar, Irena Prevec, Renata Žnidaršič, Martina Špeh, Vesna Zabukovec, Magda Nelec, Valerija Harl in Tone Ferlic, kaplan.

V spornem članku Voljč ni omenjal organizacije ZZB v Loški dolini, je pa tema zanimiva za takratne čase. Naslov članka je DRAG "OČENAŠ" – (v poduk in svarilo). "Družina je izgubila očeta. Nekaj iz bližnjega sorodstva jih je bilo za cerkveni pogreb, nekaj za civilnega. Močnejša je bila 'civilna stran' – pogreb je bil brez cerkvenega spremljanja. Da pa ob smrti v družini ne bi bili sorodniki še bolj prizadeti, smo ustregli prošnji druge strani: po opravljenem civilnem pogrebu, ko so se pogrebci že razšli, je pristopil duhovnik, blagoslovil grob in zmolil očenaš za dušo pokojnega. Ko so za stvar zvedeli tisti, ki sicer plačujejo stroške civilnega pogreba, so bili manj sentimentalni: nemudoma so poslali domačim račun za godbo in pevce!

Verjetno lahko sedaj podobne račune pričakujejo tudi sorodniki vseh ostalih civilno pokopanih, saj smo po naročilu sorodnikov praktično za vse opravili po eno ali več maš, vsi pa vemo, da je maša še mnogo 'močnejši' cerkveni obred kakor nedolžen blagoslov groba...³³⁵

20. junija 1976 je bila birmanska slovesnost. Prav to nedeljo je bilo izredno veliko število mož in fantov iz Loške doline na orožnih vajah

³³⁵ ŽA, Naše oznanilo, 4 (1975), št. 34, 31. avgusta.

na Blokah. Ljudje so bili prepričani, da je bila ta "akcija" namerna, da bi bilo pri birmanski slovesnosti čim manj moških. Župnik Voljč je teden dni pred birmo zapisal: "Na mnoga vprašanja odgovarjamo, da bo birma v vsakem primeru prihodnjo nedeljo (razen seveda, če bi bil slučajno tudi g. nadškof poklican na orožne vaje). Vsi pa, ki imate težave z botri, ki so vpoklicani, si skušajte za birmansko slovesnost najti namestnike."³³⁶

Ob tem se je Voljč zagovarjal, da "z objavljenim tekstom ni vznemirjal ljudi, kajti ljudje so bili zaradi pozivov na orožne vaje že vznemirjeni. Med vpoklicanimi so bili tudi starši in botri birmancev, zato so se pojavljala vprašanja, kako naj to rešijo. Menil je, da mora v zvezi s tem dati poročilo; pripomba glede nadškofa se mu zdi umestna, dopušča pa možnost, da je malo hudomušno napisana..."

Odločba nato nadaljuje: "Nadalje menimo, da tekst v članku Predbirmanska oznanila ni le hudomušen, saj se ne da prezreti, da omenjena oseba glede na starost niti ni več vojaški obveznik... zato je bil obdolženi spoznan za krivega."³³⁷ Župnik Voljč se je pritožil, vendar je senat potrdil prvostopenjsko odločbo.

Občinska sodnica za prekrške Nasta Katušin je 13. julija 1976 kaznovala Voljča z denarno kaznijo 500 dinarjev (kar je bila protivrednost 700 DEM), ker je na veliko noč "dne 18. aprila 1976 med deveto in deseto uro v župnišču v Starem trgu z gramofonom in z zvočnikom tako glasno predvajal nabožno glasbo, da je s tem občutno motil okolico s hrupom. Če denarne kazni ne plača v 15 dneh, se ta spremeni v nadomestno kazen z desetdnevnim zaporom." Poleg tega je moral plačati še povprečnino v znesku 80 dinarjev. Dragan Stanković, delavec milice, je pričal, da "je bila glasba predvajana tako močno, da se je slišala po vseh hišah naselja Stari trg. Še drugi dan so na postaji milice ljudje spraševali, kako da so kaj takega dovolili."

Župnik Voljč se je zagovarjal, da "to ni bilo posebno ozvočenje, kar bi sicer moralo biti, če bi želel doseči močno oddajanje na odprtem prostoru. Dopušča možnost, da je koga to motilo. Meni pa, da bi morali biti prebivalci v Loški dolini bolj strpni drug do drugega; skušajo naj razumeti, da živijo skupaj ljudje različnih prepričanj, in pustijo naj drug drugega, da bo lahko živel vsak po svoje."³³⁸

27. julija 1976 se je Voljč pritožil na Republiški senat za prekrške. V pritožbi navaja: "Ali me je res mogoče obsoditi zato, ker sem sredi belega dne predvajal skladbe priznanih domačih avtorjev (Riharja, Premrla, Tomca) in največjih mojstrov svetovne glasbene umetnosti (Haydna, Händla) v izvedbi uglednega ljubljanskega zbora Consortium musicum, češ da sem s tem občutno motil okolico s **hrupom!**? (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 1970, I., razlaga besedico 'hrup' na str. 832 z 'močni, med seboj pomešani neskladni glasovi, npr. iz gostilne'.

Odločba sodnika preseneča, ker upošteva pritožbe posameznikov, ki jih je velikonočna 'štimmunga' okrog cerkve motila, ne upošteva pa, da se je tega dne mudilo v cerkvi in okoli nje po grobi oceni blizu 1.500 ljudi, občanov krajevne skupnosti Loška dolina, in da je bilo z obravnavanim ozvočenjem ustrezno vsem tem ljudem. Če bi se verni posluževali istih kriterijev, bi bile obsojene že brezštevne prireditve,

Župnik Janez Voljč blagoslavlja zelenje na cvetno nedeljo leta 1973.

³³⁶ ŽA, Naše oznanilo, 5 (1976), št. 24, 13. junija. Da bi ovirali praznovanje verskih praznikov, so oblastniki v teh časih skoraj za vsako veliko noč klicali može in fante na orožne vaje. To vedo vsi ljudje.

³³⁷ ŽA, odločba o prekršku.

³³⁸ ŽA, odločba o prekršku, P-216/76, fasc. 1/1.

ki 's hrupom motijo okolico' (npr. od zadnjih smučarskih tekem, ko je delovalo v bližini cerkve v Starem trgu silovito ozvočenje, da je bilo bogoslužje občutno moteno, pa do običajne prvomajske budnice, ko v ranih jutranjih urah, ko ljudje še počivajo, pihalni ansambel zažene svoj BUM–BUM–BUM!), a se zavedamo, da bi bilo to brezsmiselno, saj živimo v pluralistični družbi in biti moramo strpni drug do drugega.

Dandanes je zunanje ozvočenje ob različnih verskih prireditvah (vsaj na podeželju) že povsem običajna stvar. Kolikor mi je znano, zadnje čase zaradi tega nikjer ne prihaja do kakšnih neljubih posledic. Zakaj ravno v Loški dolini tolikšna protiverska nestrpnost?

Rad bi verjel, da v naši družbi ne veljajo dvojna merila: ena za verne, drugačna pa za neverne, a je ob takšnih postopkih in razsodbah to nekoliko težko verjeti. Hkrati se mi dozdeva, da predlagatelju tega postopka ne gre toliko za preganjanje hrupa, ampak je predlog za postopek bolj izraz protiverske nestrpnosti, ki naj bi bila pri nas tudi kazniva...!³³⁹

Vse je bilo zaman. Republiški senat za prekrške pod vodstvom Marjana Šenka in ob sodelovanju sodnikov senata Ade Borštner in Marte Müller je na svoji seji 10. septembra 1976 odločil: "Pritožbi se ne ugoti. Prvostopenjska odločba o prekršku se v celoti potrди." Pravični senat je še dosodil: "Obtoženec je dolžan povrniti stroške pritožbenega postopka – povprečnino v znesku 200 (dvesto) dinarjev."³⁴⁰

O tej kazni je župnik Voljč pisal tudi v Našem oznanilu: "Te dni se uradno končuje republiška akcija ljudskega posojila za ceste. Župnijski urad Stari trg pri Ložu je v ta namen vplačal pol starega milijona. (Župnik pa je svoj osebni del, namenjen za to, preusmeril v občinski proračun, ker je na predlog nekaterih tovarišev iz Loške doline in po odločbi sodnika za prekrške spoznan za krivega, ker je bil na letošnjo veliko noč okrog cerkve baje prevelik hrup s cerkvenim petjem. Zato je bil kaznovan z občutno denarno kaznijo.)"³⁴¹

Že iz teh dokumentov vidimo, da je bil Janez Voljč v takratnih razmerah pogumen župnik, včasih pa je na ideološke oblastne ukrepe tudi hudomušno odgovarjal.

V torek 19. julija 1977 se je v Severni triglavski steni smrtno ponesrečil. Z njim sta omahnila v smrt tudi inž. Stanko Intihar iz Loža in Franc Mulec, električar iz Podgore. Bila sta člana župnijskega sveta in bralca beril pri nedeljskem bogoslužju.

Župnik Voljč je bil vnet alpinist. Teden dni pred nesrečo je v cerkvi sv. Petra organiziral lepo razstavo arhivskih dokumentov, slik in plastike iz župnije ob 500-letnici mesta Loža. Na proslavo 500-letnice je prišel tudi škof dr. Stanislav Lenič. V nedeljo 10. julija je v župnijski cerkvi maševal in pridigal. Razstava je bila odprta s koncertom moškega, mešanega in otroškega zbora. Janez Kranjec, pevovodja in organist iz Begunj, je za to slovesnost napisal novo skladbo z besedilom napisa, ki je ob vhodu v krstilnico v župnijski cerkvi (od leta 1960): "IZ RODA V ROD VSEH ŽIVIH POT NAJ K TEBI VODI, O GOSPOD." Slovesnost je predvajal tudi radio Vatikan.

V torek 19. julija pa so se omenjeni trije odpravili na Triglav po Severni triglavski steni – po Nemški dolgi smeri. Franc Mulec je imel alpinistični izpit. Verjetno so padli še isti dan. Iskati so jih začeli šele v četrtek, našli so jih v petek, iz Stene pa so jih prinesli v soboto. Bog ve, zakaj se je to zgodilo! V nedeljo popoldne se je od vseh treh v župnijski cerkvi poslovil škof Lenič. Ob treh krstah prezgodaj umrlih je

³³⁹ ŽA, ohranjen izvod pritožbe, fasc. 1/1.

³⁴⁰ ŽA, odločba št. S/7-3416/76-Kn, fasc. 1/1.

³⁴¹ ŽA, Naše oznanilo, 5 (1976), št. 48, 28. november.

jokala vsa cerkev. V ponedeljek popoldne je bil na pokopališču na Vrhniku pokopan župnik Janez Voljč. V veri in upanju, da bo v novem življenju gledal Lepoto samo, katere odsev je iskal in občudoval v gorah, ga je spremila h grobu ogromna množica vernikov in duhovnikov skupaj s škofom Leničem.³⁴²

Njegov vrhniški rojak Jože Cukale, misijonar v Indiji, mu je napisal v spomin pesem z naslovom: Sobratu J. Voljču v Triglavске stene:³⁴³

*Dajte mi vsaj nekaj hribov
zelenih kot Pohorje,
ker tu ravan je kot vulkan,
drči in pada v morje.
Dajte mi vsaj eno goro,
da moja misel nanjo spleza,
ostale tam so gojzdarice in
mojih želj naveza.
Morda ste slišali, da moj cepin
odbrenkal v stene je,
v otožnost mandolin?
Morda ne veste,
kak z angeli smo prečkali previs?
Lepo hoditi je čez grušč
srebrne Rimske ceste...*

Jože Cukale, Indija

JANEZ KEBE,
župnijski upravitelj (1977–1984),
župnik (1984–), dekan (1982–)

Rodil se je 1. marca 1942 na Dolenjem Jezeru 34, župnija Cerknica. Najprej je bil elektromehanik za dvigala, nakar se je odločil za duhovniški poklic. Mašnik je postal 29. junija 1971. Za kaplana v Stari trg pri Ložu je prišel 15. avgusta 1971. Po treh letih je leta 1974 postal župnijski upravitelj v Starem trgu ob Kolpi. Ko se je ponesrečil župnik Voljč, ga je nadškof Pogačnik 21. avgusta 1977 poslal nazaj v Stari trg. Najprej je bil župnijski upravitelj, 30. aprila 1984 pa je postal župnik.

Ob prihodu je v kroniko zapisal, da okoli 800 župljanov obiskuje nedeljsko bogoslužje. Veliko jih je takih, ki na versko prakso, vsaj na zunaj, pozabijo ali se bojijo, da bodo dobili slabše delovno mesto v tovarnah. Gospodarsko je župnija precej zapuščena. Na številnih cerkvah se kažejo potrebe po velikih popravilih.

Leto 1978. Nadaljeval je kroniko: Na veliko noč ni bilo procesije, ker je na veliko soboto (25. marec) zapadlo 15 cm snega. Na binškošno nedeljo (14. maj) je na Križni gori zapadlo 15 cm snega, pri maši je bilo malo ljudi. Ves maj je bil tako deževen, da so ljudje komaj posadili krompir. Od 4. junija do 3. septembra v farni cerkvi ni bilo bogoslužja zaradi nameščanja centralnega ogrevanja, vzidave novih macesnovih oken, novih steklenih vetrolovov in pleskanja cerkvene notranjščine. Prva nedeljska maša ob 7. uri in 30 minut je bila v viševški cerkvi, druga ob 10. uri pri sv. Petru v Ložu in večkrat tudi v Nadlesku, kajti v Viševku so se ljudje med mašo večkrat onesvestili. Ogrevanje je v nedeljo, 29. oktobra, blagoslovil škof dr. Stanislav Lenič.

³⁴² ŽA, župnijska kronika, knjiga III, od 1977 dalje.

³⁴³ Izšlo v Ave Maria, Lemont.

V začetku avgusta se je ves svet poslovil od **+papeža Pavla VI.** Skoraj vsi državniki so poslali sožalne brzojavke ob smrti velikega papeža, papeža vere in glasnika miru. Na dan pogreba, 12. avgusta, smo zanj opravili črno péto mašo. Novi papež Janez Pavel I. je bil papež samo mesec dni.

Kardinali so 16. oktobra izvolili **prvega papeža Slovana – Poljaka Karla Wojtyla**, ki si je nadel ime Janez Pavel II. Svetovne agencije so poročale: "Popolno presenečenje. Nihče ni pričakoval takšnega izida konkklava. Po več kot 400 letih je prekinjena tradicija, papež ni Italijan."

Sam božič je bil topel, prej pa je bilo mrzlo. Duhovna priprava je bila lepa. Jaslice so bile izredno velike. V ozadju se je dvigal 5 m visok Snežnik, ki so ga postavili možje in fantje.

Leto 1979. Zima je bila izredno mrzla. Marsikomu so popokale vodovodne cevi ali cevi centralnega ogrevanja, npr. v igovski šoli. Konec januarja pa je prišlo deževje in po vsej Sloveniji so nastopile poplave. Voda je narasla tudi pri nas. Pri "hotelu" v Pudobu je je bilo en meter. Stanovalci so imeli pred hišo splave. Cesta je bila zaprta 14 dni. Tudi vasi Šmarata in Kozarišče sta bili odrezani. Zamašila se je Golobina.

Zaradi dežja za veliko noč ni bilo procesije. Pri slovesnem bogoslužju so v stranskih ladjah zasvetili novi lestenci. Po načrtu inž. Franca Kvaternika jih je izdelal mojster Žmuc iz Ljubljane. Prej so bile svetilke stare buče z eno žarnico. V nedeljo, 10. junija, je 42 otrok prvič prejelo sv. obhajilo. Z njimi so šle k obhajilu predvsem matere.

Poletje je bilo letos zelo suho, deževalo ni kar 40 dni. Avgusta je dobil **zvonik v Pudobu** novo bakreno streho, njena vrednost je 8.000 DEM.

V župnišču je bila urejena mladinska soba. Okrog 50 do 60 fantov in deklet prihaja v dveh skupinah k mladinskemu verouku. Težko pa je iti na "globoko", da bi s pomočjo evharistije zaživali v občestvu z živim Bogom. Že leto dni molimo za uspeh misijona. Zadnji je bil leta 1928. **Misijon** je bil od 16. do 23. decembra. Vodila sta ga jezuita p. Stanko Grošelj in p. Edi Böhm. Govori so bili lepo obiskani, vsak večer je prišlo tudi 150 otrok. Na štiri srečanja je prišlo okrog 70 fantov in deklet. Ta so bila še za zakonce, vdove in ostarele ter za otroke. Spovedi je bilo okoli 800. Prišli so predvsem tisti, ki so s Cerkvijo že povezani. Sklenili smo, da bomo imeli obnovo misijona vsako leto v okviru priprave na božič.

Božič je bil na torek. Bilo je malo snega, ljudje so v velikem številu prišli k polnočnici. Imeli smo jo že ob 22.30, da so se ljudje lahko pripeljali z vozili, ki imajo neparno registrsko številko. Časa za vožnjo so imeli samo do polnoči. Po polnoči pa so smela voziti vozila s parno številko. Letos je namreč zaradi varčevanja z gorivom omejena vožnja z osebnimi avtomobili. En dan v tednu ter eno soboto in nedeljo v mesecu je vožnja prepovedana. Kazen je 500 dinarjev, avto pa je treba pustiti na licu mesta ob cesti. (Za orientacijo: mašna intencija je 130 dinarjev.) Ta "jugo" odlok ni pameten in je povzročil veliko zmešnjavo ter napetost. Težave so z nujnimi vožnjami v službo, vrtec itd.

Leto 1980. V božjem imenu smo začeli novo leto. Pridige so bile uglašene: "Pravo prihodnost imajo tisti, ki imajo Boga za svojega očeta."

Jaslice v župnijski cerkvi ob vznožju 5 m visokega Snežnika leta 1980.

Slovesnost sv. birme je bila 22. junija. Nadškof dr. Alojzij Šuštar je zakrament podelil 144 otrokom. Po kosilu je obiskal devet bolnikov iz vse fare, česar so bili bolniki in njihovi domači zelo veseli.

Septembra in oktobra nam je uspelo napraviti bakreni strehi na zvonikih pri cerkvi v **Vrhniki** in v **Podcerkvi**. Kleparska dela je opravil Jože Groznik iz Šmartna pri Litiji. Na obeh zvonikih je bilo ostrešje čisto dotrajano. Pločevina je stala 10.000 DEM, delo in odri pa 12.000 DEM. Ljudje so veliko pomagali z delom, posebej Ložani.

Jesen je bila suha, deževalo je le 14 dni. 3. novembra pa je zapadlo skoraj pol metra snega, ki je naredil veliko škode, posebno na jugu države. Ljudje ne pomnijo, da bi tako zgodaj zapadlo toliko snega. Prva polovica decembra je bila izredno mrzla. 12. decembra je v Babnem Polju zdrknilo živo srebro na $-29,6^{\circ}\text{C}$.

Leto 1981. Zaradi pomanjkanja kurilnega olja imajo šolarji tritedenske zimske počitnice. V decembru in januarju je vodovod marsikje zmrznil. Zemlja je zmrznila do 70 cm globoko. Začela se je velika dražnja, v januarju so cene poskočile za 30 %.

Danes, 13. maja, je ves svet pretresla strašna novica, da je bil na Trgu sv. Petra v Rimu ob splošni avdienci **na papeža Janeza Pavla II. izvršen atentat**. Z več strelji je nanj iz bližine streljal 23-letni turški državljani Mehmed Ali Agca. Hvala Bogu, zdravje se papežu naglo zboljšuje. K maši za njegovo zdravje je prišlo veliko ljudi.

Osmi razred po osemletnem verouku leta 1982. Od leve čepijo: Ludvik Gerl, Janez Kebe, župnik, Miran Zakrajšek, Janez Ravšelj, Leon Sterle, Janez Kandare in Janez Sterle; zadaj stojijo: Nataša Kraševc, Robertina Strle, Magda Lekšan, Marija Okoliš, Ana Kotnik, Alenka Sterle, Branka Poje, Tatjana Kočevar, Damjana Lekan, Stanislava Mlakar, Rajmund Sterle, Ana Mateja Jurca, Danica Truden, Andreja Sterle, Damjan Nared, Majda Benčina, Jože Lekšan, Matjaž Znidaršič, Pavel Okoliš in Emil Kumer.

V cerkvi sv. Andreja na Gornjih Poljanah je bilo 26. junija žegnanje; hkrati je bila tudi **zlata poroka zakoncev Ravšelj**, po domače Matičnovih, ki še edina stalno živita v tej najvišje ležeči vasi. Zakonca Ravšelj sta leta 1970 rešila cerkev pred požarom. Ljudi je bilo izredno veliko – verjetno največ po vojni.

V četrtek, 30. julija, je bil **pogreb Ane Kvaternik**, po domače Meniševe iz Šmarate, matere duhovnika Petra, župnika na Škofljici. Sin France je priznan arhitekt mnogih bogoslužnih prostorov na Slovenskem. Pogreb je vodil arhidiakon in kanonik dr. Ivan Merlak ob somaševanju 37 duhovnikov. Za lik plemenite in verne žene, ki je v iskreni veri vzgojila sedem otrok, se ji je zahvalil tudi župnik.

V nedeljo, 2. avgusta, je bil (kot vsako leto) v župniji dan bolnih in ostarelih, ki ga je vodil urednik Ognjišča g. Franc Bole. Srečanja se je udeležilo okrog 100 ostarelih in bolnih župljanov.

Vsako leto je v župniji dan ostarelih in bolnih. Po maši je srečanje pred cerkvijo.

Leto 1982. Novo leto smo začeli z molitvijo za mir.

Na Cerkniškem jezeru je gladek, debel led. Drsati se prihajajo iz Ljubljane in od drugod. Žal je eden umrl za pljučnico; nad strugo na 'Križu' se je namreč udrl led. Nesrečnik je bil v vodi 20 minut. Vso zimo ni bilo snega. Na veliko razočaranje mladih je bilo na Ulaki smučarsko tekmovanje samo eno nedeljo.

Spomladi so župljani brezplačno obnovili cerkev na **Križni gori**, cerkev v Viševku pa je bila obnovljena znotraj. Delo je lepo opravil soboslikar Miro Šepec. Klepar Šircelj z Grosupljega je dal bakrene žlebove pri cerkvah na Križni gori, v Viševku in na Bloški Polici.

V avgustu in septembru se je vršil hrupen sodni proces zoper Vinka Teliča, nekdanjega mladega domobranca iz Kozarišč. V Ljubljani in Postojni so zaslišali okoli 150 prič. Nekateri nekdanje mlade domobrance so na brezobziren način poniževali, tako da je eden obupal. Posebej so se znašali nad tistimi, ki hodijo v cerkev. Pri nekaterih so vzbudili novo sovraštvo, pri drugih pa strah. Teliča so obsodili na 15 let ječe. S Koroške je večkrat prišel domov. Ko so ga sorodniki svarili, naj ne hodi domov, je vedno dejal: "Nikogar nisem ubil, vest mi ničesar ne očita." (Povedal Jakob Intihar iz Loža.)

Štiridnevno božično duhovno obnovo je vodil p. Tomaž Podobnik. Jaslice so v podobi Križne jame s kapniki iz poliuretana. Simbolika je očitna – Kristus želi priti med nas v naš kraj. Da bi ga sprejeli!

Leto 1983. Sneg je zapadel šele v februarju. Na roditeljski sestanku smo povabili samo očete. Odzvalo se jih je 40. Ponavadi očetje versko vzgojo svojih otrok prelagajo na matere in stare matere. Če očetje ne dajo zgleda vere, fantje po 16. letu opustijo versko prakso.

Klepar Šircelj je iz bakrene pločevine naredil lepo strehico nad križi pri cerkvi na Križni gori, bakrene žlebove pa je dal pri cerkvi sv. Andreja na Gornjih Poljanah, pri cerkvi sv. Ane in pri cerkvi na Knežji Njivi. Pri tej cerkvi je nova tudi streha zvonika in streha nad prezbitarijem. Vaščani Knežje Njive so pri obnovi cerkve radi pomagali. Pasar Mirko Feltrin iz Slovenske Bistrice je prenovil lestence v naslednjih cerkvah: v Starem trgu, Kozariščah, Pudobu, Viševku, na Knežji Njivi, v Babnem Polju in v Ložu pri sv. Roku.

Ves oktober in november je bila huda suša. Ljudje nimajo vode. V tem letu so iz globokih vrtin pri Vrhniku dobile vodovod vasi Vrhnika, Viševka, Pudob in Markovec.

Leto 1984. V nedeljo, 8. januarja, smo imeli v župnijski cerkvi revijo pevskih zborov naše dekanije. Vseh 14 zborov je nastopilo z božičnimi pesmimi. Koncert je bil lepa spodbuda za naprej. Ves februar razsaja ostra zima. Sneg pada skoraj vsak dan, tako da ga je zapadlo več kot meter. V Babnem Polju je burja okoli cerkve nanese dva metra visoke zamete.

Spomladi smo ob podpori Župnijskega sveta organizirali **redno čiščenje in krašenje župnijske cerkve** in učilnic po vaseh, kar se dobro obnese. Škof Jožef Kvas je 27. maja birmal 104 otroke. V bodoče bo birma vsaki dve leti.

Mesec november je bil izredno topel. Čebele so nosile cvetni prah še 25. novembra. To mi je povedal čebelar Slavko Sterle iz Podgore. Še v začetku decembra smo zvoniku pri cerkvi na Klancah naredili novo streho. Tesarska dela je opravil Anton Kandare.

Vsi tožijo nad mladino, da se opija, da so gostilne polne mladih tudi ob delavnikih. Mladina vedno posnema tudi starejše.

Poleti so se vršila obnovitvena dela na cerkvi sv. Martina v **Podcerkvi**. Ostrežje cerkve je bilo slabo. Tesarska dela je opravil Anton Kandare iz Štarega trga, zidarska Franc Sterle iz Kozarišč in kleparska Marjan Šircelj z Grosupljega.

V septembru je **nadškof dr. Alojzij Šuštar obiskal vse cerkve po župniji**. Na vsaki podružnici se je srečal z vaščani. Pohvalil je njihovo gospodarnost in skrb za cerkve. Še posebej je spodbujal vernike, naj si prizadevajo za graditev žive Cerkve, "kajti nič ne pomagajo lepe cerkve, če so le muzeji". Mladim je dejal, naj ostanejo močni v veri, zakonci pa naj si prizadevajo predvsem za rast Cerkve po družinah. Srečanje 18 zakonskih parov je bilo 30. novembra. Vodil ga je škof Jožef Kvas.

Prvoobhajanci leta 1982. Od leve sedijo: Janja Avsec, Polonca Sterle, Eva Turk, Jana Truden, Slavica Janež, Simona Šraj, Jana Kraševac, Cvetka Plos, Anita Hace, Marica Janeš; druga vrsta: Darja Mihelčič, Nada Baraga, Mateja Vesel, Dora Sterle, Martina Antončič, Mirjam Jurjevčič, Vesna Palčič, Marija Bavec, Katarina Ravšelj, Jana Žnidaršič, Tanja Šumrada, Renata Žnidaršič; tretja vrsta: Janez Kebe, župnik, Janez Mihelčič, Borut Šterle, Peter Pavlič, David Truden, Boris Zagar, Nenad Košir, Igor Marolt, Sašo Kraljič, Sebastijan Baraga, Damir Truden, Peter Slevac, kaplan; četrta vrsta: Tomaž Baraga, Marko Žnidaršič, Damjan Mlakar, Mitja Kodrca, Boštjan Truden, Robert Zgonc, Peter Turšič, Uroš Tavzelj in Rudolf Sebenik.

Leto 1985. Lanskega decembra in v prvi polovici januarja je bilo vreme toplo. Sredi januarja pa je nastopila prava sibirski zima, kakršne v Evropi ne pomnijo 100 let. V Babnem Polju je bilo -33°C , v cerkvi pa -7°C . Na Finskem je bilo -55°C . Ker je bilo na Primorskem -10°C , je pozebla trta.

Preteklo leto je bilo 36 pogrebov (in še devet civilnih), krstov pa je že nekaj let okoli 25. Zato sem na dan novega leta pridigal o rojstvih in splavih. Leta 1974 je bilo v Sloveniji na 1.000 rojenih otrok 308 splavov, leta 1982 pa že 765. Ali se naš narod res ne zna več veseliti življenja? Nas je tako zastrupil materializem, da gledamo vse še samo skozi denar? Nas bodo preplavili tuji narodi, ki še ljubijo življenje, ki ljubijo otroke? Narod, ki se izogiba otrok, bo izbrisan z obličja zemlje. Velik narod lahko izumira 100 let, pa se bo še vedno obdržal. Za naš mali narod to ne velja. Po božjem načrtu naj živijo vsi narodi in jeziki.

Na cvetno nedeljo je ob duhovni pripravi na veliko noč spovedovalo deset spovednikov. Okrog 450 ljudi (brez šolarjev) je prejelo sv. zakramente. Ker so ob morju oljke pozeble, smo na cvetno nedeljo blagoslovili le bršljan in drugo zelenje. Na tiho nedeljo (24. marec) na Križni gori ni bilo shoda, ker je zapadlo snega do kolen, pa tudi g. kaplan je zbolel za gripo. Snežnik je 11. aprila prekril rdeč sneg. Prej beli Snežnik je postal rjav. Verjetno je veter prinesel pesek prav iz Afrike. 12. aprila je zapadlo 10 cm snega, ki je naslednji dan zmrznil; zato so pomrle vse lastovke, ki so že prišle z juga.

Poleti smo začeli **popravlјati župnišče**. Streha je dobila novo opeko, sobe nova okna, na novo pa so bile speljane tudi stopnice. Načrte je naredil inž. arh. Franc Kvaternik. Zunanjščino so prenovili Albanci. Stopnice so izdelali Anton Kandare, Anton Kočevar in Ferdinand Petrič, tesarska dela na strehi je opravil Anton Kandare, mizarska Ferdinand Petrič, kleparska pa Marjan Šircelj. Jeseni so vaščani Nadleska sami napeljali v vas vodovod. Če so ljudje v vasi enotni, morejo narediti marsikaj. V tej vasi je nekaj sposobnih in požrtvovalnih mož, ki se trudijo za skupno dobro.

Duhovno obnovo za božič je imel p. Tomaž Podobnik, prof. Vanja Kržan pa je predavala 30 mlajšim zakonskim parom. Letos je bilo v Sloveniji 22.000 splavov. Pri polnočnici sem ta težki problem mimogrede omenil le s stavkom: "Mati Slovenija joče pred krvavo reko nikoli rojenih otrok. Kako trda bo tema, če bodo na našem nebu ugasnile zvezde otroških oči..."

Leto 1986. 5. januarja smo pokopali 87-letnega ključarja (ključar je bil od leta 1937) župnijske cerkve Janeza Ravšlja iz Markovca. Zadel ga je srčna kap. Čeprav je veliko pretrpel (Italijani so ga pregnali na Rab), je bil izredno zdrav. Redno je prihajal k nedeljski maši in do zadnjega dne je vstajal ob 4. uri zjutraj, da je nakrmil 25 glav živine.

Do velike katastrofe atomske elektrarne v Černobilu je prišlo 25. aprila. Eksplodiralo je grafitno jedro in radioaktivnost se je razširila po vsej Evropi. Še na Poljskem je radioaktivnost poskočila 500-krat nad normalo. Visoka je tudi pri nas. Prepovedano je piti studenčnico in mleko, če se krave pasejo. Otroci in nosečnice morajo biti doma v zaprtih prostorih. Nenavadno se je ohladilo 6. junija, ko je na Poljanah zapadlo 10 cm snega. Temperatura je padla na 0°C .

Meseca maja se je po vaseh začela **obnova kapelic križevega pota** na Križni gori. Žreb je odločil, katero kapelico naj obnovi

določena vas. Okrog 120 mož in fantov je zidalo in tesarilo, da je bilo veselje. Ljudje so navdušeni: še po tovarnah se med malico govori o kapelicah. Tudi s Cerkvijo samo še rahlo povezani vaščani so pomagali z delom in denarjem.

Na veliki šmaren je bil **blagoslov obnovljenih orgel** – pozitivna iz leta 1733 – v cerkvi Marijinega vnebovzvetja v Viševku. Slovesnost je vodil kanonik Vinko Prestor iz Ljubljane. Orgle je usposobil Andrej Lenarčič iz Ljubljane. V juniju je **prelat Rafko Lešnik birmal** 61 otrok. Poleg rednega verouka so jih v 15 skupinah pripravljali fantje in dekleta.

Leto 1987. Akademsko slikarka Stanislava S. Pudobska je na črne granitne plošče v kapelicah na **Križni gori** upodobila **križev pot**. Na binkošti je bilo po dolgotrajnem dežju čudovito vreme. Okrog 2.000 ljudi se je premikalo od postaje do postaje in molilo križev pot. Bralci so ga molili po megafonu. Slovesnost je vodil **stiški opat dr. Anton Nadrah**. Ljudje so darovali 680.000 dinarjev. Mašna intencija je 4.000 dinarjev. Letna inflacija je okrog 150 %.

Ministranti na taborjenju na Vogarju nad Bohinjem leta 1988.

V nedeljo, 30. avgusta, je stolni kanonik dr. Ivan Merlak imel zahvalno mašo v **cerkvi sv. Andreja na Gornjih Poljanah** za obnovljeni zvonik in cerkev. Ostrešje zvonika je bilo čisto dotrajano, streha se je celo že nagnila. Novo ostrešje na zvoniku je postavil tesar Anton Kandare, z bakreno pločevino pa ga je pokril Jože Groznik iz Šmartna pri Litiji. Notranjost je olepšal soboslikar Miha Šepec. Okrog 30 mož in fantov je več dni brezplačno pomagalo, posebej so se izkazali Podgorci. Pri zbiranju lesa za zvonik so bile velike težave, ker cerkniška občina ni pustila, da bi ljudje les darovali. V pritožbi sem 3. septembra 1986 navedel, da so ljudje spričo te odločbe cerkniške občine "razočarani, da ne rečem ogorčeni. V letu 1985 so namreč za obnovo gasilskega doma v Starem trgu pri Ložu darovali okrog 200 m³ iglavcev, kar je prav in hvalevredno. Ko pa se obnavlja kulturnoumetnostni spomenik, kar cerkev je, pa kmetje ne morejo darovati 35 m³ lesa, kot da gre tu za dvojna merila, dvojne uteži..."³⁴⁴ A bilo je zaman. Že pripravljene hlode so morali kmetje prodati Gozdnemu gospodarstvu. Ljudje so denar od lesa darovali za popravilo cerkve, župnik pa je moral les po višji ceni kupiti od Gozdnega gospodarstva. Vsa dela so stala 1.780.000 dinarjev, 400 kg bakrene pločevine pa je zneslo 1.200.000 dinarjev. 1.000 DEM je 24. julija veljalo 384.000 dinarjev.

³⁴⁴ ŽA, fasc. 1/1.

Ob malem žeganju na nedeljo po godu sv. Mateja je starotrški kaplan Peter Miroslavič izročil **priznanje ljubljanskega nadškofa** in metropolita dr. Alojzija Šuštarja dvainosemdesetletni Matičnovi mami, **Mariji Ravšelj**, ki še edina vztraja na Gornjih Poljanah. Pri obnovi svetišča je stregla delavcem. Priznanje zasluži predvsem, ker sta v začetku novembra 1970, ko je treščilo v cerkev, s pokojnim možem rešila cerkev pred požarom. Še naslednji dan so tleli tramovi in škarnice, zgorel je tudi del lesenega poslikanega stropa. Matičnova mama si je pri gašenju zlomila nogo.³⁴⁵

Konec oktobra je podjetje Primorje asfaltiralo okolico župnijske cerkve. Vsa dela so stala 2.100.000 dinarjev.³⁴⁶ Tega leta sta dobila vodovod Markovec in del Starega trga. Sredi novembra je izbruhnila huda gospodarska in medrepubliška kriza. Gorivo se je podražilo za 60 % .

Božič je še vedno delovni dan, čeprav se nekaj premika. Na zahodu ne morejo razumeti, da božič pri nas ni praznik. Končno je na diplomatski pritisk nadškofa Šuštarja partija dovolila, da nam je lahko po radiu in med televizijskim dnevnikom voščil srečen božič. Srbska partija je temu nasprotovala z enakim izgovorom kot dolga desetletja prej slovenska, češ da je Cerkev ločena od države. Kakšna zvijača! Kot da verni ljudje ne plačujejo radijske in TV naročnine in davkov. Dr. Anton Stres že dolgo govori vodilni partiji: "Dajte nam, vernim, vsaj toliko pravic, kot jih ima v družbenih občilih šport."

Leto 1988. Do 1. februarja so bile izredno visoke temperature. Snega ni. V 130 letih je bilo samo pet tako toplih januarjev. Čez dan je bilo celo 14°C in poganjal je teloh. Prvi sneg je zapadel 9. februarja, vendar je bil lep in topel tudi ta mesec, prav tako marec.

Birmovanje škofa Jožefa Kvasa je potekalo 24. aprila v snežnem metežu, kot sredi zime. Cerkev smo ogreli. Ker je birma vsaki dve leti, je bilo birmanih le 70 otrok.

Letos napeljujejo vodovod v Podlož, Babno Polje in na Menderge v Stari trg. Poleti je klepar Mirko Arih iz Gerovega z bakreno pločevino prekril zakristijo pri župnijski cerkvi.

Leto 1989. Zima je izredno topla in suha. Skoraj tri mesece ni bilo dežja. Prvi sneg je zapadel 27. februarja in takoj skopnel.

Na belo nedeljo je škof Jožef Kvas v župnijski cerkvi blagoslovil **obnovljene Goršičeve orgle**. Obnovil in zaščitil pred lesnimi škodljivci jih je dipl. inž. Brane Košir iz Sodražice. Delo je opravil dobro in poceni. Prospektne piščali (originalne so vzeli v 1. svetovni vojni za topove) je za 8.000 nemških mark naredil Hubertus von Kirslenbrock iz Münchna. Marko Kavčič iz Šentjošta nad Horjulom je okraske na omari pozlatil, domačin Miro Šepec pa je orgelsko omaro prebarval. Vse delo je stalo 10.500 nemških mark.

Inflacija strahovito narašča, bliža se 2.300-odstotni stopnji na leto. Trgovci vsak dan pišejo nove cene.

Poleti so kleparji prebarvali streho in zvonik cerkve v Viševku, zvonike v Kozariščah, Nadlesku, Šmarati, v Ložu pri sv. Roku in na Babni Polici. Tudi zvonik na Otoku je dobil novo streho, pokrito z bakreno pločevino, kar je skupno stalo 5.000 DEM. (V taki inflaciji se vse računa v nemških markah, plačuje pa z dinarji.)

Za praznik vseh svetnikov smo ustreljenemu **kaplanu Francu Kramariču napravili grob** – dobil je pravico do groba. Grob so že med vojno neke noči zravnali z zemljo.

³⁴⁵ Glej Družina, 36 (1987), št. 48.

³⁴⁶ Oktobra je bilo 1.000 DEM vrednih že 479.800 dinarjev.

Prvič po dolgih desetletjih (zadnjič je bilo leta 1950) je bil **božič pri nas dela prost dan**. Pri polnočnici je bilo izredno veliko ljudi.

Leto 1990. Novo leto je polno sprememb. Prvič po vojni se nam obetajo večstrankarske volitve. Tudi v naši župniji in v celotni cerkniški občini ustanovljajo vedno več strank. Posebej starejši ljudje so do volitev nezaupljivi in kar ne morejo verjeti, da se bo spremenilo vse tisto, kar so doživljali 45 let. Volitve so bile na cvetno nedeljo 8. aprila. Po volitvah ima DEMOS (koalicija strank slovenske pomladi) v republiškem parlamentu 127 poslancev, stranke stare miselnosti pa 113. Vendar je parlament sestavljen (po socialistično) iz treh zborov in v enem (Zbor združenega dela) imajo večino poslanci starega kova. Ta zbor je preprečil veliko reformnih zakonov. Župan naše cerkniške občine je postal Janez Okoliš iz Nadleska, član Kmečke zveze (potem SLS).

Nova maša Simona Onušiča 8. julija 1990.

Nova maša Simona Onušiča – Jerančetovega iz Starega trga je bila 8. julija. Duhovna priprava je potekala tri dni. Slovesnost je bila lepa, pozna se, da se ob novi maši župnija zgane. Pridigal je Janez Oberstar, župnik iz Brezovice. Slavoloki in mlaji so izžarevali veselje ob novomašnem slavlju. Pred mašo je bilo slovo pri domači hiši, kjer so mu pevci zapeli pesem "Ti domača hiša". Po maši je župnijski svet pred cerkvijo pripravil za vse ljudi pogostitev – prigrizek in 100 litrov dobrega vina.

Jeseni so mojstri opravili vzdrževalna dela na zvoniku v Starem trgu in Viševku. Klepar Marjan Šircelj je z bakreno pločevino pokrtil streho prezbiterija na **cerkvi sv. Tomaža na Vrhu**. Vaščani Podgore in Vrha so cerkveno zunanost in notranost lepo obnovili. Duhovna priprava na božič s pobožnostjo "Marijo nosijo" je potekala v lepem vremenu.

V Sloveniji smo 23. decembra izvedli **plebiscit**, ki je povsem uspel. Nad 80 % prebivalstva se je odločilo, da hoče živeti v svoji, neodvisni državi Sloveniji.

Leto 1991. Na prvi petek, 4. januarja, je mirno zaspal v Gospodu ljubljanski pomožni **škof dr. Stanislav Lenič**. Pogreba se je udeležilo 15 nadškofov in škofov ter več kot 400 duhovnikov.

Leto se je začelo v napetem političnem stanju zaradi **razpadanja Jugoslavije**.

Zima je bila mila, pomlad pa izredno deževna in hladna, da je še na binkošti, 19. maja, Gornje Poljane pobelil sneg.

V maju je restavrator Marko Kavčič iz Šentjošta nad Horjulom lepo restavriral **oltar sv. Marjete** v šmaraški cerkvi.

V začetku junija je inž. Vojko Martinc iz Stahovice namestil v zvoniku avtomatsko uro in kladiva. Ura bije in proži zvonove, lahko se z njo tudi samodejno pritrkava, Marjan Hančič iz Mekinj pa je naredil nove številčnice iz nerjaveče kovine, kar je stalo skupno 7.500 DEM.

Samostojna slovenska država je bila slovesno razglašena ob zvonjenju vseh cerkvenih zvonov 26. junija zvečer na trgu pred slovensko skupščino v Ljubljani. Nadškof dr. Alojzij Šuštar je ob tej priložnosti blagoslovil na novo zasajeno lipo. Vsem župnijskim uradom je poslal posebno pismo, kjer je med drugim zapisal: "Dušnim pastirjem priporočam, da vernike na ta dan razglasitve samostojnosti duhovno pripravite. O pomembnosti tega dogodka tudi v cerkvi spregovorite primerno besedo in vernike povabite k molitvi za domovino. Na dan razglasitve ali na prvi primerni dan naj bo po vseh župnijskih cerkvah maša za domovino. Na dan in ob uri, ki bo sporočena po sredstvih javnega obveščanja, naj zvonovi zvonijo po vseh cerkvah, posebno župnijskih. V krajih, kjer bodo kot v Ljubljani zasadili lipo, naj jo duhovnik blagoslovi."

Drugi dan pa je JLA, ki jo vodi srbski kader, s tanki vdrla iz vojašnic na ceste ter hotela zavzeti obmejne prehode in brniško letališče. Tanki so brezobzirno lomastili tovornjake, avtobuse in druga vozila, ki sta jih slovenska Teritorialna obramba (slovenska vojska) in slovenska policija na hitro postavili na ceste kot barikade.

Takoj po napadu je nadškof dr. Alojzij Šuštar poslal papežu telegram s prošnjo, naj povzdigne svoj glas za prekinitev napada. **Papež** se je **dvakrat javno obrnil** na svetovno javnost, naj moli za mir, in opozoril, da ima vsak narod pravico do samostojne države. S tem je papež veliko storil za to, da se je problem Slovenije internacionaliziral. Mnoge države namreč izjavljajo, da je boj Slovenije za lastno državo notranji problem Jugoslavije.

Nadškof je telegramske zaprosil tudi vse evropske škofovske konference, naj se pri vladah posameznih evropskih držav močno zavzamejo za čim prejšnje priznanje slovenske državnosti. **Nadškof Alojzij Šuštar** je namreč predstavnik jugoslovanskega episkopata pri Svetu evropskih škofovskih konferenc (CCEE). Tudi mnogim drugim znanim in pomembnim osebnostim iz javnega in cerkvenega življenja po vsem svetu je nadškof poslal telegrame s podobno vsebino. Delež slovenske Cerkve pri prizadevanju za mir in priznanje Slovenije je velik.

Po skoraj sedmih dneh borb se je umirilo. Na naši strani je v bojih umrlo: 5 članov slovenske teritorialne obrambe, 4 policisti, 5 civilistov in 10 tujih državljanov. Po slovenskih virih naj bi umrlo 36 vojakov napadalne vojske. Ranjenih je bilo: 42 iz TO, 21 iz slovenske policije, 38 civilistov in dva tujca. Ujetih in predanih vojakov in oficirjev je bilo čez 3.000. JLA je začela napad na Slovenijo s 25.000 vojaki, 350 tanki, 300 oklepniki, 90 vojnimi letali in 50 helikopterji.³⁴⁷

Na Hrvaškem je prava vojna.

Župnijska karitas Stari trg je bila ustanovljena 6. oktobra. Izvoljen je bil sedemčlanski ožji odbor z zastopniki vasi in v kratkem

³⁴⁷ Podatki o mrtvih, ranjenih in o številu napadalcev so vzeti iz revije Obramba, 23 (1991), št. 8/9, str. 14.

času so krajani že zbrali za dva tovarnjaka hrane in oblačil. Tudi v Loško dolino je iz Hrvaške in Bosne pribežalo 33 hrvaških beguncev.

Po trimesečnem moratoriju (sklenjenim med Slovenijo, Hrvaško, Srbijo in Evropsko skupnostjo) je danes, 8. oktobra, od polnoči Slovenija samostojna država. Parlament je določil, da bo slovenski denar tolar. Boni s tem imenom veljajo že danes. V treh dneh moramo na bankah in poštah zamenjati vse dosedanje jugoslovanske dinarje za slovenske tolarje (SIT) v razmerju ena proti ena.

Tega dne so odprli tudi meddržavni prehod med Slovenijo in Hrvaško v Babnem Polju. Prezidancem, ki se vsak dan vozijo na delo v tovarno Kovinoplastika, se zdi to čudno. Torej se je zelo hitro uresničil napis na priponki, ki jo je slovenska milica pred nekaj leti ostro prepovedala: "Ko bom velik, bom carinik na Kolpi."

V nedeljo, 27. oktobra, je bilo v Starem trgu srečanje župnijskih svetov naše dekanije.

Sredi novembra je tesar Anton Kandare napravil novo ostrešje na **cerkvi sv. Pankracija na Klancah**. Trije vaščani so dali ves les in pomagali z delom, na pomoč so prišli tudi Danci. Vsa dela je tesar opravil brezplačno.

V rakovski cerkvi je bila 23. novembra revija pevskih zborov cerkniške občine ob 400-letnici Gallusove smrti. Iz Starega trga sta nastopila cerkveni mešani zbor sv. Jurij s skladbama Heroes pugnate viri in Ecce quomodo moritur iustus ter moški zbor Snežnik s skladbama Eripe me Domine in In Nomine Jesu. Oba zbora večje vodi prof. glasbe Marija Okoliš iz Nadleska.

23. decembra je bila v skupščini sprejeta **nova ustava. Kristjani je** zaradi 55. člena (splav) **nimamo za svojo** in smo prepričani, da nam ne bo prinesla božjega blagoslova.

Božično duhovno obnovo je vodil p. Franc Kejžar iz Ljubljane. Župnijske jaslice so letos drugačne. Na podstrešju župnijske cerkve smo namreč našli **jaslice, naslikane na velike lesene table**. Leta 1868 jih je naslikal **Štefan Šubic**. Lepo jih je restavriral akademski slikarka Stanislava S. Pudobska. Strokovnjak dr. Niko Kuret pravi, da so jaslice dragocene in do sedaj neznane.

Leto 1992. Na veliko veselje Slovenije in Hrvaške je **Vatikan že 13. januarja uradno priznal obe državi**. Slovanski papež Janez Pavel II. je s tem pokazal, da ima vsak narod pravico do svoje države in da ga je stopicanje evropskih držav razočaralo. Do sedaj je Vatikan vedno čakal, da so meddržavne odnose uredile države same, nakar je sprejel dano stvarnost. **Ob priznanju Slovenije in Hrvaške pa je** – na presenečenje vseh držav – Vatikan ukrepal med prvimi in s tem prehitel vse države Evropske skupnosti.

Od 31. januarja do 2. februarja je prof. Rafko Vodeb s Štajerske vodil v župniji **duhovne vaje** za odrasle pod geslom: "Odrini na globoko!" Več kot 30 ljudi se je s pridom udeleževalo duhovne poglavitve (večina je bila iz molitvene skupine).

V februarju je mizar Ferdinand Petrič naredil v treh sobah kaplanije lesene strope s toplotno izolacijo. Zima je mila, snega tako rekoč ni bilo. V Palestini pa preživljajo najhujšo zimo v zadnjih 140 letih. 26. marca je zapadlo 25 cm snega rumene barve, kar naj bi povzročil saharski pesek.

Iz Foče v Bosni je na Bloke pribežalo čez 500 otrok, žena in starcev. Tudi naša Karitas se je aktivno udeležila zbiranja hrane in drugih

potrebščin. V dveh dneh so po vaseh zbrali tovornjak hrane in obleke, od tega 160 kg pralnih sredstev in 118.000 SIT, kar je skoraj 2.200 DEM.

Cerkveni mešani pevski zbor sv. Jurij je imel na belo nedeljo v gradu Snežnik lep koncert velikonočnih pesmi.

Na nedeljo Svete Trojice, 14. junija, je nadškof dr. Alojzij Šuštar **birmal** 70 otrok v Starem trgu, 16 pa v Babnem Polju. Poleg verouka so birmance v 13 skupinah pripravljali še fantje, dekleta in žene. Srečevali so se večinoma po hišah, kjer birmanci bivajo. Nadškof se je v soboto zvečer srečal tudi z mladimi in skavti (letos so v župniji pod vodstvom kaplana Janeza Novaka na novo zaživali), z župnijskim svetom, s Karitas, molitvenima skupinama, cerkvenim pevskim zborom in ključarji. Moški zbor Snežnik je nadškofu zapel podoknico s pesmi: Slovenec sem, Pobratimija in Kaj kleplje na vasi jekleno koso. Slovesnost je v nedeljo lepo potekala in prvič po vojni je berilo brala učiteljica – mati birmanca.

V Babnem Polju se je nadškof srečal z župnijskim svetom, zastopniki Karitas, mladimi in ključarjema.

Prav za birmo je bila končana notranja obnova župnišča – pisarne in obednice z novim stropom in parketom. Zanimiv je lesen strop v pisarni s prečnim tramom, ki je dober posnetek stropa v hiši Janeza Kvaternika iz Šmarate 12 iz leta 1866. Ta leseni strop je med vsemi, ki so v Loški dolini še ostali, najlepši. Iz ustnega izročila Janeza Kvaternika je znano, da so ga eno celo zimo delali trije delavci. Po mnogih kmečkih hišah, ki so jih pred desetletji obnavljali, so stare lesene stropne odstranili, kar je velika etnološka škoda. Zidarska dela je v župnišču izvajal Franc Sterle, mizarska Ferdinand Petrič, rezbarska pa Jože Sterle. Več mož, fantov in žena iz vse župnije je pri delih požrtvovalno sodelovalo. Zidovi so bili tudi statično utrjeni, ker so se v njih pojavile nevarne razpoke.

Nova maša Janeza Kvaternika 12. julija 1992.

Po dveh letih je bila 12. julija spet **nova maša**; imel jo je gospod **Janez Kvaternik** iz Šmarate, rojen 31. oktobra 1966. Redko slovesnost je župnija pričakala s tridnevno duhovno pripravo. Na novi maši se je tudi od drugod zbralo izredno veliko ljudi. V novomašni pridigi je

ribniški župnik in dekan Maks Ipavec poudaril, da je duhovništvo pričevanje vere v živega Boga in od mrtvih vstalega Kristusa, ki je tudi današnjemu marsikdaj obupanemu človeku opora in upanje v življenje. Pravo ljudsko slavje pa se je razvilo po maši na trati pred cerkvijo, kjer je župnija pripravila okrepčilo. Ob cerkvi sta bila slavoloka in dva približno 25 m visoka mlaja. Tudi vas Šmarata je bila okrašena z mlaji in slavoloki. Vsa vas je stopila skupaj, kar je lepo pričevanje, kaj slovenski človek čuti ob taki slovesnosti. Z novomašnikom se je veselil tudi njegov stric Peter Kvaternik, župnik na Škofljici.

Konec julija je iz celotne stare Jugoslavije že 2,5 milijona beguncev, od tega jih je v Sloveniji že 68.000. Avgust je bil tako vroč, da česa takega ne pomnijo 140 let. 5. septembra pa je na Snežniku že zapadel sneg.

Tesarji in kleparji iz Bistrice ob Sotli (Jože Kovačič) so 1. oktobra končali z deli pri cerkvi **sv. Petra v Ložu**. Brez odrov so na zvoniku zamenjali ostrešje in ga oblekli s 600 kg bakrene pločevine. Delo in pločevina sta stala 16.000 DEM ali – za zgodovinarje čez sto let – trinajst volov, težkih po petsto kilogramov. Iz Loža in z Malega Vrhka je v ta namen prispevalo štirideset hiš po 5.000 tolarjev, kar je okoli 85 DEM na hišo. Ostalo si je cerkev sv. Petra sposodila.

Te dni je Slovenska banka dala v obtok nov slovenski denar. Do sedaj smo imeli tiskane bone. Bankovci so zelo lepi, iz slovenskega papirja, natisnili pa so jih v Angliji. Na 1000-tolarskem je lik Franceta Prešerna, na 500-tolarskem podoba Jožeta Plečnika, na 100-tolarskem pa Riharda Jakopiča.

Oktobra je padlo 500 litrov padavin na m², kar je največ od leta 1852. Poplavile so reke in potoki, posebej hudo je bilo v Celju in Savinjski dolini.

14. novembra je imela ekipa zdravnic in medicinskih sester iz Ljubljane v župnišču celodnevni seminar o bolj človeškem in krščanskem umiranju bolnikov in njihovi negi. Predavanj in pogovora se je udeležilo 21 članov župnijske Karitas in drugi. Sredi novembra je bil v Starem trgu pripravljani tečaj na zakon, ki se ga je udeležilo 58 fantov in deklet iz dekanije. Naših je bilo 40. Državne volitve so bile 6. decembra. Zanimivi so volilni rezultati, navedeni v odstotkih.³⁴⁸

		Volišča								
		G.Jez.	Bl.Pol.	Lož	St.trg	Mark.	Iga v.	Podc.	Kozar.	Bab.P.
Važnejše stranke	LDS	12,8	9	16,7	20	8	15,7	12,6	13	24
	SKD	7,1	21,8	17,4	12,8	11	30	19,5	31,3	10,3
	ZL	25,7	3,6	15,9	19,4	19,1	10,2	9,7	9,3	9,8
	SLS	12,8	12,7	6,8	7,4	10,6	10,4	20,2	12,2	11,4
	SNS	15,7	7,2	9,5	9,2	9,7	10,2	7,2	11	7,1
	SSS	7,1	25,4	11,6	13,6	19,5	9,6	10,8	5,5	18
	DS	4,2	0	3,7	3,2	4,8	2,6	0,7	1,2	4,9

Vojna z vsemi zločini, ki si jih človek ne more niti predstavljati, pa še vedno divja v Bosni. Papež vedno znova poziva odgovorne, naj vojno v Bosni končajo.

Leto 1993. Sredi februarja se je začela hrvaška sečnja lesa na 60 ha površine ob meji pri Babnem Polju. Hrvati trdijo, da je ta parcela njihova, naši pa, da je naša. Odnosi med državama so se zelo ohladili.

Državne volitve

10. novembra 1996.

Stranke, ki so prišle v državni zbor v odstotkih:

Stranke	Volišča		
	Kozar.	B. Polje	Lož
SLS	28,3	6,6	14,0
ZLSD	9,4	17,2	11,6
LDS	16,7	29,4	30,9
SKD	17,1	7,2	9,6
SDS	11,5	10,0	18,3
DeSUS	0,4	3,3	1,7
SNS	3,4	6,1	2,9

Stranke	Volišča			
	Mark.	Podc.	Iga v.	St. trg
SLS	17,3	17,6	22,2	14,3
ZLSD	11,6	8,2	9,0	15,5
LDS	30,6	19,1	22,0	28,8
SKD	11,6	13,8	19,4	9,6
SDS	12,0	19,1	11,1	8,2
DeSUS	0,8	2,6	0,9	2,2
SNS	6,0	3,3	4,2	5,2

Volilna udeležba je bila 82,5 %.

³⁴⁸ Skupni rezultati glasovanja za državni zbor v volilnem okraju 1, volilna enota 3; občini Cerknica in Logatec. Občinska volilna komisija.

Sredi marca je imel prof. Rafko Vodeb tridnevne **duhovne vaje** v učilnici. Vaj so se v glavnem udeležili člani dveh molitvenih skupin, bilo jih je okoli trideset.

Velika noč (10. aprila) je bila deževna. Katoliški tednik Družina je v velikonočni številki objavil reportažo iz Starega trga pri Ložu.

Konec marca je imel novi župnijski svet prvo sejo. V njem je 28 večinoma mlajših članov. Prejšnji je bil star pet let.

Konec maja so vaščani Podgore in Vrha zopet postavili evharistični križ na Kuclju. Prvi je bil postavljen leta 1936 v spomin na evharistični kongres v Ljubljani in je stal do vojne. Podobni križi so bili še na hribu Kožljek, nad Knežjo Njivo, na Devinu in na nadleškem griču.

Nova maša Pavla Okoliša iz Nadleska je bila 11. julija. Nanjo smo se pripravili s tridnevno duhovno obnovo, ki so jo vodili g. mag. Peter Kvaternik, župnik na Škofljici in novomašnikov stric, g. Janez Kvaternik, kaplan v Domžalah in novomašnikov bratranec, in g. Simon Onušič, kaplan v Cerkljah na Gorenjskem. Vse je ganilo, ko je novomašniku mati izročila križ. Ljudje so se spraševali, kdaj bomo spet dočakali tako lepo slavje.

Procesija sv. Rešnjega Telesa leta 1993.

Nova maša Pavla Okoliša 11. julija 1993.

V nedeljo, 18. julija, pa je prelat dr. Ivan Merlak **na Kuclju** blagoslovil **nov križ**. Pri križu je bilo evharistično slavje, ob katerem se je zbralo čez 300 ljudi. Govornik je poudaril, da so bili brezbožni ideologiji prav evharistični križi najbolj napoti, zato so te najprej odstranili. Naj bo evharistični križ znamenje naše zveze s Kristusom, križanim in od mrtvih vstalim.

11. avgusta smo pozno ponoči opazovali oblak meteoritov. Pisec jih je npr. videl 13. Nekateri so bili večji in so razsvetlili kar četrtno neba. Največji je okrog ene ure razsvetlil nebo in padel v Jadransko morje.

V Sloveniji, posebno še v Prekmurju, je bila katastrofalna suša. Skoraj ves avgust je bilo vsak dan do 34°C; v naši deželi ni bilo take suše že 103 leta. Žito in krompir sta bila lepa, koruza pa povsem sežgana. Vendar pri nas ni bilo tako hudo.

Junija je bila **med Marijine sestre** na Dobrovi sprejeta **Jožica Sterle** iz Vrhnike.

Nadškof dr. Alojzij Šuštar je 31. avgusta blagoslovil obnovljene prostore Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu. V prvi letnik klasične gimnazije se je takoj vpisalo čez 150 dijakov. Iz naše župnije obiskujeta to šolo dve dekleti.

Oktober je bil silno deževen. V Švici, Angliji in Franciji takih poplav nihče ne pomni. Tudi nadleško polje se je dvakrat spremenilo v jezero. V tem času so končali z obnovitvenimi deli na cesti Bloška Polica-Lož. Cesto so razširili in nekaj ovinkov ublažili, del hriba pa so celo prevrtali.

Na adventno nedeljo, ki bo odslej v Sloveniji nedelja Karitas, so nas obiskali trije **člani francoske Karitas**. Občudovali so naše baročne cerkve, zvečer pa so se srečali z vsemi člani naše Karitas. Ivanka Onušič jim je predstavila delo te dobrodelne organizacije pri nas.

Na razstavi jaslíc v Ljubljani so letos zbudile posebno pozornost jaslice Štefana Šubica iz starotrške cerkve. Jaslice je naslikal leta 1868 na lesene table. Božično duhovno obnovo je vodil p. France Šetar iz Ljubljane.

Leto 1994. V januarju je veliko ljudi zbolelo za gripo. Konec februarja je na zimskih olimpijskih igrah v norveškem mestu Lillehammerju nastopil v biatlonu tudi Janez Ožbolt iz Starega trga. Na 10 km je dosegel 9. mesto.

Maša na vrhu Kuclja ob blagoslovitvi križa leta 1993.

Leta 1940 je bilo na Ulaki, seveda za takratne čase, veliko smučarsko tekmovanje. Zadaj je Kolajeva hiša.

Na belo nedeljo, 10. aprila, je stiški opat dr. Anton Nadrah blagoslovil nov, 220 kg težek **zvon** pri cerkvi sv. Marjete v **Šmarati**. Zvon je iz bron in ima glas C. Darovala ga je gospa Ana Zadel iz Šmarate. Župnik Janez Kebe se je za njeno dobroto iskreno zahvalil. Obred je pred cerkvijo pozorno spremljalo okrog 500 ljudi, po končani maši pa so jim složni vaščani pripravili bogat prigrizek. Poleg prejšnjega malega zvona ga je v zvonik na preslico z novo leseno konstrukcijo obesil tesar Anton Kandare iz Starega trga, ki je vsa dela opravil brezplačno.

V mesecu juliju je restavrator Marko Kavčič iz Šentjošta nad Horjulom restavriral **glavni oltar** v cerkvi sv. Urbana na **Škriljah**. Oltar in vse kipe je dobro zaščitil pred lesnimi škodljivci. Prav tako je v mesecu avgustu obnovil oba stranska oltarja v cerkvi na Klancah. Zadnji čas je bil, da so se oltarji rešili pred popolnim propadom.

Maja 1993 so vaščani Podgore in Vrha postavili na Kuclju nov križ. Evharistični križ so med vojno podrli. V nedeljo 18. julija ga je med mašo blagoslovil prelat dr. Ivan Merlak iz Ljubljane. Zbralo se je čez 300 ljudi. Križ je visok 15 m.

V nedeljo, 28. avgusta, je prelat Franc Vrhunc iz Ljubljane ob somaševanju več duhovnikov vodil mašo na pokopališču v Viševku za **zamolčane žrtve** medvojnega in povojnega nasilja komunistične revolucije iz Loške doline. Po maši je opravil simboličen pogreb in blagoslovil spominsko ploščo dvesto triintridesetim žrtvam. Iniciativni odbor je po vaseh naštel dvesto štiriinpetdeset zamolčanih žrtev, a svojci niso dovolili, da bi na plošče napisali imena vseh žrtev.

Napis se glasi:

To spominsko obeležje je simboličen
grob slovenskih domobrancev
in ostalih mož, žena, fantov in deklet,
krajanov Loške doline, žrtev
komunistične revolucije.
Vklesali smo imena vaša
rodovom poznim v opomin,
kaj lahko stori sovraštvo,
kaj bratu brat, očetu sin.
Namesto kletve naj molitev
dviga se, za vero,
dom in domovini zveste,
za vse, ki v Bogu mirno spe.
Postavili sorodniki leta 1994.

Prvoobhajanci leta 1994. Od leve so v prvi vrsti: Alenka Strle, Tina Kandare, Tamara Kočevar, Jasmina Šega, Andreja Sterle, Tina Đukes, Nadja Požar, Eva Kraševac, Ana Reljič, Mateja Nanut; druga vrsta: Tina Ravšelj, Marija Šraj, Anita Kočevar, Katja Virant, Anja Truden, Petra Ravšelj, Dijana Poljančič, Maja Lipovac, Urška Đukes, Jasmina Malnar; tretja vrsta: Janez Kebe, župnik, Darko Žagar, Damjan Rupnik, Gašper Grginčič, Rok Mihelčič, Rajko Bukovec, Rok Bartol, Miha Znidaršič, Zoran Kovač in Marko Kordiš.

Žalna slovesnost je bila pretresljiva. Vse je med drugim do solz ganil 34-letni Janez Kandare iz Dan, ko se je po očetovem pripovedovanju spominjal svojih šestih pobitih stricev in starega očeta. Tega je prišla iskat na dom ozna dva meseca po vojni in potem ga niso več videli. Največ žrtev (okoli 150) je bilo po končani vojni vrnjenih iz Vetrinja in brez sodbe pomorjenih na Teharjah in v Kočevskem Rogu.

V znamenje sprave so med žalno slovesnostjo trije možje, ki imajo največ žrtev med svojci (Zdravko Kraševac iz Starega trga – mamu, očeta in dva brata; Ludvik Kandare iz Dan – očeta in šest bratov; Jože Sterle iz Podgore – tri brate), nesli cvetje tudi k spomeniku partizanskih žrtev. Kristjani moramo delati za pomiritev, čeprav živi še precej ljudi v prejšnji, petdeset let oblikovani in veljavni miselnosti, da so ene žrtve več vredne od drugih. Komemoracija je bila v duhu odpuščanja (Bog je edini sodnik in Kristus je umrl za vse ljudi) in z gorečo prošnjo, da se taki časi pobijanja ne bi med slovenski narod nikdar več vrnili. Na žalni slovesnosti so govorili Franc Ravšelj iz Viševka, ki je tudi pripravil slovesnost, Janez Okoliš iz Nadleska, župan cerkniške občine, in dr. Anton Drobnič, doma z Blok, državni tožilec.

V mesecu avgustu je bila slovesna proslava 40-letnice tovarne Kovinoplastika Lož. Dobra stran tovarne je, da daje delo številnim prebivalcem Loške doline. Slabša stran tovarn pri nas pa je, da zaposlujejo veliko mater. Zaradi tega trpi družina in vzgoja otrok. Marsikatera mati, ki dela v tovarni v tedenskih izmenah dopoldne in popoldne, dejansko pol meseca ne živi z otroki. Velika zaposlenost mater je tudi vzrok, da so zelo redke družine, ki imajo po tri ali več otrok. Po vaseh je veliko hiš praznih, vanje se naseljujejo vikendaši.

V kraju močno narašča število ljudi, ki zbolijo za rakom, prav tako pa tudi število mladih, ki so žrtve prometnih nesreč.

V nedeljo, 4. decembra, so bile v državi občinske volitve. Loška dolina in Bloke sta združeni v novo občino Loška dolina. Volili smo župana in svetnike. Za župana so bili trije kandidati. LDS je kandidirala Jerneja Zabukovca iz Loža, SLS Janeza Okoliša iz Nadleska in SKD Jožeta Goršeta iz Nadleska. Največ glasov, 51,17 %, je dobil Jernej Zabukovec, ki je postal župan, 33,03 % glasov je dobil Jože Gorše in 15,80 % Janez Okoliš.

Število glasov po strankah pa je takšno: SKD 35,1 %, LDS 29,9 %, ZLSD (bivša ZL) 18,3 % in SLS 15,4 %. Na voliščih v sami Loški dolini so v odstotkih glasovali takole:³⁴⁹

		Volišča								
		Kozar.	Iga v.	Podc.	Lož	St. trg	Mark.	Bab. P.		
% glasov	LDS	21,8	25,4	19,5	33,2	41,3	33,7	46,6	5	Število svetnikov v občini
	SKD	43,0	33,7	39,1	30,2	23,5	29,3	19,5	6	
	SLS	20,7	18,7	21,4	14,5	12,6	11,3	13,5	2	
	ZLSD	14,5	22,7	20,0	22,2	22,6	25,7	20,3	3	

Leto 1995. Sveti oče Janez Pavel II. je napovedal, da bo prihodnje leto **obiskal Slovenijo**. Naši škofje so izdali o tem posebno pismo. V njem poudarjajo, da je ta obisk pastoralnega značaja in da se moramo kristjani na ta izjemni dogodek pripraviti z molitvijo in duhovno prenovo.

V oktobru so delavci obnovili streho na cerkvi v Vrhniku. Tesarska in krovsko dela je opravil Anton Kandare iz Starega trga. Vsa dela so stala 1.179.200 SIT ali 13.880 DEM. Da smo lahko poravnali račune, se je morala cerkev zadolžiti.

Duhovno obnovo za božič je imel lazarist Anton Pust. Pred božičem je Anton Cvetko iz Cerknice osvetlil zvonika v Starem trgu in v Kozariščah. Stroške osvetlitve v Starem trgu, ki so znesli 184.000 SIT

³⁴⁹ Občinska volilna komisija.

ali 2.040 DEM, je poravnal g. dipl. ing. Milan Prezelj iz Frankfurta, ki je vnuk + Karla Kovača iz Starega trga. Naj osvetljeni zvonik župnijske cerkve sv. Jurija kaže prebivalcem Loške doline pot v nebo.

Leto 1996. Zgodovinski **obisk papeža Janeza Pavla II.** od 17. do 19. maja je v naši državi presegel vsa pričakovanja. Splošno mnenje med kristjani je, da je bil to moralni čudež, ker so ljudje (tudi neverujoči) s takim navdušenjem sprejeli Petrovega naslednika. Kljub temu da je podtalna antipropaganda širila med ljudi vesti o dragem obisku, da je papež prišel po denar, o nevarnostih (v ta voz so vpregli celo napovedi jasnovidcev, da papeža v Slovenijo sploh ne bo), so se ljudje papeževih srečanj udeležili množično. V Ljubljani se je na evharističnem slavju zbralo 105.000 ljudi in v Mariboru tudi skoraj toliko. V Postojno, kjer je bilo srečanje ob papeževem 76. rojstnem dnevu, pa mu je prišlo voščit okoli 60.000 mladih. Skupaj je prišlo papeža pozdravit (tudi ob cestah) okoli 300.000 ljudi.

Vsa srečanja z njim so bila nepozabna, Slovenija je bila v teh dnevih presunjena. Ljudje so od sreče jokali, tudi pred televizorji. Papež je vse govoril v slovenščini – kot študent je namreč spoznaval tudi slovansko jezikoslovje. Skoraj gotovo je to prvi in zadnji papež, ki razume naš jezik.

Papeževe besede, da je "naše stoletje močno izkusilo, kaj pomeni graditi na pesku ideologij, ki prezirajo Boga. In mar se ni naše stoletje prav zaradi tega okopalo v krvi nedolžnih in mučencev? Tisti, ki gradijo svet brez Boga, ga lahko gradijo samo proti človeku, proti njegovemu pravemu uresničenju in sreči", so povzele tudi svetovne agencije.

Ko je govoril o slovenski krščanski dediščini (naš narod praznuje letos 1.250 let, odkar so nam misijonarji prinesli krščansko vero), je dejal: "Ni dovolj, sklicevati se na dediščino preteklosti, saj se mora vsaka krščanska generacija sama ponovno odločiti za krščanstvo." Omenil je tudi drugo svetovno vojno in revolucijo: "V zgodovini je bila vaša krščanska skupnost izpostavljena težkim preizkušnjam, nedavno tudi grozotam obeh svetovnih vojn. Kako naj bi pozabili na nasilno komunistično revolucijo? Trpljenju, ki ga je povzročila tuja okupacija, se je pridružila še državljanska vojna, v kateri je brat dvignil roko nad brata. Božji služabnik Lojze Grozde je samo ena izmed nešteti nedolžnih žrtev, ki visoko dvigajo palmo svojega mučeništva kot neizbrisen spomin in opomin. Škofe, duhovnike, redovnike in laike so med vojno in po njej zapirali, jih mučili, izseljevali in tudi nasilno morili. Vsi ti zdaj prosijo Boga za spravo, mir in slogo med vsemi člani naroda. Ta pogled v preteklost je bil potreben, da bi mogli realistično načrtovati prihodnost."

Skavti v župniji leta 1995. Od leve so v prvi vrsti: Petra Ravšelj, Damjana Ravšelj, Valter Bukor, Dejan Poljančič, Matej Ravšelj; druga vrsta: Petra Komidar, Ana Kočevar, Andrej Truden, Miha Ravšelj, Primož Ravšelj in Urška Mlakar; tretja vrsta: Rajmund Sterle, Matej Kržič, Janez Truden, Gasper Kvaternik in Majda Šraj; četrta vrsta: Andreja Šraj in Marko Japelj, kaplan.

Ko je papež Janez Pavež II. obiskal Zavod sv. Stanislava v Sentvidu, se je rokoval tudi z dijakinjo, Škofljiške klasične gimnazije Manjo Žnidaršič iz Loža.

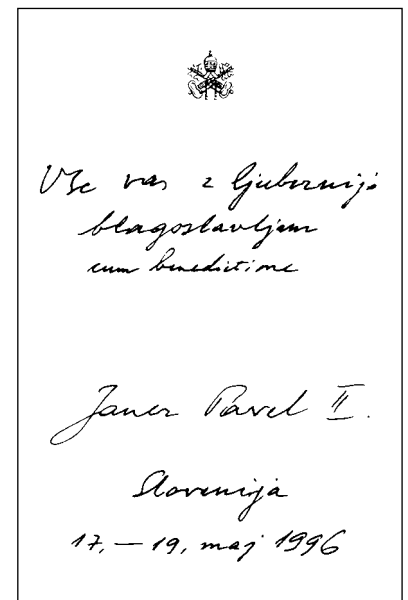
Mladim v Postojni pa je dejal: "Bodite ponosni, da ste del Cerkve! Naj Jezus za vas postane oseba, za katero je vredno zastaviti vse življenje." Najbolj pa so si zapomnili besede: "Korajža velja! Papež vas ima rad."

Predstavnikom kulture, znanosti in umetnosti je v mariborski stolnici med drugim rekel: "Cerkev nima drugih ambicij kot to, da človeku oznanja odrešenje v Jezusu Kristusu. Ne bojte se Kristusa! Ne bojte se Cerkve, saj je na strani tistih, ki jim je pri srcu človekovo dostojanstvo in njegova resnična svoboda. Cerkev je bila in bo tudi v prihodnje zvesti varuh zgodovinskega spomina in najbolj plemenitih tradicij slovenskega naroda... Samo živa in bogata narodna kultura vas bo obvarovala pred nevarnostjo, da se pomešate ali celo 'izginete' v svetu, ki je vse bolj izpostavljen izenačevanju in sivi poenotenosti... Naj vaše napore spremlja zavest, da je bila krščanska vera v dolgi in nelahki zgodovini Slovenije bistvena sestavina njene kulture."

Iz Starega trga in iz Babnega Polja je šlo papeža pozdravit v Ljubljano in Postojno 536 ljudi, od tega jih je bilo iz Starega trga 487. Med tisoč pevci, ki so peli pri maši v Ljubljani, je našo dekanijo zastopal starotrški zbor.

Tudi vreme je bilo nekaj izrednega, lahko rečem kar nenavadnega. V mesecu maju je do pričakovanega datuma vsak dan deževalo, v treh dneh obiska je bilo sončno s šibkim vetrom, ko pa je papež obisk končal, je bil naslednji dan zopet dež. Na to je opozoril tudi papež. V Mariboru je dejal: "Božji previdnosti se zahvalimo za lepo vreme. Bog je z nami."

Kako pomemben je bil za naš narod ta obisk, se bo šele pokazalo. Geslo vseh priprav je bilo: "Oče, potrdi nas v veri." Bog daj, da bi obisk Petrovega naslednika v deželi pod Triglavom obrodil bogate in trajne sadove.³⁵⁰

Pozdrav in podpis papeža Janeza Pavla II. na podobici.

³⁵⁰ Izvlečki iz starotrške župnijske kronike.

C. STAROTRŠKI KAPLANI IN DRUGI DUHOVNIKI

1. KAPLANI

Vrsta starotrških kaplanov do leta 1635 je nepopolna. Iz starejših stoletij moremo namreč po raznih listinah izslediti le nekatere. Od leta 1635 pa so kaplani znani iz matičnih knjig.

Že leta 1327 je poleg župnika Eberharda pri cerkvi sv. Jurija v Ložu pastiroval duhovnik **JAKOB** (dominus Jacobus socius eius). Oba sta bila za pričo pri prodaji štirih kmetij na Babni Polici, v Nadlesku in Šmarati.³⁵¹

GREGOR POR je bil kaplan leta 1492. Jakob, generalni vikar oglejskega patriarha, je tega leta pooblastil kranjskega naddiakona Leonarda Seidla iz Kamnika, naj razišče pritožbo Pavla Hasibala iz Loža. Ta se je pritožil čez kaplana Gregorja Pora, češ da je njemu in njegovi priletni ženi storil veliko verbalnih in dejanskih krivic brez vsakega razloga. Za kakšno krivico je šlo, ni mogoče dognati. Bila pa je gotovo v nasprotju z duhovniško poštenostjo in skromnostjo.³⁵²

BOLTEŽAR ŠTETNER, Starotržan. Mašnik je postal 18. februarja 1497 v Čedadu.³⁵³ Po stari navadi je novomašnik pomagal v dušnem pastirstvu najprej v domači fari. Iz listine 1515. leta vidimo, da so bili takrat Štetnerjevi v Starem trgu.³⁵⁴

JURIJ, Ložan, sin krojača. V Čedadu je 13. junija 1500 postal subdiakon. Po novi maši je nekaj časa ostal v domači župniji.³⁵⁵

MIHAEL REINSCOL, 1581.

VINCENCIJ PENGER, 1581. Imel je le starotrške beneficije, dejansko pa je bil cerkniški župnik.

MATEVŽ JUŽNA (Iuschina), 1581. Po priimku bi bil lahko domačin iz Loža.

AHACIJ SIMIČ (Schinniz), 1581.³⁵⁶ Leta 1594 je bil kaplan v Cerknici.³⁵⁷

ŠTEFAN ULLE, Ložan, 1586.³⁵⁸

MATIJA PERKOVIČ, 1634.³⁵⁹

JURIJ KOBE, tudi Kebe, 1633–1641. Po priimku bi bil lahko domačin. V Starem trgu, na Lazah in na Otoku je bilo v tem času več Kebetov. Leta 1631 je kaplanoval v Dobropolju, v letih 1641–1643 pa na Blokah. V cerkvi na Bloški Polici se je leta 1635 podpisal na fresko.

ANDREJ WILD, Škofjeločan, 1635–1637.

JURIJ PRUNNER, Vipavec, 1635–1637. Leta 1634 je služboval v Vipavi, leta 1641 v Dobropolju.

MIHAEL MELLE, Cerkničan, 1641–1647. Leta 1640 je služboval v Cerknici, leta 1648 v Novem mestu.

SIMON RASPOR, 1643–1647, 1653–1663 in še 1665–1667. V letih 1647–1653 je kaplanoval na Blokah, leta 1642 pa v Vipavi, kjer se je podpisal "de Raspor".

JOŽEF JURICA, 1647–1648 in zopet maja 1656.

ANTON KOMAR, 1647–1649 in 1652–1663. Od leta 1646 do 1647 je kaplanoval na Blokah.

MIHAEL GERMAK, 1648–1661. Od leta 1646 do 1648 je bil kaplan v Cerknici, 1661–1670 pa v Trebnjem. Bil je magister modroslovja.

³⁵¹ 1327, december, 10., v AS.

³⁵² A. C. A., Videm, Visite, Cronistoria, Vol. A, fasc. 1, f. 25 r. Prim. J. Gruden, Cerkvene razmere med Slovenci v 15. stol. in ustanovitev ljubljanske škofije, Ljubljana 1908, str. 145.

³⁵³ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

³⁵⁴ Glej 4. poglavje, Župnijske listine.

³⁵⁵ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

³⁵⁶ J. Gruden, Doneski, IMD, XVII (1907), str. 128; J. Höfler, Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem, Ljubljana 1982, str. 20.

JANEZ ŠPRAICER (Spreitzer), kaplan 1649–1652.

TOMAŽ MUHA, pomočnik do adventa 1659.

ANDREJ ŽIDANEK, 1661–1668. Prej je sedem let kaplanoval v Trebnjem. Iz Starega trga je odšel za kaplana v Šentrupert.

PETER FERFILA, 1663–1674, Ljubljčan.

JANEZ KRSTNIK PARTE, 1668–1672. Potem je šel na Bloke.

ANDREJ KROMAR, Ribničan, 1672–1673.

JANEZ LUDVIK KRONLEHNER, 1673–1693, potem je odšel v Šmartin pri Kranju.

LUKA ŽGAVC (Sgauiz), 1675–?. Prej je služboval na Slapu pri Vipavi.³⁶⁰

JANEZ MIHAEL ŠIFRER (Schiffrer), Škofjeločan, kaplan 1699–1703.

JANEZ KRSTNIK HLAPEŠE (Chlappsche), 1699–1701, ko je šel v Ribnico. Imel je lepo pisavo in bil dober govornik. Kronist Dolničar poroča, da je 30. avgusta 1706 prišla v novo posvečeno ljubljansko stolnico procesija iz Ribnice in Cerknice, da je prejela popolni odpustek. Ob 7. uri zjutraj sta procesiji dospeli v stolnico, se udeležili pobožnosti, proti večeru pa je romarjem navdušeno govoril ribniški kaplan Janez Krstnik Hlapše.³⁶¹ Leta 1713 je bil kaplan v Slavini, naslednje leto pa v Trnovem. Od 1723 do 1725 je bil duhovni pomočnik v Postojni.³⁶²

ANDREJ TOMŠIČ (Tumbsitz), 1699 do svoje smrti, 11. septembra 1704, ko je bil star 56 let.³⁶³

ANDREJ KNOP, 1701–1702. Prej je kaplanoval na Blokah (1689–1690), iz Starega trga pa se je preselil v Cerknico, kjer je kaplanoval še leta 1721.

HIERONIM VOLBENK BERNHARDT, 1702–1703, doma s hošperškega gradu v Planini; rojen 1671, ordiniran 1696 v Vidmu. Od leta 1711 do svoje smrti 1742 je služboval kot ekspozit ali podvikar v Gornjem Logatcu. Bil je magister modroslovja.

MATIJA BOBNAR, 1703–1706, Kranjčan, posvečen leta 1700. V letih 1710–1712 je bil kaplan na Sori.

ANDREJ MIHELIČ, 1704–1714. Tri leta prej je kaplanoval v Preserju, v letih 1714–1727 pa v Cerknici.

ANDREJ BURJA, 1712–1713.

ADAM JANEZ MRHAR, 1713–1715, Ljubljčan, posvečen 1712.

MARKO KODELA (Codella), 1714–1730 in 1737–1740, Vipavec, posvečen 1706.

JANEZ BRONDOLA, 1706–1707.

FRANC MIHAEL STAIN, organist, prezbiter in vikar v letih 1705–1713. Bil je Ljubljčan. Od 1709–1710 je bil vikar in organist v Moravčah.

ADAM AMBROŽIČ, vikar 1701–1713. Doma je bil iz Šentvida nad Ljubljano.

ADAM MERHAR, 1713–1715.

MARTIN DOBRIČ, kaplan in organist od 27. marca do 25. aprila 1715.

ANTON ZIERER, 1715–1716, vikar in organist.

TOMAŽ KOPLON, 1715–1735. Pri krstu je šel za botra velikokrat tudi preprostim ljudem.

³⁵⁷ A. Koblar, Drobtinice, IMD, II (1892), str. 38.

³⁵⁸ NŠALJ, fasc. 326.

³⁵⁹ KAL, fasc. 45.

³⁶⁰ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu, str. 17–23.

³⁶¹ A. Skubic, Zgodovina, str. 153.

³⁶² J. Zabukovec, Zgodovina župnije Slavina, Ljubljana 1910, str. 247.

³⁶³ Župnijska mrliška knjiga, zapis šele 9. februarja 1706.

JANEZ KAROL RAINILOVIČ, 1716–1720, organist.

GREGOR HLADT, 1720–1721, vikar. Doma je bil iz Vipave.

MIHAEL PRUDIČ, 1721 do svoje smrti, 14. aprila 1729, vikar; Cerknčan. Umrli je star 46 let.

MIHAEL KURET, 1730–1733, Cerknčan; r. 1706, posvečen 1730. Potem je bil kaplan v Cerknici (1734) in na Blokah (1737–1744). V letih 1750–1763 je bil župnik v Paki na Štajerskem.

MATIJA FABJAN, 1729–1736, vikar.

ANTON FRANČIŠEK OBREZA, 1734–1736, Cerknčan. Kaplan je bil tudi v Cerknici, Ribnici 1742–1743,³⁶⁴ Loškem Potoku in Idriji.

PAVEL BABIČ, 1736–1739.

PETER FLORIЈAN SLEJKO, 1739–1745. Umrli je v Črnem Vrhu nad Idrijo leta 1754, star 49 let.

JOŽEF KOCIЈAN, 1740. Umrli je kot župnik v Preserju leta 1784.

JOŽEF KODELA, 1740–1754, Vipavec. Šel je za župnika na Bloke, kjer je že 15. maja 1756 umrl, star 45 let.

PETER KOČEVAR, 1745.

FRANC KLEMPŠE, 1741–1761. Slavni loški organist in pesnik Filip Jakob REPEŽ pravi v uvodu v prvo pesmarico leta 1758, da sta "prečastitliva Gospuda kaplana tukaj, Gospud Francišk Klempše inu Gospud Luka Codella, sta sdei te bukvice skusi njih špendane drukat pustila, inu na svitlobo dala".

LUKA KODELA, 1752–1781, Vipavec.

JOŽEF JANEZ BOGATAJ, 1756, Ložan, duhovni pomočnik.

ANTON ŠTEKAR, 1761–1762. Prej je služboval v Ribnici (1759–1761), potem pa na Blokah (1762–1767) in pri Sv. Trojici nad Cerknico (1779–1784).

FRANČIŠEK KODELA, 1757–1758 in 1760–1773, Vipavec. Jožef, Luka in Frančišek Kodela so bili bratje, ki so si veliko prizadevali pri graditvi nove cerkve na Križni gori.³⁶⁵

PAVEL VESEL (Wesseu), 1761–1763. Prej (1759) je bil kaplan v Ribnici, v letih 1770–1772 pa kurat na Blokah.

URBAN KRIVEC, 1775–1779. Pozneje je bil župnik in dekan.

ANTON PETER FERDINAND SCHOPF, 1775–1777, vikar. Doma je bil iz Idrije, r. 19. oktobra 1751.

ANTON PUŠČAVNIK ERŽEN, 1776–1783, Škofjeločan, r. 1750, posvečen 1773. Leta 1778 in 1790 je bil župnijski upravitelj.

JERNEJ KRAŠEVEC, 1783–1786, r. 1738 v Danah, posvečen 1762.

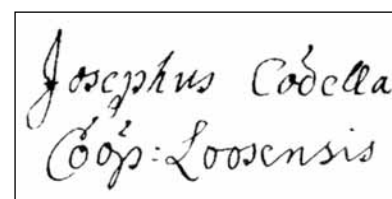
JOŽEF KLEMENČIČ, 1783–1788, Škofjeločan. Potem je bil župnik in dekan.

TOMAŽ ANTONČIČ, 1778–1786, vikar, domačin s Terzen pri Markovcu.

ANTON PETRIČ, 1784–1786, r. 1756, Vipavec, posvečen 1781.

MARTIN STERGULC, 1785–1786, vikar, Tolminec.

JANEZ KRSTNIK de ROMANI, 1790–1796, Goričan. Šel je za župnika v Begunje na Gorenjskem.

Podpis kaplana Jožefa Kodela leta 1750.

Pečat kaplana Jožefa Kodela leta 1750.

³⁶⁴ A. Skubic, Zgodovina, str. 228.

³⁶⁵ Prim. J. Kebe, Križna gora, str. 33.

FRANČIŠEK de BERNARDIS, 1791–1799, z Vipavskega, r. 1752 v Podgori, posvečen 1777. Leta 1788 je bil kaplan v Dobrniču. Takrat je vizitator o njem zapisal: "Ko se privadi slovenščini, bo dober govornik."³⁶⁶

BLAŽ LUKA TURK, 1795, duhovni pomočnik.

FRANČIŠEK KSAVER MULEJ (Mully), 1796–1799, Leskovčan, r. 1765, posvečen 1789. Umrl je leta 1830 kot župnik v Stari Loki. Na podstrešju župnišča sem našel več njegovih bogoslovnih knjig, ki so imele oznako stiškega samostana. Ob razpustu samostana je namreč Mulej te knjige kupil. Knjige sem vrnil prvotnemu lastniku.

PRIMOŽ SOVINC, 1799–1800, r. 1761 v župniji Vodice, posvečen 1790.

JAKOB DRENIG, 1800–1801, Cerkničan, posvečen 1791.

BLAŽ BRAVEC, 1800–1801. Doma je bil iz Podbrda na Goriškem, posvečen 1798.

GAŠPER GRAŠIČ, 1801–1808, iz Strahinja pri Naklem, r. 1768, posvečen 1796.

JOŽEF KRIZANIČ, 1801–1802, Ljubljčan, posvečen 1800.

MATIJA ŠINK, 1802–1803, iz Stare Loke, r. 1765, posvečen 1797.

ANDREJ ŠMALC, 1803–1804, Ribničan, r. 1748; posvečen 1777. Obhodil je najmanj 21 krajev, kajti nikjer ni imel obstanka.

JURIJ REJEC, 1804–1807, Tolminec, r. 1773, posvečen 1800. Prišel je iz Polhovega Gradca, odšel pa na Bloke.

NIKOLAJ BRUSIĆ (Brussizh), 1807–1812, r. 1776 na otoku Krku, posvečen 1800. Prišel je iz Starega trga ob Kolpi. Župnik Gregor Jereb je 7. avgusta 1812 prosil škofa za novega kaplana, ker Brusić zaradi slabega znanja slovenskega jezika težko poučuje otroke.³⁶⁷

LUKA TRUDEN, 1807–1811, Idrijčan, r. 1779, posvečen 1804. Odšel je na Črni Vrh nad Polhovim Gradcem.

LUKA ZAJEC, 1811–1815, r. 1780 na Češnjicah pri Kamniku, posvečen 1809. Umrl je 1841 v Ihanu kot župnik.

JAKOB SKALAR, 1812–1818, r. v Šentvidu nad Ljubljano, posvečen 1810. Prišel je iz Gornjega Logatca, odšel pa k Devici Mariji v Polju, kjer ga je sušica leta 1820 spravila v prerani grob.

JAKOB ZUPANC, 1815–1816, r. 1788 v Vogljah pri Šenčurju, posvečen 1814. Odšel je za kaplana v Staro Loko. Umrl je v Leskovcu 1844.

JANEZ JELINČIČ, 1816.

MIHAEL KOGOVŠEK, 1816–1818, r. 1788 v Dravljah pri Ljubljani, posvečen 1814. Prišel je iz Škofje Loke, odšel v Vodice.

MIHAEL PETERNEL, 1818–1819, r. 1786 v Žireh, posvečen 1814. Prišel je iz Poljan nad Škofjo Loko.

JAKOB DEŽMAN, 1818–1821, r. 1782 v Radovljici, posvečen 1807. Bil je znan ljubitelj gora. V pokoju je prišel nazaj v Stari trg, kjer je 13. julija 1836 tudi umrl. V času župnika Janeza Voljča so se za Dežmanov grob zanimali planinci. Kje je, se žal ne ve.

GREGOR APALIK, 1819–1822, r. 1781 v Laščah, posvečen 1809. Prišel je z Brezovice, odšel pa v Rateče pri Kranjski Gori, nakar je bil župnik na Prežganju.

ANDREJ JERAJ, 1819–1820, r. 1794 v Smledniku, posvečen 1819. Prišel je kot novomašnik, odšel pa je na Trebelno. Leta 1825 je bil kaplan v Šentjerneju.

³⁶⁶ Šematizem ljubljanske nadškofije 1788, Ljubljana 1908, str. 145.

³⁶⁷ NŠALJ, Župnije, fasc. 326.

ANDREJ SMOLNIKAR, 1821–1824, Kamničan, r. 1795, posvečen 1819. Pozneje je odšel v Severno Ameriko, kjer je imel škof Baraga z njim velike težave. Nazadnje je odpadel od katoliške vere in učil vero, podobno manihejski. Umrli je v Filadelfiji leta 1869, star 74 let.

JOŽEF ZUPAN, 1822–1823, r. 1788 v Gorjah pri Bledu, posvečen 1814. Odšel je za lokalista k Sv. Vidu nad Cerknico. Umrli je leta 1855 v Želimljem.

JANEZ CIGLER, 1823–1825, Kamničan, r. 1796, posvečen 1822. Prišel je kot novomašnik, odselil pa se je v Moravče. Leta 1832 je postal župnik v Kolovratu, umrl pa je leta 1869 v Dolenji vasi pri Ribnici, kamor je prišel leta 1848 za župnika iz Kolovrata. Bil je vnet raziskovalec Križne jame. Ko je skupina okrajnega gozdarja Johanna Zörrerja iz Ilirske Bistrice raziskovala Križno jamo, je bil med tistimi, ki so prišli s čolnom do drugega jezera, tudi kaplan Janez Cigler. Z njimi je bil tudi znani raziskovalec Cerkniškega jezera in Karlovice Gregor Kebe, doma z Dolenjega Jezera.³⁶⁸

FRANČIŠEK KRIŽAJ, 1824–1828, r. 1790 na Godešiču pri Škofji Loki, posvečen 1816. Prišel je iz Cerknice.

JURIJ KRŽIŠNIK, 1825–1826, r. 1793 v Poljanah nad Škofjo Loko, posvečen 1818.

LOVRENC RANT, 1826–1828, r. 1802 v Dolenji vasi pri Selcah, posvečen 1826. Prišel je takoj po novi maši, odšel pa je v Železnike.

JOŽEF GRAHEK, 1828–1830, r. 25. januarja 1799 v Črnomlju, posvečen 1826. Prišel je iz Stare Loke, spomladi 1830 pa je postal prvi lokalni kaplan (samostojni dušni pastir) novo ustanovljene lokalije v Babnem Polju. Tam je začel z drobno nemško pisavo pisati babnopoljsko župnijsko kroniko.

IGNACIJ MALI, 1828–1830, Radovljičan, r. 1821, posvečen 1827. Prišel je iz Lašč in odšel v Selca.

ANTON JAKOB KEŠE, 1828–1830, r. 1803 v Šentrupertu na Dolenjskem, posvečen 1828. Oče je bil organist in cerkovnik. Kasneje je bil župnik v Dobrniču.

MATIJA MENARD, 1830–1832, r. v Šmarju, posvečen 1828. Prišel je iz Preserja in odšel v Šentvid pri Stični.

FRANČIŠEK KOZOGLAV, 1830–1832. Bil je tudi župnijski upravitelj.³⁶⁹

VALENTIN ENGELMAN, 1830–1832, r. 1802 v Kranju, posvečen 1830. Prišel je kot novomašnik in odšel za kaplana v Begunje na Gorenjskem. Leta 1867 je bil kurat v Ribnem pri Bledu.

JANEZ PAŠIČ, 1832–1833, r. 1802 v Semiču, posvečen 1829. Potem je bil župnik na Rovah.

ANTON BOŽIČ, 1832–1833, r. 1804 v Idriji, posvečen 1830. Prišel je z Dovjega in odšel v Košano.

JANEZ ZAVRL, 1832–1833, tretji kaplan in beneficiat sv. Petra, r. 1795 na Doleh, posvečen 1829. Prišel je iz Senožeč.

FRANČIŠEK MARINŠEK, 1833–1837, r. 1831 v Češnjicah pri Ovsisah, posvečen 1828. Nato je postal lokalni kaplan v Babnem Polju.

JOŽEF KOPITAR, 1833–1835, r. 1803 v Komendi, posvečen 1830. Prišel je iz Trnovega na Notranjskem, odšel na Jesenice.

JURIJ GODEC, 1833–1834, r. 1802 na Jančah nad Litijo, posvečen 1832. Odšel je v Krašnje.

³⁶⁸ M. Puc, Križna jama pri Ložu, NL, III (1986), str. 7. Kebetov znameniti opis Cerkniškega jezera so objavile Novice, 18 (1860), str. 154 in 267.

³⁶⁹ Glej sestavek Starotrški župniki v tem poglavju.

JAKOB POLIČAR, 1834–1835, r. 1807 na Polici pri Naklem, posvečen 1834. Odšel je v Horjul. Bil je tretji kaplan in beneficiat sv. Petra.

³⁷⁰ Glej sestavek Starotrški župniki v tem poglavju.

JANEZ MARINKA, 1835–1836, r. v Stranski vasi pri Dobrovi pri Ljubljani, posvečen 1831. Prišel je s Čateža ob Savi, odšel pa je za stolnega vikarja v Ljubljano.

VALENTIN SEŽUN, 1835–1836, r. 1810 v Idriji, posvečen 1834. Odšel je v Cerknico. Imel je izreden spomin za zgodovinske podatke. Umrl je v Dobropolju 1894.

JOŽEF LAVRIČ, 1836–1837, r. 1803 v Blagovici, posvečen 1834. Bil je tretji kaplan in beneficiat sv. Petra. Prišel je iz Kolovrata, odšel pa na Bloke. Umrl je 1880 v Ljubljani.

MATEVŽ KORDEŽ, 1836–1837, r. 1799 v Loškem Potoku, posvečen 1828. Kaplan je bil v Smledniku in Tržiču. Odšel je za lokalista k Sv. Trojici nad Cerknico, kjer je 1849 umrl.

JAKOB ROHRMAN, 1837–1841, r. 1804 v Novem mestu, posvečen 1829. Prišel je iz Preserja, odšel pa v Črnomelj.

MIHAEL DOBOVŠEK, 1837, r. 1801 v Stranjah pri Kamniku, posvečen 1830. Kaplan je bil le nekaj mesecev, odšel je na Trebelno.

JANEZ KUNSTELJ, 1837–1838, r. 1813 v Radovljici, posvečen 1836. Odšel je v Selca. Bil je orjaške postave in je imel mogočen nastop.

ANDREJ ZAJEC, 1837–1839, r. 1802 v Sodražici, posvečen 1829. Odšel je na Dobovec, prej je bil kaplan v Sevnici.

JURIJ ZUPANČIČ, 1838–1839, r. 1811 v Zasipu pri Bledu, posvečen 1836. Odšel je v Škofjo Loko.

KRISTJAN FORMAHER, 1839–1843, r. 1807 v Kranju, posvečen 1831. Odšel je v Slavino.

LUKA JERMAN, 1839–1841, r. 1798 v Komendi, posvečen 1828. Od leta 1844 do svoje smrti 1850 je bil kurat na Križni gori.

FRANČIŠEK ELIAS, 1841, r. 1807 v Trnovem na Notranjskem, posvečen 1832. Odšel je za ekspozita v Bevke pri Vrhniki.

JURIJ SNOJ, 1841–1843, r. 1818 v Črnučah, posvečen 1841. Odšel je v Rovte.

SIMON KOSMAČ, 1843–1845, r. 1815 na Breznici, posvečen 1841. Odšel je v Senožeče.

GAŠPER KANKELJ, 1843–1860. Nekaj časa je bil tudi župnijski upravitelj.³⁷⁰

JANEZ POČKAR, 1844–1850, r. 21. 12. 1796 na Vrabčah, posvečen 1824. Odšel je na Bloke.

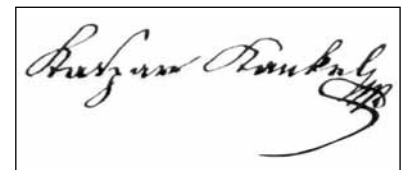
MIHAEL GOLLMAYER, 1845–1846, r. 25. 9. 1819 na Breznici, posvečen 1844.

JURIJ STENKO, 1850–1851, r. 9. 4. 1809 v Pečah, posvečen 1836. Šel je na Vače.

ANTON ČERNE, 1851–1859, r. 9. 6. 1820 v Ljubljani, posvečen 1844. Odšel je za lokalista na Gozd.

JANEZ OREHEK, 1856–1857, r. 26. 12. 1831, posvečen 1856. Odšel je na Bloke. Umrl je v Ljubljani 1862 za jetiko.

ANTON PETERLIN, 1857–1858 in 1868–1871, r. 14. 1. 1833 v Dolu, posvečen 1857. Odšel je v Rovte.

Podpis kaplana Gašperja Kankla.

JANEZ PIVK, 1859–1863, r. 7. 9. 1811 v Idriji, posvečen 1836. Prišel je iz Begunj na Gorenjskem in odšel v Veliko Dolino.

JANEZ SMOLE, 1860–1868, r. 28. 10. 1826 na Koroški Beli, posvečen 1851. Odšel je za župnika v Zgornji Tuhinj.

JANEZ OBLAK, 1862–1870, r. 7. 5. 1833 na Vrhniki, posvečen 1856. Odšel je v Cerknico za župnika in dekana. Zapisoval je pregovore in značilne izraze v Loški dolini.³⁷¹

FRANČIŠEK PLEŠKO, 1870–1872, r. 11. 5. 1831 v Kozarjah pri Dobrovi, posvečen 1868. Odšel je na Vrhpolje pri Moravčah.

ANTON ŠKUFCA, 1871–1873, r. 14. 10. 1843 v Štangi, posvečen 1868. Odšel je v Preserje.

Od leta 1858 ni bilo tretjega kaplana.

PRIMOŽ JAN, 1872–1875, r. 6. 6. 1838 v Gorjah pri Bledu, posvečen 1861. Odšel je na Rob za župnika.

JANEZ VESEL, 1872–1874, r. 16. 8. 1840 v Mengšu, posvečen 1865. Po posvečenju je prišel za kaplana v Postojno. V Trnovem na Notranjskem je postal leta 1885 župnik in dekan ter tam sezidal novo cerkev in župnišče. V župnijo je povabil šolske sestre (de Notre Dame). Bil je tudi pripovednik in pesnik, podpisoval se je z Ivan Vesel – Vesenin.³⁷²

MARTIN KONČNIK, 1874–1881, r. 3. 11. 1841 v Nevljah, posvečen 1868. Potem je bil župnik v Cerkljah pri Krškem, kjer je zidal novo cerkev in tam leta 1891 tudi umrl. V mlajših letih je zlagal nabožne pesmi, nekaj jih je natisnjenih v Zgodnji danici.³⁷³

JURIJ KÖNIG, 1875–1880, r. 7. 4. 1848 v Starem Logu na Kočevskem, posvečen 1871. Imenovan je bil za vojaškega kurata.

JANEZ BRENCÉ, 1880–1886, r. 22. 11. 1851 v Lescah, posvečen 1875. Odšel je za župnika k Sv. Gregorju.

Od leta 1881 do 1884 je bil samo en kaplan.

JANEZ MOŽINA, 1884–1888, r. 17. 8. 1859 v Spodnji Idriji, posvečen 1883. Preselil se je v Hrenovice. Umrl je 1912 kot župnik v Godoviču.

JANEZ KORITNIK, 1886–1893, r. 25. 7. 1848 v Polhovem Gradcu, posvečen 1876. Nekaj mesecev je bil tudi župnijski upravitelj.

JANEZ BEVC, 1888–1893, r. 17. 6. 1843 v Sori, posvečen 1870. Upokojen se je odselil v Soro, kjer je umrl 1915. leta.

PETER HAUPTMAN, 1893–1902. Postal je župnijski upravitelj.

JANEZ BEZELJAK, 1893–1894, r. 6. 10. 1866 v Črnem Vrhu nad Idrijo. Odšel je za kaplana v Bohinjsko Bistrico.

STANKO PEHAREC, 1894–1897, r. 17. 4. 1870 v Tržiču, posvečen 1890. Odšel je za kaplana v Staro Loko. Leta 1902 je postal župnik v Črnomlju. Bil je blag, vesel in zabaven. Pri ljudeh je bil silno priljubljen, česar se je še leta 1991 spominjal 97-letni Alojz Baraga iz Kozarišč.

JANEZ DOLINAR, 1897–1899, r. 24. 9. 1870 na Dobrovi pri Ljubljani, posvečen 1894. Šel je kaplanovat v Šentrupert.

FRANČIŠEK JUVAN, 1899–1900, r. 29. 11. 1867 v Škofji Loki, posvečen 1893. Odšel je za kaplana v Šentjernej.

JOŽEF ŠOLAR, 1900–1904, r. 12. 3. 1871 v Kropi, posvečen 1895. Odšel je za provizorja na Lipoglav.

JANEZ KLEMEN, 1902–1903, r. 1. 12. 1871 v Notranjih Goricah, posvečen 1896. Odšel je za ekspozita na Ubeljsko.

³⁷¹ Glej sestavek Stare besede v Loški dolini v 18. poglavju, str. 515.

³⁷² Kronika župnije Postojna, str. 208.

³⁷³ SBL, I, str. 493.

FRANČIŠEK VOVKO, 1903–1908, r. 23. 8. 1879 na Dobrovi pri Škocjanu, posvečen 1903. Kot novomašnik je v Starem trgu ustanovil fantovsko Marijino družbo. Odšel je v Šentvid pri Ljubljani.

JERNEJ KOVIČ, 1904–1906, r. 18. 8. 1876 v vasi Sv. Helena, posvečen 1903. Odšel je v Šentvid pri Stični.

JANEZ KLAVŽAR, 1906–1909, r. 29. 1. 1883 v Črnem Vrhu nad Idrijo, posvečen 1906. V Starem trgu je ustanovil tamburaški zbor. Odšel je za kaplana v Škocjan.

JANEZ ŠTRUBELJ, 1909–1911, r. 26. 1. 1880 na Polici, posvečen 1905. V Stari trg je prišel iz Črnomlja, odšel pa za upravitelja k Sv. Trojici nad Cerknico.

VINCENCIJ KAVČIČ, 1901–1910, r. 18. 7. 1882 v Kranju, posvečen 1906.

JANEZ KLEMENČIČ, 1911–1916, r. 7. 5. 1885 v Kovorju, posvečen 1908. Bil je dober organizator Orla. Odšel je v Mengeš.

FRANČIŠEK KANDUČ, 1910–1912, r. 9. 4. 1887 v Idriji, posvečen 1910. Odšel je v Cerknico za kaplana, od tam pa za župnika v Babno Polje. 26. decembra 1942 so ga komunisti med Lipsenjem in Žerovnico, ko je šel od maše, smrtno ranili.³⁷⁴

ANDREJ STENOVEC, 1912–1916, r. 25. 11. 1881 v Smladniku, posvečen 1908. Njegov oče je bil Simon Osel, mati pa Marija Bonča. Ker je bil očetov priimek nekaj posebnega, je prosil za spremembo priimka. Vzel je hišno ime Stenovčev. Odšel je v Kolovrat za župnika.

ALOJZIJ LESAR, 1916–1918, r. 10. 9. 1891 v Ravnem Dolu, župnija Sodražica, posvečen 1915. Odšel je za kaplana v Črni Vrh nad Idrijo.

JOŽEF KLEMENČIČ, 1916–1919, r. 18. 9. 1892 v Dolu, posvečen 1916. Odšel je za kaplana v Metliko.

ANTON GORNIK, 1918–1919, r. 23. 1. 1893 na Gori pri Sodražici, posvečen 1917. Odšel je k sv. Petru v Ljubljano, umrl je 1974 v Šmartnem pri Litiji.

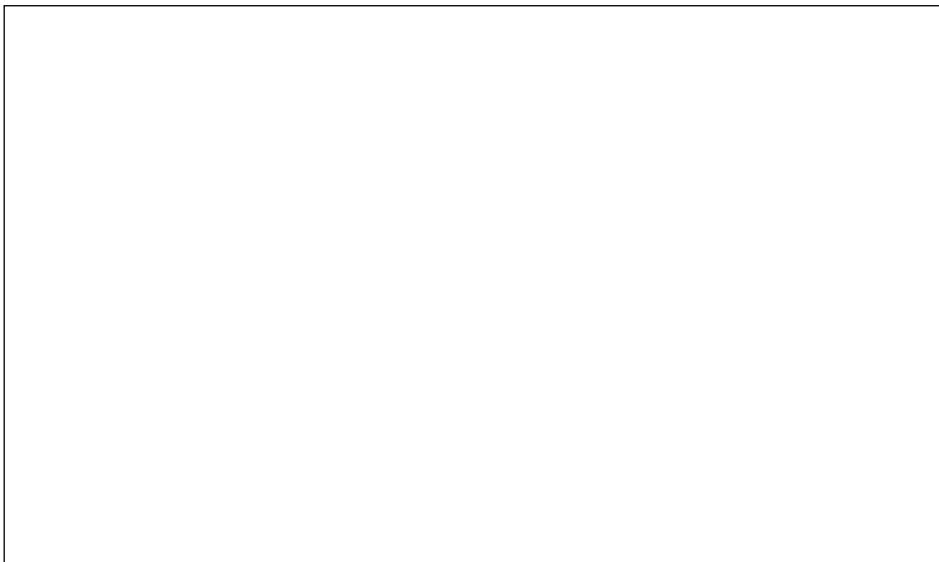
Leta 1912 je bilo 95 prvoobhajancev, učil jih je kaplan Francišek Kanduč. Fotografijo hrani družina Perušek v Viševku.

³⁷⁴ Glej 19. poglavje, str. 560.

ANTON DEMŠAR, 1919–1924, r. 14. 1. 1882 v Trziču, posvečen 1906. Odšel je kaplanovat v Mengeš, umrl je 1967 v Šentvidu na Glini, Koroška.³⁷⁵

JANEZ PIVEK, 1919–1920, r. 18. 12. 1893 v Idriji, posvečen 1917. Prišel je iz Stopič in odšel v Višnjo Goro. Umrl je 1959 v Ljubljani.

ANTON ČRNUGELJ, 1920–1927, r. 13. 1. 1883 v Metliki, posvečen 1909. Šel je za župnijskega upravitelja v Babno Polje, kjer je umrl.

Družabno popoldne fantov s kaplanom Janezom Bergantom okoli leta 1935.

JANEZ BERGANT, 1927–1935, r. 25. 8. 1903 v Suhadolah pri Komendi. Odšel je kaplanovat na Rako.

ALOJZIJ STRAH, 1924–1936, r. 16. 7. 1896 na Krki, posvečen 1922. Prišel je iz Dobropolja in odšel za upravitelja v Banjaloko. Umrl je 20. 11. 1959 na Rudniku pri Ljubljani.

Misijonska otroška igra okoli leta 1934. Redovnico je igrala Francka Komidar – Pavličkova iz Nadleska, Marijo pa Ivana Mlakar – Lekčova iz Kozarišč. Na desni je kaplan Jože Lušin.

JOŽE LUŠIN, 1935–1944, r. 15. 3. 1911 v Preski pri Sodražici, posvečen 1935. Neprostopvoljno (po odredbi partizanov) je odšel v Metliko. Leta 1945 je bil imenovan za upravitelja v Hotedršici. Umrl je 28. 11. 1988 v Ljubljani, pokopan je v Hotedršici.

³⁷⁵ Podatki o kaplanih so vzeti iz spisa F. Pokorna, *Zgodovinski zapisi župnije Stari trg pri Ložu*, str. 17–50; J. Zabukovec, *Zgodovina župnije Slavine*, str. 238 in 263.

FRANC KRAMARIČ, 1936–1942, r. 1. 5. 1908 na Radovici pri Metliki, posvečen 7. 7. 1935. Ponoči 3. septembra 1942 je bil kleče ob postelji ustreljen od komunistov.³⁷⁶

FRANC KOZJEK, 1942–1944, r. 28. 3. 1917 v Smledniku, posvečen 1942. Prišel je kot novomašnik in 16. avgusta 1944 neprostoovoljno (po odredbi partizanov) odšel v Podzemelj. Umrl je 4. 11. 1970 na Golniku, pokopan je v Smledniku.

JANEZ OSTRONIČ, 1945–1946. Za tem je postal vikar namestnik.³⁷⁷

STANISLAV ŠKUFCA, st., 1951–1954, r. 1. 5. 1925 v župniji Višnja Gora, posvečen 1951. Odšel je za kaplana v Dobropolje. Od leta 1975 je hišni duhovnik pri šolskih sestrah (de Notre Dame) v Novem mestu.

KAZIMIR NASTRAN, 1954–1958, r. 19. 2. 1929 v Vodica, posvečen 1954. Odšel je za župnika k Sv. Vidu nad Cerknico. Od leta 1980 je župnik v Krašnji.

Ministranti leta 1960. Od leve čepijo: Stane Truden – Lužarjev (Nadlesk), Ivan Kotnik (Vrh), Franc Lekšan (Pudob), Stane Urbiha – Matjacov (Podgora), Anton Intihar – Brcinov (Nadlesk), Marjan Skrbec – Urhov (Nadlesk); stojijo: Gregor Bavec (Nadlesk), Jože Sterle (Stari trg), Jože Turk (Pudob), Stane Martinek (Stari trg), Franc Truden (Nadlesk), Stane Telič (Iga vas), Janez Krivec, kaplan, Stane Pavlič (Iga vas), Peter Kvaternik (Smarata), Zdravko Nanut (Podgora), Janez Mlakar – Baragov (Iga vas), Stane Gerbec (Pudob) in Jože Bavec (Smarata).

JANEZ KRIVEC, 1959–1961, r. 23. 11. 1930 v Mengšu, posvečen 1958. Odšel je za kaplana v Trebnje. Umrl je kot upokojeni župnik 24. 4. 1984 v Hrastju pri Kranju.

ROMAN MIHOR, 1961–1964, r. 10. 8. 1933 v Trnovem v Ljubljani, posvečen 1960. Odšel je za kaplana v Šenčur. Od leta 1966 je župnik v Ljubnem.

ANTON KOTAR, 1964–1965, r. 14. 2. 1932 v Šentrupertu, posvečen 1959. Prišel je iz Leskovca pri Krškem in odšel za kaplana v Kranj. Umrl je 6. 5. 1973 v Ljubljani.

JAKOB JANŠA, 1965–1967, r. 5. 7. 1926 v Zasipu pri Bledu, posvečen 1964. Prišel je iz semenišča (duhovnik je bil njegov zapozneli poklic) in odšel za kaplana na Trebelno. Umrl je 14. 3. 1979 kot upokojeni upravitelj na svojem domu v Zasipu.

FRANC ZMRZLIKAR, 1967–1968, r. 7. 11. 1941 v Mengšu, posvečen 1966. Odšel je za kaplana v Leskovec pri Krškem. Od leta 1974 je v Avstriji.

VINKO DRAGOŠ, 1968–1971, r. 8. 9. 1940 v Črnomlju, posvečen 1968. Odšel je za kaplana v Predoslje pri Kranju. Od leta 1992 je župnik v Zagradcu.

Kaplan Franc Zmrzlikar z ministranti leta 1968.

³⁷⁶ ŽA, status animarum Stari trg, št. 2.

³⁷⁷ Glej sestavek Starotrški župniki v tem poglavju.

JANEZ KEBE, 1971–1974. Prišel je kot novomašnik iz semenišča in odšel v Stari trg ob Kolpi za župnijskega upravitelja.³⁷⁸

ANTON FERLIC, 1974–1979, r. 5. 1. 1948 v Celju, župnija Svibno, posvečen 1973. Prišel je iz Kosez kot nedeljski kaplan in odšel za župnika v Staro Cerkev.

PETER SLEVEC, 1979–1982, r. 1. 7. 1953 v Ljubljani, župnija Homec, posvečen 1979. Prišel je kot novomašnik in odšel za kaplana v Šmihel pri Novem mestu. Od leta 1993 je župnik v Bukovščici.

JANEZ OČKON, 1982–1985, r. 23. 6. 1954 v Šentjurju – Podkum, posvečen 1982. Prišel kot novomašnik in odšel za kaplana v Železnike. Od leta 1990 je župnik v Svibnem.

PETER MIROSLAVIČ, 1985–1988, r. 12. 11. 1955 v župniji Vinica, posvečen 1980. Prišel je kot kaplan iz ljubljanske župnije sv. Križa in leta 1988 postal župnik v Velesovem.

STANISLAV ŠKUFCA, ml., 1988–1990, r. 19. 3. 1955 v Ljubljani, župnija Krka, posvečen 1982. Prišel je kot kaplan iz Zagorja ob Savi in odšel za župnika v Planino pri Rakeku.

JANEZ NOVAK, 1990–1992, r. 12. 2. 1961 v Ljubljani, župnija Šentvid pri Stični, posvečen 1987. Prišel kot kaplan iz Kranja in odšel za župnika v Trebelno.

JANEZ MIHELČIČ, 1992–1994, r. 10. 12. 1963 v Ljubljani, župnija Dolnji Logatec, posvečen 1989. Po novi maši je bil tri leta kaplan v Šentjerneju. Odšel je za župnika k Sv. Vidu nad Cerknico.

MARKO JAPELJ, 1994, r. 25. 5. 1963 v Miramaru (Argentina), posvečen 1994. Prišel je kot novomašnik.³⁷⁹

2. BENEFICIATI CERKVE SV. PETRA V LOŽU

Našteti so v 6. poglavju.

3. BENEFICIATI KAPELE MATERE BOŽJE V ŠTEBERŠKI GRAŠČINI

Našteti so v 6. poglavju.

4. KURATI PRI SV. KRIŽU NA KRIŽNI GORI

JANEZ KRSTNIK KOBAL, 1745.

MIHAEL REDE, 1749–1754.

MARKO KRANJC, 1754–1755.

ANDREJ MAZI, 1761.

JOŽEF GROS, 1768–1795.

SIMON RAČKI (Ratski), 1779.

JURIJ TURK, 1781. Leta 1785 je bil duhovnik v Čabru.

TOMAŽ ZABUKOVEC, 1782–1789.

ANTON PAVLIN, 1784–1805.

JERNEJ KRAŠEVEC, 1786–1805.

FRANČIŠEK BERSA, 1796.

ANTON MLAKAR, 1817–1833.

JOŽEF PODLIPNIK, 1833–1836.

JURIJ JANEŽ, 1837–1844.

LUKA JERMAN, 1844–1850.

JOŽEF BEVK, 1850–1860.

LOVRENC KRMELJ, 1860–1861.

MARTIN KOROŠEC, 1863.³⁸⁰

³⁷⁸ Glej sestavek Starotrški župniki v tem poglavju.

³⁷⁹ Podatki o kaplanih so vzeti iz knjige status animarum v ŽA.

³⁸⁰ Več podatkov o kuratih na Križni gori je v knjižici J. Kebe, Križna gora, str. 50–66.

5. DRUGI DUHOVNIKI V ŽUPNIJI

MATIJA KALČIČ (Calcich), duhovnik na snežniškem gradu že leta 1787. 11. junija 1813 je bil ob roparskem napadu na grad ubit.³⁸¹ Rojen je bil 1740 v Kastvu. Vse življenje je služboval kot hišni duhovnik. Imel je hude bolečine v glavi in je jecljal.³⁸²

JANEZ SANDALI, naslovni kanonik modruške škofije, doma iz Lovrana. Rojen je bil leta 1737. V župniji je bil od leta 1770 in še 1794. Dekan Nebois je leta 1793 poročal, da ima Sandali dohodke od intencij in da se ukvarja tudi s trgovino z deskami (Pretter-Handl). Stanoval je v vasi Vrhnika.³⁸³

P. FILIP, redovnik frančiškan, doma s Tirolskega. Leta 1793 je bil učitelj mladine v snežniški graščini Lichtenbergov.³⁸⁴

JOŽEF SERPIČ, hišni duhovnik v snežniški graščini leta 1814. Rojen je bil 1748 na Reki. Škofijsko pisarno je 1814 prosil za podaljšanje službenega dovoljenja. Pisarna je 29. novembra istega leta odgovorila, da se mu dovoljenje ne podaljša, češ da duhovniki tržaške škofije navadno niso zgledni.³⁸⁵

Č. DUHOVNIKI, ROJENI V STAROTRŠKI ŽUPNIJI

1. **Leonard** iz Loža (Leonardi di Los) je bil leta 1319 župnik v Prvačini.³⁸⁶

2. **Nikolaj** iz Loža je bil leta 1383 župnik v Vipavi.³⁸⁷

3. **Urban** iz Loža je bil leta 1389 župnik v Ribnici.³⁸⁸

4. **Jurij Snežniški** je bil leta 1477 župnik v Cerknici; takrat so zidali sedanjo cerkev.³⁸⁹

5. **Boltežar Štetner** je bil leta 1497 novomašnik.³⁹⁰ Štetnerjevi so bili v Starem trgu pomembna rodbina. Leta 1515 omenja župnijska listina hišo in vrt Janeza Štetnerja, leta 1606 pa je bil Štetnerjev eden od mlinov v Vrhniki ali v Markovcu.³⁹¹

6. **Janez Sedlar** je bil leta 1497 še bogoslovec.

7. **Jurij, sin krojača** iz Loža, je bil leta 1500 subdiakon.³⁹²

8. **Matevž Južna** (Iuschina) iz Loža je bil leta 1581 kaplan v Cerknici.

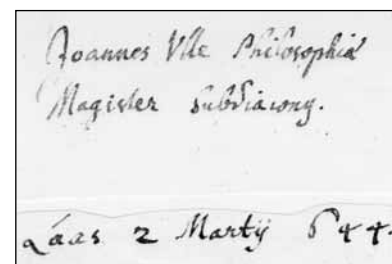
9.–10. **Matevž** in **Sebastijan Tišler** iz Loža sta bila istega leta kaplana v Šentjerneju.

11. **Leonard Arijc** iz Loža je bil leta 1581 kaplan na Raki.

12. **Štefan Ule** iz Loža je bil tega leta kaplan v Ribnici.³⁹³ Po novi maši je bil nekaj časa kaplan v domači župniji. Štefan Ule, kaplan iz Loža (cooperator de Laas), se je brez letnice podpisal na freski plašča sv. Barbare v cerkvi na Bloški Polici.

13. **Nikolaj Pipan** iz Loža je bil leta 1595 kaplan v Spodnji Idriji.³⁹⁴ Leta 1566 se je kot domači kaplan podpisal na freski v cerkvi na Bloški Polici.³⁹⁵ Rodbina Pipan se v Ložu omenja še leta 1636.³⁹⁶

14. **Janez Ule** iz Loža, od leta 1644 do 1646 kaplan na Blokah, 1657 župnik pri Sv. Petru pod Svetimi gorami. Iz Loža je 2. marca 1644 pisal patriarhu, kdaj naj pride v Videm k posvetitvi. Ko je bil župnik pod Svetimi gorami, nam je ob vizitaciji ohranil del zanimive cerkvene discipline. Več o tem glej pod Starotrški župniki, Matija Lasser.

Podpis Janeza Uleta, magistra filozofije in subdiakona iz Loža, leta 1644 v pismu, ki ga je pisal patriarhu v Videm.

³⁸¹ ŽA, mrliška knjiga.

³⁸² F. Pokorn, Šematizem ljubljanske nadškofije 1788, Ljubljana 1908, str. 135.

³⁸³ NŠALJ, (tabela, 8. februar 1794), Župnije, fasc. 326.

³⁸⁴ NŠALJ, vizitacijsko poročilo dekana Neboisa iz leta 1793, fasc. 326.

³⁸⁵ NŠALJ, F. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije župnije Stari trg pri Ložu, str. 56.

³⁸⁶ Manzano, Annali del Friuli, IV, str. 95.

³⁸⁷ Valvasor, Die Ehre, VIII, str. 833.

³⁸⁸ Šematizem ljubljanske škofije 1862, str. 218; A. Skubic, Zgodovina, str. 94.

³⁸⁹ G. Vale, Itinerario di Paolo Santonino, 1943, p. 177; B. Otorepec, Grad Snežnik, str. 40.

³⁹⁰ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

³⁹¹ AS, Gr. A, XVII, Snežnik, knjiga št. 16.

³⁹² A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 190.

³⁹³ J. Höfler, Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja, SAZU, Ljubljana 1982 – iz navedenih župnij.

³⁹⁴ A. Koblar, Drobtinice, IMD, III (1893), str. 191.

³⁹⁵ Na freski je še več podpisov in letnic, verjetno od duhovnikov, vendar je mogoče razbrati samo ti dve imeni. Pod podpisom Štefana Uleta bi bil lahko podpisan župnik Gašper (Casperus) Lipec (Lipiz) z letnico 1586, vendar je priimek neberljiv, zato je to le domneva.

³⁹⁶ NŠALJ, župnijska krstna knjiga, I. 1636.

15. **Adam Hlapše** (Clapshe) iz Loža, subdiakon.³⁹⁷

16. **Friderik Ošaben** iz Loža, leta 1719 je kot menih umrl v stiškem samostanu.³⁹⁸ Urban Ošaben iz Loža je bil leta 1722 organist. Z njegovo hčerjo Terezijo se je leta 1726 poročil Filip Jakob Repež, znani organist, učitelj in pesnik.³⁹⁹ Repežev oče je bil pa cerkniški organist.⁴⁰⁰

17. **Jožef Janez Bogataj** (Wagatay), rojen 24. februarja 1731 v Ložu. Oče Janez je bil davkar in je umrl 20. avgusta 1746, star 60 let. Mati Marija Saloma je potem sama skrbela za osem otrok. Jožef je bil posvečen leta 1756, nakar je eno leto pomagal v domači župniji. Takrat je bila navada, da je novomašnika vpeljal v dušnopastirsko delo domači župnik.⁴⁰¹ Skoraj 20 let je bil kaplan in vikar v Ribnici. Ob vizitaciji leta 1767 je goriški nadškof Attems ugotovil, da je imel le 160 goldinarjev dohodkov, a je plačeval hrano in postrežbo zase in za konja.⁴⁰² Nekaj časa je bil tudi upravitelj v Sodražici in od leta 1786 do svoje smrti, tj. 22. marca 1796, beneficiat pri Novi Štifti. Bil je dober govornik, obnašal se je zgledno.⁴⁰³

18. **Jernej Kraševc**, rojen 16. avgusta 1739 v Danah (Malnarjev). Posvečen je bil leta 1762 na naslov gospostva Ortnek. (To pomeni, da je gospostvo jamčilo stanu primerno vzdrževanje, če ne bi mogel opravljati duhovniške službe.) Izšolal se je v Ljubljani pri jezuitih, deloma v goriškem semenišču. Bil je dober in nadarjen govornik, vendar si je telesne moči žal hitro izčrpal v dušnem pastirstvu. Eno leto je bil semeniški duhovnik v Gorici, nato je bil pet let župnikov vikar v domači župniji, devet let je bil kaplan in dve leti župnijski upravitelj na Blokah, tri leta kaplan v Ribnici in eno leto upravitelj v domači župniji. Po smrti župnika in dekana Neboisa leta 1796 ga je ordinariat hotel za župnika. Kraševc pa se je branil, češ da je že 28 let duhovnik in da je deloval v težkih službah. Pred tremi leti, tj. leta 1793, ko je bil kaplan v Ribnici, je bil npr. v rokah šestih razbojnikov, ki so ga imeli štiri ure v svoji "tiranski oblasti". Zato se ne čuti dovolj trdnega za župnika.⁴⁰⁴ Nato je bil duhovni pomočnik v Podzemlju, umrl pa je v Danah 28. junija 1813. Nekaj časa je bil tudi kurat na Križni gori. Ker je na starost živel v Danah, so povečali kapele sv. Izidorja, da je lahko v njej maševal.⁴⁰⁵

19. **Tomaž Zabukovec**, rojen 9. decembra 1741 v Ložu sodniku Valentinu in Uršuli Gregorič. Mašnik je postal na Dunaju leta 1769 na naslov mestne občine v Ložu. Služboval je v Radečah, Cerknici, Ribnici in na Križni gori. Umrl je 10. aprila 1791 v Izlakah.

20. **Valentin Ule** (Ulle), rojen 10. februarja 1749 v Ložu. Njegov oče je bil Valentin, mati Elizabeta. Duhovnik je postal leta 1773, ribniški župnik in dekan pa leta 1787. Umrl je v Ribnici 17. septembra 1803. Ribniški župnik in dekan Anton Skubic, ki je umrl leta 1940, omenja, da je bila v župnišču ohranjena slika dekana Uleta. Po tedanji šegi je na glavi nosil sivkasto lasuljo. V času njegovega župnikovanja je vladal oster jožefinizem, vendar se mu je Ule uspešno upiral. Tu navajam samo zaplete z zvonjenjem. Dne 3. avgusta 1789 je ribniška graščina vložila pritožbo na okrožni urad v Novem mestu, češ da ob nedeljah in praznikih začno v Ribnici navsezgodaj, včasih že ob dveh zjutraj z vsemi zvonovi zvoniti in potrkvati. To navado imajo fantje. Graščina je cerkovniku to prepovedala in ta je zjutraj zvonil avemarijo samo z enim zvonom. Novi župnik Ule pa je na svojo pest dovolil, da se sme zvoniti po starem. Grajski oskrbnik je šel k župniku in ga opozoril, da je to zloraba. Župnik pa mu je odgovoril, da ni nobene prepovedi tega

Osební pečat duhovnika domačina Jerneja Kraševca iz leta 1762. Okoli leta 1800 so se pojavili pečati župnij.

³⁹⁷ KAL, fasc. 55/73, glej župnika Matija Ložarja. Prim. KAL, fasc. 23/14.

³⁹⁸ IMD, VIII (1898), str. 175.

³⁹⁹ J. Kebe, Križna gora, str. 70.

⁴⁰⁰ NŠALJ, krstna knjiga župnije Cerknica; 12. aprila 1706 je bil krščen J. Jakob iz Cerknice. Oče je bil gospod Jakob Repež (Repesch), organist (ludirector). 18. februarja 1695 pa so pri krstu hčerke Marije zapisali, da je bil oče Jakob Repež (Repesch) ludimagister.

⁴⁰¹ ŽA, fasc. 13.

⁴⁰² A. Skubic, Zgodovina, str. 191.

⁴⁰³ F. Pokorn, Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji leta 1788, Ljubljana 1908, str. 173.

⁴⁰⁴ F. Pokorn, Šematizem leta 1788, str. 133; NŠALJ, fasc. 326; J. Kebe, Križna gora, str. 54.

⁴⁰⁵ Izročilo je povedal Janez Kandare iz Dan.

"svetega zvonjenja" in da nima graščina z zvonjenjem in cerkovnikom nič opraviti. Graščini je okrožni urad čez tri dni odgovoril, da ni jutranje zvonjenje nikjer prepovedano in da naj pusti graščina to pri miru. Grajski oskrbnik se je zoper ta odlok pritožil na gubernij, kjer pa je tudi pogorel. 23. februarja 1793 je grajska gospoda naznanila istemu okrožnemu uradu, da se je v več far naselila navada, da se v soboto zvečer zvoni. To zvonjenje je vpeljal dekan Ule. Ker grajski gosposki ni znano, da bi bile preklicane določbe, ki so to zvonjenje prepovedale, prosi za navodila, kako naj se ob takih prilikah ravna. Okrožni urad je odgovoril, da so se povsod po podeželskih cerkvah oprijeli tega zvonjenja, s katerim se ljudstvo spominja na praznik, na večerno molitev ali na to, da se mora vsakdo vrniti v svojo občino. To zvonjenje se vrši ob sončnem zahodu, ko se poljsko delo konča. Graščina naj v tem oziru ne pošilja nobenih ovadb več.⁴⁰⁶

21. **Tomaz Anton Antončič**, rojen 12. decembra 1751 na Trznah pri Markovcu. Posvečen je bil leta 1776 na naslov meščanov v Ložu. Sintakso in humanistične študije je dovršil v Gradcu, poetiko in retoriko v Novem mestu, logiko v Ljubljani, fiziko na Reki, moralko in kanonično pravo pa v Zagrebu. Bil je nadarjen in do ljudi ljubezniv. Štiri leta je kaplanoval doma, šest let v Brestanici, od leta 1788 do 1793 je bil dušni pastir pri Svetem Vidu nad Cerknico, do svoje smrti 1. junija 1799 pa lokalni kaplan v Šentjurju pod Kumom.⁴⁰⁷ Nekaj časa je leta 1790 pomagal tudi v domači župniji. 4. aprila t. l. je dekan Urban Krivec pisal ordinariatu, da ima kaplan Anton Antončič vnetje pljuč in da mu je ranocelnik že trikrat puščal kri.⁴⁰⁸

22. **Franc Ksaver Repež** (Repesh), rojen 17. decembra 1753 v Starem trgu. Oče Jože je bil sin znanega organista in pesnika Filipa Jakoba Repeža.⁴⁰⁹ Mašnik je postal leta 1774 na naslov grofa Gvidona de Cobenzla. Študiral je v Ljubljani in Gorici. Eno leto je bil duhovni pomočnik v Sodražici, do leta 1788 kaplan v Ribnici, nato dve leti v Cerkljah na Gorenjskem, od leta 1790 do svoje smrti 21. avgusta 1804 pa je bil župnik v Vodicach. Tu je nekaj časa opravljal tudi službo dekana. Podpisoval se je vedno **Repešič** (Repeshiz, Repessitsch).⁴¹⁰

23. **Anton Mlakar**, rojen 20. maja 1760 v Babnem Polju (Županov). Mašnik je postal leta 1783 na naslov kmetov v Čabru. Šolal se je v Ljubljani, bogoslovne nauke pa je dovršil v Celovcu, Gorici in Gradcu. Služboval je kot vikar v komendski župniji, v Šentrupertu na Dolenjskem, v Laščah in na Križni gori, kjer je 24. februarja 1842 umrl. V noči od sobote na nedeljo, bilo je 4. in 5. oktobra 1828, je bil na Križni gori oropan. Na ordinariat je 28. oktobra tega leta sporočil, da so mu roparji vzeli prihranke, obleko in vse, kar je imel vrednega, celo barometer in očala. Vzeli so mu tudi 500 darov za maše po en goldinar.⁴¹¹

24. **Anton Namre**, rojen 7. januarja 1812 v Starem trgu. Posvečen je bil leta 1836. Kaplan je bil v Poljanah nad Škofjo Loko, leta 1839 je šel v Hinje, 1843 pa v Nemško Loko. Čez tri leta je postal lokalni kaplan v Gotenici, leta 1856 pa je šel za lokalista na Kopanj. Leta 1864 je postal župnik v Šmartnem pod Šmarno goro, kjer je 3. septembra 1893 umrl. Pospeševal je molitev rožnega venca in češčenje Matere božje.⁴¹²

25. **Francišek Onušič**, rojen 17. februarja 1843 v Starem trgu na št. 29. V družini je bilo osem otrok. Mašnik je postal leta 1869 in bil vse življenje kaplan: po novi maši tri leta v Gorjah, leta 1873 pa v Idriji, kjer je bil do svoje smrti 24. februarja 1915. Z njim je v Idriji

Duhovnik Anton Antončič, rojen v Podgori. Fotografija je z nagrobnika v lhanu.

⁴⁰⁶ A. Skubic, Zgodovina, str. 123 in 195.

⁴⁰⁷ ŽA, krstna knjiga in šematizem leta 1788, str. 191.

⁴⁰⁸ NŠALJ, fasc. 326.

⁴⁰⁹ ŽA, rodovnik rodbine Repež, fasc. 6.

⁴¹⁰ Šematizem 1788, str. 172; A. Skubic, Zgodovina, str. 230.

⁴¹¹ NŠALJ, fasc. 326; J. Kebe, Križna gora, str. 57–58.

⁴¹² NŠALJ, A. Pokorn, Zgodovinski zapisi župnije Šmartno pod Šmarno goro, str. 5.

služboval tudi Franc Saleški Finžgar, ki ga je opisal v svojih spominih. Leta 1898 je župnijski cerkvi podaril izredno lep srebrn kelih, okrašen z dragimi kamni in devetimi slikami v emajlu.

26. **Jakob Pavlovčič**, rojen 17. maja 1864 v Iga vasi na št. 27 (Lekčov). Posvečen je bil leta 1891. Od leta 1892 je bil tri leta kaplan v Višnji Gori, nato pa tri leta kaplan in beneficiat na Vačah. Leta 1897 je postal župnik na Suhorju v Beli Krajini, kjer je leta 1928 stopil v pokoj. Umrl je v Ljubljani 22. januarja 1930.

27. **Anton Antončič**, rojen 9. junija 1866 v Podgori na št. 19 (Grabnarjev). Mašnik je postal leta 1890. Od leta 1891 je bil dve leti kaplan v Gorjah, 1892 je bil pol leta kaplan na Dovjem, do konca 1893 pa je kaplanoval v Trziču. Ekspozit v Razdrtem je bil do leta 1897, ko je postal župnik v Planini, kjer je bil do leta 1903. Nato je bil do svoje smrti 14. maja 1910 župnik v Ihanu.⁴¹³

28. **Matej Škerbec**, rojen 31. avgusta 1867 v Podcerkvi št. 12 (Urhov). Posvečen je bil leta 1891. Bil je duhovnik tržaško-koprske škofije. Leta 1917 je bil imenovan za častnega kanonika stolnega kapitlja v Kopru, leta 1919 je postal prosinodalni sodnik škofijskega sodišča v Trstu, leta 1923 pa se je kot dekan in župnik upokojil. Kot dušni pastir je več let deloval v Olševku pri Kranju.⁴¹⁴ Potem je bival v Kranju, kjer je bil župnik njegov nečak Matija Škerbec. Oslepel je, vendar je med vojno veliko pomagal s spovedovanjem in pripravljanjem ženinov in nevest za poroko, kajti kranjski župnijski upravitelj med vojno je bil nemškega rodu. Dokler je mogel, je spovedoval v svojem stanovanju, potem je omagal. Čeprav je obležal, je še vedno spovedoval.⁴¹⁵ Umrl je v Kranju 19. marca 1949.

29. **Janez Zabukovec**, rojen 14. maja 1868 v Ložu. Novo mašo je pel leta 1891. Do leta 1894 je kaplanoval v Metliki, nekaj časa pa je bil leta 1894 kaplan pri Svetem Križu (Podbočje) pri Kostanjevici. Nato je bil do leta 1896 kaplan v Slavini, eno leto pa na Podbrezjah. Leta 1897 je postal župnik v Zgornjem Tuhinju, kjer je bil do leta 1903. Šest let je bil župnik na Jesenicah, leta 1909 je šel za župnika v Križe, kjer je bil do leta 1926. Tega leta je postal župnik v Komendi in tam 24. aprila 1946 umrl. Zabukovec je bil tudi pomemben vzgojitelj in zgodovinar. V Zgornjem Tuhinju je spisal knjigo Pouk zaročencem in zakonskim, ki je izšla leta 1907. Leta 1910 pa je izdal temeljito zgodovino Slavine.⁴¹⁶ To delo so v zadnjem času že dvakrat ponatisnili.

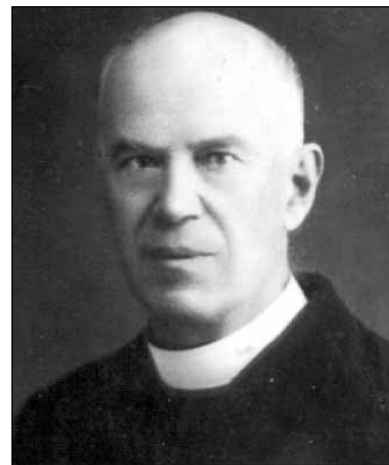
30. **Anton Golf**, rojen 12. oktobra 1874 v Ložu. Posvečen je bil leta 1897. Takoj po novi maši je bil eno leto kaplan v Cerknici, nato dve leti kaplan v Preddvoru; leta 1900 je prišel v Mengeš, od leta 1903 do 1906 pa je bil kaplan v Dobropolju. Tega leta je postal župnik v Strugah, kjer je bil do leta 1913, nakar je postal župnik v Srednji vasi v Bohinju, kjer je bil do leta 1933. Umrl je 17. aprila 1958 kot ekspozit v Zalogu pri Cerkljah na Gorenjskem.

31. **Andrej Lavrič**, rojen 17. novembra 1874 v Starem trgu, mašnik je postal leta 1897. Od leta 1898 je bil duhovni pomočnik v Semiču, od leta 1901 v Hrenovicah, čez dve leti pa kurat na Gočah, kjer je bil do leta 1908. Postal je župnik in dekan v Vipavi in bil tam do leta 1923. Nato je bil eno leto begunec v Cerknici, leta 1924 pa je postal župnik na Brezovici pri Ljubljani, kjer je 19. decembra 1944 umrl. Raziskal je zgodovino cehovskih zadrug v Ložu in Cerknici.⁴¹⁷

32. **Leopold Turšič**, rojen 13. novembra 1883 v Ložu. Novo mašo je pel leta 1907. Tri leta je bil kaplan v Gornjem Logatcu, tri leta pa

Duhovnik Matej Škerbec. Arhiv družine Škerbec.

Duhovnik Janez Zabukovec iz Loža, zgodovinar in vzgojni pisatelj.

⁴¹³ NŠALJ, ŠAL, službeni listi.

⁴¹⁴ Šematizem ljubljanske škofije 1935, str. 76.

⁴¹⁵ Pod zvonom sv. Kancijana, Ob 500-letnici dograditve župnijske cerkve, Kranj 1991, str. 131.

⁴¹⁶ J. Zabukovec, Slavina, str. 246.

⁴¹⁷ A. Lavrič, Čevljarska in usnjarska zadruga v Ložu, IMD, XIX (1909), str. 116–123; Čevljarska bratovščina sv. Ane v Cerknici, Glasnik Muzejskega društva, Ljubljana 1926/27, str. 17–20.

na Vrhniki. Leta 1913 je nastopil službo kaplana v Šentvidu nad Ljubljano. Decembra 1914 je moral iti za vojnega kurata, kar je bil do konca vojne. Za nesebično službo na fronti je bil trikrat odlikovan. Tu si je nakopal zavratno bolezen jetiko. Januarja 1919 je šel za kaplana v Šmihel pri Novem mestu, 17. avgusta 1920 pa je postal župnik v Krškem. Čeprav se je zdravil na Golniku, je bolezen napredovala. Umrl je 30. maja 1927 v Krškem, kjer so mu župljani postavili nagrobnik, sam pa je sestavil napis:

*"Med vami sem živel, med vami umrl.
Bo kdo-li za mano si solzo otrl?
Ni treba. A kadar greš tod naokoli,
vsaj en očenaš mi za dušo pomoli!"*

Turšič je bil namreč tudi **pesnik**. Turšičeve pesmi so "tiha pokrajinska razpoloženja, idile iz kmečkega življenja, le tu pa tam zaječi bolečina socialnega in vojnega zla".⁴¹⁸ S prijateljem Ivanom Zorcem je malo pred smrtjo pripravil pesniško zbirko **Tiho veselje**. Leta 1924 je izdal vzgojno igro v treh dejanjih **Izgubljeni raj**. Pesmi in spise je pisal pod psevdonimi: Marijan, Milko Milič, Radoš in Strninski. Kot vojni kurat je med vojno pošiljal številne dopise v dnevnik Slovenec. Še v semeniških letih je napisal pesem *Pet pedi*, s katero se je Dom in svet poslovil od njega ob njegovi smrti.⁴¹⁹

*Revček še enkrat bom obsejal
njivico z zlato pšeničko,
morda bom letos poslednjikrat čul
znanko prepeličko: Pet pedi!...*

*Teh pet pedi, ki si jih odmeril,
mi posveti na pot, da se Ti ne bom izneveril,
o Gospod!...*

*Teh pet pedi zadnjih na njivico revno
naj Tvoja kaplja blagodat,
da k Tebi na sodbo prinesem s seboj
vsaj majhen zaklad...*

33. Msgr. Matija Škerbec, rojen 5. novembra 1886 v Podcerkvi na št. 4, pozneje so živeli na Gorenjem Jezeru. Novo mašo je imel leta 1912. Do leta 1916 je bil kaplan v Škocjanu pri Novem mestu, do 1922 pa vikar v stolnici. Od leta 1922 do 1928 je bil župnik v Trziču, nato pa do leta 1945 župnik in dekan v Kranju. Tega leta je odšel v Ameriko in deloval kot dušni pastir med Slovenci. Umrl je 17. oktobra 1963 v Clevelandu. Matija Škerbec je veliko pisal. V Kranju je ustanovil verski list župnij Kranj in Šmartin "Kranjski zvon". Ustanavljal je zadrage in skušal dobiti denarno pomoč za ljudi, da ne bi bili odvisni od kapitalistov, ki so bili pretežno tujci.⁴²⁰ V politiki se je zavzemal za slovensko avtonomijo v Jugoslaviji. Srbska diktatura je leta 1932 prepovedala proslave ob 60-letnici slovenskega politika dr. Korošca, zato so se pristaši SLS udeleževali režimskih shodov, da bi tam lahko spregovorili. Na takem shodu maja 1932 na Primskovem in v Šenčurju je bil kranjski župnik Matija Škerbec obtožen, da je ljudstvu zaklical: "Živela republika Slovenija! Živela samostojna Slovenija!" Čeprav so štirje orožniki in druge priče pod prisego izjavili, da tega niso slišali

Duhovnik in pesnik Leopold Turšič iz Loža je bil za nesebično štiriletno službo kurata na fronti v prvi svetovni vojni trikrat odlikovan. Sliko hrani družina Nahtigal v Ložu.

Msgr. Matija Škerbec.

⁴¹⁸ Koledar Mohorjeve družbe 1928, str. 75.

⁴¹⁹ Koledar Mohorjeve družbe 1928, str. 75; SBL Ljubljana 1980–1991, 4. knjiga, str. 256–257.

⁴²⁰ Pod zvonom sv. Kancijana, str. 129.

⁴²¹ M. Škerbec, Šenčurski dogodki, Kranj 1937, str. 255.

Novomašnik Vinko Lavrič iz Kozarišč leta 1916 med cerkvenimi pevci. Od leve sedijo: Micka Mlakarjeva, Micka Lekan – Stancarjeva, novomašnik, Ivan Turk, Ivanka Kukčeva, Pavla Stritof (Stari trg); druga vrsta: Neža Miklova (Lož), Pepca Jerebova (Lož), Rezka Potecinova (Stari trg), Marija Morel – Bravceva, Marija Juvancič (obe Lož); tretja vrsta: Marija Turk (Lož), Matevž Potecin, mežnar, Marija Grm, Marija Kočever – Joškova (obe Lož).

(ko so orožniki prepovedali shod, ker je bila nevarnost, da bi se ljudje orožnikom uprli in navalili na prosrbskega poslanca Mravljeta, je Škerbec zaklical: "Mir! Mi spoštujemo zakone in uradne osebe, zato se mirno razidimo! Živijo Slovenija!"), je sodišče verjelo poslancu Mravljetu in župnika Škerbca na beograjskem procesu obsodilo na eno leto zopora. Z njim sta bila obsojena tudi Ivan Brodar in Anton Umnik. Celoten sodni proces in prestajanje kazni v Beogradu in Sremski Mitrovici je popisal v podlistku časopisa Gorenjc, leta 1937 pa je "Šenčurske dogodke" dal natisniti v samostojni knjigi.⁴²¹ V Clevelandu je v letih 1950–1952 izdal v štirih zvezkih popis medvojnega in poveljnega dogajanja v Loški dolini, na Dolenjskem in Gorenjskem z naslovom Rdeča zver, pijana krvi, v letih 1954–1961 pa v treh zvezkih delo z naslovom Krivda rdeče fronte.

34. **Vinko Lavrič**, rojen 3. julija 1891 v Kozariščah na št. 47 (oče je bil Jožkov). Novo mašo je pel leta 1916. Eno leto je bil kaplan v Tržišču, od leta 1917 do 1920 pa v Ribnici. Nato je bil do leta 1928 katehet v Kočevju, do 1946 pa v Ljubljani (Graben). Leta 1946 je postal župnijski upravitelj na Brdu pri Lukovici, 1947 pa še soupravitelj Zlatega Polja. Umrli je 5. januarja 1963 na Brdu.

35. **Franc Mihelčič**, rojen 25. oktobra 1892 v Nadlesku (Namretov). Mašnik je postal leta 1917 v St. Paulu v Ameriki. Umrli je v Minnesoti v Ameriki 15. aprila 1980.

36. **Jožef Mlakar**, rojen 11. marca 1899 v Kozariščah št. 10 (Češnjec). Mašnik je postal 23. junija 1923. Po novi maši je bil dve leti kaplan na Bledu, nato eno leto prefekt v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu. Od leta 1926 do 1928 je bil kaplan v Škocjanu pri Novem mestu, nato dve leti v Dobrniču. Od leta 1930 je bil šest let župnik v Bučici, Kamanju in Štefanju v zagrebški nadškofiji, v letih 1936–1938 pa kaplan v župniji Videm ob Savi v mariborski škofiji, nakar je bil do leta 1948 župnik v Sevnici. Umrli je 25. decembra 1948 v župnišču v Starem trgu, ko je bil doma na bolezenskem dopustu.⁴²²

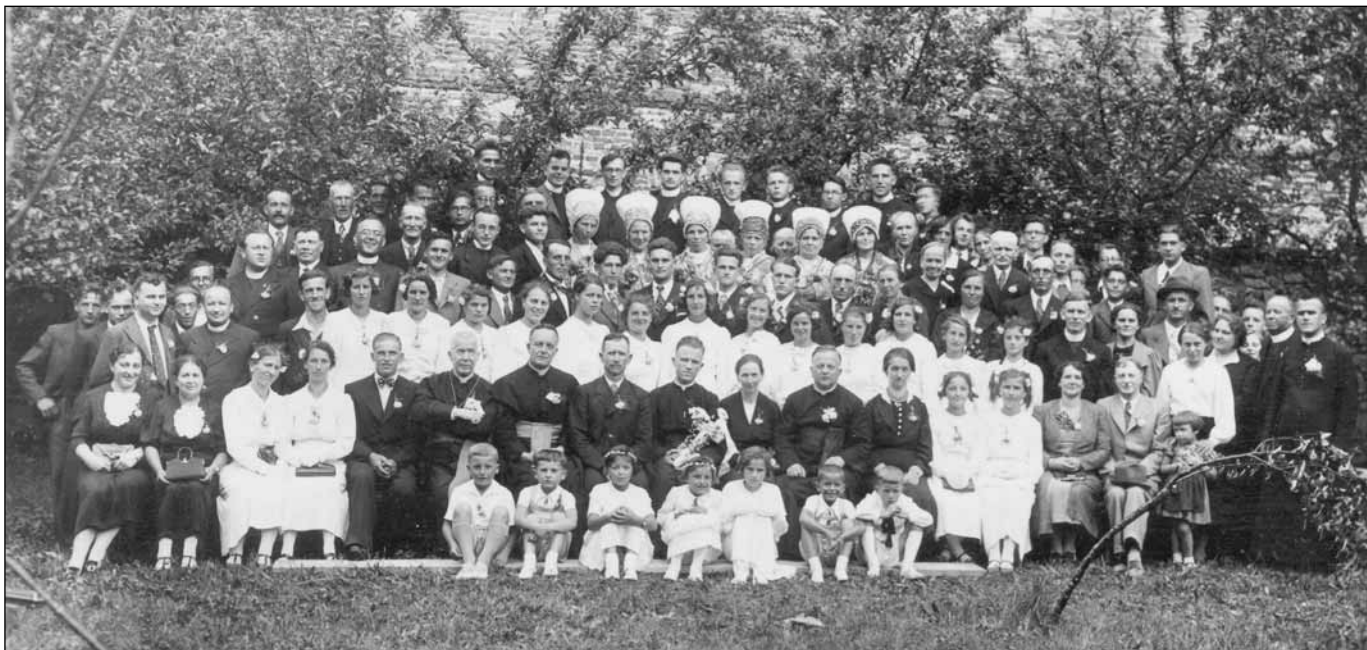

Duhovnik Franc Mihelčič rojen v Nadlesku.

Duhovnik Jože Mlakar.

⁴²² Škofijski arhiv v Mariboru, službeni listi.

37. **Alojzij Sterle**, rojen 16. junija 1912 v Podcerkvi. Mašnik je postal leta 1938. Od leta 1939 je bil eno leto kaplan v Sodražici, nato eno leto v Šmihelu pri Novem mestu, od tam pa je šel za kaplana v župnijo Sv. Križ pri Kostanjevici. Leta 1945 je odšel v Ameriko in bil dušni pastir med Slovenci. Umrli je v Ljubljani 15. marca 1992.

38. **Stanislav Pavlič**, rojen 16. aprila 1920 v Starem trgu (Grmov). Novo mašo je imel 11. junija 1944 zaradi vojnih razmer v Ljubljani. Od leta 1945 je bil eno leto kaplan pri sv. Jakobu v Ljubljani in dve leti v Šmihelu pri Novem mestu. Od leta 1949 do 1954 je bil župnijski upravitelj v Gorjah pri Bledu. Nato je dve leti služil vojaški rok, vmes pa je bil štiri mesece v zaporu. Od leta 1956 do 1970 je bil v Šentvidu pri Stični kot beneficiat, župnijski upravitelj in župnik. V letih 1970–1982 je bil župnik v Kranjski Gori in soupravitelj župnije Rateče, 1982–1988 pa župnik v Velesovem, nakar se je upokojil. Umrli je 25. decembra 1991 v Duhovniškem domu v Ljubljani.⁴²³

39. **Jože Škerbec**, rojen 23. marca 1929 na Gorenjem Jezeru št. 14 (Poladinov). Mašnik je postal 29. novembra 1953 v kraju La Plata v Argentini. Še sedaj deluje med Slovenci v Buenos Airesu, kjer je župnik in urednik mesečnika Duhovno življenje. Od leta 1994 je narodni delegat med Slovenci.

Nova maša Alojzija Sterleta iz Podcerkve leta 1938. Od leve sta v prvi vrsti duhovnika domačina in sorodnika Matevž Škerbec, častni kanonik, in msgr. Matija Škerbec, kranjski župnik, novomašnikov oče, novomašnik, njegova mati, Franc Presetnik, župnik.

Novomašnik Stanislav Pavlič.

Nova maša Jožeta Škerbca z Gorenjega Jezera leta 1953 v Argentini.

⁴²³ NŠALJ, duhovniška kartoteka.

40. **Msgr. mag. Peter Kvaternik**, rojen 27. januarja 1950 v Šmarati št. 12 (Menišev). Posvečen je bil 29. junija 1974. Od leta 1975 do 1976 je bil kaplan v župniji Šmarje – Sap, v letih 1976–1984 župnijski upravitelj na Škofljici, od 1984 do 1994 pa je bil tam župnik. V tej novi župniji je po načrtih brata arhitekta Franceta zgradil novo župnijsko cerkev, posvečeno sv. Cirilu in Metodu. Od leta 1994 je vodja pastoralne službe v nadškofiji.

41. **Simon Onušič**, rojen 27. februarja 1965 v Postojni, bivališče Stari trg št. 11 (Jerančetov). Mašnik je postal 29. junija 1990. Po novi maši je bil tri leta kaplan v Cerkljah na Gorenjskem, od leta 1993 kaplan pri svetem Križu v Ljubljani, od leta 1995 pa je župnik v Višnji Gori.

42. **Janez Kvaternik**, rojen 31. oktobra 1966 v Postojni, bivališče Šmarata št. 12 (Menišev). Mašnik je postal 29. junija 1992. Po novi maši je postal kaplan v Domžalah, od leta 1995 je bil eno leto kaplan v kapitlju v Novem mestu, od leta 1996 pa je župnik v Jaršah.

43. **Pavel Okoliš**, rojen 18. maja 1967 v Postojni, bivališče Nadlesk št. 28 (Serpanken). Mašnik je postal 29. junija 1993. Po novi maši je postal kaplan v Šmartnu pri Litiji, od leta 1996 pa je kaplan v Vrhniki.⁴²⁴

44. **Vinko (br. Robert) Avsec**, bogoslovec. Rodil se je 1. februarja 1920 na Knežji njivi (po domače Gorenji). Krščen je bil na ime Vincencij. V družini je bilo pet bratov in ena sestra. Po sedmih letih ljudske šole je hodil od leta 1933 do 1941 na ljubljansko klasično gimnazijo. Stanoval je v Slomškovem domu, ki so ga na Poljanski cesti vodili stiški patri.

Po maturi 28. junija 1941 je oktobra istega leta zaprosil za vstop v stiško cistercijansko redovno družino. Začel je preskusno dobo noviciata, "da bi ločen od marsikaterih nevarnosti v svetu tako lažje služil Bogu". Nato se je kot bogoslovec posvetil študiju teologije. Poleti 1944 je moral v drugem letniku prenehati s študijem. Zaradi mobilizacijskega odloka nemških oblasti bi moral iti v nemške delovne brigade, vendar skupno z drugimi bogoslovci ni hotel iti tja. Pristopil je k domobrancem in v maju 1945 z njimi odšel na Koroško. Iz Vetrinja je bil junija 1945 vrnjen in umorjen nekje v Kočevskem Rogu.⁴²⁵ Bil je nadarjen in mirnega značaja. Cistercijanu dr. Metodu Turnšku je posredoval narodne in verske običaje s Knežje Njive.⁴²⁶

Bogoslovec redovnik cistercijan Vinko (br. Robert) Avsec – Gorenji s Knežje Njive.

Prošnja Vinka Avsca za sprejem v stiški samostan. Stična, samostanski arhiv.

*Podpisani Avsec Vinko, abiturient klas. gimn.,
prosim za sprejem v samostan. Po premisleku in s
privoljenjem staršev sem se odločil za to prošnjo.
Obljubljam, da se bom vedno trudil, da bom vestno
in točno izpolnjeval vse dolžnosti in pravila, ki jih
malaga red. Upam, da bom s božjo pomočjo
mogel biti vedno toliko milost. Brečvam bom,*

⁴²⁴ Letopisi Cerkev na Slovenskem 1985, 1991 in Šematizem ljubljanske nadškofije 1993.

⁴²⁵ A. Pust, Z. Reven in B. Slapšak, Palme mučenštva, Celje 1995 (druga izdaja), str. 331.

⁴²⁶ M. Turnšek, Pod vernim krovom, Ob ljudskih običajih skozi cerkveno leto, I, II, III, IV; glej N. Kuret, Praznično leto Slovencev (četrti del), Celje 1970, str. 125, 382 in 480.